

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEDENİ USUL HUKUKU BAKIMINDAN SOSYAL GÜVENLİK KURUMU
TARAFINDAN KARŞILANMAYAN İLAÇ BEDELLERİNE İLİŞKİN
DAVALAR

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Alp TABAK

Ankara-2024

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEDENİ USUL HUKUKU BAKIMINDAN SOSYAL GÜVENLİK
KURUMU TARAFINDAN KARŞILANMAYAN İLAÇ
BEDELLERİNE İLİŞKİN DAVALAR

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Alp TABAK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KULAKSIZ

Ankara-2024

KABUL VE ONAY

Mehmet Alp TABAK tarafından hazırlanan ‘‘Medeni Usul Hukuku Bakımından Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Karşılanmayan İlaç Bedellerine İlişkin Davalar’’ başlıklı bu çalışma, 10/09/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Özel Hukuk Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Orhan Ersun CİVAN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KULAKSIZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KODAKOĞLU (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

ÖZ

TABAK, Mehmet Alp. Medeni Usul Hukuku Bakımından Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Karşılanmayan İlaç Bedellerine İlişkin Davalar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından, doktorların tedavi yöntemini belirleme özgürlüğü kapsamında seçtikleri ve kullanımını uygun gördükleri ilaç bedellerinin hastaların başvurusu üzerine ödenmemesi nedeniyle doğabilecek ihtilaflara ilişkin süreçler ele alınmıştır. Çalışma kapsamında doktorlarca, hasta üzerinde kullanımının faydalı olacağı öngörülen ilaçlara ilişkin olarak Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'ndan alınacak kullanım onayları, hastalar tarafından ilaç bedellerine ilişkin ödeme taleplerinin Sosyal Güvenlik Kurumu'na sunulması ve ilgili ödeme taleplerinin Sosyal Güvenlik Kurumu'nca reddedilmesi halinde gerçekleştirilecek olan yargılama süreci genel olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında; dava şartı, hukuki himaye tedbirleri, görevli ve yetkili mahkemeler yönünden değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Güvenlik Hakkı, Kuruma Başvuru, Geçici Hukuki Himaye Tedbiri, Yetkili ve Görevli Mahkeme, Yaşam Hakkı

ABSTRACT

TABAK, Mehmet Alp. Lawsuits regarding the cost of medicines not covered by social security in terms of the Civil Procedure Law, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The processes regarding the disputes that may arise due to the non-payment by the Social Security Institution, upon the application of the patients, of the costs of the medicines selected and approved by the physicians within the scope of the freedom to determine the treatment method. Within the scope of the study, the approvals to be obtained from the Turkish Medicines and Medical Devices Agency for the use of the medicines that are deemed to be beneficial for the patient by the physicians, the submission of the payment requests by the patients to the Social Security Institution and the judicial process to be carried out in the event that the relevant payment requests are rejected by the Social Security Institution are generally evaluated within the scope of the Code of Civil Procedure; in terms of the condition of litigation, legal protection measures, competent and competent courts.

Keywords: Right to Social Security, Application to the Institution, Provisional Legal Protection Measure, Competent Court, Right to Life

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TEMEL HAK VE HÜRRIYETLER ÇERÇEVESİNDE YAŞAM HAKKI, SAĞLIK HAKKI VE SOSYAL GÜVENLİK HAKKI	4
1.1. Temel Kavramlar	4
1.1.1. Hak Kavramı	4
1.1.2. Hürriyet Kavramı.....	5
1.1.3. Ödev Kavramı	5
1.1.4. Sosyal Hukuk Devleti	6
1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi	7
1.3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınıflandırılması	8
1.3.1. Jellinek'in Sınıflandırması	8
1.3.2. Ortaya Çıkış Zamanına Göre İnsan Hakları.....	9
1.3.2.1. Genel Olarak	9
1.3.2.2. Birinci Kuşak Haklar.....	10
1.3.2.3. İkinci Kuşak Haklar	10
1.3.2.4. Üçüncü Kuşak Haklar	11
1.3.2.5. Dördüncü Kuşak Haklar	11
1.4. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sujeleri ve Yükümlüleri	12
1.4.1. Sujeleri	12
1.4.1.1. Gerçek Kişiler ve Tüzel Kişiler	12
1.4.1.2. Yabancılar.....	15
1.4.2. Yükümlüleri	16
1.4.2.1. İdare.....	16
1.4.2.2. Hekimler	20
1.5. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması	24

1.6. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması.....	25
1.6.1. Ulusal Koruma	27
1.6.1.1. İdari Koruma.....	27
1.6.1.2. Yargısal Koruma.....	28
1.6.2. Uluslararası Koruma.....	29
1.7. Yaşam Hakkı, Sağlık Hakkı ve Sosyal Güvenlik Hakkı.....	30
1.7.1. Yaşam Hakkı, Sağlık Hakkı ve Hakların Birbiriyle Bağlantısı	30
1.7.1.1. Yaşam Hakkı.....	30
1.7.1.2. Sağlık Hakkı	32
1.7.1.3. Hakların Birbiriyle Olan Bağlantısı	39
1.7.2. Sosyal Güvenlik Hakkı	41
1.7.2.1. Temel Bir Hak Olarak Sosyal Güvenlik Hakkı	41
1.7.2.2. Sosyal Sigorta İlişkisi.....	44
BÖLÜM 2: GENEL SAĞLIK SİGORTASI	47
2.1. Genel Olarak.....	47
2.2. Kişi Bakımından Kapsamı.....	50
2.2.1. Çalışan ve Çalışma Geliri Üzerinden Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar (Zorunlu Sigortalılar) (5510 sayılı Kanun m. 60/I-a)	51
2.2.2. Çalışmaya Bağlı Geliri Olmayan Ancak Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar	53
2.2.2.1. İsteğe Bağlı Sigortalılar.....	53
2.2.2.2. Gelir Testi Uyarınca Zorunlu Olarak Prim Ödeyerek Sigortalı Olanlar	54
2.2.3. Ödeme Gücü Olmayan ve Primleri Devlet Tarafından Ödenerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar	54
2.2.4. Bağlı Sigortalılar	56
2.2.5. Yabancılar	60
2.2.6. Kapsam Dışında Kalanlar	61
2.3. Gelir Testi.....	63
2.4. Genel Sağlık Sigortasının Başlangıcı- Tescil.....	65
2.5. Kurum'un Yükümlülükleri ve Kapsam Dışı Hizmetler	68
2.5.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri	68
2.5.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri	69
2.5.2.1. Hastalık Hali Sağlık Edimleri.....	69

2.5.2.2. Analık Hali Sağlık Hizmetleri	71
2.5.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı Tedavisi	72
2.5.2.4. Diğer Tamamlayıcı Hizmetler	74
2.5.3. Yurtdışında Yapılan Tedaviler	74
2.5.4. Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Dahil Olmayan Tedaviler	76
2.6. Sağlık Hizmetlerinin Sunumu	78
2.6.1. Genel Olarak	78
2.6.2. Sağlık Hizmet Sunucularının Basamaklandırılması	79
2.6.3. Sevk Zinciri	79
2.7. Sunulan Hizmetlerden Yararlanma Koşulları.....	80
2.7.1. Prim Ödeme	80
2.7.2. Sağlık Hizmet Sunucusuna Başvurma ve Kimlik Bildirimi	82
2.7.3. Katılım Payı Ödeme	83
2.7.3.1. Genel Olarak	83
2.7.3.2. İlaçlarda Katılım Payı.....	85
BÖLÜM 3: İLAÇ KAVRAMI VE BUNA İLİŞKİN YAPILAN SINIFLANDIRMALAR İLE İLAÇ BEDELLERİNİN ÖDENMESİ PROSEDÜRÜ.....	89
3.1. İlaç Kavramı ve Kullanım Biçimleri	89
3.1.1. Tanım	89
3.1.2. İlaçlara İlişkin Yapılan Sınıflandırmalar	91
3.1.2.1. Orijinal-Jenerik İlaç.....	91
3.1.2.2. Reçeteli-Reçetesiz İlaç	92
3.1.3. Endikasyonu Kapsamında-Endikasyonu Dışında Kullanılan İlaç.....	93
3.1.3.1. Endikasyon Kavramı	93
3.1.3.2. Endikasyonu Kapsamında Kullanılan İlaç	95
3.1.3.3. Endikasyonu Dışında Kullanılan İlaç.....	97
3.2. İlaç Bedellerinin Ödenmesi Prosedürü.....	99
3.2.1. Sağlık Uygulama Tebliği Ek-4/A Uyarınca İlaç Bedellerinin Ödenmesi. 99	
3.2.2. İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği.. 101	
3.2.2.1. İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği.....	102
3.2.2.2. Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği.....	103

BÖLÜM 4: SOSYAL GÜVENLİK KURUMU TARAFINDAN KARŞILANMAYAN İLAÇ BEDELLERİNE İLİŞKİN DAVALAR VE YARGILAMA USULÜ 105

4.1. Karşılanmayan İlaç Bedellerine İlişkin Davalar ve Bu Davaların Konusu 105

4.1.1. Genel Olarak 105

4.1.2. Davanın Konusu 107

4.2. İlaç Bedellerinin Ödenmemesi Halinde İzlenecek Süreç 109

4.2.1. Reçete Yazılması ve Rapor 109

4.2.2. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'na Başvuru 111

4.2.3. Dava Şartı Olarak Sosyal Güvenlik Kurumu'na Başvuru 113

4.2.4. Zamanaşımı 120

4.3. Davanın Tabi Olduğu Yargı Yolu (Yargı Kolu) 122

4.4. Görevli Mahkeme 124

4.5. Yetkili Mahkeme 128

4.6. Davanın Tarafları 133

4.6.1. Genel Olarak 133

4.6.2. Davacı 136

4.6.2.1 Sigortalı 136

4.6.2.1.1. Çalışan ve Çalışma Geliri Üzerinden Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar (Zorunlu Sigortalılar) 136

4.6.2.1.2. Çalışmaya Bağlı Geliri Olmayan Ancak Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar ve 60/1-g Kapsamında Olanlar 140

4.6.2.1.3. Ödeme Gücü Olmayan ve Primleri Devlet Tarafından Ödenerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar 141

4.6.2.2. Sigortadan Yararlanan 142

4.6.2.3. Mirasçılar 143

4.6.3. Davalı 146

4.7. Davanın Türü (Çeşidi) 147

4.7.1. Mahkemeden Talep Edilen Hukuki Himayeye Göre Dava Çeşitleri 147

4.7.1.1. Kısmi Dava Olarak Açılması 150

4.7.1.2. Belirsiz Alacak Davası Olarak Açılması 152

4.7.1.3. Manevi Tazminat Talebinin Kısmi Davada ve Belirsiz Alacak Davasında İleri Sürülmesi 157

4.7.2. Talep Sonucunun Sayısına (Niceliğine) Göre Dava Çeşitleri 159

4.8. Uygulanacak Yargılama Usulü ve Yargılamaya Egemen Olan İlkeler..	160
4.8.1. Uygulanacak Yargılama Usulü	160
4.8.2. Yargılamaya Egemen Olan İlkeler	162
4.8.2.1. Kolaylık (Basitlik).....	163
4.8.2.2. Çabukluk.....	163
4.8.2.3. Ucuzluk.....	164
4.8.2.4. Emredicilik (Kendiliğinden Araştırma).....	166
4.9. Mahkemece Yapılacak İnceleme ve Deliller.....	168
4.9.1. Sağlık Raporu ve İlaç Kullanım Raporu (Hayati Öneme Sahiptir Raporu)	171
4.9.2. Bilirkişi İncelemesi.....	172
4.9.2.1. Yargılama Sırasında Mahkemece İstenen Sağlık Kurulu Raporu ...	178
4.9.2.2. Yargılama Sırasında Mahkemece İstenen Hesap Bilirkişisi Raporu	180
4.9.3. Uzman Görüşü.....	181
4.10. Geçici Hukuki Korumalar (İhtiyati Tedbir)	183
4.11. Yargılama Sırasında Karşılaşılabilecek Bazı Özel Durumlar	189
4.11.1. Davada İslah.....	189
4.11.2. Davada Sulh ve Arabuluculuk Kurumlarının Uygulanabilirliği	191
4.12. Mahkeme Kararı.....	194
4.12.1. Mahkemenin Vereceği Karar	194
4.12.2. Mahkemenin Vereceği Kararın Kesin Hüküm Teşkil Etmesi.....	196
4.12.3. Yargılama Harç ve Giderleri	200
4.13. Üst Derece Yargı Yoluna Başvuru.....	202
4.14. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru	207
4.15. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Başvuru	212
SONUÇ	215
KAYNAKÇA	222
TURNİTİN RAPORU	238
ÖZGEÇMİŞ.....	268

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
aşa.	: Aşağıda
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AY	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
B. No	: Başvuru Numarası
C.	: Cilt
E.	: Esas
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSSUY	: Genel Sağlık Sigortası Uygulamaları Yönetmeliği
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
IBAN	: Uluslararası Banka Hesap Numarası
İK	: İcra ve İflas Kanunu
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
k.k.	: Kabul edilebilirlik kararı
m.	: madde
MİHBİR	: Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Birliği

RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
Sa.	: Sayı
sK.	: Sayılı Kanun
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK	: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SUT	: Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği
T.	: Tarih
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TİTCK	: Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu
vd.	: ve devamı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
Y.	: Yıl
Yön.	: Yönetmelik
yuk.	: Yukarıda

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre her bireye tanınmış temel hak ve hürriyetler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz ki yaşam hakkıdır. Yaşam hakkının yanında, mülkiyet hakkı, adil yargılanma hakkı, ulaşım ve haberleşme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı gibi birçok hak tanınmıştır. Ülkemizde de yaşam hakkı çerçevesinde sağlık hakkı ve sosyal devlet ilkesi gereğince yurttaşların sağlık hizmetlerine erişim hakkı sık sık tartışma konusu yapılmaktadır. Bu kapsamda, insan yaşamına verilen önem, insan sağlığının ön plana koyulması, gelir adaletsizliğinin hayatın her alanına yansımaları gibi kavramlarla sık sık karşılaşılmaktadır. Kamuoyunda da fazlaca gündeme gelen “ilaç parası” kavramı ise, özellikle Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sigortalıların ihtiyacı bulunan ilaçların bedelinin karşılanmamasını ifade etmektedir. Bu çerçevede, belirli hastalıklar bağlamında oldukça maliyetli olan ilaçların bir devlet kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmemesi sebebiyle yaşam hakkı doğrudan etkilenebilmekte, zaten zor durumda olan bireyler, bir de dava açmak zorunda kalarak oldukça meşakkatli bir süreç yürütmektedirler. Bu sürecin başlangıcından öncesine, sürece ve süreç sonunda neler olabileceğine çalışmamızda yer vermeye çalışılacaktır. Özellikle kanser hastaları ve kanser hastalığı için geliştirilmiş ilaçlar çerçevesinde bir irdeleme yapılacaktır. Bu kapsamda idari başvuru yolları, tüketilmesi gereken diğer süreçler, dava açılması ihtimalinde hangi mahkemenin görevli ve yetkili olacağı, yargılama usulü, mahkemenin yapacağı incelemenin kapsamı ve yargılama sırasında yaşanan zorluklar ele alınıp incelenecektir.

GİRİŞ

“Medeni Usul Hukuku Bakımından Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Karşılanmayan İlaç Bedellerine İlişkin Davalar” başlıklı bu çalışma, sağlık hakkı, yaşam hakkı ve sosyal güvenlik hakkı temelinde, sosyal güvenlik hukuku ve ilaç hukuku ile medeni usul hukukunun kesişim alanlarından birisini teşkil eden ve uygulamada oldukça karmaşık bir hal almış bulunan ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin açılan davaları konu almaktadır ve çalışmada medeni usul hukuku çerçevesinde bir inceleme yapılacaktır. İnceleme, özellikle kanser hastalığı teşhisi konulan hastalara uygulanacak tedavide kullanılacak olan, hasta üzerinde kullanımının tıbben ve fennen gerekli olduğu kanaatiyle reçete edilen ilaç veya ilaçların bedellerinin, Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) EK-4/A (bedeli ödenecek ilaçlar listesi) kapsamında yer almaması gerekçe gösterilmek suretiyle Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından hastalara ödenmemesi sonucunda, ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar ve bu itibarla başvurulabilecek hukuki çözüm mekanizmaları üzerinde gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, SGK tarafından kanser ilaçlarının ödenmemesi halinde izlenmesi gereken idari ve yargısal prosedür hakkında aydınlatıcı açıklamalar yapılacak, doktrindeki çeşitli görüşler serdedilecektir. Bu kapsamda, çalışmada, yargı yoluna ilişkin yapılan ayırım çerçevesinde, medeni yargı alanında görevli iş mahkemeleri bakımından bir inceleme yapılacaktır.

Çalışma, dört temel bölüme ayrılacaktır. İlk bölümde, hak kavramına, hürriyet kavramına, ödev kavramına ve sosyal hukuk devleti kavramlarına değinilecektir. Bu kapsamda temel hak ve hürriyetler çerçevesinde yaşam hakkı, sağlık hakkı ve sosyal güvenlik haklarına ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır. Yine, temel hak ve hürriyetlere ilişkin tarihsel süreç boyunca yapılmış ayırımlar ve belirli sınıflandırmalar çerçevesinde konunun özünün anlaşılmasına gayret edilecektir. İlaç bedellerinin ödenmesi konusunun doğrudan ilişkili olduğu temel hak ve hürriyetlerin sujeleriyle bunların yükümlüleri ayrıca açıklanacaktır. Temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin hem ulusal hem de uluslararası mekanizmalara işaret edildikten sonra, oldukça önem arz eden yaşam hakkı kavramı, sağlık hakkı kavramı, bu hakların birbiriyle bağlantısı ve sosyal sigorta ilişkisi, mahkeme kararlarına yansıyan örneklerle birlikte irdelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, taşıdığı önem sebebiyle genel sağlık sigortasına ilişkin detaylı incelemeler yapılacaktır. Bu kapsamda, genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına yer verilecek, sigortalı olan kişi/meslek gruplarına ilişkin detaylı açıklamalar yapıldıktan sonra gelir testi ve genel sağlık sigortasının başlangıcı açıklanacaktır. Sonrasında ise Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yükümlülükleri ve kapsam dışında kalan hizmetlerine değinilecek, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri başta olmak üzere yurtdışında yapılan tedavilerle genel sağlık sigortası kapsamında girmeyen tedaviler konusu işlenecektir. Bunun devamında, sağlık hizmetlerinin sunumu, hizmet sunucularının basamaklandırılması çerçevesinde incelenip sunulan hizmetlerden yararlanma koşullarına değinilecek, bu kapsamda prim ödeme ve katılım payından bahsedilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, ilaç kavramı ve buna ilişkin yapılan sınıflandırmalar ile ilaç bedellerinin ödenmesi prosedürüne değinilecektir. Bu kapsamda özellikle ilaç kavramından bahsedilecek, ilaç kavramının ayrıca tanımı yapılacak ve türlerine işaret edilecektir. Arz ettiği önem sebebiyle ve konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla orijinal-jenerik ilaç, reçeteli-reçetesiz ilaç ve endikasyon kavramından hareketle endikasyonu kapsamında ve endikasyonu kapsamı dışında kullanılan ilaçların ne anlama geldiği açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölümün sonunda ise, ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin prosedürün ne şekilde işlediği açıklanacak ve Sağlık Uygulama Tebliği Ek 4/A Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi, İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ile Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalar ve yargılama usulü ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle, ilaç bedellerinin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmemesi halinde, başvurulması gereken idari prosedür, özellikle ilacın kullanımının hayati öneme sahip olduğunu gösteren raporun alınmasıyla endikasyon dışı ilaç kullanımı için Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'na yapılacak başvuru çerçevesinde ele alınacak; nihayetinde Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuruya ilişkin bilgiler verilecektir. İdari ve yargısal prosedür anlatılmadan önce de, çalışma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi maksadıyla karşılanmayan ilaç bedellerinin tahsili amacıyla açılacak davaların tanımı ve konusu hakkında bilgi verilip, davanın amacının ne olduğu ortaya konulacaktır.

Tedavide kullanılacak ilaçlara ilişkin bedellerin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmemesi halinde, sigorta kapsamında dava açacak kişilerin davayı hangi yargı yolunda, hangi görevli ve yetkili mahkemede açacakları, açılacak davanın tarafları ile türünün ne olduğu ve bu itibarla mahkemeden istenen hukuki himayenin ne Şekilde ortaya çıktığı, davacının talep sonucu çerçevesinde maddi ve manevi tazminat taleplerinin akıbeti, belirsiz alacak davası ve kısmi dava farkına da değinilerek davaya ilişkin temel konularda detaylı açıklamalar yapılacaktır.

Davada uygulanacak yargılama usulü ve davaya egemen olabilecek bazı ilkelere de yer verildikten sonra, davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin yapacağı incelemenin kapsamı, bu incelemeye ilişkin olarak yüksek mahkeme kararlarında belirtilen hangi esasların uygulanacağı, incelenecek deliller ve başvurulacak bilirkişi oy ve görüşüne ilişkin esaslar ile davanın açılmasından önce ya da dava devam ederken hastanın vefat etmesi halinde ne Şekilde bir yol izlenmesi gerektiği konusunda değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Mahkemenin yapacağı incelemenin kapsamına, Şayet taraflar talep etmiŐlerse, ihtiyati tedbir kararı verilmesi de dahil olacağından bu kapsamda da bir inceleme yapılacaktır. Bunun sonrasında, davada ıslah, sulh veya arabuluculuk kurumunun uygulanma alanı bulup bulamayacağına değinilecektir. Devamında ise, mahkemenin nihai kararının hangi esasları içereceği ve kesin hükmün niteliği ve kapsamına ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

Son kısımda ise, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu karara karşı gidilebilecek istinaf ve temyiz yoluna ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunulacak, yargılama harç ve giderlerine değinilecektir. Ayrıca, uygulamada da karşılaşıldığı üzere, temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edildiğini düŐünen davacının Anayasa Mahkemesi ve sonrasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluyla başvurması ihtimalleri değerlendirilecek, tüm bunlar yapılırken de sık sık uygulamadan örnekler verilecek ve yargı kararlarına işaret edilecektir.

BÖLÜM 1: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER ÇERÇEVESİNDE YAŞAM HAKKI, SAĞLIK HAKKI VE SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Hak Kavramı

Hak kavramı, özgürlüğü/hürriyeti karşılar ve hürriyetin somuta indirgendiği bir zemin olarak ifade edilebilir. Doktrindeki bir tanıma göre hak, kişiye anayasa tarafından verilmiş bir irade kudreti, bir isteme yetkisidir¹. Hak aramanın da bir hürriyet olduğu ve bu bağlamda dava açılmasıyla birlikte kullanılmasının öngörüldüğü kabul edilmektedir. Ancak, kural olarak bir bireyin hakkı olan şeyi, yerine getirilmek üzere diğer bireylerden istemesi, bunun mümkün olmaması halinde ise, devletten hakkın yerine getirilmesinin istenmesi mümkündür. Zira Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın² 36. maddesinde yer alan hak arama özgürlüğü, adil yargılanma hakkını koruyan temel düzenlemedir. Buna göre, herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Yine, Anayasa'nın 40. maddesine göre, Anayasa ile güvence altına alınmış olan bir hakkı ihlal edilen herkesin, bu hakkın yerine getirilmesini, diğer bireylerden ya da devletten isteme yetkisi bulunmaktadır.

Hürriyetin hak kavramına dahil olduğu kabul edilmektedir ve hak ile hürriyetler arasında güçlü bir bağlantı mevcuttur. Buna mukabil, haklar, hürriyetlerin gerçekleştirilmesi için hukuk düzenince kişilere tanınan yasal yetkiler olarak ifade edilebilir³.

¹ Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, C.II, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2020, s. 475-480; Kaboğlu, İbrahim. *Özgürlükler Hukuku- I*, İmge Kitabevi, İstanbul 2006, s. 12.

² RG. 09.11.1982, Sa.17863.

³ Öğütçü, Muhlis. Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar, (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, Temmuz 2005, s. 555-616), s. 558.

1.1.2. Hürriyet Kavramı

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, hak ile hürriyet kavramları eşdeğer değildir⁴. Haklar, hürriyetin somut olarak uygulanması sırasında karşımıza çıkar ve doktrinde de ifade edildiği üzere⁵, hürriyetin gerçekleşebilmesi için devletin ya da diğer bireylerin somut bir adım atması gerekmez. Zira, hürriyet, bireylerin kendi başlarına yaptıkları fiil ve eylemleri sonucunda ortaya çıkar⁶.

1.1.3. Ödev Kavramı

Bireylerin hak ve hürriyetlere sahip olması bu hak ve hürriyetleri sınırsız olarak kullanılacakları anlamına gelmemektedir. Bunun sonucu olarak da, kişilerin sahip oldukları hak ve hürriyetlerin karşılığı olarak bireylere ödev olarak tanımlanan bazı yükümlülükleri yüklenmiştir⁷.

Hak ile ödev dengesinin varlığı, hakların bireyler tarafından sınırsız olarak kullanımı sebebiyle bir başkasının var olan hakkının kullanamaması sonucunun ortaya çıkmasına ya da kişilere fazla ödev yüklenmek suretiyle insan haklarından beklenen faydanın sağlanamaması sonucunun doğmasına engel olarak, insan hakları hukukunun temelini teşkil eder.

Anayasa'nın 12. maddesinde de "*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.*" denilmek suretiyle bu husus kayıt altına alınmıştır. Yine, Anayasa'nın 56. maddesinin üçüncü fıkrasında da, "*Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.*" hükmüyle devlete yüklenen ödevlere açıkça işaret edilmiştir. Dolayısıyla devletin, hem bireylerin temel hak ve hürriyetlerini

⁴ Gözler, s. 480.

⁵ Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku, s. 13.

⁶ Demirkol, Mustafa. Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde 11 Açısından Değerlendirilmesi, (*Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017 Özel Sayısı, s. 17-27), s, 18-19.

⁷ Gözler, s. 481-482.

belirleme hem de bunların korunması açısından gereken tüm önlemleri alma ödevi bulunmaktadır. Çalışmamız bağlamında temel hak ve hürriyetlerin korunması adına devletin yaşam hakkı ve sağlık hakkını tesis etme ve takip etme yükümlülükleri mevcuttur.

1.1.4. Sosyal Hukuk Devleti

Sosyal hukuk devleti, çok yönlü bir kavram olmakla birlikte, kişilerin sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insanca bir yaşam düzeyi sağlamayı ve onları sosyal güvenliğe ulaştırmayı kendisi için amaç edilen devleti ifade eder⁸.

Hukuk devleti, faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan, yönetilenlere bir takım hukuki güvencelerin sağlanmış olduğu devlettir⁹. Anayasa'nın 2. maddesine göre, "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir." Esasında sosyal devlet¹⁰ ve hukuk devletinin bir birleşimi olan sosyal hukuk devletinde en önemli amaçlardan birisi de bireylerin adalete erişimini sağlamaktır¹¹. Ülkelerin adalete erişim imkanının sağlanabilmesi için izledikleri belirli bir süreç vardır. Özellikle 1960'lı yılların başında, gelişmiş devletler bireylerin adalete erişimlerini kolaylaştırmak ve ekonomik bir takım engelleri kaldırmak amacıyla yargılama hukukları alanında adli yardım sistemini benimsemiştir¹². Sonrasında ise kollektif hukuki yarar gözetilmiş ve örneğin topluluk davası adı verilen dava türü ortaya çıkmış¹³ ve en son olarak adalete erişimin yalnızca mahkemelerce değil, mahkeme

⁸ Gözübüyük, Şeref/Tan, Turgut. *İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar*, 3. B., Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 49.

⁹ Yıldırım, Ramazan/Çınarlı, Serkan. *Türk İdare Hukuku Dersleri C.I*, Astana Yayınları, Ankara 2018, s. 27; Günay, Metin. *İdare Hukuku*, 10.B., İmaj Yayınevi, Ankara 2015, s. 37.

¹⁰ Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*, 23. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 138-139; Gören, Zafer. *Sosyal Devlet, (Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000, s. 1-50)*.

¹¹ Alangoya, Yavuz. *Anayasanın Medeni Usul Hukukuna Etkisi, (1983 Milletlerarası Usul Kongresi'nin Bir Konusu, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1981/1, s. 1-4), s. 4.*

¹² Özbek, Mustafa. *Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, s. 121-162), s. 123.*

¹³ Özbek, s. 123.

dışı uyumsuzluk çözüm yollarıyla da gerçekleştirilebileceği fikri ön plana çıkmıştır¹⁴. Bir başka ifadeyle sosyal devlet ilkesi, adalete erişim çabalarında itici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal hukuk devletinin öğeleri, ulusal geliri artırmak ve artan gelirin adaletli dağılımını sağlamak, hürriyetlerin gerçekleşmesi için maddi olanaklar sağlamak ve bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturmak olarak topluca ifade edilebilir¹⁵. Bu çerçevede sosyal güvenlik hukuku ve genel sağlık sigortası uygulamaları çerçevesinde bireylerin sağlık hizmetleri başta olmak üzere bir takım temel haklara kavuştuğu söylenebilir.

Son olarak önemle ifade etmek gerekir ki, sosyal bakımdan zayıf olanın korunması, devletin sosyal oluşumunun meşru amaçlarından birini oluşturduğu için tüketici hukuku, iş hukuku gibi alanlarda yapılan düzenlemeler de, kaynağını sosyal hukuk devleti düşüncesinden almaktadır¹⁶. Yine bu çerçevede sigortalılık ve sigortalı olanlara tanınan haklar, sosyal hukuk devletinin varlığının göstergelerinden olmuştur.

1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi

Günümüzde devletin başta sağlık hizmetleri olmak üzere, hastaneye erişim, sağlıklı bir çevreye erişim, ilaçlara erişim gibi temel hakları düzenlemesi ve korumasına giden yolda, temel hak ve hürriyetlerin gelişimine de işaret edilmelidir. Anayasa'nın 12. maddesine göre, herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder. Tarihsel sürece bakıldığında, özellikle Avrupa'da başlayan İnsan Hakları akımı ile bireylerin devletlerin devamı için bir obje konumundan çıkıp, suje haline gelmelerinde birçok önemli adım atılmıştır. Ülkemizde de yakın tarihe bakıldığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası metinler ve ulusal bazda gerek

¹⁴ Özbek, s. 123.

¹⁵ Gözübüyük/Tan, s. 50-51.

¹⁶ Ozanoğlu, Hasan Seçkin. Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Maddi Anlamda Uygulama Alanı, (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001/1, s. 55-90), s. 56.

1961 Anayasası¹⁷ gerekse 1982 Anayasası ile temel hak ve hürriyetler belirlenmiş, insan haklarına verilen önem artırılmış, bununla birlikte temel haklar koruma altına alınmıştır¹⁸. İnsan haklarına verilen önem, hem ulusal bazda hem de uluslararası bazda git gide artma eğilimi sergilemektedir¹⁹.

1.3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınıflandırılması

Temel hak ve hürriyetlerin nitelik ve nicelik açısından tarihsel süreçte gösterdiği artış eğiliminin daha iyi gözlemlenebilmesi ve günümüzde devletin yükümlülüklerinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından temel hak ve hürriyetlerin ne şekilde geliştikleri ve bu çerçevede yapılan belirli sınıflandırmalara da değinmek gerekecektir. Nitekim, devletin bireylere tanıdığı hak ve hürriyetler, zaman içinde oldukça genişlemiş, belirli açılardan farklılaşmış ve günümüzde de genişleme eğilimi göstermektedir ve bu da özellikle ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenmesi noktasında devletin sergilediği tutumun, temel hak ve hürriyetlerin gelişimiyle doğru orantılı olmadığını ifade etmek açısından önemlidir.

1.3.1. Jellinek'in Sınıflandırması

Temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak sıklıkla yapılan sınıflandırmalardan birisi Jellinek'e ait olan sınıflandırmadır. Buna göre üç başlıkta ele alınan temel hak ve hürriyetler, negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü haklarıdır²⁰. Bireyin devlet dahil olmak üzere hiçbir organ veya makam tarafından müdahale edilemeyecek hakları, devletten yana özgürlük tanıyan negatif statü haklarıdır²¹. Bu haklar aynı zamanda bireyin hangi haklarına müdahale edilemeyeceğinin de sınırını belirler ve devletlere, bireylere ait kişisel hakların sınırını ihlal etmeme yükümlülüğü

¹⁷ Anayasa metni için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> (Erişim Tarihi: 04.04.2024).

¹⁸ Özbudun, s. 107 vd.

¹⁹ Tezcan, Durmuş/Erdem, M. Ruhan/Sancakdar, Oğuz/Önok, R. Murat. *İnsan Hakları El Kitabı*, 10.B., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 32-49.

²⁰ Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 6. Detaylı bilgi için bkz. Gören, Zafer. Aktif Statü Hakları, (*Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan*, İstanbul 2011, s. 3303-3322); Kaboğlu, İbrahim. *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)* 17.B., Legal Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 255.

²¹ Gören, s. 3304.

yükler²². Bu özelliği (bireyi devlete karşı koruma) sebebiyle de, koruyucu haklar olarak da adlandırılırlar²³.

Bireylerin devlete yöneltecekleri “*talep*” hakkı ise pozitif statü haklarını ifade etmektedir²⁴. Anayasa’da pozitif statü hakları, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmında yer almaktadır. Bu kapsamda pozitif statü haklarına; sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, sağlık ve eğitim hakkı gibi haklar, örnek olarak gösterilebilir. Devlete sorumluluk yüklenmesini öngören pozitif statü hakları, sosyal güvence ve kültürel gelişim gibi konularda bireyin özgürlüğe sahip olmasında, devletin sorumlu tutulduğundan bahsedilebilir. Nitekim hürriyet kavramı da sosyal devletin tanıdığı sosyal nitelikteki pozitif statü haklarıyla birlikte, daha fazla ön plana çıkmaktadır²⁵.

Bireylerin devlet yönetiminde söz sahibi olması ve devlet yönetimine katılmasını öngören haklar ise aktif statü haklarıdır²⁶.

1.3.2. Ortaya Çıkış Zamanına Göre İnsan Hakları

1.3.2.1. Genel Olarak

Temel hak ve hürriyetlerin sınıflandırılmasında sıklıkla kullanılan diğer bir yöntem ise kuşaklara ayırmadır. Bu çerçevede haklar, kronolojik olarak sıralanmaktadır²⁷. Bunlar, tarihsel olarak ilk ortaya çıkan birinci kuşak haklar, sonrasında ikinci ve üçüncü kuşak haklarıdır²⁸. Son yıllarda dillendirilmeye başlanan dördüncü kuşak haklar ise henüz başlangıç aşamasındadır. Çalışmamız bağlamında

²² Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, Ekin Yayınları, Bursa 2018, s. 411-412.

²³ Ceylan, Neslihan Aybike. Kamu Hukuku (Genel Kamu Hukuku) Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Hakların Bütünlüğü İlkesi, (*Anasay* 2017, Sayı 2, 217- 226), s. 219.

²⁴ Kaboğlu, s. 255.

²⁵ Ögütçü, s. 560.

²⁶ Gören, s. 3305 vd.

²⁷ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 65; Gözler, s. 511-512.

²⁸ Topçu, Namık Kemal. *1982 Anayasası'nda Güvence Altına Alınan Temel Hak ve Hürriyetlerin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenişi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2006, s. 16; Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku, s. 41.

özellikle devletin, sigortalılık ilişkisi çerçevesinde sunması gereken sağlık hizmetleri ve hastalıkların tedavisinde kullanılacak ilaçlara erişimin kolaylaştırılması adına ilaç bedellerini ödemesinin, hakların kuşaklara göre yapılan ayrımı çerçevesinde ne denli gerekli olduğunu da kanıtlayacak niteliktedir.

1.3.2.2. Birinci Kuşak Haklar

Birinci kuşak haklar²⁹ siyasal ya da klasik haklar olarak da adlandırılan ve Jellinek'in sınıflandırmasına göre devletin aktif bir eylemine gerek duyulmayan, bunun aksine devletin "*karışmaması*" istenen kişi hürriyetlerini ilgilendiren haklardır. Temelde kişi haklarını ve siyasi hakları ele alır³⁰. Devletin müdahale etmemesini öngörmesi sebebiyle negatif statü hakları, bireylerin siyasi yaşama dahil olmalarını sağlama bakımından da aktif statü hakları kapsamında değerlendirilmeleri mümkündür. Tarihsel gelişimine bakıldığında, ortaçağ sonlarında Avrupa'da ortaya çıkan ve siyasal anlamda güçsüz olsa da ekonomik anlamda güçlü olan burjuva sınıfının aristokrat sınıfına karşı başlattığı mücadelenin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır³¹. Birinci kuşak haklar hem Amerikan hem de Fransız İnsan Hakları Bildirgesinde kendisine yer bulmuş, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma hürriyeti, kişi güvenliği ile din ve vicdan hürriyeti şeklinde sayılabilmektedir.

1.3.2.3. İkinci Kuşak Haklar

İkinci kuşak haklar, Jellinek'in insan hakları sınıflandırmasına göre pozitif statü haklarına karşılık gelen ve devletin müdahalesinin çoğu zaman gerekli olduğu hakları ifade eder³². Sosyal ve ekonomik haklar olarak da ifade edilen ikinci kuşak haklar, bireylerin devletten isteyebilecekleri temel haklardandır. Eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı gibi temel ve önemli haklar, ikinci kuşak haklar arasında sayılmaktadır³³.

²⁹ Özbudun, s. 107 vd; Kaboğlu, s. 256; Gözler, s. 511.

³⁰ Ceylan, s. 219; Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 65-66.

³¹ Kapani, s. 51-52.

³² Kaboğlu, s. 256.

³³ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 66; Özbudun, s. 107-108; Gözler, s. 512.

1.3.2.4. Üçüncü Kuşak Haklar

Üçüncü kuşak haklar, birinci ve ikinci kuşak haklardan zaman itibariyle daha sonra kabul edilen ve kolektif hak, dayanışma hakkı, yeni insan hakları şeklinde de ifade edilen haklardır³⁴. Üçüncü kuşak haklar, ikinci dünya savaşı sonrası dönemde nükleer teknolojinin ve ağır sanayileşmenin getirdiği olumsuzlukların dikkate alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Özellikle sömürge devletlerin dağılması, sanayileşme akımının hızlanması ve çevrenin kirletilmesi başta olmak üzere barış hakkı, insanlık değerlerine saygı hakkı ve gelişme hakkı ile çevre hakkı, üçüncü kuşak haklar olarak nitelendirilmektedir³⁵. Ancak henüz doktrinde hangi hakların bu kapsama dahil olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır³⁶.

1.3.2.5. Dördüncü Kuşak Haklar

Dördüncü kuşak haklar, henüz doktrinde tam olarak kabul görmese de, çeşitli yazarlarca ifade edilmeye başlanmıştır. Bu hak grubunun ortaya çıkışı ise, bilgi teknolojilerinin hızla ilerlemesi ve bilginin yayılmasıyla birlikte modern çağda karşılaşılan tehlike ve tehditler sonucunda olmuştur. Dördüncü kuşak hakların en önemlisi olarak, mahremiyet hakkı ve buna bağlı olarak kişisel verilerin korunması hakkı gösterilebilir³⁷. Bunun dışında örneğin; insanlar üzerinde yapılan deneyler neticesinde ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesi adına Avrupa Konseyi, insan klonlama faaliyetlerini yasaklamıştır. Dolayısıyla artık devletlerin düzenlemekle ve korumakla yükümlü olduğu hakların kapsamının genişlediği ve ilaca erişim gibi hakların dahi ötesine geçtiği söylenebilir. Bu çerçevede, temel hak ve hürriyetlerin devamlı gelişip genişledikleri, devletlerin de buna ayak uydurmalarının bir zorunluluk haline geleceğini öngörmek zor olmayacaktır.

³⁴ Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku, s. 45; Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 66; Gözler, s. 512.

³⁵ Gözler, s. 512; Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku, s. 45.

³⁶ Algan, Bülent. Rethinking “Third Generation” Human Rights, (*Ankara Law Review*, 2004/1, s. 121- 155), s. 121 vd; Uygun, Oktay. *Devlet Teorisi*, 2. B., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 550 vd.

³⁷ Detaylı bilgi için bkz.: Boyar, Oya / Kama Işık, Sezen. Dördüncü Kuşak Haklar ve Bilişim Teknolojilerinin Doğuşunda Mahremiyet Kavramına Karşılaştırmalı Bir Bakış, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, s. 602-623).

1.4. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sujeleri ve Yükümlüleri

Temel hak ve hürriyetlerin kimler bakımından kapsayıcı nitelikte olduğu ve özellikle bunları sağlamakla yükümlü konumunda bulunan devlet/idarenin pozisyonunun anlaşılabilmesi bakımından bunlara da işaret edilmesi gerekir. Nitekim, çalışmamız çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin açılan davaların, anayasal çerçevede kimler bakımından uygulanma alanı bulacağı ve devletin yükümlülükleri kapsamında temel sorumlu konumunda bulunduğuna değinmek gerekecektir. Bu sayede, kimlerin, temel hak ve hürriyetler kapsamında değerlendirdiğimiz bu talepleri öne sürebileceği ve karşılığında korumanın ne ölçüde ve kim tarafından sağlanması gerektiği hususu anlaşılacaktır.

1.4.1. Sujeleri

Hukuk düzeni içinde hak edinebilme ve borç altına girme hakkı tanınan kişiler bunun sonucu olarak kişiliklerini koruma hakkına da sahip olmaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin sujeleri, insanlar, vatandaşlar, yabancılar ve diğer gruplar olarak ifade edilebilir³⁸.

Kişinin bedensel olarak sahip olduğu kişisel değerleri (hayat, vücut, bedensel ve ruhsal sağlık gibi) ve toplum içinde bulunduğu konum ve yerine göre sahip olduğu iç değerleri (ad, onur, gizli ve özel hayat alanı vb.), yani insanın insan olduğu için sahip olduğu ve korunması gereken bütün değerleri koruma kapsamındadır³⁹. Burada, temel hak ve hürriyetlerin sujelerinden olan gerçek ve tüzel kişilere ilişkin açıklamalar yapılması gerekir.

1.4.1.1. Gerçek Kişiler ve Tüzel Kişiler

Anayasa'nın 12. maddesinde, herkesin, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip bulunduğu bu hak ile hürriyetlerin; o kişinin, topluma, ailesine ve diğer kimselere karşı olan ödevleri ve sorumluluklarını içerdiğine işaret edilmiştir. Dolayısıyla temelde herkes, bu hak ve

³⁸ Gözler, s. 527-528; Topçu, s. 25-26.

³⁹ İmre, Zahit. *Medeni Hukuka Giriş*, 2. B., İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 328; Öztan, Bilge/Gürpınar, Damla. *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 47. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 233; Dural, Mustafa. *Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977, s. 148-150.

hürriyetlere sahiptir⁴⁰.

Hukukumuzda, hak ehliyetine sahip olan varlıklar, kişi olarak nitelendirilir. Hak ehliyeti ifadesinden başta gerçek kişiler anlaşılırsa, belirli niteliklere haiz insan ya da mal toplulukları da kişi olarak adlandırılmaktadır⁴¹. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda⁴² kişiler, gerçek kişiler ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayrılmıştır⁴³. Gerçek kişiler insanları ifade ederken⁴⁴, tüzel kişiler ise, kendilerine başlı başına kişilik tanınan, belirli bir ortak amaca yönelmiş bulunan kişi veya mal topluluklarını ifade eder⁴⁵.

Türk Medeni Kanunu'nun 8. maddesinin birinci fıkrasına göre, her gerçek kişinin hak ehliyeti vardır. Gerçek kişiler bakımından hak ehliyetinin başladığı an, Türk Medeni Kanunu'nun 28. maddesinde, sağ ve tam doğum anı olarak ifade edilmiştir ve kişiliğin sona ermesi ise ölümle birlikte gerçekleşir⁴⁶.

Gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişilerin de kişilik hakkı olup olmadığı ile eğer varsa bu hakkın kapsamının ne olduğunun tespiti bakımından öncelikli olarak tüzel kişilerin hak ehliyetinin kapsamının değerlendirilmesi gerekmektedir⁴⁷.

Türk Medeni Kanunu'nun 48. maddesine göre; "*Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler.*" Buna göre, kısaca hak sahibi olma ve borç altına girme ehliyeti olarak nitelendirilebilecek hak ehliyetine, tüzel kişiler de kanuna uygun şekilde kuruldukları an itibariyle sahip olmaktadır. Bunun sonucu olarak,

⁴⁰ Gözler, s. 527; İmre, s. 337-338.

⁴¹ Dural, s. 3, 5; Öztan/Gürpınar, s. 236.

⁴² RG. 08.12.2001, Sa.24607.

⁴³ Öztan/Gürpınar, s. 234.

⁴⁴ İmre, s. 329.

⁴⁵ Dural, s. 5-6; Öztan/Gürpınar, s. 234; İmre, s. 329-330.

⁴⁶ İmre, s. 332; Öztan/Gürpınar, s. 236-237; Dural, s. 15-18, 24.

⁴⁷ Gönen, Doruk. *Tüzel Kişiliklerde Kişilik Hakkı ve Korunması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021, s. 42

tüzel kişiler de kendilerini kuran gerçek kişilerden bağımsız bir hukuk sujesi olarak hukuk dünyasında yer alırlar⁴⁸.

Türk Medeni Kanunu'nda yer alan düzenlemede açıkça ifade edildiği şekilde, tüzel kişilerin hak ehliyetine, gerçek kişilerde olduğu gibi tam olarak sahip olduğu bir karine olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında, tüzel kişiler ile gerçek kişiler arasındaki yaratılıştan ve doğuştan kaynaklanan farklar sebebiyle tüzel kişilerin haklarında farklılıklar olabileceği de kabul edilmiştir⁴⁹. Bu farklılıklar, sayısal anlamda değil, içeriğe ilişkin farklılıklar olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, gerçek kişilerin sahip olduğu hem kamu hem de özel nitelikli tüm haklara ve dahi borçlara tüzel kişiler de sahip olabilir. Zira, tüzel kişilik vasfı, niteliğine göre tüzel kişi olma iradesiyle ya da kanunla doğduğunda⁵⁰, tüzel kişiler, kişilik hakkına da sahip olacak ve bu hakka ilişkin korumadan tam olarak yararlanmaları gerekecektir.

Gerçek ve tüzel kişilerin sahip oldukları hak ehliyetinden bizzat ya da temsilcileri vasıtasıyla faydalanabilmeleri için varlığı gereken hukuki işlem ehliyetine, fiil ehliyeti denilmektedir⁵¹. Dolayısıyla kişilik, hukuken korunmaya değer bulunan hukuki, bedeni ve manevi nitelikteki değerlerin tümünün varlığıyla bir anlam ifade eder⁵².

Anayasa'da temel hak ve hürriyetlere sahip olan kişiler bakımından, gerçek ve tüzel kişiler arasında temelde bir farklılık gözetilmemekle birlikte, niteliğine uygun düştüğü ölçüde bu hak ve hürriyetlerden tüzel kişiler de faydalandırılacaktır. Bu kapsamda, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun⁵³ (HMK) 114. maddesinde dava şartları arasında yer verilen ve mahkeme tarafından kendiliğinden gözetilmesi gereken taraf ehliyeti, dava ehliyeti ve davayı takip yetkisine sahip olan gerçek ve tüzel kişilerin, davada, davacı ve davalı konumunda yer alması mümkündür.

⁴⁸ Oğuzman, M. Kemal/Seliçi Özer/Oktay-Özdemir, Saibe. *Kişiler Hukuku Dersleri (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 20. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 229-230, Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku C.II, Kişiler Hukuku*, 22. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 229; Öztan/Gürpınar, s. 234.

⁴⁹ Dural/Öğüz, s. 229;

⁵⁰ Öztan/Gürpınar, s. 339.

⁵¹ İmre, s. 336-337.

⁵² Dural, s. 7.

⁵³ RG. 04.02.2011, Sa.27836.

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin bir dava açılması halinde ise, sigortalılık ilişkisi çerçevesinde tüzel kişilerin davacı tarafta yer alması, hayatın olağan akışına aykırı olacağından, bu kapsamda yaşam hakkından ve sağlık hakkından, yalnızca gerçek kişilerin yararlanabileceklerini ifade etmek gerekecektir.

1.4.1.2. Yabancılar

Temel hak ve hürriyetlerin sujeleri arasına yabancılar da dahildir⁵⁴. Dolayısıyla yabancılar da temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Anayasa'nın 16. maddesi uyarınca, temel hak ve hürriyetler, yabancılar bakımından da uluslararası hukukun öngördüğü kurallar çerçevesinde, ancak kanunla sınırlanabilir. Yine, dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkını düzenleyen Anayasa'nın 74. maddesinin birinci fıkrasında, Türkiye'de ikamet eden yabancıların, karşılıklılık esasına uygun şekilde, kendileriyle ya da kamuyla ilgili dilek ve şikayetlerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi başta olmak üzere yetkili makam ve mercilere yazıyla başvuru hakkına sahip olduklarına işaret edilmiştir.

Yabancı ülke vatandaşlarının Türkiye'de dava açabilmeleri ve açılmış olan davalarda taraf olarak yer alabilmeleri de mümkündür. Nitekim, Anayasa'nın 10. maddesinin birinci fıkrasında, yabancılar da dahil olmak üzere, herkesin dil, din, mezhep, ırk, cinsiyet, renk, felsefi inanç, siyasi düşünce ve benzeri nedenlerle ayırım yapılmaksızın kanun önünde eşit olduğu ifade edilmektedir. Anayasa'nın 67. maddesinin birinci fıkrasıyla sadece Türk vatandaşlarına özgülenen seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı gibi temel hakların dışında, yabancılar da, ülkemizde temel hak ve hürriyetlere sahip olup bunların korunmasını isteyebilirler⁵⁵. Zira, yabancılar da hak ehliyetine sahip olmaları koşuluyla temel haklara sahiptir⁵⁶.

Yabancı ülke vatandaşlarının⁵⁷ genel sağlık sigortalısı sayılmaları ve genel sağlık sigortasından faydalanabilmeleri, bir yıldır Türkiye'de yerleşik olmaları koşuluna bağlıdır. Bu kişilerden bir yıl sonra genel sağlık sigortası primi alınır ve

⁵⁴ Gözler, s. 528; Topçu, s. 26.

⁵⁵ Topçu, s. 26; Gözler, s. 528-529.

⁵⁶ Öztan/Gürpınar, s. 251.

⁵⁷ Ayrıca bkz. aşağı. Bölüm 2.2.5.

böylece sigortalı sayılabilirler (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu⁵⁸ m. 52, II) (SSGSSK). İşsizlik sigortasından yararlanma açısından ise bir yabancıнын bundan faydalanması, hizmet sözleşmesiyle çalışması koşuluna bağlanmıştır⁵⁹. Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde, yabancıların da sigortalı olarak sosyal güvenlik hakkından faydalanmaları halinde, Kurum tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin tahsili amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalarda davacı olarak yer alabileceği sonucuna ulaşılabilir⁶⁰.

1.4.2. Yükümlüleri

1.4.2.1. İdare

Hukuk devleti ilkesi, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınmasını gerektirir. Bu amaçla kullanılacak yöntemler, temel hak ve hürriyetlere, anayasa gibi kolay biçimde değiştirilemeyecek metinlerde yer vermek (AY m. 12, m. 19, m. 20, m. 24, m. 28, m. 36 vd.), getirilecek sınırlamaların ancak kanunla yapılmasını öngörmek (AY m. 13), anayasa ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlanma nedenlerini sınırlı bir biçimde saymak ve bu sınırlamaların kanunla yapılsa bile, hakkın özüne dokunacak, aşırı nitelik taşıyacak şekilde olmalarına izin vermemek şeklinde sıralanabilir⁶¹. Nitekim, Anayasa'nın 5. maddesinde, devletin temel amaç ve görevleri, "*...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak...*" şeklinde belirlenmiştir. Bu sebeplerle devlet, Anayasa ve uluslararası metinlerde koruma altına alınmış bulunan temel hak ve hürriyetler bakımından esas yükümlü konumundadır⁶². Devlet (İdare), kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla özel kişilere oranla daha üstün ve ayrıcalıklı bir konumda yer alır ve üstün yetkilerle

⁵⁸ RG. 16.06.2006, Sa. 26200.

⁵⁹ Altıntaş, Elif Hande. Doğumla Türk Vatandaşı Olup Çıkma İzni İle Türk Vatandaşlığından Ayrılan Kişilerin (Mavi Kart Hamillerinin) Sosyal Güvenlik Hakkı, (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi, 2019/2, s. 391-434), s. 408-409.

⁶⁰ Bkz. aşağıda. Bölüm 4.6.2.

⁶¹ Günay, s. 39-41.

⁶² Gözler, s. 532.

donatılmıştır⁶³. Ülkemizde öngörülen sistemde idarenin yerine getireceği başlıca faaliyetler, milli güvenliğin korunması, kolluk faaliyetleri, kamu hizmetlerinin sunulması ve yürütülmesi, özendirme ve destekleme faaliyeti, iç düzen (teşkilatlanma) faaliyetleri ve planlama faaliyetleridir⁶⁴. Bu faaliyetler de çoğunlukla kamu görevlileri aracılığıyla gerçekleştirilir⁶⁵. İdarenin faaliyetleri çerçevesinde yapmış olduğu eylem ve işlemler de sınırsız değildir; hukuk devleti ilkesinin gereği olarak idarenin faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olup olmadığı yargı denetimine açıktır (AY m. 125). Devletin, özellikle temel hak ve hürriyetlerin korunması bakımından yükümlülükleri doğrudan Anayasa'dan kaynaklanır. Devletin korumakla yükümlü olduğu temel hak ve hürriyetlerin kanunlarla getirilecek sınırlamalar haricinde herhangi bir kimse tarafından ihlal edilmesi halinde çeşitli başvuru mekanizmaları öngörülmüştür. Buna, adil yargılanma hakkının tesisi bakımından, memurlara verilen disiplin cezalarına karşı başvuru yollarının öngörülmesi örnek olarak gösterilebilir⁶⁶. Zaten, hukuk devletinin genel gereklerinden olan idarenin hukuka bağlılığı şartına göre idarenin tüm eylemleri yargı denetimine tabi olmalı, hakimler, bağımsız ve tarafsız olmalı, idarenin işlem ve eylemleri öngörülebilir olmalı, hukuki güvenlik ve geçmişe etki yasağı var olmalı ve idarenin mali sorumluluğu başta olmak üzere diğer gereklilikler mevcut bulunmalıdır⁶⁷.

Devletin, sağlık hakkını tesis etmek bağlamında önemli görevleri/ödevleri bulunmaktadır. Bu görevlerine, hasta bireylerin ilk başta sağlık kuruluşlarına ulaşmasını sağlamak ve mümkün olduğu ölçüde her türlü sağlık hizmetinden faydalanmalarını sağlamak örnek olarak gösterilebilir⁶⁸. Çeşitli uluslararası metinlerde de, sağlık alanıyla ilgili olarak devletlere yüklenen ödevler arasında;

⁶³ Günday, s. 18-19.

⁶⁴ Gözler, Kemal/Kaplan, Gürsel. *İdare Hukuku Dersleri*, 25. B., Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2023, s. 26-27; Günday, s. 21-24.

⁶⁵ Gözler/Kaplan, s. 620; Yıldırım/Çınarlı, s. 183.

⁶⁶ Yıldırım/Çınarlı, s. 36, 263.

⁶⁷ Gözler/Kaplan, s. 65-68.

⁶⁸ Döner, Ayhan/Kelek, Mücahit. Negatif Yükümlülükler Açısından Sağlık Hakkı. (*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2015/3-4, s. 3-21), s. 7.

sağlığın bozulmasına sebep olabilecek unsurları ortadan kaldırmak, sağlığı geliştirmek, meslek hastalıklarıyla salgın hastalıkları önlemek ve çocukların sağlıklı gelişimlerinin tesis edilmesi için gereken tüm sorumlulukları yerine getirmek gösterilmektedir⁶⁹. Nitekim, doğuştan itibaren kazanılan, vazgeçilemez ve devredilemez bir hak olan sağlık hakkının, gereği gibi kullanılmasıyla tıbbi teşhis ve tedavilerin gerekli özen içinde yerine getirilmesi bağlamında, gereken tedbirlerin alınması sorumluluğu devlete aittir⁷⁰.

Sağlık hizmetlerine ilişkin çıkartılmış bulunan 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nda⁷¹ da bazı esaslar belirlenmiştir. Anılan Kanun'un 3. maddesinin (a) bendinde, devlete, “...sağlık kurum ve kuruluşlarının ülke çapında hizmet sunmak üzere eşitliği, kaliteyi ve verimi başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere ilgili bakanlıklarca planlanıp koordine etme...” yükümlülüğü getirilmiş, bunun yanında mali yönden destekleme ve geliştirme gerekliliklerine işaret edilmiştir. Aynı maddenin (b) bendinde ise “Koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verilmek suretiyle kamu ve özel bütün sağlık kurum ve kuruluşlarının kurulması ve işletilmesinde kaynak israfı ve atıl kapasiteye yol açılmaksızın gerektiğinde hizmet satın alınarak kaliteli hizmet arzı ve verimliliği esas alınır” ifadesine yer verilmiştir. Yine Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nun sağlık hizmetleriyle ilgili temel esasları düzenleyen 3. maddesinin (k) bendinde ise, Sağlık Bakanlığı'nın “Koruyucu, teşhis, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerde kullanılan ilaç, aşı, serum ve benzeri biyolojik maddelerin üretiminin ve kalitesinin teşvik ve temini esas olup, her türlü müstahzar, terkip, madde, malzeme, farmakope mamülleri, kozmetikler ve bunların üretiminde kullanılan ham ve yardımcı maddelerin ithal, ihraç, üretim, dağıtım ve tüketiminin, amaç dışı kullanılmak suretiyle fizik ve psişik bağımlılık yapan veya yapma ihtimali bulunan madde, ilaç, aşı, serum ve benzeri biyolojik maddeler ile diğer terkiplerin kontroluna, murakabesine ve bunların yurt içinde ve yurt dışında ücret karşılığı kalite kontrollerini yaptırmaya, özel mevzuata göre ruhsatlandırma, izin ve fiyat

⁶⁹ Bulut, Nihat. *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*, 12 Levha Yayınları, İstanbul 2009, s. 210; Döner/Kelek, s. 7.

⁷⁰ Erkal, Atilla. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Sağlık Personelinin İstihdamı Nedeniyle İdarenin Mali Sorumluluğu, (*Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021/2, s. 235-271), s. 231.

⁷¹ RG. 15.05.1987, Sa. 19461.

verme işlerini yürütmekle” görevlendirildiği görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de ilaçların ruhsatlandırılması, üretimi, depolanması, satışı, ithalatı, ihracatı, piyasaya arzı, dağıtımı, hizmete sunulması, toplatılması ve kullanımları ile ilgili kural ve standartlar, Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu (TİTCK) tarafından belirlenmektedir. TİTCK ruhsat verdiği ilaçların kullanım alanları ve uygulama şeklini de belirleyerek piyasa satış fiyatlarını yayımlamaktadır.

Çalışma konumuz çerçevesinde arz ettiği önem sebebiyle mevzuat bazında devletin temel haklar ve yükümlülükler konusunda üzerine düşen sorumluluklardan sağlık hakkı ve sağlık hizmetlerinin sunulması ve korunması ile diğer temel esaslar kapsamında bu şekilde bir çerçeve çizilmesi mümkündür.

Anayasa Mahkemesi de⁷², sağlık hakkıyla kişinin maddi ve manevi varlığının korunması ve yaşam hakkı arasındaki bağı, “... *kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmelerinin mutlu ve huzurlu olabilmelerinin başlıca şartının, ihtiyaç duydukları anda sağlık hizmetlerine ulaşip bu hizmetlerden yararlanabilmeleri ...*” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, bunun, bireyler için bir hak ve devlet için de görev olduğu belirtilmiştir. Yine, bireyler için tanınan sağlık hakkının gerçekleştirilmesi ve bu haktan yararlanılmasının sağlanması bağlamında, bu haktan yararlanmayı zorlaştırıcı ya da zayıflatıcı düzenlemelerin Anayasaya aykırılık teşkil edeceğine işaret edilmiştir. Devletin, sağlık hakkının gerçek anlamda gerçekleştirilmesi için uygun yasal, idari, bütçesel, yargısal geliştirici ve benzer diğer tedbirleri alması gerektiğinde, etkili ve detaylı bir sağlık politikasına her zaman ihtiyaç bulunduğunu da belirtmek gerekir⁷³.

Anayasa Mahkemesi, vermiş olduğu başka bir kararında⁷⁴, Anayasa’nın 56. maddesi ile sağlık alanında devlete yüklenen ödevin kapsamını belirlemiştir. Buna göre, “*Anayasa’nın 56. maddesinin 3., 4. ve 5. fıkraları yine devlete, kişilerin*

⁷² Anayasa Mahkemesi’nin E. 2010/29, K. 2010/90 sayılı ve 16.7.2010 tarihli kararı. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2010-90-nrm.pdf>) (Erişim Tarihi: 20.02.2024).

⁷³ Atabay, Sertaç Şahin. Sağlık Hakkı ve Unsurları, (*Türkiye Biyoetik Dergisi*, 2022/3, s. 105-113), s. 110.

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi’nin E. 1990/27, K.1991/2 ve 17.01.1991 tarihli kararı. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1991-2-nrm.pdf>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmelerini sağlamak için sağlık kuruluşlarının hizmetlerini, düzenleme, denetleme ve organize etme gibi görevler yüklemiştir. Anlaşılmaktadır ki, devlet, kişilerin yaşamlarını sağlıklı biçimde sürdürmeyi sağlamak amacını çeşitli sosyal güvenlik kuruluşları ile gerçekleştirecektir. Devlet için bir görev, kişiler için de bir hak olan bu amaç gerçekleştirilirken bu hakkı sınırlayıcı, bu haktan yararlanmayı zayıflatıcı düzenlemeler Anayasa'nın 56. maddesine de aykırıdır.” Buradan da anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi, devletin, sosyal haklardan doğan ödevlerini sınırlayan 65. madde hükmünün, sosyal hakların negatif boyutu yönünden uygulanabilir olmadığına işaret etmektedir⁷⁵.

1.4.2.2. Hekimler

Devletin, idare fonksiyonu çerçevesinde yürüttüğü kamu hizmetlerini sunması, çeşitli usullerle mümkün olabilir. Bunlar, kamu tüzel kişileri aracılığıyla gerçekleştirilebileceği gibi (örneğin emanet usulü ve kamu kurumu usulü), özel kişiler tarafından da (örneğin tek yanlı kurma ve ruhsat usulüyle ya da imtiyaz ve yap-işlet devret usulü gibi) işletilebilir⁷⁶. Ancak, adalet ve sağlık hizmetleri gibi merkezi idarece yürütülen idari kamu hizmetleri, hizmetten sorumlu olan idare tarafından kendi personel ve parasıyla doğrudan doğruya emanet usulüyle işletilir⁷⁷. Devletin önemli yükümlülükleri arasında yer alan sağlık hizmetleri de kamu hizmeti olarak kamu ve özel kesimde yer alan sağlık kuruluşlarından faydalanılmak suretiyle tek elden planlanır ve sunulur. Sağlık hizmetleri, süreklilik ve düzenlilik, değişkenlik ve özellikle mali kaynakların yeterliliği, eşitlik ve parasızlık ilkeleri çerçevesinde yürütülür⁷⁸. Sağlık hizmetlerinin sunumundan kaynaklanabilecek zararların ve bunların tazmini ise, hizmetin sunuluş usulüne, hekimlerin istihdam şekline ve hastalarla kurulan hukuki ilişkinin niteliğine göre belirlenecektir⁷⁹. Yaşam hakkının

⁷⁵ Temiz, Özgür. Türk Hukukunda Bir Temel Hak Olarak Sağlık Hakkı, (Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2014, 69/1, s. 165-188), s. 183.

⁷⁶ Gözler/Kaplan, s. 500 vd.

⁷⁷ Günday, s. 343; Gözler/Kaplan, s. 501.

⁷⁸ Çakır, Hüseyin Melih. Sağlık Hizmetlerinin Özel Hukuk Kişileri Tarafından Yürütülmesi, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 93-172.

⁷⁹ Erkal, s. 236.

gerçekleştirilebilmesi açısından oldukça önemli olan sağlık hizmetlerinin yürütümü sırasında, devletin görevleri, temel olarak tıp biliminin ilerlemesine uygun şekilde en ileri tıbbi uygulamaların ve tıbbi cihazların kullanılması için gereken önlem ve tedbirlerin alınmasıyla gerekli altyapının hazırlanması olarak karşımıza çıkar⁸⁰. Anayasa Mahkemesi'nin de işaret ettiği üzere⁸¹, sağlık hizmetlerinin klasik idari usuller çerçevesinde bizzat idare tarafından, kendi personeli aracılığıyla yürütülmesi şart olmayıp, kamu özel iş birliği çerçevesinde, ruhsat usulü ile de yerine getirilebilmekte, devlet üniversiteleri ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler işbirliği yaparak veya vakıf üniversiteleriyle özel hastanelerin işbirliği yoluyla da yerine getirilebilmektedir⁸².

Sağlık hakkının bu hizmeti sunan kişilerden yani, hekimler ve diğer sağlık personellerinden ayrı bir biçimde düşünülmesi söz konusu olamaz. Nitekim adalet erişim hakkı gibi sağlık hizmetine erişim hakkı da Anayasa'da koruma altına alınmıştır. Ülkemizde, hekimlerin çalışma şekil ve usullerine ilişkin farklı uygulamalar bulunmakla birlikte, genel itibarıyla kamu kurumlarında kamu görevlisi sıfatıyla; özel hastanelerde⁸³ ise hizmet sözleşmesi çerçevesinde veya özel muayenehanelerde serbest biçimde mesleklerini icra etmektedirler. Bununla birlikte, kamu görevlisi hekimlerin, vakıf üniversitelerinde çalışmaları ve muayenehanelerde çalışmaları da söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda, sağlık hizmetlerinin sunulması ve ifası sebebiyle idarenin sorumluluğunun doğabileceği haller belirlenirken, kamu hizmetinin görülüş şekline ve usulüne göre idarenin sorumluluk sebebi değişkenlik gösterebilecektir⁸⁴.

Sağlık hakkına dahil olan ve bu kavramla birlikte ortaya çıkan sorumlulukların yerine getirilmesi yükü, sadece devlete ait değildir. Özellikle kamu

⁸⁰ Erkal, s. 236.

⁸¹ Anayasa Mahkemesi'nin, E.2011/150, K.2013/30, sayılı ve 14.02.2013 tarihli kararı (RG. 25.06.2013, Sa. 28688).

⁸² Erkal, s. 236; Çakır, s. 339-359.

⁸³ Yargıtay, temel hak ve özgürlükler bağlamında yaşam hakkıyla yakından ilgili olan sağlık hizmetinin sunulduğu özel hastanelerde yapılan faaliyetlerin de kamu hizmeti niteliğinde olduğuna hükmetmektedir: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2004/13-291, K. 2004/370, T. 23.6.2004. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2004-13-291-k-2004-370-t-23-06-2004-manevi-tazminat/243640/+%222004_13-291%22), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz.: Erkal, s. 237 vd.

sağlık kurum ve kuruluşlarında çalışmakta olan sağlık çalışanlarının da sağlık hakkının temini bakımından doğrudan sorumluluk altında oldukları söylenmelidir⁸⁵.

Devletin temel hak ve hürriyetlerin korunması yükümlülüğü bağlamında, Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasında, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğuna işaret edilmiştir. Keza, Anayasa'nın 40. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "*kişinin, resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.*" Yine, Anayasa'nın 129. maddesinin beşinci fıkrasıyla da, kamu görevlileri ya da memurların, kanunlardan kaynaklanan yetkilerini kullandıkları sırada, işledikleri kusurlarından doğan tazminat davalarının, bunlara rücu edilmek şartıyla, kanunların öngördüğü şekil ve şartlara uygun biçimde, ancak idarenin aleyhine açılacağına işaret edilmiştir. Dolayısıyla özellikle kamu hizmeti gördüğü sırada önemli bir işlevi yerine getiren hekimlerin durumlarının da burada açıklanması, söz konusu görevleri çerçevesinde yükümlülüklerine değinilmesi gerekir.

Hekimlerin özen yükümlülüğü⁸⁶, muayene yükümlülüğü, öykü alma yükümlülüğü, teşhis ve tedavi yükümlülüğü, reçete yazma yükümlülüğü, tıbbi teknik kullanma yükümlülüğü, mesleki bilgisini geliştirme gibi temel yükümlülükleri vardır⁸⁷. Çalışmamız bağlamında arz ettiği önem itibariyle hekimlerin mesleki bilgisini geliştirme yükümlülüğü ve tedavi yükümlülüğü özel olarak ele alınmalıdır. Zira, hekimler mesleki bilgi ve tecrübesi ölçüsünde hastayı tedavi etmeyi

⁸⁵ Zengin, Nazmi. "Sağlık Hakkı" ve Sağlık Hizmetlerinin Sunumu, (*Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 2010/1, s. 44-52), s. 49.

⁸⁶ Danıştay, 15. Dairesi, E.2014/6402, K.2015/1178 sayılı ve 26.02.2015 tarihli kararında özel bir hastanede çalışan hekimin özen yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle, sorumluluğun Türk Borçlar Kanunu uyarınca belirleneceğini, idarenin kusurlu bir eyleminden bahsedilemeyeceğini, çünkü özel hastane ile hastanede çalışan hekim ile oradan hizmet alan hasta arasında bir özel hukuk ilişkisi kurulduğu ve ortaya çıkan zararlar idarenin olumlu ya da olumsuz bir eyleminin bulunmaması nedeniyle sebep sonuç ilişkisinin ortadan kalktığını ve zarar, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmadığından, idarenin sorumluluğunun bulunmadığına hükmetmiştir. (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/danistay/15-d-e-2014-6402-k-2015-1178-t-26-2-2015>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Benzer yönde bir karar için bkz. Danıştay 15. D, E.2013/5507, K.2015/2024, T. 8.4.2015. (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/danistay/15-d-e-2013-5507-k-2015-2024-t-8-4-2015>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁸⁷ Özdemir, Hayrunnisa. Hekimin Hukuki Sorumluluğu, (*Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016/1 s. 33-81), s. 38.

üstlenmektedirler⁸⁸. Buna göre, hekimlerin meslek içi eğitim seminerlerine katılması, çeşitli ulusal veya uluslararası sempozyumları takip etmesi, kendisini devamlı geliştirmesi ve yenilemesi ile güncel literatürü takip etmesi oldukça önemlidir⁸⁹. Hekimin bu ödevi çerçevesinde edindiği yeni ve kanıtlanmış bilgileri paylaşması, bilimsel olarak doğruluğuna kanaat getirilmişse, uygulanması da mümkündür. Ülkemizde görev yapan hekimlerin yeni edindiği bilgiler, uluslararası alanda uzun yıllardır kullanılıyorsa, hastaların teşhis ve tedavilerinde, bunlardan da faydalanılmalıdır. Keza, çeşitli standartları sağlayan ve testlerden geçerek işlevselliği kanıtlanmış ilaçlar, ülkemizde de kullanılabilir. Bu çerçevede özellikle yurtdışında kullanılan ve faydalı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış bazı ilaçların da Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği⁹⁰ (SUT) listesinde yer almamasına rağmen, hekimler tarafından reçete edilmesi halinde hastalar tarafından kullanılmak istenmesini de normal karşılamak gerekir.

Kural olarak hekimlerin temel yükümlülüğü, tıbbi standartı sağlamaktır⁹¹. Tıbbi standarttan ne anlaşılması gerektiği ise doktrinde, ülkenin içinde bulunduğu sağlık koşullarına göre hekimin göstermesi mümkün olan dikkat ve özen olarak açıklanmıştır⁹². Ancak, mevcut tıbbi standarttan, daha üstün teşhis ve tedavi bağlamında sapılması da mümkündür. Yeni metod veya tedavilerin uygulanması sırasında da doğruluğu kanıtlanmış, bilimsel esaslara göre hareket edilmelidir⁹³. Doktrinde, alternatif tıp, tamamlayıcı tıp gibi klasik tıp dışındaki alanlara yönelinmesinden ziyade, tıbbi standartlardan sapılmasını haklı kılan bir gerekçenin varlığının aranacağı ifade edilmektedir⁹⁴. Nitekim, bir hekimin müdahalesinin

⁸⁸ Akbaş, Yasemin. Hekimin Özen Yükümlülüğü, (*Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014/2 s. 109-125), s. 109.

⁸⁹ Hakeri, Hakan. *Tıp Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 379; Akbaş, s. 110-111.

⁹⁰ RG. 24.03.2013, Sa. 28597.

⁹¹ Detaylı bilgi için bkz.: Şenocak, Zariye. *Hekimin Hukuki Sorumluluğunun Özel Sorunları: Tıbbi Standartlar ve İspat*, Ankara Barosu-Sağlık Hukuku Kurultayı 1-3 Kasım 2007, Ankara 2008, Özel Sorunlar, s. 243, 245; Hakeri, s. 407.

⁹² Değdaş, Ulaş Can. Hatalı Tıbbi Uygulamadan (Malpraktis) Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, (*Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018/6, s. 41-65), s. 51.

⁹³ Değdaş, s. 51.

⁹⁴ Uygur, Atiye B. Hekimin Kusurunun Değerlendirilmesi, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019/144, s. 355-381), s. 361; Hakeri, s. 407.

hukuka uygunluğu, tıbbi endikasyonun⁹⁵, aydınlatılmış onamın ve meslek kurallarına uygunluğu varlığı halinde söz konusudur⁹⁶.

1.5. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yaşam hakkı bağlamında getirilen sınırlama ve Anayasa hükümleri çerçevesinde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması⁹⁷ son derece belirli koşullara tabi kılındığından, bu sınırlamanın yalnızca istisnai hallerde mümkün olduğu ifade edilmelidir⁹⁸. Anayasa'nın 13. maddesine göre, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir⁹⁹. Ayrıca bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine¹⁰⁰ aykırı olamaz. Nitekim, sınırlamaların, hakların negatif boyutuna dokunmayacak şekilde olması gerektiğinden, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması konusunda getirilen imkanlar, "sınırsız" değildir¹⁰¹. Bu bağlamda, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin, sosyal güvenlik hakkına ilişkin 2014/25784 E. ve 2015/3636 K. sayılı kararında, "... özellikle Anayasa'nın 65. maddesinde yer alan; Devletin, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirebileceğine ilişkin düzenleme ile; Devlete, Anayasa ile yüklenen ödevler arasında öncelikler gözetilmek suretiyle mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde görevlerini yerine getirme imkanı tanınmış olup, bu öncelikler arasında yaşama hakkı da dahil olmak üzere kişilerin ruh ve fizik sağlığı içinde insana yaraşır bir hayat sürdürmesini sağlama görevinin en öncelikli olduğu ..." belirtilmiştir. Anılan karardan da anlaşılacağı

⁹⁵ Bkz. aşa. Bölüm 3.1.3.1.

⁹⁶ Hakeri, s. 407.

⁹⁷ Özbudun, s. 109.

⁹⁸ Gözler, s. 547 vd.; Özbudun, s. 113.

⁹⁹ Gözler, s. 548-554.

¹⁰⁰ Ölçülülük ilkesi, temel hak ve hürriyetlere getirilecek kısıtlamaların, öngörüldüğü amaca aykırı kullanılmamasını temin amacıyla özel sınırlama gereksinimleriyle sınırlayıcı işlem veya düzenlemenin dengeli olmasını ifade eder. Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Özbudun, s. 105 vd.

¹⁰¹ Özbudun, s. 113; Gözler, s. 549-551.

üzere, temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin sınırlamalar, Yargıtay tarafından, devletin mali kaynakları ölçüsünde değerlendirilmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin açılan davalarda, ileride de değinileceği üzere¹⁰², Yargıtay'ın bu görüşü çerçevesinde hüküm kurulmaktadır.

1.6. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Temel hak ve hürriyetlerin korunması ifadesinden anlaşılması gereken, kişilerin haklarını kullanırken ya da bu hakları kullandıktan sonra sahip olunan hakkın ihlal edilmiş sayılması sonucunu ortaya çıkaran bir durumun gerçekleşmemesidir. Bu bağlamda aslolan, temel hak ve hürriyetlerin kişiye ait, ona özel ve devredilemez nitelikte olmasıdır¹⁰³. Üstelik, temel hak ve hürriyetlere ilişkin bazı sınırlamalar getirilebilse de, bunların, ölçülü bir biçimde ve Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplerle "sınırlı" olacak şekilde yapılması gerekir (AY m. 13).

Temel hak ve hürriyetler, öncelikli olarak ülkesellik ilkesine tabi olarak, ulusal boyutta ve daha geniş anlamda da uluslararası hukuk bağlamında korunmaktadır. Bu itibarla uluslararası alanda, temel hak ve hürriyetlere ilişkin hazırlanan temel metinler çerçevesinde kurulmuş olan bazı organlar da (örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) ikincil olarak temel hak ve hürriyetlerin korunması bakımından işlev görmektedir. Burada ikincil ifadesinin kullanılmasının sebebi, bireylerin öncelikle iç hukuk yollarını tüketmesi gerekliliğinden kaynaklanır. Bireylerin, iç hukuk yollarına başvurusu neticesinde, yaşamış oldukları hak ihlallerinin, devlet tarafından giderilememiş veya önlenememiş bulunması halinde, uluslararası boyutta görev yapan ve ülkemizden de başvuru imkanının tanındığı mercilere başvuru yapmaları mümkündür¹⁰⁴.

¹⁰² Bkz. aşa. Bölüm 4.13.

¹⁰³ Mumcu, Ahmet. *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Savaş Yayınları, Ankara 1992, s. 142; Sarıdoğan, Ebru. *Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması ve Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2015, s. 53; Gözler, s. 561-564

¹⁰⁴ Sarıdoğan, s. 54, 65.

Her ne kadar, öncelikle ulusal boyutta koruma esas olsa da, insan haklarının gelişim süreciyle paralel bir biçimde insan haklarının korunması alanı, evrensel bir boyut kazanmıştır. Zira Birleşmiş Milletler gibi etkin uluslararası kuruluşlar tarafından çıkarılan düzenlemeler çerçevesinde işlev gören kurumlar, insan haklarının uluslararası alanda ve üstün bir değer olarak kabul edilerek korunmasını amaçlamaktadır.

Ayrıca, önemle ifade edilmelidir ki, insan haklarının temelinde, bireylerin kendi aralarındaki ilişki ve devlet ile bireyler arasındaki ilişki vardır. Bu nedenle öncelikli korumanın, ulusal düzeyde, yani iç hukuk seviyesinde olması, hem bir gereklilik hem de bir zorunluluk arz eder¹⁰⁵.

Anayasa Mahkemesi'nin 7.1.2020 tarihli D. B. (B. No:2019/41507 tedbir kararı) kararında da hastalar için hayati öneme sahip ilaçların temini konusunda şu ilkeler ortaya konulmuştur¹⁰⁶: “... Sağlık ve sosyal güvenlik hakları, Anayasa'nın 56. ve 60. maddelerinde güvence altına alınmış olmakla ve devletin söz konusu alanlarda görevleri bulunmakla birlikte, Anayasa'nın 65. maddesinde de öngörüldüğü üzere devletin bu görevlerini, öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi gerekmektedir. Devletin vücut bütünlüğünü koruma konusundaki ödevi, sağlık hizmetlerinin mutlak anlamda ücretsiz olarak sağlanacağı şeklinde yorumlanamaz (Salim Sayın, B. No: 2013/3382, 4/11/2015, § 41). Devletin bireylere sağlık hizmeti sunma konusundaki yükümlülüğü, ülkenin sosyal ve ekonomik gerçekleriyle yakından ilgilidir. Bu nedenle devlet, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi noktasında, kaynakların tahsis edildiği alanlara ilişkin bazı sınırlamalar öngörebilir. Dolayısıyla sağlık hizmeti sunma konusunda devletin pozitif yükümlülüğünün ekonomik sınırları belirlenirken, devletin kamu kaynaklarını kullanma konusundaki takdir hakkı ile tedavi ücretlerinin bireylere yüklediği ekonomik külfet arasında makul bir denge kurulmalıdır (Salim Sayın, § 40) ...”

¹⁰⁵ Gözler, s. 562; Sarıdoğan, s. 55.

¹⁰⁶ Hira Bilici, Başvuru No: 2019/41507, 22/2/2022 (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/41507), (Erişim Tarihi: 05.08.2024).

1.6.1. Ulusal Koruma

Devletlerin temel varlık sebeplerinden birisi, ülkede bulunan bireylerin hak ve hürriyetlerini korumak olarak ifade edilebilir. Devlet, bu görevini en iyi şekilde, çağdaş bir hukuk sistemi kurmak suretiyle yerine getirebilir¹⁰⁷.

Temel hak ve hürriyetlerin, hem yasama organı, hem yürütme organı hem de, bireylere karşı korunması son derece önemlidir. Burada yargı makamları önünde de temel hak ve hürriyetleri zedeleyen ya da engelleyen davranışların cezalandırılması, gerekiyorsa bireylerin bu hak ve hürriyetlerinin gerçekleşmesi bağlamında verilecek kararların, tutarlı ve istikrarlı olması da gerekir. Yine, bireylerin diğer kişiler karşısında da korunması, özellikle medeni hukuk ve ceza hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

1.6.1.1. İdari Koruma¹⁰⁸

Temel hak ve hürriyetlerin korunmasında, devlete düşen en önemli yükümlülük, bireylerin haklarının ihlal edilme ihtimalinin bulunması durumunda, bunun hem yasama organı hem de yürütme organı tarafından engellenmesi ve koruma altına alınabilmesidir. Nitekim, idare, temel hak ve hürriyetlerin korunması noktasında temel yükümlüdür¹⁰⁹. Bu bağlamda İdare, hem düzenleyici idari işlemler yaparak hem de kendisine yapılan başvurularda bireylerin taleplerini, temel hakları gözeterek anayasal yükümlülükleri çerçevesinde yerine getirmelidir¹¹⁰. Bu kapsamda, sağlık sorunları yaşayan kişilerin, yani hastaların, yaşadığı sağlık sorunu sebebiyle özellikle hekimin öngördüğü tedaviyi alabilmesi için kullanacağı ilaçların genel sağlık sigortası ilişkisi kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmesi gerektiği ifade edilmelidir. Hastaların, kamu ya da özel hastanelerde hekimler tarafından kendileri için reçete edilen ilaçları, ilaç bedelinin yüksekliğinden dolayı alamadıkları durumda, SGK'ya başvuru yapmaları gerekmektedir. Devletin de idari koruma yükümlülüğü kapsamında, hasta bireylerin temel haklarının, idarenin

¹⁰⁷ Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku, s. 116; Gözler, s. 562-567.

¹⁰⁸ Bkz. aşağı. Bölüm 3.2.

¹⁰⁹ Bkz. yuk. Bölüm 1.4.2.1.

¹¹⁰ Gözler, s. 562-563.

bir parçası olan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ilaç bedellerinin ödenmesi yoluyla sağlanması noktasında aktif bir rol oynaması gerektiği kanaatindeyiz.

1.6.1.2. Yargısal Koruma¹¹¹

Temel hak ve hürriyetlerin, devlet tarafından yapılan düzenlemeler uyarınca, idare tarafından idari yollarla korunmasının söz konusu olamadığı hallerde, bireylerin, dava açma özgürlüğü çerçevesinde haklarının yerine getirilmesini, mahkemeler vasıtasıyla istemeleri mümkündür¹¹². Anayasa'nın hak arama hürriyetini düzenleyen 36. maddesi, herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma yapma hakkına sahiptir şeklindeki düzenlemesiyle, bireylerin adil yargılanma hakkına işaret etmiştir. Bu çerçevede, kendisine işaret edilmiş olan adil yargılanma hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesiyle de koruma altına alınmıştır ve bahsi geçen maddenin ilk fıkrasına göre “... herkes, davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir ...”. Dolayısıyla yargısal korumayla kastedilen, temelde bireylerin ihlal edilen ya da ihlal edilme tehlikesi bulunan bir hakkına ilişkin, ulusal yargı mercileri önünde korunmasını istemek üzere taraf konumunda bulunabilmesi ve ulusal makam ve mercilere yapılan başvurulardan netice alınmaması durumunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde bu hakkın tesisini isteyebilmesidir¹¹³.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde de detaylı olarak inceleneceği üzere, hastaların tedavisinde kullanılacak ve Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği¹¹⁴ ve Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği¹¹⁵ çerçevesinde, Sağlık Uygulama Tebliği ödeme listesinde bulunmayan ilaçların bedellerinin ödenebilmesi amacıyla Sosyal Güvenlik

¹¹¹ Bkz. aşağı. Bölüm 4.2.

¹¹² Gözler, s. 564-566.

¹¹³ Bkz. aşağı. Bölüm 4.15.

¹¹⁴ RG. 25.08.2022, Sa.31934 (Mükerrer).

¹¹⁵ RG. 12.05.2023, Sa.32188.

Kurumu'na yapılan idari başvuru neticesinde, Kurum'un vereceği bir ret kararına karşı, dava açılması gerekecektir. Bu davanın açılacağı yargı yerinin, idari yargı ya da adli yargı yeri mi olacağı, sigortadan faydalanacak kişinin tabi olduğu sigorta koluna göre değişiklik gösterebilecek ve açılan davada, sigortalının sigorta türüne göre SGK tarafından verilen ret kararının kaldırılması, yapılan idari işlemin iptali ve maddi ve/veya manevi tazminatın ödenmesi talep edilebilecektir¹¹⁶.

Yargısal koruma kapsamında, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 101. maddesi uyarınca özellikle Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı iş mahkemelerinde açılacak davalarda, mahkemeden istenecek ihtiyati tedbir talebi başta olmak üzere, SGK'nın vermiş olduğu ret kararının hukuka aykırılığı tespit edilerek, Kurum tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi konusunda, bir tazminat/alacak davası açılması, bu kararının gerekiyorsa üst derece yargı yerlerine kanun yolu başvurusu yapılmak suretiyle götürülmesi, söz konusu olmaktadır. Hatta, yine örnekleri verilecek olan bazı durumlarda, olağan kanun yollarının tüketilmesi sonucunda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılmak suretiyle başvurulması¹¹⁷, yine bu sırada ihtiyati tedbir¹¹⁸ talep edilmesi mümkündür.

1.6.2. Uluslararası Koruma¹¹⁹

Türkiye'nin de kurucu üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Konseyi¹²⁰, 1949 yılında kurulmuştur ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir¹²¹. Ülkemiz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim sürecine ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını 1987'de kabul etmiştir¹²². Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin uyumunun denetlenebilmesi amacıyla kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zorunlu

¹¹⁶ Bkz. aşağı. Bölüm 4.7.1.

¹¹⁷ Bkz. aşağı. Bölüm 4.14.

¹¹⁸ Bkz. aşağı. Bölüm 4.10.

¹¹⁹ Bkz. aşağı. Bölüm 4.15.

¹²⁰ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 57-58.

¹²¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun ile onaylamıştır (RG. 19.03.1954, Sa.8662).

¹²² RG. 21.04.1987, Sa.19438.

yargı yetkisi ise¹²³, 1990 yılında kabul edilmiştir¹²⁴. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni tamamlayıcı nitelikte olan düzenlemelerin en önemlilerinden birisi, Avrupa Sosyal Şartı’dır¹²⁵. Bu Şart, 18 Ekim 1961’de imzaya açılmış olup, 26 Şubat 1965’de yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1996 yılında belirli değişiklikler yapılmış ve Türkiye sırasıyla 1989 yılında¹²⁶ ve 2007 yılında¹²⁷ kuralların büyük bir çoğunluğunu kabul etmiştir. Çalışmamız bağlamında önem arz eden hükümleri ise, Sosyal Şart’ın ikinci bölümünün 11. maddesinde düzenlenen “Sağlığın Korunması Hakkı”; 12. maddesinde düzenlenen “Sosyal Güvenlik Hakkı” ve 13. maddesinde düzenlenen “Sosyal ve Tıbbi Yardım Hakkı” ’dır.

1.7. Yaşam Hakkı, Sağlık Hakkı ve Sosyal Güvenlik Hakkı

1.7.1. Yaşam Hakkı, Sağlık Hakkı ve Hakların Birbiriyle Bağlantısı

1.7.1.1. Yaşam Hakkı

Yaşam hakkı, insanın, fiziki ve psikolojik varlığının sağlıklı bir biçimde var olmasından başlayarak, entelektüel gelişim hakkına sahip olmasıyla hukuksal kişilik yönünün hiçbir müdahaleyle sınırlanmaması, eksikliğe uğratılmaması ve beden bütünlüğünün devamlı olarak korunması şeklinde ifade edilmektedir¹²⁸. Yaşam hakkı, bir insanın yaşamına son verilememesi de dahil olmak üzere diğer temel haklarla birlikte, bireylere tanınan en temel hak olarak kabul edilmektedir. Keza, bir kişinin hayat, sağlık ve vücut bütünlüğü üzerindeki hakkı, kişilik haklarına dahil

¹²³ Detaylı bilgi için bkz. Salihpaşaoğlu, Yaşar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye: Bazı Rakamlar ve Gerçekler, (*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009/1-2, s. 253-281), s. 266 vd.

¹²⁴ RG. 27.09.1989, Sa. 20295.

¹²⁵ Avrupa Sosyal Şartı için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf> (Erişim Tarihi: 10.02.2024).

¹²⁶ 16.06.1989 tarihli ve 581 sayılı Kanun ile Avrupa Sosyal Şartı onaylanmıştır (RG. 06.11.1989, Sa.20334).

¹²⁷ Türkiye 27.06.2007 tarihinde, Gözden Geçirilmiş Şartı onaylamıştır (<https://www.csgb.gov.tr/media/1318/avrupa-sosyal-%C5%9Fart%C4%B1.pdf>, s. 33), (Erişim Tarihi: 11.04.2024).

¹²⁸ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 97, 112; Savcı, Bahri. *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 14.

olması sebebiyle mutlak bir haktır ve kural olarak, kişinin rızası bulunmadan müdahale edilmesi hukuka aykırı olacak ve hatta saldırı niteliği taşıyacaktır¹²⁹.

Yaşam hakkı, Anayasa'nın 17. maddesinde, koruma altına alınmış olup, herkesin, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip bulunduğu işaret edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 3. maddesiyle, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesiyle, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesiyle, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nın 4. maddesiyle ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 2. maddesiyle örnek gösterilebileceği şekilde, çok sayıda uluslararası sözleşmede kendisine yer verilen bir hak konumundadır¹³⁰. Keza, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesiyle de koruma altına alınmıştır. Buna göre, herkesin yaşam hakkı kanunla korunur ve kanunların bir suçtan dolayı mahkemece ölüm cezası verilebilmesi ve bu cezanın infaz edilmesini öngören kanun hükümlerinin varlığı hariç olmak üzere, hiç kimse, yaşam hakkından kasten mahrum bırakılamaz. Aynı Sözleşme'nin birinci maddesine göre ise, yaşam hakkı da dahil olmak üzere birinci bölümde kendisine yer verilen hak ve hürriyetlerden yararlanma imkanı, Sözleşme'nin tarafı olan üye Devletler tarafından tanınmak zorundadır. Bu hükümden anlaşılması gereken, sözleşmeye taraf olan devletlerin, kendi yetki alanı içinde yaşayan kişilerin yaşam hakkını korumak amacıyla tüm çabayı göstermesi ve bu bağlamda gerekli tüm önlemleri almasıdır¹³¹. Nitekim, bir üye devletin yaşam hakkının korunacağını iç mevzuatında belirtmiş olması, bu hakkın korunduğunu tek başına göstermez. Diğer temel hak ve hürriyetlerde olduğu gibi, üye devletlerin koruma altına alınan temel hak ve hürriyetleri etkin bir biçimde takip etmesi ve koruması esastır. Bu kapsamda devletin, sağlık alanı başta olmak üzere gerekli tedbirleri alması ve hastaların hayatının korunması için de tüm sağlık hizmeti veren kişi ve kurumların gözetim ve denetim altında tutularak, temel hak ve hürriyetlerin ihlalinin önüne geçilmesi yükümlülüğü de mevcuttur¹³².

¹²⁹ Dural, s. 118.

¹³⁰ Özkan Duvar, Ayşe. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2018/2, s. 660-681), s. 661.

¹³¹ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 97 vd.; Özkan Duvar, s. 661 vd.

¹³² Hakeri, s. 431.

Yaşam hakkının gerçekleştirilebilmesinin koşullarından birisini de çalışmamız bağlamında önem arz eden ilaca erişim hakkı oluşturur. Yaşam hakkının sağlanabilmesi için kimi zaman hastalıkların veya yaralanmaların tedavi edilmesinde kullanılan ilaçlara ihtiyaç duyulabilir. Bu sebeple devletin, tıbbi bakım sağlama yükümlülüğünün varlığı kabul edilirse, ilaca erişimin de sağlanması gerekir. Dolayısıyla özellikle devletin yapmış olduğu kesintilerin (kesinti yapılacak ilaçlar listesi EK-4/D), geri ödenebilir ilaç kategorisini oldukça fazla daralttığı ve bireylerin ilaç maliyetlerini karşılamakta güçlük çektiği söylenebilir. Bu çerçevede, Sağlık Uygulama Tebliği EK-4/A bedeli ödenecek ilaç listesindeki ilaçların azlığı, endikasyon alanlarının bir kısmı için listeye alınmaları bazı endikasyonlarının kapsam dışı bırakılması¹³³, yeni gelişen teknolojiler çerçevesinde ortaya çıkan ilaçların, üretici veya tedarikçi firmalarının başvuruda bulunmadığı için listeye girmemesi vb. örnek olarak verilebilir. Bu durumda, Dünya Sağlık Örgütü tarafından Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Sözleşmesi'nin 12. maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendi esas alınarak söz konusu olan temel ilaçlara¹³⁴ erişim hakkının gerçekleştirilememesi sonucu doğacaktır¹³⁵.

1.7.1.2. Sağlık Hakkı

Çalışmamızda daha önce yer verdiğimiz¹³⁶ ve ortaya çıkış zamanına göre ikinci kuşak haklar arasında gösterilen sağlık hakkı, Anayasa'da "sosyal ve ekonomik haklar" arasında düzenlenmiştir¹³⁷. Yine, Jellinek'in ayrımına göre sağlık hakkı, pozitif statü hakkı olarak kabul edilmektedir¹³⁸.

¹³³ Örneğin; "Nivolumab" etken maddeli "OPDIVO IV İnfüzyonluk Çözelti Konsantresi İçeren Flakon" isimli ilaç, Ek-4/A (Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi) listesinde yer almakla birlikte SGK tarafından ödemesi yapılan endikasyonları ile sınırlı olmak üzere 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 63. ve 73. maddelerine dayanılarak hazırlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği çerçevesinde gizli kamu fiyatı üzerinden bedelleri karşılanmaktadır.

¹³⁴ Bkz. aşağı. Bölüm 3.1.

¹³⁵ Ertan, İzzet Mert. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Sağlık Hakkı ve Etkinleştirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 79.

¹³⁶ Bkz. yuk. Bölüm 1.3.2.3.

¹³⁷ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 845.

¹³⁸ Kaboğlu, s. 255.

Türk Dil Kurumu, sağlığı; “*bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet*” şeklinde tanımlamıştır¹³⁹. Sağlığın doktrin ve uygulamada farklı şekillerde tanımlandığına da işaret edilmelidir¹⁴⁰.

Sağlık hakkının gelişimine tarihsel olarak bakıldığında kaynağını, batıdan aldığı söylenebilir. Zira, Anadolu coğrafyasında Selçuklular ve özellikle Osmanlılar döneminde sağlık, bir insan hakkı olarak değil, daha ziyade vakıflar eliyle yürütölen faaliyetler kapsamında deđerlendirilmektedir¹⁴¹. Bu değerlendirmenin sebebi, sağlığın insanın hakkı olarak görölmesinden çok, dini bir amaç altında insanlara sağlanıyor olmasındandır.

Sağlık hakkının, batı merkezli gelişimi irdelendiğinde ise, asıl gelişmenin ikinci dünya savaşı sonrasında olduğu ve sosyal devlet anlayışındaki gelişmeler doğrultusunda sağlık hakkının temel bir insan hakkı olarak kabul edildiği söylenebilir. Sağlık hakkının uluslararası gelişimi, 1946 tarihli Dünya Sağlık Örgütü Anayasası¹⁴², 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi¹⁴³, 1950 (1996 revize) tarihli Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi¹⁴⁴, 1966 tarihli Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1966 tarihli Uluslararası Medeni ve Siyasal

¹³⁹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).

¹⁴⁰ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25. maddesinde sağlık hakkı ile ilgili olarak; “*Bireylerin hem ailelerinin hem de kendilerinin sağlığı için tıbbi bakım hakkı vardır.*” şeklinde bir ibareye yer verilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948, m. 25).

¹⁴¹ Türkiye Selçuklularında kervansaraylar da sağlık hizmeti verilen yerler arasındaydı ve oraya gelen insanlara üç güne kadar sağlık hizmeti, ücretsiz şekilde verilmekteydi. Hatta, kervansarayda hekimler bulunduruluyordu ve hekimler ve ilaçlar da vakıf eliyle finanse ediliyordu: Kesik, Muharrem. Selçuklular'da Sağlık, Sağlık Kurumları ve Tıp Eğitimi, (*Tarih Dergisi*, Ağustos 2020/71, s. 115-144), s. 120 vd.

¹⁴² <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2024).

¹⁴³ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2024).

¹⁴⁴ <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2024).

Haklar Sözleşmesi ve 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁴⁵ gibi metinlerle birlikte olmuş, korumanın kapsamı, bu sayede oldukça genişlemiştir¹⁴⁶.

Sağlık hakkı, genel olarak 20. yüzyıl anayasalarının tamamında bulunmakla birlikte Türk hukukunda anayasal düzeyde 1961 Anayasası'na kadar düzenlenmemiştir. 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde "... devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ... sağlamakla ödevlidir. ..." şeklinde bir hüküm konularak, sağlık hakkına, devlet açısından pozitif yükümlülük doğuracak biçimde yer verilmiştir. 1982 Anayasası'nda da, farklı maddelerde sağlık hakkına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu kapsamda, Anayasa'nın 56. ve 59. maddelerinde sağlık hakkına işaret eden düzenlemeler yer almaktadır¹⁴⁷. Yine, 1982 Anayasası'nın 5. maddesinde de sosyal devlet ilkesi vurgulanmış ve bu çerçevede, sağlık hakkından bahsedilmiştir. Anayasa'nın 5. maddesi: "*Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.*" şeklindedir. Aynı zamanda, Anayasa'nın 56. maddesinde, sağlıklı çevrede yaşama hakkı bağlamında sağlık hakkı vurgulanmıştır.

Anayasa'da ve diğer kanuni düzenlemelerde kendisine işaret edilen sosyal haklar, insan haklarının bir parçası olduğundan ve uluslararası antlaşmalarla da koruma altına alındığından, herkes, devletten bu haklara dayanarak koruma talebinde bulunabilir. Ancak, sağlık hakkının yasalar ile güvence altına alınmış olması, bu hakkın korunması için yeterli değildir. Sağlık hakkının tam olarak sağlanması ve korunması için, devletin bu konuda pozitif yükümlülüklerini yerine getirip

¹⁴⁵ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (Erişim Tarihi: 03.04.2024).

¹⁴⁶ Demir Bayram, Simge. Sağlık Kamu Hizmetinin Dayanağı Olan ve Sağlık Hakkını Güvence Altına Alan Düzenlemeler ile İlkeler, (*Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2021/2, s. 175-240), s. 179 vd.

¹⁴⁷ Atabay, s. 112.

getirmediğine bakmak gerekir¹⁴⁸. Bu perspektiften bakıldığında, sağlık hakkıyla da ilişkili olarak; karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin olarak devlete karşı açılacak davalarda, devletin ilgili kurumunun, davalı konumunda yer alması ve devletin sağlık hakkıyla ilişkili olan pozitif yükümlülüğünün yerine getirilmesi amacıyla hizmeten gerçekleştirilecek yargılama faaliyetleri uyarınca ilaç bedellerini ödemesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Nitekim, sağlık hakkı, bedeni, ruhi ve sosyal anlamda iyi olmak ve bu iyi olma halinin tam olarak sağlanabilmesi adına zorunlu tüm hizmetlerden yararlanma hakkıdır¹⁴⁹. Sağlık hakkı, sadece sağlıklı olmak şeklinde de tanımlanamaz. Bu hak, hem sağlıklı olmayı hem de sağlıklı olmak için gerekli hizmetlere erişimi aynı anda içerir ve hakla ilgili hürriyetleri de bünyesinde barındırır¹⁵⁰. Ayrıca ifade edilmelidir ki, sağlıklı birey, yalnızca hasta olmayan birey şeklinde anlaşılmalı, ruhen ve sosyal yaşam bakımından kendini iyi hisseden birey olarak kabul edilmelidir.

Sağlık hakkı, insanın tam ve sağ doğum ile dünyaya gelmesinin bir sonucu olarak doğan bir hak olup devredilmezdir ve temelde sağlık hakkı sağlanmadığında insanın diğer haklarının sağlanmasının bir önemi de kalmamaktadır¹⁵¹. Bu anlamda insan onurunun korunması bağlamında da sağlık hakkı diğer temel haklarla sıkı ilişkisi olan bir hak olarak kabul edilmektedir¹⁵².

¹⁴⁸ Tahmazoğlu Üzeltürk, Sultan. *Anayasa Hukuku Açısından Sağlık Hakkı*, Legal, İstanbul, 2012, s. 18. Tanör, Bülent. *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 81 vd.

¹⁴⁹ 1948 Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü'nde sağlığın tanımı şu şekilde yapılmıştır: "... *Yalnızca hastalık veya sakatlığın olmaması durumu değil, fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumu ...*"; Çıtak, Kezban, *Maddi ve Usul Hukuku Bağlamında Çevreyi İlgilendiren Faaliyetlerden Doğan Sorumluluğun Sağlık Hakkı ile İlişkili Öne Sürülmesi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023, s. 96.

¹⁵⁰ Sağlık hakkı sağlıklı olmak hakkı biçiminde anlaşılabilir. Bu hakkın hürriyet boyutu, bir kimsenin, cinsiyet ve üreme özgürlükleri de dahil olmak üzere, kendi sağlığı ve vücudunun kontrolünü elinde bulundurması, işkence, rızaya dayanmayan tıbbi ve deneysel müdahaleler gibi müdahalelere tabi olmamasını içermektedir. Hak boyutu ise, insanların ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından eşit şekilde faydalanmasına olanak tanıyan bir sağlık sistemine sahip olma hakkını içermektedir.

¹⁵¹ Çıtak, s. 105.

¹⁵² Temiz, s. 92-95.

Sağlık hakkının, insan onurunun bir parçası olmasının sonucu olarak, kişinin gelirinden, dini değerlerinden, cinsel eğiliminden bağımsız olarak ve eşitlik çerçevesinde ayrımcılık yapılmadan sağlanması gerekmektedir¹⁵³.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin (ESKH) 14 Numaralı Genel Yorumu'nun 12. maddesinde sağlık hakkının içeriği, taraf devletlerin mevcut koşullarına bağlı olarak, zorunlu ve birbiriyle ilişkilendirilerek dört temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar; mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve kalitedir.

Devlet, sağlık hakkı kapsamında, sadece hastalık ortaya çıktıktan sonra onu tedavi edici tedbirler almakla yükümlü olmayıp, hastalık ortaya çıkmadan da önlemekle mükelleftir. Bu çerçevede, devletin sunduğu sağlık hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri ve rehabilite edici sağlık hizmetleri olarak, temelde üçe ayrılır¹⁵⁴. Koruyucu sağlık hizmetleri de kendi içinde, çevreye yönelik ve insana yönelik koruyucu sağlık hizmetleri olarak ikiye ayrılır¹⁵⁵.

Devletin, sağlık hakkının korunması ve sağlanmasına ilişkin olarak farklı yükümlülükleri bulunmaktadır. Devlet, bireyin sağlık hakkında saygı göstermeli, sağlık hakkının korunmasına ilişkin tedbirleri almalı ve kişilerin en güncel sağlık standartlarından ve tedavi hizmetlerinden faydalanmasını sağlamalıdır. Devletin, bireylerin en güncel sağlık standartlarından yararlanmalarını sağlamaları, sağlık hakkının temel unsurlarındandır¹⁵⁶. Başka bir anlatımla hasta bireylere uygulanacak tedavinin, devlet tarafından belli ölçütlere göre sağlanması ve bu desteğin kapsamının, güncel sağlık uygulamalarına uyum sağlayacak şekilde devamlı olarak güncellenmesi gerekir. Dolayısıyla özellikle kanser hastalarına uygulanacak tedavinin, ulusal veya uluslararası gelişmeler, yapılan çalışmalar çerçevesinde ortaya çıkan yeni tedavi yöntem ve araçlarıyla desteklenmesi son derece önemlidir.

¹⁵³ Tahmazoğlu Üzeltürk, s. 17.

¹⁵⁴ Alu, Ali. Sağlıkın Temel Kavramları, (*Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2017/2, s. 32-41), s. 35 vd.

¹⁵⁵ Temiz, s. 148.

¹⁵⁶ Atabay, s. 110.

Bireylerin, sağlık hakkından faydalanmalarına ilişkin olarak devletin pozitif yükümlülükleri bulunduğu gibi, bazı faaliyetlerden kaçınma şeklinde beliren bir işlev yerine getirmesi gerekir. Bu kapsamda devletin, kişilerin sağlığını bozmaya yönelik faaliyetleri önleyici bir devi de bulunmaktadır¹⁵⁷. Dolayısıyla sağlık hakkı ile ilişkili olarak evre hakkı gibi kavramlarla da bağlantı kurulmalıdır.

Kişinin, sağlık hakkına doğrudan etki eden ve sağlıklı olmasına yarayacak evre sağlığı da sağlık hakkının önemli bir parasıdır¹⁵⁸. Sağlık hakkının konusuna ilişkin, doktrinde yapılmış bir belirlemeye göre, insan sağlığına uygun bir çevrede, insan sağlığına yönelmiş tehditlerin bulunmaması, bireyler veya devletten gelebilecek muhtemel tehditlere karşı güncel bir yasal korumanın bulunması, sağlığın bozulması ihtimaline binaen gereken tedbirlerin alınmış olmasıyla bozulan insan sağlığının tedavisi gerekmektedir¹⁵⁹.

Sağlık hakkı daha önce de ifade edildiği gibi, Anayasa'da farklı hükümlerde yer alsa da, esas olarak sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı bağlamında düzenlenmiştir. Anayasa'nın 56. maddesi, "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, evre sağlığını korumak ve evre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artıracak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.*" düzenlemesini haizdir. Bu düzenleme değerlendirilirken "*Sağlıklı ve dengeli bir çevrede*" yaşama hakkının, sağlıklı bir

¹⁵⁷ General Comment No.14, Comitee on Economic, Social and Cultural Rights, The Right to the Highest Attainable Standard of Health, (Article 12 of the Covenant) Twenty Second Session, Geneva, 2000. <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/PDF/G0043934.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 10.12.2023). Aynı yönde bkz. Algan, Bülent. *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s. 85; Tahmazoğlu zeltrk, s. 16.

¹⁵⁸ evik, s. 92.

¹⁵⁹ Temiz, s. 95. Ayrıca bkz.: Atabay, s. 110 vd.

çevrede¹⁶⁰ yaşama kısmı çevre sağlığı, dengeli kısmı ise bu sağlıklı çevrenin tahribatının engellenmesi açısından ele alınmalıdır¹⁶¹.

Sağlık hakkının tanınmasında önemli bir yere sahip olan sosyal devlet kavramı¹⁶² sanayileşme hareketleri sonrasında ortaya çıkan ve gelişmeye başlayan bir kavramdır¹⁶³ ve temelde devletin sosyal ve ekonomik hayata yön vermesi sonucunu doğurmuştur. Ülkemizle birlikte, anayasal anlamda sosyal devlet ilkesini benimseyen ülkelerde, sağlık hukuku anlamında sosyal devlet ilkesinin uygulanmasını sağlayan en önemli sistem genel sağlık sigorta sistemidir¹⁶⁴. Nitekim, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkının gerçekleştirilmesinde çok önemli bir araçtır. Anayasa'nın 56. maddesiyle de devlet, genel sağlık sigortası sistemi kurmakla yükümlü kılınmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin devletin bu yükümlülüğünü vurguladığı kararları da mevcuttur¹⁶⁵.

Son olarak, sosyal devlet anlayışının yansıması olarak devletin pozitif yükümlülüklerinin bulunduğu, bu pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi sırasında verilen hizmetin karşılığı olarak belli oranda katkı payı istenebileceği ifade

¹⁶⁰ Gözler, s. 512.

¹⁶¹ Temiz, s. 60, 94.

¹⁶² Özbudun, s. 138-139.

¹⁶³ Bkz. yuk. Bölüm 1.1.4.

¹⁶⁴ Bostancı, Yalçın. Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası, (*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2008/1, s. 145-173), s. 153; Sözer, Ali Nazım, Genel Sağlık Sigortası: Reform Mu Deform Mu?, *Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri 29-30 Kasım 2006*, Ankara 2007, s. 125.

¹⁶⁵ Sağlık hakkı ve sosyal güvenlik hakkıyla ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, yapılan bireysel başvuru neticesinde verdiği 03.07.2014 tarihli ve 2013/89 E. ve 2014/116 K. sayılı kararında, şu ifadeleri kullanmıştır: "... Kişilere sağlanan anayasal güvencelerin yaşama geçirilebilmesi için devlet tüm çalışanlara sosyal güvenlik hakkını sağlamak ve bunun için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi sonucu en önemli değer olan insanın sağlığı ve dolayısıyla yaşam hakkı etkili bir şekilde korunmuş olacaktır. Sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkının gerçekleştirilmesinde çok önemli bir araçtır. Sağlık hakkı, insanların sağlıklarının korunması, hastalandıklarında iyileşmeleri, tıbbi bakım görebilmeleri ve tedavi edilebilmeleri için Devletin sağladığı her türlü imkândan yararlanma hakkıdır. Sağlık hakkı, insanların doğuştan kazandıkları vazgeçilemez ve devredilemez haklarının başında gelmektedir. ...", (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2014-116-nrm.pdf>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

edilmelidir. Bu durum, hakkın özüne etki etmeyecek ve kullanılmasını da engellemeyecektir¹⁶⁶.

1.7.1.3. Hakların Birbiriyle Olan Bağlantısı

Haklar, hakların bütünlüğü ilkesi gereğince birbirlerinden ayrılamazlar¹⁶⁷. Nitekim, hakların niteliği gereği birbirlerini bütünlüme ve destekleme özellikleri vardır. Örneğin, sağlık hakkının tam olarak sağlanamaması, yaşam hakkına müdahale teşkil edebilir. Bunun yanında, hukuki dinlenilme hakkıyla hak arama hürriyetinin birbiriyle sıkı ilişki içinde olduğu ifade edilmelidir. Yine, düşünme ve kanaat özgürlüğünün güvence altına alındığı bir sistemde, bireylerin düşüncelerini açıklama ve yayma konusundaki hürriyetleri de, bu kapsamda değerlendirilecektir¹⁶⁸.

Yaşam hakkı¹⁶⁹ ile sağlık hakkı arasında oldukça kuvvetli ve zaman zaman karışıklıklara sebep olan bir bağ vardır. Hatta sıklıkla karşılaşıldığı üzere, sağlık hakkının ihlal edilmesi halinde, doğrudan yaşam hakkı da ihlal edilmiş olabilir. Nitekim, her iki hakkın kapsamının doğru tespit edilmesi ve bu hakların kapsamının/koruduğu hukuki menfaatin birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Sağlık hakkının her durumda yaşam hakkına dahil olduğu da kabul edilemez. Zaten böyle bir değerlendirme yapılması, sağlık hakkının varlık sebebinin sorgulanmasına yol açar. Doktrinde, bu ayrımın tam olarak yapılamadığı ve sağlık hakkının yaşam hakkının mutlak bir şartı olduğu ya da yaşam hakkının görünüm biçimlerinden biri olduğu şeklinde görüşlere rastlanıldığı da ifade edilmektedir¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi'nin, 2005/52 E. ve 2007/35 K. sayılı kararına göre, "... Sosyal Devlet ilkesi gereğince sağlık hizmetlerinden herkesin faydalanmasının gerçekleştirilebilmesi ve sürdürülebilmesi, sunulan hizmete bazı durumlarda katkı yapılmasını zorunlu kılabilir. Bu nedenle sağlık hizmetlerinden herkesin yaygın ve eksiksiz olarak faydalanma amacını gerçekleştirmek için sunulan hizmete katkı sağlanmasını öngören kuralın, sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmadığı ileri sürülemez. ..."
(<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2007-35-nrm.pdf>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

¹⁶⁷ Bir kişi ancak, temel hak ve hürriyetlerin bütününe sahip olmak şartıyla hür (özgür) olabilir. Nitekim, kişinin hür (özgür) olması için her şeyden önce negatif statü haklarına, yani bireysel haklara sahip olması gerekir (Kapani, s. 6-7).

¹⁶⁸ Ceylan, s. 222.

¹⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz.: Savcı, s. 6 vd.

¹⁷⁰ Ertan, s. 106-108.

En temel insan hakları arasında yer alan yaşam hakkı, temelde kişi güvenliği ve dokunulmazlığını konu alır. Yukarıda¹⁷¹ bahsettiğimiz ve kuşaklara göre yapılan ayırmda devletler, değişen hayat ilişkileri ve toplumlar sebebiyle hakların kapsamını gittikçe genişletmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle tanınan birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakların yanında, sosyal ve ekonomik haklar da Anayasa ile düzenlenmiş haklar arasında yer alır. Bu çerçevede, Anayasa'nın 41 ve devamı maddelerinde sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlerin neler olduğu gösterilmiş, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt ile sosyal güvenlik hakları gibi haklar, güvence altına alınmıştır¹⁷².

Anayasa Mahkemesi, kendisine yapılan bireysel başvurular çerçevesinde yaptığı incelemede, yaşam hakkıyla sağlık hakkını bağlantılı olarak incelemiştir. Bu itibarla, Anayasa'nın 56. maddesinde kendisine yer verilen sağlık hakkının, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan maddi ve manevi varlığın korunması hakkıyla birlikte değerlendirilmesi gerekir¹⁷³. Anayasa Mahkemesi, 17.07.2010 günlü ve 2010/29 E., 2010/90 K. sayılı kararında¹⁷⁴ şu ifadelerle yer vermiştir: “... Kişinin sahip olduğu hak ve hürriyetler önem dereceleri göz önünde bulundurularak Anayasa'da yer almıştır. Bu bağlamda hekimlik, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan ve bireyin en önemli hakkı olan yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı ile doğrudan ilgili bir meslektir. Kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmelerinin mutlu ve huzurlu olabilmelerinin başlıca şartı, ihtiyaç duydukları anda sağlık hizmetlerine ulaşım bu hizmetlerden yararlanabilmeleridir. Devlet için bir görev ve kişiler için de bir hak olan bu amacın gerçekleştirilmesine, bu haktan yararlanmayı zorlaştırıcı ya da zayıflatıcı düzenlemeler Anayasa'ya aykırı düşer. Sağlık hizmetleri, doğrudan yaşam hakkı ile ilgili olması nedeniyle diğer kamu hizmetlerinden farklıdır. Sağlık hizmetinin temel hedefi olan insan sağlığı, mahiyeti itibarıyla ertelenemez ve ikame edilemez bir özelliğe sahiptir. İnsanın en temel hakkı olan sağlıklı yaşam hakkı ile bu yaşamın

¹⁷¹ Bkz. Bölüm 1.3.2.

¹⁷² Ceylan, s. 219.

¹⁷³ Temiz, s. 182.

¹⁷⁴ Anayasa Mahkemesinin 16.07.2010 tarihli ve 2010/29 E. ve 2010/90 K. sayılı kararı için bkz.: (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2010-90-nrm.pdf>), (Erişim Tarihi: 15.02.2024).

sürdürülmesindeki yeri tartışmasız olan hekimin statüsünün de bu çerçevede değerlendirilerek diğer kamu görevlileri ile bu yönden farklılığının gözetilmesi gerekir. ...”. Bu karardan da anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi, sağlık hakkının Anayasa'nın 17. maddesiyle koruma altına alınmış bulunan yaşam ve maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkı ile de bağlantılı olduğuna işaret etmekte; devletin ekonomik ve sosyal alandaki görevlerini yerine getirirken uygulayacağı sınırlamalarda “yaşam hakkını” ortadan kaldıran düzenlemeler yapamayacağını belirtmektedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 04.06.2020 tarihli ve 2017/13-669 E. ve 2020/346 K. sayılı kararında, uluslararası belgelerde teminat altına alınan sağlıklı yaşam hakkının, iç hukukumuzda yansımaları bakımından konuya yaklaşıldığında Anayasası'nın 17. maddesinin birinci fıkrası ve 56. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları dayanak yapılarak bu düzenlemelerle bireylerin sağlık hakkının güvence altına alındığı belirtilmiştir. Bu karardan da anlaşılacağı üzere, sağlık hakkıyla ilgili olarak Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ile benzer görüştedir¹⁷⁵.

Yine, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca, usulüne uygun şekilde onaylanarak yürürlüğe konulmuş olan ve temel hak ve hürriyetleri içeren uluslararası anlaşmalar kanunlara nazaran öncelikle uygulanma kabiliyetine sahiptir. Dolayısıyla İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesinin ikinci fıkrasında kendisine yer verilen sağlık hakkına ilişkin hükmüne göre “herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyaçlık veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı” vardır¹⁷⁶ ve iç hukukumuz bakımından da uygulanması gerekmektedir.

1.7.2. Sosyal Güvenlik Hakkı

1.7.2.1. Temel Bir Hak Olarak Sosyal Güvenlik Hakkı

İnsan, sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak, yaşamında bazı tehlikelere maruz kalır ve bir güvenceye ihtiyaç duyar. İnsanın, bu ihtiyacının sonucunda,

¹⁷⁵ Atabay, s. 112.

¹⁷⁶ Atabay, s. 106.

modern toplumun yansıması olarak sosyal güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır. Zira kişinin günlük hayat içerisinde maruz kaldığı ya da kalacağı risklerin sosyal risk olarak tanımlanması halinde, kişileri bu risklerden koruyan sistem de sosyal güvenlik sistemidir¹⁷⁷.

Sosyal güvenlik, tüm boyutları kapsamında incelendiğinde; sosyal güvenliğin varoluş nedeninin, karşılaşılabileceği tehlikeler nedeniyle yoksulluğa düşme ihtimali olan bireye, asgari bir güvence sağlamak olduğu söylenebilir¹⁷⁸.

Sosyal güvenlik hakkının, sosyal risklere bağlı olarak ortaya çıkması sebebiyle genelde çalışan kişilere yönelik olduğu düşünülse de, anayasal güvenceye alınmış sosyal güvenlik hakkının öznesi herkes olabilir¹⁷⁹. Bu hak, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, devletin pozitif yükümlülükleri arasında yer almaktadır ve yalnızca yardıma muhtaç kişilere destek verilmesiyle sınırlı değildir. Toplumsal düzenin ve güvenliğin sağlanması da sosyal güvenlik hakkının amaçları ve işlevi kapsamında yer alır. Bu bağlamda ilk olarak yapılması gereken, gelir dağılımında eşitsizliğin önüne geçilmesidir. Gelir dengesi içinde üst sırada bulunan bireylerden alınan sigorta primleri ya da vergiler, alt sırada bulunan kesimlere, oransal olarak yansıtılır ve böylece sosyal adalet belli ölçüde sağlanmış olur¹⁸⁰.

Sosyal güvenlik¹⁸¹, bir ülkede yaşayan bireylerin pek çok açıdan güvence altına alındığı bir sistemdir. Aralarında, sıkı birlik ve uyum bulunan kurumların

¹⁷⁷ Kovancı, Nuray. *5510 Sayılı Kanuna Göre Sosyal Güvenlik Kurumunun Üçüncü Kişilere Rücuu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 56; Kılıç, Mustafa. *Sosyal Güvenliğin Kapsamı ve Sınırı, (İş ve Hayat, 2017/5 s. 378-398)*, s. 380.

¹⁷⁸ Araslı, Utkan. *Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 376.

¹⁷⁹ Kaboğlu, İbrahim. *Anayasa'da Sosyal Haklar: Alanı ve Sınırları, (Sosyal Haklar Sempozyumu, İstanbul 2010, s. 15-35)*, s. 21.

¹⁸⁰ Tanrıverdi, Pınar. *Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2007, s. 3.

¹⁸¹ Anayasa Mahkemesi'nin 15.12.2006 tarih ve 2006/111 E., 2006/112 K. sayılı kararına göre; "... Sosyal güvenlik, bireylerin istek ve iradeleri dışında oluşan sosyal risklerin, kendilerinin geçindirmekle yükümlü oldukları kişilerin üzerlerindeki gelir azaltıcı ve harcama artırıcı etkilerini en aza indirmek, ayrıca sağlıklı ve asgari hayat standardını güvence altına alabilmektir. Bu güven gerçekleştirilebilmesi için sosyal güvenlik kuruluşları oluşturularak, kişilerin yaşlılık, hastalık, malûllük, kaza ve ölüm gibi sosyal risklere karşı asgari yaşam düzeylerinin korunması amaçlanmaktadır. ..."

oluşturduğu, mesleki, fizyolojik veya sosyoekonomik risklerden dolayı geliri veya kazancı sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin de, geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir¹⁸². Sosyal güvenlik hukukunun da temel konusu sosyal güvenlik hakkıdır¹⁸³.

Anayasa’da sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler arasında gösterilen sosyal güvenlik hakkı, bu hukuki ilişkinin kurulmasına esas olan koruma ilişkisinin devamlılığını sağlamak suretiyle tam anlamıyla gerçekleştirilebilir¹⁸⁴ (AY m. 60, 61 ve 62). Herkes, sosyal güvenlik hakkına ve sağlık hakkına sahiptir¹⁸⁵ ve Anayasa’da sosyal güvenlik, yalnızca bir hak olarak düzenlenmiştir. Sosyal güvenlik, anayasal anlamda kişilerin zorunlu olarak sisteme dahil olmaları halinde onlar bakımından bir yükümlülüktür¹⁸⁶. Çağdaş sosyal güvenlik sistemlerinde en çok kullanılan sosyal güvenlik tekniği, sosyal sigortalardır. Sosyal sigortalar, özel bir tür sosyal güvenlik olarak tanımlanmakta ve temel bir güvenlik hakkı olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda, sosyal sigorta tekniğinde, sigortalı olmak bir zorunluluktur ve kişiye sıkı sıkıya bağlı, devredilemez bir hakır¹⁸⁷. Zorunlu sigorta esasının özünde, kişilerin devlet zoru ile kendi sosyal güvenliği için yatırım yapması vardır¹⁸⁸.

(<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2006-112-nrm.pdf>), (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

¹⁸² Tunçomağ, Kenan. *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar* 3.B., Beta Yayınları, İstanbul 1987, s. 3-5; Tuncay, A. Can/Ekmekçi, Ömer/Gülver, Ender. *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 22. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2023. s. 2-3.

¹⁸³ Kovancı, s. 58.

¹⁸⁴ Bu koruma ilişkisinin devamlılığının sağlanması amacıyla da mevzuatımızda hizmet tespit davası gibi bazı tedbirler öngörülmüştür.

¹⁸⁵ Başkan, Esra. Genel Sağlık Sigortasında Yersiz Ödemelerin İadesi. (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi- İnÜHFD* 2024/1, s. 29-41), s. 36.

¹⁸⁶ Arıcı, Kadir. Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı, (*VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu*, Denizli 10-12 Aralık 2015, s. 181-196), s. 186-189.

¹⁸⁷ Karabulut, Alpaslan. Sosyal Güvenlik Hakkı ve 1982 Anayasası’na Yansımaları. (*İş ve Hayat* 2016/2, s. 187-208), s. 200; Arıcı- Sosyal Güvenlik Hakkı, s. 188-189.

¹⁸⁸ Arıcı- Sosyal Güvenlik Hakkı, s. 185-189.

1.7.2.2. Sosyal Sigorta İlişkisi

Sosyal sigorta ilişkisi, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu ve Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ile Avrupa Birliği Temel Haklar şartı gibi çeşitli uluslararası metinlerde yer alan sosyal güvenlik hakkının bir parçası olarak kabul edilmiştir¹⁸⁹. Bu bağlamda da, Anayasa'nın "*Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler*" başlıklı üçüncü bölümün 77. maddesinde yer alan "*Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.*" düzenlemesinden kaynaklanan ve Anayasa'nın 2. maddesinde kendisine işaret edilen sosyal devlet ilkesinin gereği olarak, sosyal sigorta ilişkisi, geneli itibariyle "*sosyal güvenlik*" çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, yaşlıların, zayıfların, düşkünlerin, kimsesizlerin ve çocukların korunmasını amaçlayan sosyal güvenliğe dahil olan bir uygulamadır¹⁹⁰.

Sosyal sigorta ilişkisi, genel sağlık sigortasını da içine alan üst bir kavram olarak karşımıza çıkmakta olup, temel itibariyle çalışanları kapsamında bulundurmaktadır. Bu bağlamda; işçiler iş ilişkisi, kamu görevlileri statü hukuku, bağımsız olarak çalışanlar ise kendi nam ve hesabına iş görme edimini yerine getirmektedir¹⁹¹.

Sigorta ilişkisi, kural olarak bir özel hukuk sözleşmesinden farklı, kamu hukuku karakterli ve kendine özgü bir hukuki ilişki olmakla birlikte, devletin bu hukuki ilişkinin tarafı olup olmadığı hususunda doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. Bu görüşlerden bazıları sosyal sigorta ilişkisinin işçi ve işverenden oluşan özel hukuk karakterli bir ilişki olarak tanımlamakta iken¹⁹², farklı bir görüş

¹⁸⁹ Atalı, Murat. Hizmet Tespit Davasının Sosyal Güvenlik Kurumuna İhbarı, (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*), Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C.16, Özel Sayı 2014, s. 631-652), s. 637.

¹⁹⁰ Atalı, s. 636.

¹⁹¹ Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Caniklioğlu, Nurşen. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 19. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 791; Sözer, Ali Nazım. *Türk Genel Sağlık Sigortası*, 4. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 13.

¹⁹² Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigortalar Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s. 131.

ise, sosyal sigorta ilişkisini; işçi, işveren ve Devletten oluşan kamu hukuku karakterli bir sözleşme olarak tanımlamaktadır¹⁹³.

Taraflar arasında isteğe bağlı olarak kurulan bu ikili çalışma ilişkisi zorunlu olarak sosyal sigorta ilişkisini doğurmaktadır¹⁹⁴. Böylece tarafların arasında kurulan bu özel hukuk ilişkisi aynı zamanda çok taraflı bir kamu hukuku ilişkisi meydana getirmekte olup, bu ilişki sosyal sigorta ilişkisi olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁵. Sosyal sigorta ilişkisinin kurulması ile işçi bakımından doğrudan, şartların bulunması halinde ise dolaylı olarak işçinin aile fertleri açısından çoklu bir sosyal sigorta ilişki ağı meydana gelmektedir.

Sosyal sigorta ilişkisi, örneğin iş ilişkisinin kurulması ile kanun gereğince, kendiliğinden doğabilecektir¹⁹⁶. Zira, bu ilişkinin tarafları, kurulma şekli, kurulma zamanı ve ilişkinin taraflarına yüklenen hak ve yükümlülükler de kanunla belirlenmektedir. Ayrıca, bu ilişkinin tarafları arasında, asıl sigortalı, bağlı sigortalı, Sosyal Güvenlik Kurumu ve sağlık kuruluşlarıyla eczaneler gibi, sigortalının işlemlerinde yer alacak olan muhataplar da gösterilmektedir¹⁹⁷.

Sigortalılığın zorunluluğu ilkesinin benimsendiği bir sosyal güvenlik sistemi ele alındığında, sigorta hak ve yükümlülüklerinin tarafları arasındaki fiili ilişkiyle başlayacağı, Sosyal Güvenlik Kurumunun ise, tarafların hak ve yükümlülüklerinin bir anlamda takipçisi olacağı söylenebilir. Kurum, bireylerin sosyal güvenlik haklarından yaralanmalarını sağlar ve bu kişilerin yükümlülüklerinin de yerine getirilmesini, gerektiğinde yaptırımlar uygulamak suretiyle sağlar. Bireylerin, her

¹⁹³ Sözer- Sosyal Sigortalar, s. 131; Karaman, M. Halis. 5510 Sayılı Kanun'da Tanımlı Sosyal Sigorta Statüleri ve Çakışan Sigortalılık İlişkisi, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı-Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan. 2014/1, 875-893), s. 877.

¹⁹⁴ 5510 sayılı Kanun m. 92: Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Arıcı, Kadir. *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2.B., Gazi Kitabevi, Ankara 2022, s. 281; Uşan, Fatih/Erdoğan, Canan. *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 356.

¹⁹⁵ Sözer, s. 13.

¹⁹⁶ Şenocak, Hasan. Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi, (*Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Y.2009, Sa. 56), s. 435; Saraç, Coşkun. *Sosyal Hizmetlerin Hükmen Tespiti*, Osman Güven Çankaya'ya Armağan, Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara 2010, s. 451.

¹⁹⁷ Atalı, s. 635; Sözer- Sosyal Sigortalar, s. 27.

sosyal güvenlik hakkından yararlandıkları esnada, bu hakka bağılı yükümlüklerini de yerine getirmeleri, getirmemeleri halinde ise, uygulanabilecek yaptırımlara katlanmak durumunda kalacaklarını bilmeleri gerekir¹⁹⁸.

Çalışma ilişkisi sigorta ilişkisi kurulmasının ana gerekçesini oluşturmakla birlikte, bunun yanında devlet politikaları uyarınca kendilerine sosyal koruma sağlananlar da sigorta ilişkisinin tarafı haline gelmektedir¹⁹⁹. Sosyal sigorta ilişkisinin, kanundan kaynaklanan bir hukuki ilişki olduğu ve bünyesinde barındırdığı zorunluluk unsuru sebebiyle sosyal sigorta ilişkisinden kaçınılamayacağı ve vazgeçilemeyeceği kabul edilmektedir²⁰⁰.

Çalışmamızın konusunu oluşturan karşılanmayan ilaç bedellerinin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmesi talepli davalarda, Kurum'a karşı bu talebi yöneltebilecek kişilerin genel sağlık sigortalısı olmaları nedeniyle ve bu davaların konusunun genel sağlık sigortası kapsamında, ilgili kişilere sunulacak sağlık hizmetleri ve bunların finansmanı ile ilişkili olması nedenleriyle genel sağlık sigortasına ilişkin detaylı açıklamalara, bir sonraki bölümde yer verilecektir.

¹⁹⁸ Fırat, M. Sabır. Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ve Sosyal Güvenlik Açıkları, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016/127, s. 317-338), s. 320.

¹⁹⁹ Sözer, s. 13, Arıcı, s. 281-283.

²⁰⁰ Arıcı, s. 281.

BÖLÜM 2: GENEL SAĞLIK SİGORTASI

2.1. Genel Olarak

Genel sağlık sigortası, temelinde “*adil, kolay erişebilir, yoksulluğa karşı etkin koruma sağlayan, mali açıdan sürdürülebilir bir sosyal koruma sistemi oluşturma*”²⁰¹ amacı ile ortaya çıkan bir sistem olup, adında yer alan “*genel*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere toplumun tümüne eşit sağlık hizmeti sunulmasını amaç edinmiş bir sistemdir²⁰². Nitekim, genel sağlık sigortasına geçiş döneminde de bu sisteme geçiş sebebi olarak ülke nüfusunun büyük oranda temel sağlık hizmetlerine erişememesi ve kişilerin tabi oldukları farklı sosyal güvence sistemlerine (SSK, Bağ-Kur, Sandıklar...) göre farklı uygulamalar ile karşı karşıya kalması gerekçe olarak gösterilmekteydi²⁰³.

Türkiye’de, halihazırda genel sağlık sigortası sistemine geçilmiş olmakla birlikte bu sisteme geçilinceye kadar farklı sistemler de uygulanmıştır²⁰⁴. Buna göre, sosyal sağlık sigortası sistemi içinde Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Emekli Sandığı, Özel Sandıklar; ulusal sağlık sistemi içerisinde memurlar, yeşil kart sahipleri, 65 yaşını doldurmuş muhtaç vatandaşlar ve bunların yanında özel sağlık sigortaları da düşük bir oranla Türkiye’nin sağlık sisteminde yer almıştır²⁰⁵. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle ülkemizde kendine özgü kuralları bulunan bir genel sağlık sigortası sistemi oluşturulmuştur²⁰⁶.

²⁰¹ 11. Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği, Özel Komisyon Raporu, Ankara 2018, s. 14. (<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SosyalGüvenlikSistemininSürdürülebilirliğiOzelİhtisasKomisyonuRaporu.pdf>), (Erişim Tarihi: 02.07.2024).

²⁰² Sümer, Haluk Hadi. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 4.B., Seçkin Yayınları, Ankara 2023, s. 263; Sözer, s. 2; Alper, Yusuf. *Sosyal Sigortalar Hukuku*, 11. B., Dora Yayınları, Bursa 2020, s. 393 vd.

²⁰³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 791-792.

²⁰⁴ Sözer- Sosyal Sigortalar, s. 139; Dağ, Celal. *Türk Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Seçilmiş Bazı Ülke Sistemleri ile Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2013, s. 165.

²⁰⁵ Sözer- Sosyal Sigortalar, s. 139; Dağ, s. 165-166.

²⁰⁶ <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/742c02df-68e1-422c-a387-fa2e4326b015/Genel-Saglik-Sigortasi-nedir-2023-01-25-11-25-46> (Erişim Tarihi: 21.07.2024).

Genel sağlık sigortası sistemine, ülkemizde 5510 sayılı Kanun'da 17.04.2008 tarihinde yapılan değişiklik ile geçiş yapılmış olmakla beraber, söz konusu genel sağlık sigortası sistemi farklı ülkelerde de farklı şekillerde kullanımı olan bir sigorta sistemidir²⁰⁷. Esasında genel sağlık sigortası sistemi, bu sistemi uygulayan Almanya, Fransa, Belçika vb. her ülkede kendine özgü kurallar ile uygulanmakta olup, kapsamı ve yöntemi kanuni düzenlemeler çerçevesinde řekillenmektedir²⁰⁸.

Açıklamalar kapsamında genel sağlık sigortası, ülkede yaşayan herkesin - sağlık güvencesi olmayanlar ve yabancılar dahil olmak üzere- mevcut ya da ileride ortaya çıkması muhtemel sağlık risklerine karşı korunması ve sağlık güvencesine sahip olmasını hedefleyen, kişilerin gelirinden bağımsız ve zorunlu bir sistem btndr²⁰⁹. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, genel sağlık sigortasını; *“Kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigorta”* şeklinde tanımlamaktadır. (m. 3/1-8).

5510 sayılı Kanun'un 62. maddesinde; *“Bu Kanun gereğince genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak, Kurum için ise bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamak bir yükümlülüktür.”* düzenlemesi yer almaktadır. Buna göre; kanundaki şartları taşıyan kişilerden olmak bu hakları kullanmak için yeterli olup, Kurum'un buna ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesi için başkaca inşai bir işleme gerek bulunmamaktadır. Nitekim, genel sağlık sigortası, tüm hallerde kişilerin sağlıklarına yeniden kavuşabilmeleri için yapmaları gereken harcamaları finanse etmeyi amalar²¹⁰.

Kişi ile Kurum arasında genel sağlık sigortası ilişkisinin kurulması ile birlikte, sigortalı, Kurum'a karşı, kanunda sayılı şartlar çerçevesinde talep hakkına

²⁰⁷ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 564-565.

²⁰⁸ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 567; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 791.

²⁰⁹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 565; Sözer, s. 3.

²¹⁰ Sümer, Haluk Hadi/Kayırgan Hasan. *Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları*. Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 780.

sahip olmakta, Kurum da bu talebe uygun yükümlülüklerini yerine getirme mecburiyeti altına girmektedir²¹¹.

Genel Sağlık Sigortaları Uygulama Yönetmeliğinin 5. maddesinde bu husus; *“Kanununun 60 ıncı maddesinde sayılan kişilerin genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Genel sağlık sigortası hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir.”* şeklinde ifade edilmiştir.

Sağlık sisteminde yapılan bu değişiklik ve genel sağlık sigortası sistemi getirilmesi ile amaçlanan hususlardan en önemlisi ülkedeki herkesin zorunlu olarak genel sağlık sigortalısı olmasının sağlanmasıdır²¹². Bunun yanında, sigorta finansmanının sağlanması amacıyla primli bir sistem belirlenmiş ve herkesten geliri ve ödeme gücüne göre prim alınması amaçlanmıştır²¹³. Son olarak da sigorta kapsamında sunulacak sağlık hizmetlerinin kamu-özel sektör ayrımı olmadan sağlık sunucularından satın alma yolu ile sağlanması amaçlanmıştır²¹⁴.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 63. maddesinin birinci fıkrasına göre, genel sağlık sigortalısının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlıklı kalmalarını; hastalanmaları halinde sağlıklarını kazanmalarını; iş kazası ile meslek hastalığı, hastalık ve analık sonucu tıbben gerekli görülen sağlık hizmetlerinin karşılanmasını, iş göremezlik hallerinin ortadan kaldırılmasını veya azaltılmasını temin etmek amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından finanse edilmek üzere organize edilmiş bir sosyal güvencedir²¹⁵. Genel sağlık sigortalısının

²¹¹ Arıcı, s. 287.

²¹² Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 939.

²¹³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 939.

²¹⁴ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 566.

²¹⁵ “... İş kazası ve meslek hastalığı sonucu meydana gelen zararların SGK tarafından ne miktarda karşılanacağıyla zararın doğumuna sebebiyet verenlere Kurum, yaptığı ödemeleri ve ilk peşin sermaye değerini rücu edebilecektir. Ödemeler kapsamına ise geçici iş göremezlik ödeneği, cenaze ödeneği, kız çocuğun evlenmesi durumunda verilen evlenme ödeneği girmektedir. ...” Civan, Orhan Ersun. İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil Sorumluluk, (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015/4, s. 1015-1070), s. 1061. Ayrıca bkz.: Civan, Orhan Ersun. Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yapılan Fazla ve

ya da bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hangi sağlık yardımından ve tıbbi bakım ve gözetimden faydalanacakları ise yine aynı maddede, bentler halinde sayılmıştır. Esasında prim ödenmesi esasına dayalı zorunlu bir sigorta olan ve her bireyin eşit şekilde sağlık hizmetlerinden faydalanmasının öngörüldüğü²¹⁶ genel sağlık sigortası, sisteme dahil olan kişilerin faydalandıkları sağlık hizmetlerinin finanse edilmesine yarar. Prim ödeyemeyecek durumda olanlar için ise ödemeler devlet tarafından gerçekleştirilir²¹⁷.

2.2. Kişi Bakımından Kapsamı

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 3. maddesinin birinci fıkrasının sekizinci bendinde genel sağlık sigortalısı; “*Bu Kanununun 60. maddesinde sayılan kişiler*” olarak tanımlanmıştır. Kanun'un genel sağlık sigortalısı sayılmak için aradığı temel şart “*Türkiye’de ikamet etme*” olarak belirlenmiştir²¹⁸. İkamet şartı yanında, Kanun'un genel sistematigi içinde genel sağlık sigortalıların üç ana grup altında tasnif edildiği söylenebilecek olup²¹⁹, bu gruplar;

- Çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (Zorunlu sigortalılar)
- Çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar
- Ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafından ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar

olarak sayılabilir²²⁰.

Yersiz Ödemelerin Geri Alınması. (Özel Hukukun Güncel Sorunları ve Anayasanın Özel Hukuka Etkileri Konferansı Cilt II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 1037-1068).

²¹⁶ Çolak, Mahmut. *Mahalli İdareler, Üniversiteler ve Tüm Kamu İdareleri İçin Gerekçeli, Açıklamalı ve İçtihatlı 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, Mevzuat Yayıncılık, Ankara 2016, s. 339.

²¹⁷ Baskan, s. 38; Altıntaş, s. 405; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 156-157.

²¹⁸ Alper, Yusuf. Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi Uygulaması, (*Türk- İş Dergisi*, 2012/397, s. 56-60), s. 57.

²¹⁹ Sümer, s. 265; Alper- Gelir Testi, s. 57.

²²⁰ Ayrıca bkz.: Sümer/Kayırgan, s. 795-800.

2.2.1. Çalışan ve Çalışma Geliri Üzerinden Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar (Zorunlu Sigortalılar) (5510 sayılı Kanun m. 60/I-a)

Genel sağlık sigortalısı sayılanların başında 5510 sayılı SSGSSK m. 4/1-a, b, c bentleri bağlamında zorunlu sigortalı olanlar gelmektedir. Bu kişiler zorunlu sigortalılıkları süresince aynı zamanda genel sağlık sigortalısı olmaktadır.

- Hizmet akdi ile bir ya da birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar (m. 4/1-a)²²¹
- Kanun'un 4/1-a maddesi kapsamında işçi gibi değerlendirilenler²²²
- Kamu idarelerinde memur statüsünde kadrolu ve sözleşmeli olarak çalışanlar (m. 4/1-c)²²³

²²¹ Çalışma ya da iş ilişkisinin hizmet akdinden kaynaklanması-İşin, işverene ait işyerinde veya işyerinden sayılan yerlerde yapılması-Çalışanın 506 sayılı SSK m. 3'de (5510 sayılı SSGSSK m. 6) sayılanlar arasında olmaması, Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarına göre sigortalı olabilmek için gerçekleşmesi gereken şartlardır Yargıtay HGK. T. 24.6.2009, E. 2009/21-249, K. 2009/291 (Başmanav, Yasemin. *Genel Sağlık Sigortasının Kişi Bakımından Kapsamı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s. 83). (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2009-21-249-k-2009-291-t-24-06-2009-hizmet-tespiti-davalarinin-kamu-duzenine-iliskin-olmasi/755174/+E++2009_21-249%2c+K++2009_291) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

²²² 5510 sayılı Kanun m. 4, II'de şu hüküm yer almaktadır: "*Birinci fıkranın (a) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler;*

a) İşçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenler,

b) Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar,

c) Mütakabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar,

d) 2/7/1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar,

e) 24/4/1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen umumî kadınlar,

f) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4 üncü maddesinin (C) bendi kapsamında çalıştırılanlar,

g) Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen Toplum Yararına Çalışma Programlarından yararlananlar,

hakkında da uygulanır. Bu fıkranın (g) bendinde sayılanlar için Türkiye İş Kurumu prim ödeme yükümlüsü olmakla birlikte bu Kanun kapsamında işyeri ve işveren sayılmaz."

- Kamu görevlisi gibi değerlendirilenler²²⁴
- Köy ve mahalle muhtarları ile bir hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi nam ve hesabına çalışanlar (m. 4/1-b)²²⁵

²²³ 5510 sayılı Kanun m. 4/1-c: “Kamu idarelerinde;

1) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,

2) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86 ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, sigortalı sayılırlar.”

²²⁴ 5510 sayılı Kanun m. 4/2’ye göre: “... Birinci fıkranın (c) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler;

a) Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar,

b) Başbakan, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il encümeninin seçimle gelen üyeleri,

c) Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken, bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikalar ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenlerden aylıksız izne ayrılanlar,

d) Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Milli Savunma Bakanlığı hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tâbi tutulan adaylar,

e) Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler ile polis nasbedilmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitimine tabi tutulan adaylar,

f) Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okumaya devam edenler ile subay ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar, hakkında da uygulanır...”

²²⁵ 5510 sayılı Kanun’un 4/1-b maddesinde bağımsız çalışanların; “1) Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar,

2) Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar,

3) Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,

4) Tarımsal faaliyette bulunanlar

Olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, m. 4/3’te 10/7/1953 tarihli ve 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanuna tabi jockey ve antrenörler hakkında da 4/1-b hükümlerinin uygulanacağı” belirtilmiştir.

- Sosyal sigorta sisteminde gelir ve aylık alanlar²²⁶
- Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişiler²²⁷

2.2.2. Çalışmaya Bağlı Geliri Olmayan Ancak Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar

2.2.2.1. İsteğe Bağlı Sigortalılar

Yukarıda sayılı zorunlu sigortalılık şartları sağlamayan ancak gelir sahibi olan kişiler primlerini kendileri ödemek sureti ile isteğe bağlı olarak genel sağlık sigortalısı olabilmektedirler²²⁸. Kanun'un 50. maddesinde isteğe bağlı sigorta; *"kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigorta"* şeklinde tanımlanmaktadır.

Anılan maddenin devamında isteğe bağlı sigortalılık için öncelikli olarak kişinin Türkiye'de ikamet ediyor olması gerektiği belirtilmiş, bunun yanında sigortalının,

"a) Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak,

²²⁶ 5510 sayılı Kanun'un 60/I-f maddesinde; *"Bu Kanun veya bu Kanun'dan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler genel sağlık sigortalı sayılır."* hükmü mevcuttur.

²²⁷ 5510 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinin 1-10 bendinde bakmakla yükümlü olduğu kişi; *"... 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkraları ile onikinci fıkrasındaki askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan;*

a) Eşini,

b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanun'unda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını,

c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını ..." olarak tanımlanmıştır.

²²⁸ Alper, s. 396; Sözer, s. 218.

- b) Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak,
- c) 18 yaşını doldurmuş bulunmak,
- d) İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak”

şartlarını haiz olması gerektiği belirtilmiştir (m. 50, II)

2.2.2.2. Gelir Testi Uyarınca Zorunlu Olarak Prim Ödeyerek Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanun’un 80. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “... 60 uncu maddenin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı, prime esas kazanç tutarı olarak esas alınır. Ancak, tescil tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde gelir testi talebinde bulunanlardan gelir testi sonucuna göre aile içindeki gelirleri brüt asgari ücretin üçte birinin altında tespit edilenlerin bu sürelerde yaptıkları ödemeler herhangi bir faiz uygulanmaksızın iade veya mahsup edilir ...” düzenlemesi gereğince, kişinin aylık geliri asgari ücretin 1/3’ü ya da daha fazlası ise, asgari ücretin yüzde üçü oranında prim ödemek suretiyle genel sağlık sigortalısı olacaktır.

Genel sağlık sigortası sisteminde 6824 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun²²⁹ ile yapılan değişiklik sonrası, kişiler gelir testi yaptırıp yaptırmadığına bakılmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılmakta ve asgari ücretin yüzde üçü oranında prim ödemektedirler. Gelirinin olmadığı ya da düşük olduğu gerekçesi ile prim ödemek istemeyenler ise, gelir testi yaptırarak gelirlerinin düşük olduğunu ispatlamak sureti ile prim ödemekten muaf olmaktadır²³⁰.

2.2.3. Ödeme Gücü Olmayan ve Primleri Devlet Tarafından Ödenerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar

Bu grupta primleri Hazine ya da ilgili Kurumlarca ödenek suretiyle genel sağlık sigortası kapsamına alınan kişiler yer almaktadır.

²²⁹ RG. 08.03.2017, Sa. 30001.

²³⁰ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 566.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin 1-c bendi gereğince; 1-a ve b bentleri gereğince sigortalı sayılmayanlardan,

- *“... Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,*
- *Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,*
- *1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,*
- *24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,*
- *28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,*
- *3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,*
- *24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,*
- *Harp malûllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,*
- *18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun ek 16. maddesine göre aylık alan kişiler,*
- *11/10/1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,*

- *Mütekabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,*
- *25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler,*
- *Bu Kanun veya bu Kanun'dan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler,*
- *Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar ...”*

genel sağlık sigortalısı sayılır. Yukarıda sayılan kişilerin primleri tamamen Hazine tarafından karşılanır.

Bunun yanında 5510 sayılı Kanuna yapılan eklemeler ile primleri ilgili kurum kuruluşlarca ödenmek suretiyle genel sağlık sigortası kapsamına alınan sigortalılar da yer almaktadır. Örneğin; stajyer avukatların primleri Türkiye Barolar Birliğince karşılanmaktadır²³¹.

Bu kişiler, genel sağlık sigortası sisteminin zorunluluğunun bir sonucu olarak anılan şartları taşımaları halinde genel sağlık sigortalısı sayılırlar ve primleri Devlet tarafından karşılanır. Kişilerin bu şartları taşıyıp taşımadığı gelir testi²³² sonucunda belirlenir²³³.

2.2.4. Bağlı Sigortalılar

5510 sayılı Kanun'un 62. maddesinde yer alan; *“Bu Kanun gereğince genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak, Kurum için ise bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamak bir yükümlülüktür. Sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan genel sağlık sigortalısı ile bakmakla*

²³¹ 5510 sayılı Kanun m. 60: *“19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık stajı yapmakta olanlardan bu Kanuna göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar staj süresi ile sınırlı olmak üzere genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu şekilde genel sağlık sigortalısı sayılanların genel sağlık sigortası primleri Kanun'un 82. maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının %6'sıdır. Bu primler Türkiye Barolar Birliği tarafından ödenir.”*

²³² Gelir testine ilişkin açıklamalar için bkz. aşa. Bölüm 2.3.

²³³ Alper, s. 396.

yükümlü olduğu kişiler yararlandırılır.” düzenlemesi gereğince genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu eş, çocuk, anne ve babası bağlı sigortalı olarak genel sağlık sigortasının kapsamına alınmıştır.

Bakmakla yükümlü olduğu kişi 5510 sayılı Kanun’un 3. maddesinin onuncu fıkrasında; “5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 inci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkraları ile onikinci fıkrasındaki askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan;

a) Eşi,

b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocukları,

c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babası” olarak tanımlanmıştır.

Bağlı kişilerde genel sağlık sigortası kapsamına alınmanın ön şartı, genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına giren diğer kişilerde olduğu gibi Türkiye’de ikamet ediyor olmaktır. Bağlı sigortalılıkta önemli olan bir diğer husus da bağımlısı olunan kişinin genel sağlık sigortalısı olması ancak bağlı sigortalı olmamasıdır. Zira bağlı sigortalının bağlı sigortalısı olamamaktadır²³⁴. Örneğin; eşi üzerinden iş göremezlik geliri alan bağlı sigortalının anne ve babası bu yolla sağlık hizmeti talep edemez²³⁵.

Bakmakla yükümlü olunan kişiler Kanun ve Yönetmelikte eş, çocuk, anne ve baba olarak sayılmış olmakla birlikte, bu tek başına yeterli değildir. Bu kişiler mutlak

²³⁴ Sözer, s. 182.

²³⁵ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 583; Sözer, s. 182.

anlamda bakmakla yükümlü olunan kişi olamamakta, başka unsurların varlığına da bakılmaktadır²³⁶.

Eşin bağlı sigortalı olması için aranan temel şart resmi nikahlı eş olmasıdır. Çocuklar için ise; yaş ve eğitim durumuna bakılmaktadır. Genel sağlık sigortalısının çocukları 18 yaşına kadar başka işleme gerek olmaksızın bağlı sigortalılık kapsamında sigortalı olmaktadır. Çocuğun mesleki eğitim görmesi halinde bu yaş sınırı 20; yükseköğrenime devamı halinde ise 25 olmaktadır²³⁷. Anne-babanın bağlı sigortalı olmasında ise bakılan husus, geçimlerinin asli sigortalı tarafından sağlanmasıdır²³⁸.

Bağlı sigortalılıktan yararlanma koşullarının var olup olmadığı Kurum tarafından düzenli olarak kontrol edilmekte ve şartları taşımayan ya da kaybedenlerin bağlı sigortalılığına son verilmektedir²³⁹.

Kanun'da bağlı sigortalılığa ilişkin özel bir düzenleme yer almakta olup, Kanun'un 60. maddesinin ikinci fıkrasına göre; *"6 ncı maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (f), (g), (h), (ı) ve (k) bentlerinde sayılanların öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılır. Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi ise tescili yapılmaz. Aksi takdirde birinci fıkra hükümlerinden durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılır. Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı*

²³⁶ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 808.

²³⁷ GSSUY m. 4/1-e; *"Bakmakla yükümlü olduğu kişi: 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi hâlinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi hâlinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malul olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını"* kapsar.

²³⁸ GSSUY m. 4/1-e; *"Bakmakla yükümlü olduğu kişi: Geçimi genel sağlık sigortalısı tarafından sağlanan, Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca yapılan gelir testi sonucunda 5510 sayılı Kanun'un 60 uncu maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin 1 numaralı alt bendi ve aynı fıkranın (g) bendi kapsamında olup da aile içinde fert başına düşen gelir miktarı asgari ücrete kadar olduğu tespit edilen ve diğer çocuklarından sağlık yardımı almayan ana ve babasını"* kapsar.

²³⁹ Örneğin, Genel sağlık sigortalısının kapsamına girmeyen, yani genel sağlık sigortalı kabul edilmeyen kişilerin eşi, çocukları, anne ve babası, bakmakla yükümlü olunan kişi olarak kabul edilemez. (Sümer/Kayırgan, s. 802).

sayılır.” Bu düzenlemeye göre kişi bakmakla yükümlü olunan kişilerden ise sigorta kapsamına alınacak, eğer değil ise bu maddeye uygun olarak²⁴⁰ sigorta kapsamına alınacaktır²⁴¹.

²⁴⁰ 5510 sayılı Kanun’un 6. maddesine göre, “... Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında;

- a) İşverenin işyerinde ücretsiz çalışan eşi,
- b) Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dahil bu dereceye kadar hısımlar arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın, yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar,
- c) Ev hizmetlerinde çalışanlar (Kanunun ek 9 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında sigortalı olanlar ile ücretle aynı kişi yanında ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle çalışanlar hariç),
- d) Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay ve yedek astsubay okulu öğrencileri,
- e) Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla; yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye’de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanlar, yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan, tatbikî mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler,
- g) Sağlık hizmet sunucuları tarafından işe alıştırılmakta olan veya rehabilite edilen, hasta veya malûller,
- h) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri gereği sigortalı sayılması gerekenlerden 18 yaşını doldurmamış olanlar,
- ı) Kamu idarelerinde ve Kanunun ek 5 inci maddesi kapsamında sayılanlar hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanun’da tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler ile 65 yaşını dolduranlardan talepte bulunanlar,
- k) Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler,
- l) Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar,
- m) Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmeyecek şekilde görevlendirilenler,

2.2.5. Yabancılar

Genel sağlık sigortalısı olmanın ön şartı Türkiye’de ikamet ediyor olmaktır. Yabancıların genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı olup olmayacağını tespiti bağlamında öncelikli olarak bu ikamet kalıcı mı arızı mi olduğunun tespiti önem arz etmektedir²⁴².

Bu kapsamda Türkiye’de arızı olarak bulunanlar (çalışma ya da oturma izni olmadan) genel sağlık sigortası kapsamında değildir.

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nun²⁴³ 10. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan; *“Süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancının seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü yoktur.”* düzenlemesi gereğince Türkiye’de çalışma izni almış olan yabancılar genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı olabilmektedirler.

Sadece oturma izni almış olan kişiler ise bazı şartların varlığı halinde genel sağlık sigortası kapsamına girmektedirler²⁴⁴. Buna göre, yabancının oturma izin süresi bir yılı aşmalıdır ve yabancı kişi kendi ülkesinde sigortalı olmamalıdır²⁴⁵. Ayrıca yabancının ülkesi ile mütakabiliyet esaslarına da bakılması gerekmektedir.

n) 30 uncu maddenin üçüncü fıkrasının (b) bendi kapsamında olanlar hariç olmak üzere, aylıklık aylığı almaktayken bu aylıkları kesilmeksizin 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında çalışanlar ...”

²⁴¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 808.

²⁴² Sözer, s. 212.

²⁴³ RG. 13.08.2016, Sa. 29800.

²⁴⁴ 5510 sayılı Kanun’un 60/1-d maddesi kapsamına; *“Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler”* dahildir.

²⁴⁵ 5510 sayılı Kanun m. 61/I-c: *“...(d) bendinde sayılanlar Türkiye’deki yerleşim süresinin bir yılı geçtiği tarihten sonra talepte bulunmaları hâlinde talep tarihini takip eden günden itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu kişilerin genel sağlık sigortalılığı bu Kanun’da belirtilen nedenlerle sona erer.”*

Türkiye’de ikamet süresi bir yılı aşan yabancılar genel sağlık sigortasının kapsamında kabul edilir. Bu yabancıların gelir testine tabi olmaksızın asgari ücretin iki kat üzerinden prim ödeme mecburiyetleri bulunmaktadır (5510 sayılı Kanun m. 80, IV)²⁴⁶. Buna ek olarak, bu şartları sağlamayan ve ülkede geçici olarak bulunan yabancılar, isteğe bağlı sigorta yaptırmak sureti ile genel sağlık sigortalısı olabilmektedirler.

5510 sayılı Kanun’un 60/I-C-2 maddesinde yer alan “*Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler*” sağlık sigortasından faydalanabilmektedirler. Bunun için ayrıca 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu²⁴⁷ gereğince herhangi bir sağlık güvencesi ve ödeme gücü bulunmadığının da tespiti gerekir²⁴⁸.

2.2.6. Kapsam Dışında Kalanlar

5510 sayılı Kanun’un 60. maddesine göre Kanun’un 6. maddesinin birinci fıkrasının (d) (e) ve (l) bendinde sayılanlar genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar²⁴⁹.

Buna göre;

- “*Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay ve yedek astsubay okulu öğrencileri*²⁵⁰,

²⁴⁶ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 819.

²⁴⁷ RG. 11.04.2013, Sa.28615.

²⁴⁸ 6458 sayılı Kanun m. 89/3-a; “*Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren bir yıl süre ile 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Özel ihtiyaç sahipleri ve Bakanlıkça sigorta kaydının devamı uygun görülenler için bir yıl süre sınırı aranmaz. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir. Başvurusu hakkında idarece olumsuz karar verilen yabancılar genel sağlık sigortası kapsamından çıkarılır.*”

²⁴⁹ Sümer/Kayırgan, s. 807.

²⁵⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 116. Ayrıca, 5510 sayılı Kanun’un 60. maddesine 2017’de eklenen ek fıkrayla şu hüküm getirilmiştir: “*Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, yedek subay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek subay nasıp tarihi arasında, yedek astsubay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek astsubay nasıp tarihi arasında, genel sağlık sigortalısı olmayan yedek personelden*

• *Yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar,*

• *Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar,*

• *Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular²⁵¹,*

• *Türkiye'de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar,*

• *Yurt dışında çalıştıkları süreler için borçlanarak aylık bağlanan kişilerden Türkiye'de ikamet etmeyenler,*

• *Milletvekilleri ile yasama organı üyeliği sona erenler, bunların bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri ile dul ve yetimleri,”*

seferberlik tatbikatları veya eğitimleri maksadıyla silah altına alınanlar tatbikat ve eğitim sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları ise intibak eğitimine başladıkları tarih ile yemin ettikleri tarih arasında, devre kaybeden askeri öğrenciler ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrencileri devre kaybettikleri sürelerde primleri ilgili kamu idaresi tarafından karşılanmak suretiyle genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu sürenin hesabında, mevzuatı uyarınca askerlik hizmet süresinden sayılmayan haller (disiplin kurulları tarafından verilen cezalar ve sağlık sebepleri hariç) dikkate alınmaz. Bu kapsamda genel sağlık sigortalısı sayıldıkları sürece bu maddenin diğer fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar”.

²⁵¹ Ceza ve infaz kurumlarında çalışmayan hükümlü ve tutuklular genel sağlık sigortası kapsamı dışındadır. Ancak, bunlardan prim ödemelerini kendileri yapanlar ile prim ödeme yükümlüsü olamayanlar bu kuralı dışındadır. Bunun yanında Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 85/1 maddesinde yer alan; “Çalışan hükümlülere ürettiklerinden elde edilen gelirden, çalışmaları karşılığı ücret ödenir ve bu hükümlüler sosyal haklardan yararlandırılırlar.” düzenleme gereğince bu şekilde çalışan hükümlü ve tutuklular kısmi sigortalı sayılı ve GSS kapsamında yer alır.

Genel sağlık sigortasının kapsamı dışında tutulmuřtur²⁵².

2.3. Gelir Testi

2000’li yılların ortalarında başlatılan sosyal güvenlik reformu ile amaçlanandan biri de, o dönemde düşük gelir grubunun sosyal güvenceden yararlanmasını sağlayan “yeşil kart”ın kötüye kullanımı ve btgede oluşturduğu yükü ortadan kaldırmaktı²⁵³. Bu kapsamda, eski dönemde yeşil kart hamili olanlar ile çalışmayanlar/çalışmaya ara verenler bir gelir testine tabi tutularak, bu testin sonucuna göre ödeme güçleri belirlenecektir²⁵⁴. Belirlenen deme gücü doğrultusunda da kişinin prim ödeme miktarı belirlenecek ya da primin Devlet tarafından ödenmesi yolu ile kişiler genel sağlık sistemine dahil edilecektir²⁵⁵.

Gelir testi ile temelde amaçlanan genel sağlık sigortası sistemine finansman sađlamaktır²⁵⁶. Bununla beraber, gelir testi ile kişilerin ödeme gücünün belirlenmesi ve buna göre de kişilerden prim alınıp alınmayacağı ve ne kadar prim alınacağının belirlenmesi amaçlanmıřtır²⁵⁷. Genel sağlık sigortası; bu kapsamda sigortalı sayılanların dışında kalan ve sigortalı olarak tescil edilmeyenlerin, genel sağlık sigortası kapsamına alınmaları ile ilgili olarak getirilen bir muhtaçlık tespit sistemidir²⁵⁸.

Genel sağlık sigortalısı ya da genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi statusnde olmayanlar ile genel sağlık sigortalılığı ya da genel sağlık

²⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 113-125; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 322-331; Alper, s. 106 vd.

²⁵³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 815; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 577.

²⁵⁴ Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 2018/4007 E. 2019/5029 K. 12.09.2019 tarihli kararında; “ ... 01.01.2012 tarihinden itibaren 3816 sayılı Kanun kapsamında sağlık hizmetlerinden faydalananlar (Yeşil Kart Sahipleri) ile çalışmayanlar ve çalışmalarına ara verenlerin gelir testine tabi tutulmak suretiyle ödeme güçleri dikkate alınarak prim ödeyerek sisteme dahil edilmeleri ile GSS nin herkesi kapsama alma ve primli rejim olarak hayata geçirilmesi süreci, en azından yasal olarak tamamlanmıştır. ...” Sözer, s. 29. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-21-hd-e-2018-4007-k-2019-5029-t-12-09-2019/3528829/+2018_4007+E++2019_5029+K++) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

²⁵⁵ Başmanav, s. 116 vd.

²⁵⁶ Sümer, s. 279; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 815; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 577

²⁵⁷ Arıcı, s. 480.

²⁵⁸ Arıcı, s. 480.

sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi statüsü sona erenler için gelir tespiti yapılacağı düzenlenmiştir. Bir kimsenin bu kapsama girdiğinin Sosyal Güvenlik Kurumu'na tespiti halinde Kurumca re'sen tescil yapılır (Yön. m. 4, I). Bu kimselerin tescil yapıldıktan sonra bir ay içerisinde gelir testi yaptırmaları gerekir ve gelir testi sonuçlanıncaya kadar prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katı; başka bir ifadeyle yaygın kullanım ile aylık asgari ücret üzerinden prim tahakkuk ettirilir. Bu kimselere uygulanan gelir testi sonucunda geliri asgari ücretin altında kaldığı tespit edilenlerin bu süreç içerisinde ödedikleri tutarlar, herhangi bir faiz uygulanmaksızın iade veya mahsup edilir.

Gelir testinin nasıl yapılacağına ilişkin hususlar Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmektedir. Anılan Yönetmeliğin 3. maddesi gereğince gelir tespiti; *“5510 sayılı Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ile (g) bendinde belirtilen kişilerin harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarının tespiti”* olarak tanımlanmaktadır.

Gelir testi, aile içi gelir üzerinden yapılır. Başka bir ifadeyle aile olarak birlikte yaşayan eş, evli olmayan çocuklar ile büyükanne ve büyükbaba esas alınarak kişi başına düşen aylık kazanç belirlenir. Bu belirleme sonucunda asgari ücret ile asgari ücretin 1/3'ü arasında olanlara brüt asgari ücretin %3'ü üzerinden prim tahakkuk ettirilir²⁵⁹; kazançları asgari ücretin 1/3'ünden az olanların primleri ise hazinece ödenir²⁶⁰.

²⁵⁹ 5510 sayılı Kanun m. 81; *“... Ancak, 60. maddenin birinci fıkrasının (g) bendine tabi olanlar için genel sağlık sigortası primi, prime esas kazancın %3'ü olup, bu oranı %12'ye kadar artırmaya Cumhurbaşkanlığı yetkilidir...”* şeklindedir.

²⁶⁰ Alper, s. 397; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 579; Sümer, s. 279. Ayrıca, 5510 sayılı Kanun m.80 sonundan bir önceki fıkrada şu hüküm yer almaktadır; *“...Yalnızca genel sağlık sigortasına tâbi olanlar bakımından prime esas aylık kazancın tespitinde; 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde sayılan kişiler için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının iki katının otuz günlük tutarı, 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendi ile onikinci, onüçüncü ve ondördüncü fıkralarında belirtilen kişiler için asgari ücret, 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen kişiler için ise prime esas asgari kazanç tutarı esas alınır. 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar için 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı, prime esas kazanç tutarı olarak esas alınır. Ancak, tescil tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde gelir testi talebinde bulunanlardan gelir testi sonucuna göre aile içindeki gelirleri brüt asgari ücretin üçte*

Gelir testi, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu²⁶¹ gereğince oluşturulan vakıfların mütevelli heyetleri tarafından yapılmaktadır. Gelir testi yapılması ihtiyari değil zorunludur²⁶². Kapsama giren herkes bir ay içinde sisteme dahil olmak için gelir testi yaptırmak ve sigorta tescilini sağlamak amacıyla başvuru yapmakla mükelleftir. Bu yükümlülüğe aykırı olarak gelir testi yaptırmayanların ailede kişi başına gelirleri asgari ücretin olarak kabul edilir ve prim tahakkuku bu gelir üzerinden yapılır (Genel Sağlık Sigortası Uygulama Yönetmeliği m. 4/2-3).

2.4. Genel Sağlık Sigortasının Başlangıcı- Tescil

5510 sayılı Kanun'un 62. maddesi gereğince genel sağlık sigortası kapsamına sağlanacak hizmetlerden faydalanmak kişiler için hak, bu hakları sağlamak ise Kurum için bir yükümlülüktür²⁶³. Bunun yanında kişiler sigorta kapsamında ödedikleri primlerden bağımsız olarak herkesle eşit bir biçimde bu hak ve hizmetlerden faydalanacaklardır²⁶⁴.

Bu bağlamda genel sağlık sigortasının tescili zorunludur. Bu husus Kanun'un 61. maddesinde de belirtilmiştir. Yukarıda sayılan ve genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına giren kişilerin sigortalarının başlangıcı ayrı ayrı düzenlenmiş olup, her bir grup için bildirim şekli ayrı olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda bildirimler kişinin kendisi, işvereni, ilgili meslek kuruluşu ya da resmi makamlar tarafından yapılmaktadır²⁶⁵.

Zorunlu sigortalılık kapsamında yer alan kişiler tescile ya da bildirimine gerek olmaksızın doğrudan genel sağlık sigortasına dahil olmaktadır²⁶⁶. Uzun ya da kısa

birinin altında tespit edilenlerin bu sürelerde yaptıkları ödemeler herhangi bir faiz uygulanmaksızın iade veya mahsup edilir..."

²⁶¹ RG. 14.06.1986, Sa.19134.

²⁶² Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 579; Arıcı, s. 31.

²⁶³ Sümer, s. 275-276; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 815.

²⁶⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 815; Alper, s. 403.

²⁶⁵ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 588; Sözer, s. 232.

²⁶⁶ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 588; Sözer, s. 232.

vadeli sigorta kollarından birine dahil olan kişi²⁶⁷ genel sağlık sigortası kapsamına da girmektedir²⁶⁸. Sosyal sigortalar bağlamında tescil yaptıran çalışanlar genel sağlık sigortasına da tescil yaptırmış sayılırlar. Bu kişiler adına verilen sigortalı işe giriş bildirgesi genel sağlık sigortası başlangıcı olur ve başka bir bildirim gerek yoktur²⁶⁹. Bağlı sigortalılar da tescile gerek olmaksızın genel sağlık sigortası kapsamına sunulan sağlık hizmetlerinden yararlandırılır.

Bazı kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına girmesi ise Kanun gereğince bildirim tabi tutulmuştur. Bu bildirim bazı durumlarda kişinin kendisi bazı durumlarda ise ilgili kurum ya da kuruluş tarafından yapılır. Buna göre; kişiler, Kanun'da sayılan ve aşağıda belirtilen statülere girmeleri halinde bir ay içinde Kuruma başvurarak genel sağlık sigortası kapsamına alınırlar. Aşağıda bu statülerden bazılarının ve yükümlülüklerinin başlangıç zamanına yer verilmiştir;

- Geliri Asgari Ücretin 1/3'ünden Az Olanlar- Kurumca tescil edildikleri andan itibaren
- 2022 Sayılı Kanun Kapsamında 65 Yaş Aylığı Alanlar, İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında Aylık Alanlar, Vatani Hizmet Tertibi Aylıkların Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında Aylık Alanlar, Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında Aylık Alanlar, Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında Aylık Alanlar,- Aylığı ödeyen ilişkili kuruluşça bir ay içinde bildirim yapılır²⁷⁰.

²⁶⁷ Bu kapsama giren çalışanlara; “ ... - İş sözleşmesi ile çalışanlar, -Kamu idarelerinde kadrolu ve sürekli veya sözleşmeli çalışanlar ile açıktan vekil atanmalar, - Köy-mahalle muhtarları, -kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar, -isteğe bağlı sigortalılar, - 506 sayılı Kanununun geçici 20. maddesi kapsamındaki bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların iştirakçileri ile aylık veya gelir bağlanmış olanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, - Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar, -Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları, - Tarımsal faaliyette bulunanlar,- Kurumdan gelir ve aylık alanlar ...” Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 823; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 588.

²⁶⁸ Sözer, s. 233.

²⁶⁹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 823; Sözer, s. 233.

²⁷⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 823.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca Ücretsiz Bakılan, Korunan ve Rehabilitasyon Edilenler- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca bir ay içinde²⁷¹.
- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu kapsamına göre hizmet öncesi eğitime alınanlar- Adalet Bakanlığı tarafından bir ay içinde yapılır²⁷².
- Geçici Köy Korucuları- görevlendirmelerinden itibaren bir ay içinde Valilikçe bildirim yapılır. (GSS Tes. Yön. m. 9/4-ç)
- Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler- anılan statüye girdikleri andan itibaren
- Yabancı Uyruklu Öğrenciler- ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde²⁷³
- Stajyer Avukatlar- Türkiye Barolar Birliği tarafından staj başlangıç tarihinden itibaren bir ay içinde.
- Anne Babası Olmayanlar Küçükler- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı korumasında olanlar Bakanlıkça bir ay içinde bildirilir. Yasal temsilcisi olanlar resen tescil edilir²⁷⁴.
- İş-Kur Kursiyerleri- Çalışma ve İş Kurumunca bildirim yapılır.
- Er ve erbaşlar ile yedek subay ve yedek astsubay öğrenci ve adayları- ilgili kamu kurumu tarafından yapılır.

Bahsedilen giriş bildirgesinde yer alan bilgiler ile sigortalı bilgisayar ortamında tutulan kütüğe kaydedilir. Bu kişilerin genel sağlık sigortasından faydalanmaları için kural olarak bir ay içinde Genel Sağlık Sigortası İşe Giriş

²⁷¹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 589.

²⁷² Sözer, s. 239.

²⁷³ “Sosyal Güvenlik Kurumunun 16.09.2014 tarih ve 95474873/100-02 sayılı Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Genel Sağlık Sigortalılığı Yazısı” (Sözer, s. 238’den naklen).

²⁷⁴ Sözer, s. 234.

Bildirgesi ile Kuruma başvuru yapmaları gerekmektedir. Anılan bildirgeyi süresi içinde vermeyenler hakkında idari para cezası öngörülmüştür²⁷⁵.

Genel sağlık sigortalı olan kişiler statülerinin değişmesi halinde Kuruma başvuru yapmaları ve statülerini güncellemeleri gerekmektedir²⁷⁶. Kurum yaptığı gelir testi sonucunda kişinin gelir düzeyi esas alınmak sureti ile tescil yapmaktadır. Bu sebeple kişinin durumunda değişiklik olması halinde bunu Kuruma bildirmesi gerekmektedir. Örneğin sosyal yardım alan bir kişi bu yardımın sona ermesi halinde bu durumu Kuruma değişiklik bildirgesi ile bildirmek zorundadır²⁷⁷.

2.5. Kurum'un Yükümlülükleri ve Kapsam Dışı Hizmetler

Genel sağlık sigorta sisteminde esasen amaçlanan kişilerin öncelikle sağlıklı kalmalarının, hastalanmaları halinde ise tedavilerinin yapılmasının sağlanmasıdır. Bunun yanında iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık durumlarında gerekli tedaviyi sağlayarak kişinin iş hayatına yeniden sağlıklı bir şekilde dönmesi amaçlanmaktadır²⁷⁸.

Bu kapsamda genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetlerini koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri ve rehabilite edici sağlık hizmetleri olarak üç ana başlık altında düzenlendiği görülmektedir²⁷⁹.

2.5.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Genel sağlık sigortası kapsamında koruyucu sağlık hizmeti sunulmasının temel dayanağı Anayasa'da düzenlenen sağlık hakkıdır. Bu çerçevede, devletlerin en önemli görevlerinden biri toplumsal ve bireysel sağlık hizmetlerini sağlamaktır ve bunun da öncelikle kişilerin sağlığının korunması ile mümkün olacağı açıktır. Hatta,

²⁷⁵ 5510 sayılı Kanun m. 61, V'e göre; "Bu maddede belirtilen genel sağlık sigortası giriş bildirgesini süresi içinde vermeyenler hakkında 102. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre idarî para cezası uygulanır."

²⁷⁶ Sözer, s. 240

²⁷⁷ Sözer, s. 246.

²⁷⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 825.

²⁷⁹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 591; Sözer, s. 268 vd.

genel sağlık sigortasına geçilmesinde asıl amacın koruyucu sağlık hizmetlerinin finansmanının sağlanması olduğu da belirtilmektedir²⁸⁰.

5510 sayılı Kanun'un 63. maddesinin birinci fıkrasında koruyucu sağlık hizmetleri; *“kişilerin hastalanmalarına bakılmaksızın kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri ile insan sağlığına zararlı madde bağımlılığını önlemeye yönelik hizmetler”* olarak tanımlanmıştır.

Bu bağlamda koruyucu sağlık hizmetlerinin neler olduğu konusunda ayrıntılı bir belirleme yapılmamış, bu kapsama hangi hizmetlerin girip girmeyeceği Kurum'un inisiyatifine bırakılmıştır²⁸¹. Hastalık öncesi kontrol, iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri, üreme sağlığı, sağlık eğitimi ile sosyal hizmet çalışmalarının koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında yer aldığı doktrinde kabul edilmektedir²⁸². Bunun yanında Sağlık Bakanlığı tarafından *“Genişletilmiş Bağışıklık Programı”* kapsamında yer alan aşılar da koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında yer almaktadır²⁸³.

2.5.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

Kurum tarafından birinci aşamada sunulan koruyucu sağlık hizmetlerine rağmen kişinin hastalanmış olması halinde, kişinin yeniden sağlığına kavuşturulması amacıyla sunulan hizmetler tedavi edici sağlık hizmetleridir.

2.5.2.1. Hastalık Hali Sağlık Edimleri

Sosyal güvenlik hukuku bağlamında hastalık, tıbbi bakım ve tedavi gerektiren her türlü bedensel ve ruhsal bozukluk hali olarak tanımlanmaktadır²⁸⁴. Bu kapsamda kişilerin tüm bedensel ve ruhsal hastalıklarının hem ayakta hem de yatarak tedavilerinin genel sağlık sigortası kapsamında karşılanması gerekmektedir.

²⁸⁰ *“T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye’de Yeni Bir Sosyal Güvenlik Sistemine Doğru, 2006, Ankara, s. 23”* (Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 825’den naklen).

²⁸¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 825.

²⁸² Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 592; Sözer, s. 270-271.

²⁸³ Sözer, s. 271.

²⁸⁴ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 591

5510 sayılı Kanun'un 63. maddesi bağlamında hastalık süresince yapılacak tedavi yardımları şunlardır;

- Kişilerin hastalanmaları halinde ayakta veya yatarak hekim tarafından yapılacak muayene,
- Hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri,
- Konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi ve rehabilitasyon hizmetleri,
- Organ, doku ve kök hücre nakline ve hücre tedavilerine yönelik sağlık hizmetleri,
- Acil sağlık hizmetleri,
- İlgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler.

Sağlık Uygulama Tebliği gereğince yatarak ve ayakta tedaviler yanında “evde tedavi”²⁸⁵ ve “günübirlik tedavi”²⁸⁶ de genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetler içinde sayılmıştır²⁸⁷. Sayılan tüm bu hizmetler her basamakta yer alan sağlık kuruluşu için tedavi edici sağlık hizmetleri kapsamında yer almaktadır.

Tedaviden yararlanmak bağlamında kişinin kendi kusurlu davranışı ile hastalanmış olması ya da hastalığının nedeninin kişinin kusurlu davranışı olması halleri tedaviden yararlanmaya engel teşkil etmez²⁸⁸. Kişinin kusurlu davranışı ya da hastalığa sebebiyet verip vermediği hususunun takdire bırakılmış bir konu olduğu açıktır. Alman doktrininde alkol ve uyuşturucu bağımlılığı giderlerinin karşılanması gerektiği kabul edilmekle beraber, keyfe bağlı estetik operasyonların kapsam dışı

²⁸⁵ Evde Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği m. 4/1-ç; “Evde sağlık hizmeti: Tanısı konulmuş hastalıklar sebebiyle yatağa, cihaza veya eve bağımlı bireylere yaşamını sürdürdüğü mekânda yapılması mümkün olan tıbbî hizmet.” hükmünü içermektedir.

²⁸⁶ Sağlık Uygulama Tebliği 2.1.2.B hükmü, “Günübirlik tedavi kapsamındaki işlemler; sağlık hizmeti sunucularında yatış ve taburcu işlemi yapılmadan 24 saatlik zaman dilimi içinde yapılan aşağıda belirtilen işlemlerdir.” şeklindedir.

²⁸⁷ Sözer, s. 272.

²⁸⁸ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 592.

kalması gerektiği belirtilmektedir²⁸⁹. Yargıtay ise, konuya ilişkin kararında²⁹⁰, mide ameliyatı giderlerini ödemeyen Kurum aleyhine açılan davada Sağlık Uygulama Tebliği kapsamında inceleme ve değerlendirme yapılması gerektiği gerekçesiyle yerel mahkeme kararını bozmuştur.

2.5.2.2. Analık Hali Sağlık Hizmetleri

Analık halinde sunulacak sağlık hizmetleri 5510 sayılı Kanun'un 63/1-c maddesinde sayılmış olmakla, bu yardımlar şunlardır;

- Hekim tarafından yapılacak muayene,
- Hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, doğum, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri,
- Konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler,
- Hasta takibi,
- Rahim tahliyesi,
- Tıbbi sterilizasyon ve acil sağlık hizmetleri,
- İlgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbi bakım ve tedaviler.

Burada sayılan tedaviler ayakta olabileceği gibi yatarak tedavi de olabilir.

Bunun yanında Kanun'un 63. maddesine (e) bendi ile normal yollarla çocuk sahibi olamayanlara, maddede sayılan koşulların varlığı halinde yardımcı üreme teknikleri kullanılarak çocuk sahibi olma olanağı tanınmıştır²⁹¹. Bu hizmetten

²⁸⁹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 592.

²⁹⁰ Yargıtay 21. Hukuk Dairesi'nin, 12.09.2017 tarih ve 4470 E. 6156 K. sayılı ilamı için bkz.: Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 592.

²⁹¹ 5510 sayılı Kanun m. 63/1-e hükmü şu şekildedir; "... 1) Yapılan tıbbi tedavileri sonrasında normal tıbbi yöntemlerle çocuk sahibi olamadığının ve ancak yardımcı üreme yöntemi ile çocuk sahibi olabileceğinin Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben mümkün görülmesi,

2) Kadının 23 yaşından büyük, 40 yaşından küçük olması,

3) Kadının primer ovaryan yetmezliği ve erkeğin azospermisi olması hâlleri hariç olmak üzere son üç yıl içinde diğer tedavi yöntemlerinden sonuç alınamamış olduğunun Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucuları sağlık kurulları tarafından belgelenmesi,

4) Uygulamanın yapıldığı tıbbi merkezin Kurum ile sözleşme yapmış olması,

faydalanabilmek için Kanun'da sayılan şartlar dışında Sağlık Uygulama Tebliği ile “*mevcut evliliğinde çocuk sahibi olmama şartı*” da getirilmiştir²⁹².

Kanun'da kadının yaşının 23'ten büyük 40'tan küçük olması gerektiği düzenlenmiştir. Anılan yaş şartı GSS Uygulama Tebliği'nin 13. maddesinde “*23 yaşından büyük, 39 yaşından küçük olması*” şeklinde yer almaktadır. Kanun'da yer alan 40 yaş sınırı 7151 sayılı Kanunla 2018 yılında yapılan değişiklik ile düzenlenmiş olup, Kanun koyuncunun düzenlemeden daha fazla kişinin yararlanmasını amaçladığı açıktır²⁹³. Bu kapsamda Kanun'da aranan yaş şartının uygulanacağı açık olup, Kanun ile Yönetmeliğin uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Kanun'da sayılan tüm koşullar asli sigortalı kadın için aranacaktır. Kadının sayılan tüm koşulları sağlaması halinde ayrıca erkeğin de sağlamasının beklenmesine gerek bulunmamaktadır²⁹⁴. Kadının bağlı sigortalı olması halinde ise, bekleme süresi dışındaki tüm koşulların kadın tarafından sağlanması gerekmektedir. Bu halde erkek tarafından da yaş dışında tüm şartların sağlanması gerekecektir²⁹⁵.

2.5.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı Tedavisi

Ağız ve diş sağlığı tedavisi kapsamında sunulacak sağlık hizmetleri 5510 sayılı Kanun'un 63/1-c maddesinde sayılmış olmakla, kapsamda yer alan hizmetler şunlardır;

5) *Eşlerden birinin en az beş yıldır genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi olup, 900 gün genel sağlık sigortası prim gün sayısının olması,*

şartlarının birlikte gerçekleşmesi hâlinde veya sağlam çocuk sahibi olan çiftler hariç olmak üzere Kurum'un belirlediği kalıtsal bir hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen evli çiftin sağlam çocuk sahibi olmasına yönelik bu bendin (2), (4) ve (5) numaralı alt bentlerinde belirtilen şartların birlikte gerçekleşmesi hâlinde, en fazla üç deneme ile sınırlı olmak üzere yardımcı üreme yöntemi tedavileri ile bir hastalığın tedavisinin başka tıbbi bir yöntemle mümkün olmaması ve Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben zorunlu görülmesi ve uygulamanın yapıldığı tıbbi merkezin Kurum ile sözleşme yapmış olması hâlinde yardımcı üreme yöntemi tedavileri ...”

²⁹² Sağlık Uygulama Tebliği m. 2.4.4.İ-1; “... Evli olmakla birlikte daha önceki evliliklerinden çocuk sahibi olup olmadığına bakılmaksızın evlat edinilmiş çocukları hariç mevcut evliliğinde çocuk sahibi olmayan genel sağlık sigortalısına ...” hükmünü içermektedir.

²⁹³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 825.

²⁹⁴ Sözer, s. 275.

²⁹⁵ Sözer, s. 275.

- Ağız ve diş muayenesi,
- Diş hekiminin göreceği lüzum üzerine ağız ve diş hastalıklarının teşhisi için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri,
- Konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler,
- Diş çekimi,
- Konservatif diş tedavisi ve kanal tedavisi,
- Hasta takibi, diş protez uygulamaları,
- Ağız ve diş hastalıkları ile ilgili acil sağlık hizmetleri,
- 18 yaşını doldurmamış kişilerin ortodontik diş tedavilerininin 72. maddeye göre belirlenen tutarı.

Burada sayılan tedaviler ayakta olabileceği gibi yatarak tedavi de olabilir.

Bunun yanında kanunda sayılan hizmetlerin nasıl olacağı ve neleri kapsadığı Sağlık Uygulama Tebliğinde açıklanmıştır. Buna göre, tedavilerde içinde kıymetli maden bulunan maddelerin bedelinin karşılanmaması ya da bazı tedavilerin süreye bağlanması şeklide kısıtlamalara gidildiği görülmektedir²⁹⁶.

Kurum'un anlaşmalı olduğu sağlık hizmet sunucuları dışında alınan diş sağlığı hizmeti karşılanmamaktadır. Ancak, durumunu sağlık raporu ile belgeleyen %40 ve üzeri engelli kişilerin tedavi giderleri Kurum tarafından karşılanır²⁹⁷. Bunun bir diğer istisnası da ortodontik tedavinin estetik amaçlı olmadığı ve maloklüzyon tipinin açıkça belirtilmesi halinde düzenlenen sağlık kurulu raporu ile Kurumla

²⁹⁶ Sağlık Uygulama Tebliği m. 2.4.1; "... Diş tedavileri sırasında; altın, platin, paladyum+platin, irüdyum+platin, iropal gibi kıymetlimadenler ile argenco, bego gold EWL ve polliagM gibi bileşiminde kıymetli maden bulunan maddelerin bedelleri ödenmez ..." şeklindedir.

²⁹⁷ Sağlık Uygulama Tebliği m. 2.4.1.4-B-1/2; "... %40 ve üzerinde engelli kişilerin veya hafif düzeyde ve üstü özel gereksinimi var olan çocukların özel sağlık hizmeti sunucuları ile Kurumla sözleşmesi olmayan resmi sağlık hizmeti sunucularındaki diş ünitelerinde yapılan diş tedavilerinin ödenebilmesi için, engellilik veya özel gereksinim durumu belgelendirilmelidir. Bu hastalar; Sağlık Bakanlığına bağlı ağız ve diş sağlığı merkezleri (ADSM), ağız ve diş sağlığı hastaneleri, ağız ve diş sağlığı eğitim ve araştırma hastaneleri veya üniversitelerin diş hekimliği fakültelerince muayene yapan hekim tarafından sağlık raporu düzenlenmesi halinde, özel sağlık hizmeti sunucuları ile Kurumla sözleşmesi olmayan resmi sağlık hizmeti sunucularındaki diş ünitelerine başvurabilirler..." hükmünü içermektedir.

sözleşmesi olmayan resmi sağlık hizmet sunucularından hizmet alınabilmektedir. Bunun masrafı Kurumca karşılanacaktır²⁹⁸.

2.5.2.4. Diğer Tamamlayıcı Hizmetler

Kurum tarafından sağlanan hizmetler başlığı altında bu aşamaya kadar açıkladığımız tüm tedaviler Kurum tarafından finansmanı sağlanan asli tedavi hizmetleridir. Bunların yanında ve bu hizmetlerin uygulanması ile ilgili olarak sağlanan 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesinin 1/f bendinde sayılı hizmetler de tamamlayıcı hizmetler olarak nitelendirilmektedir. Bu hizmetler;

- Teşhis ve tedavileri için gerekli olabilecek kan ve kan ürünleri,
- Kemik iliği,
- Aşı, ilaç, ortez, protez, tıbbî araç ve gereç,
- Kişi kullanımına mahsus tıbbî cihaz,
- Tıbbi sarf, iyileştirici nitelikteki tıbbi sarf malzemelerinin sağlanması, takılması, garanti süresi sonrası bakımı, onarılması ve yenilenmesi hizmetleri.

Ayrıca, Tebliğ gereğince sigortalıların gözlük cam ve çerçeveleri²⁹⁹ de diğer yardımlar kapsamında Kurum tarafından sağlanmaktadır.

2.5.3. Yurtdışında Yapılan Tedaviler

Yukarıda sayılan tedavilerin yurtiçinde verilmesi ve hizmet alınan sağlık kuruluşunun Türkiye'de bulunması esastır. Ancak, hizmetin Türkiye'de verilememesi durumunda ve belli şartların varlığı halinde yurtdışında yapılan tedaviler de genel sağlık sigortası kapsamında karşılanmaktadır.

²⁹⁸ SUT m. 2.4.1.4-b; "Süt ve karma dişlenme dönemindeki dental ve iskeletsel malokluzyonu düzeltmek için yapılan ortodontik uygulamalar SUT eki EK-2/Ç Listesindeki 7.1 Tanıya dayalı ortodontik tedavi işlemleri bölümünde yer alan "P407321 Erken Ortodontik Tedavi Başlangıç Aşaması, P407322 Erken Ortodontik Tedavi Bitiş Aşaması işlemi üzerinden Kurumca karşılanır. Bu işlem kodlarına koruyucu/önleyici veya büyümeyi yönlendirici ağız içi ve ağız dışı aygıt ile yapılan her türlü ortodontik uygulamalar, model yapımı-analizi, fotoğraflar-analizleri, tüm görüntüleme yöntemleri-analizleri ve diğer teşhis yöntemleri dahildir. Erken ortodontik tedavi kodları 6-14 yaş arasında tedavilerin tamamlandığının gösterilmesi ve belgelenmesi halinde ve ortodonti uzmanı/doktoru tarafından yapıldığı takdirde Kurumumuzca karşılanır" hükmünü içermektedir.

²⁹⁹ SUT m. 3.3.3; "Gözlük cam ve çerçeve bedelleri ile göz sağlığı ve hastalıkları uzman hekimi tarafından düzenlenen sağlık kurulu raporunda/e-raporda belirtilen nitelikli görmeye yardımcı tıbbi malzeme bedelleri SUT eki Görmeye Yardımcı Tıbbi Malzemeler (EK-3/D) Listesinde yer alan fiyatları aşmamak üzere Kurumca karşılanır." hükmünü içermektedir.

5510 sayılı Kanun'un 66. maddesinde yer alan düzenleme gereğince yurtdışında yapılan sağlık hizmetleri de Kurumca karşılanmaktadır³⁰⁰. Kanun'da

³⁰⁰ 5510 sayılı Kanun m. 66'ya göre; "63. maddede sayılan sağlık hizmetlerinin yurt içindeki sağlık hizmet sunucularından sağlanması esastır. Ancak;

a) 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) numaralı alt bendinde sayılan genel sağlık sigortalılarından; işverenleri tarafından Kurumca belirlenen usûle uygun olarak veya kamu idareleri için özel mevzuatlarında belirtilen usûle uygun olarak geçici görevle yurt dışına gönderilenlere, acil hallerde,

b) 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) numaralı alt bendinde sayılan genel sağlık sigortalılarından; işverenleri tarafından Kurumca belirlenen usûle uygun olarak veya kamu idareleri için özel mevzuatlarında belirtilen usûle uygun olarak sürekli görevle yurt dışına gönderilenler ile bunların yurt dışında birlikte yaşadıkları bakmakla yükümlü olduğu kişilere,

c) Sağlık Bakanlığının uygun görüşü üzerine yurt içinde tedavisinin yapılamadığı tespit edilen kişilerin,

d) Bu fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında veya bunların dışında herhangi bir nedenle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bulunan ve Türk vatandaşı olan genel sağlık sigortalılarının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin,

e) 60 ıncı maddenin onikinci fıkrası kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlardan özel mevzuatlarında belirtilen usule uygun olarak sürekli veya geçici görevle gönderilenlere,

sağlık hizmetleri yurt dışında sağlanır.

Yurt içinde yapılması mümkün olmayan tetkiklerin de yurt dışında yapılması sağlanabilir.

Ancak, yukarıdaki fıkranın (a) ve (b) bentleri gereği yurt dışında sağlanan sağlık hizmetlerinin Kurumca karşılanacak bedelleri, yurt içinde sözleşmeli sağlık hizmet sunucularına ödenen tutarı geçemez. Bu tutarı aşan kısım işverenler tarafından ödenir. Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklıdır.

Cumhurbaşkanı kararı ile birlik halinde ya da kamu idarelerinin yetkili makamlarınca yurt dışına askerî veya güvenlik amaçlı görevlendirilenlerin, bu Kanun kapsamına giren sağlık hizmetlerinin sağlanması ile bu hizmetlere ilişkin giderlerin yurt içindeki sözleşmeli sağlık hizmeti sunucularına ödenen tutarı aşan kısmı, kurumlarınca karşılanır. Ancak, Kuruma gönderilen sağlık hizmeti faturalarında yer alan işlem bedellerinin ayrıntılı belirtilemediği durumlarda, söz konusu fatura bedelinin yüzde ellisi Kurumca, kalan yüzde ellisi ise kendi kurumlarınca karşılanır.

Kurum, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamındaki kişilerin sağlık hizmetlerini, bu kişilerin geçici veya sürekli görev süresince genel sağlık sigortası için Kuruma ödenen prim tutarını geçmemek kaydıyla, ilgili ülkede sağlık sigortası yaptırmak suretiyle de sağlayabilir.

Birinci fıkranın (c) bendi gereğince yurt dışına sevk edilen kişilerin sağlık hizmeti bedelinin tümü ödenir. Ancak bu tutar varsa Kurum'un yurt dışında sevke konu tedaviye ilişkin sözleşmeli olduğu sağlık hizmet sunucularına ödenen tutarı geçemez. Bu kişilerin 65 inci madde hükümlerine göre yapılacak giderleri ayrıca karşılanır.

Birinci fıkranın (d) bendi gereğince sağlanan sağlık hizmetlerinin Kurumca karşılanacak bedelleri yurt içinde sözleşmeli sağlık hizmet sunucularına ödenen tutarı geçemez ve bu sağlık hizmet sunucularına ödenen tutarı geçen kısım, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında bulunanlara ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, kişilerin kendilerince karşılanır. Bu kişilerin 65 inci madde hükümlerine göre yapılacak giderleri karşılanmaz.

yazılı haller haricinde yurt dışında alınan sağlık hizmetlerine ilişkin giderler Kurumca karşılanmaz.

2.5.4. Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Dahil Olmayan Tedaviler

Genel sağlık sigortası kapsamında finansmanı Kurumca sağlanmayacak olan hizmetler, Kanun'un 64. maddesinde ifade edilmiştir. Konu çokça ihtilafa sebep olduğu için ayrıca ve ayrıntılı olarak koşullarına Sağlık Uygulama Tebliğinde de yer verilmiştir. Kanun'da yer alan kapsam dışı tedaviler aşağıdaki gibidir;

- Vücut bütünlüğünü sağlamak amacıyla yapılan ve iş kazası ile meslek hastalığına, kazaya, hastalıklara veya konjenital nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan durumlarda yapılacak sağlık hizmetleri dışında estetik amaçlı yapılan her türlü sağlık hizmeti ile estetik amaçlı ortodontik diş tedavileri.
- Geleneksel, tamamlayıcı, alternatif tıp uygulamaları ve Sağlık Bakanlığınca izin veya ruhsat verilmeyen sağlık hizmetleri ile Sağlık Bakanlığınca tıbben sağlık hizmeti olduğu kabul edilmeyen sağlık hizmetleri.
- Yabancı ülke vatandaşlarının; genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayıldığı tarihten önce mevcut olan kronik hastalıkları,
- 63. maddeye göre yöntem, tür, miktar ve kullanım sürelerinin belirlenmesi sonucunda Kurumca finansmanı sağlanacak sağlık hizmetlerinin kapsamı dışında bırakılan sağlık hizmetleri.

Burada sayılan ve kapsam dışı hizmetlerden özellikle *“63'üncü maddeye göre yöntem, tür, miktar ve kullanım sürelerinin belirlenmesi sonucunda Kurumca finansmanı sağlanacak sağlık hizmetlerinin kapsamı dışında bırakılan sağlık hizmetleri”* başlığının özel olarak incelenmesinde fayda görüyoruz.

5510 sayılı Kanun'un 63. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenleme ile sunulan sağlık hizmetlerinin türlerini, miktarını ve kullanım sürelerini belirleme yetkisi tamamen Kurum'un takdirine bırakılmaktadır. 5510 sayılı Kanun ile genel

Yukarıdaki haller dışında, yurt dışında sağlık hizmetlerine ilişkin giderler Kurumca ödenmez.

Bu maddenin uygulanmasında 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanların daimi olarak altı aydan fazla süreyle yurt dışında görevlendirilmeleri durumu, sürekli görevle yurt dışına gönderilme sayılır.”

sağlık sigortası kapsamına alınan sağlık ve tedavi hizmetleri, hekim muayenesi ile başlayan ve hekimin yönlendirmesi ile gelişip sonuçlandırılacak olan bir tedavi süreci öngörülmektedir³⁰¹. Burada sayılan ölçütler genel olarak “*hekim tarafından lüzum görülme*” ölçütü olarak kabul edilmektedir³⁰². Bunun sonucu olarak tamamen doktor kontrolünde yürütülmesi öngörülen bu sürece anılan düzenlemeyle müdahale edilmektedir³⁰³. Hekimin alanındaki ve yetkisindeki hususlara Kurum tarafından bu denli müdahale edilebilecek olması, Kurum’un doğrudan ya da dolaylı olarak bazı tedaviler, hizmetler ve ilaç sunumlarında sınırlayıcı ya da tamamen kısıtlayıcı etkileri olabileceği sonucunu doğurmaktadır³⁰⁴.

Kurum’a verilen bu yetki çalışmamızın temelini oluşturan Sağlık Uygulama Genel Tebliğinin de hukuki dayanağını oluşturmakta olup, uygulama bağlamında kişileri ve Kurumu çokça karşı karşıya getirmektedir.

Bu istisnalar dışında 5510 sayılı Kanun’un m. 64/II hükmüne 6552 sayılı Kanun kapsamında yapılan ilave ile Kanun’da belirtilen özel sağlık hizmet sunucuları ve vakıf üniversiteleri sağlık hizmet sunucularına ilişkin bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre; “*Kurumla sözleşmeli özel sağlık hizmet sunucuları ile Kurumla kısmi branş veya sağlık hizmeti alım sözleşmesi imzalamış olan vakıf üniversitesi sağlık hizmeti sunucuları, Kuruma bildirmiş oldukları hekimlerden sözleşme kapsamı branşlarda fiilen hizmet sunanlar tarafından verilen sağlık hizmetlerini, Kurumca belirlenen istisnalar hariç olmak üzere ve Kurum mevzuatına uygun olarak fatura edebilirler. Aksi takdirde, bu faturalara ait tutarlar Kurumca karşılanmaz.*”

³⁰¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 831.

³⁰² Kabakçı, Mahmut. Sağlık Uygulama Tebliğinde Sağlık Hakkı, (*Çalışma ve Toplum*, 2022/3, s. 1769-1796), s. 1775.

³⁰³ Kabakçı, s. 1776

³⁰⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 831, Kabakçı, s. 1776

2.6. Sağlık Hizmetlerinin Sunumu

2.6.1. Genel Olarak

Genel sağlık sigortası sisteminin tam olarak işleyebilmesi ve bu sistemin getirilme amacının tam olarak sağlanabilmesi adına sağlık hizmet sunucuları arasındaki işleyiş ve basamaklandırma önem arz etmektedir. 5510 sayılı Kanun'un 70. maddesinde anılı husus; *“Kanunun uygulanması bakımından sağlık hizmeti sunucuları birinci, ikinci ve üçüncü basamak olarak Sağlık Bakanlığı tarafından basamaklandırılır. Bu basamaklar ve sağlık hizmet sunucuları arasında sevk zinciri; tanı, ön tanı, hekimlerin ve diş hekimlerinin uzmanlıkları dikkate alınmak suretiyle tüm yurttan veya il ya da ilçe bazında Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Kurum tarafından belirlenir. Aile hekimleri birinci basamak hizmet sunucuları içinde yer alır.”* şeklinde açıklanmıştır.

Kanun'da Kuruma verilen görev kapsamına basamaklandırmanın kapsamı ve işleyişi Genel Sağlık Sigortası Uygulama Yönetmeliği ve Sağlık Uygulama Genel Tebliği ile belirlenmiştir. Bu hususta yapılan temel ayırım sağlık kuruluşlarının birinci, ikinci ve üçüncü basamak olarak sınıflandırılmasıdır³⁰⁵. Buna ek olarak kamu idaresi ve özel sağlık hizmet sunucuları olarak ikinci bir ayırım da Yönetmelik ve Tebliğ kapsamında yer almaktadır³⁰⁶.

Anılan bu basamaklandırma sisteminin, Anayasa'nın 56. maddesinden yola çıkılarak, devlet hastanesi-özel hastane ayırımı yapılmaksızın, devletin sağlık alanındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi zorunluluğu dikkate alınarak düzenlendiği hususuna işaret edilmelidir³⁰⁷.

³⁰⁵ GSS Yönetmeliği m. 25/1; *“Kanunun 63 üncü maddesinin birinci fıkrasının sadece (f) bendindeki sağlık hizmetlerini sunanlar veya üretenler hariç olmak üzere sağlık hizmeti sunucuları Sağlık Bakanlığı tarafından birinci, ikinci ve üçüncü basamak olarak sınıflandırılır.”* Bu sınıflandırmada aile hekimleri birinci basamak sağlık hizmeti sunucusu olarak yer alır.

³⁰⁶ GSS Yönetmeliği m. 25/2; *“Kurum, Sağlık Bakanlığının görüşünü alarak, bu basamaklar ve sağlık hizmeti sunucuları arasında sevk zincirini; tanı, ön tanı, hekimlerin ve diş hekimlerinin uzmanlıklarını dikkate almak suretiyle tüm yurttan veya il ya da ilçe bazında belirlemeye yetkilidir. Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (3) ve (9) numaralı alt bentlerinde sayılanların, Kurumla sözleşmeli üniversite ve istisnai hallerde özel sağlık hizmeti sunucularına müracaat edebilme koşulları ile uygulamaya ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından belirlenir.”*

³⁰⁷ Şahbaz, İbrahim. Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık Hakkı, (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa. 86, 2009, s. 405-424), s. 406.

2.6.2. Sağlık Hizmet Sunucularının Basamaklandırılması

5510 sayılı Kanun'un 63. maddesi gereğince sağlık hizmetlerinin yurtiçinde yer alan sağlık hizmet sunucuları tarafından yerine getirilmesi esastır.

Bu kapsamda aynı Kanun'un 70. maddesi ile; *“sağlık hizmeti sunucuları birinci, ikinci ve üçüncü basamak olarak Sağlık Bakanlığı tarafından basamaklandırılır. Bu basamaklar ve sağlık hizmet sunucuları arasında sevk zinciri; tanı, ön tanı, hekimlerin ve diş hekimlerinin uzmanlıkları dikkate alınmak suretiyle tüm yurtda veya il ya da ilçe bazında Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Kurum tarafından belirlenir.”*

Anılan konuda Bakanlık tarafından, Sağlık Uygulama Genel Tebliği'nin 1.4 maddesi ile sağlık hizmet sunucularının hangileri olduğu ve basamak sistemi konusunda düzenleme yapılmıştır.

2.6.3. Sevk Zinciri

Genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetlerden hangi koşullarda faydalanılacağını gösteren kurallar bütünü sevk zinciridir³⁰⁸. 5510 sayılı Kanun'un 70. maddesinin ikinci fıkrasında bu husus; *“Kurumca sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi için, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler sevk zinciri kurallarına uygun hareket etmek zorundadır.”* şeklinde açıklanmıştır. Sevk zinciri getirilmesindeki amaç, sigortalının en uygun olandan başlamasının sağlanarak sistemin etkin, verimli ve ekonomik olarak kullanılmasını sağlamaktır.³⁰⁹ Kanun'da sevk zincirine ilişkin yapılan bu açıklamalar doğrultusunda sevk zincirine ilişkin esas düzenlemeler Tebliğe bırakılmıştır.

Sağlık Uygulama Tebliği'nin 1.5.1.A-1 maddesi gereğince, kişiler, Kurum ile sözleşmesi bulunan sağlık kuruluşlarına doğrudan ya da sevkli müracaat yapılabilir. Kişilerin, acil haller³¹⁰ ile istisnai durumlar³¹¹ dışında Kurum ile sözleşmesi olmayan

³⁰⁸ Yavuz, Taha Necati. *5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Çerçevesinde Sağlık Hizmetinin Sunumu ve Finansmanı*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 63.

³⁰⁹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 618; Sözer, s. 303.

³¹⁰ Genel Sağlık Sigortası Uygulamaları Yönetmeliği m. 27'ye göre: *“Acil hâller; ani gelişen hastalık, kaza, yaralanma ve benzeri durumlarda olayın meydana gelmesini takip eden ilk 24 saat*

sağlık hizmeti sunucularından aldıkları sağlık hizmeti bedelleri Kurum tarafından karşılanmaz. Sağlık hizmet sunucuları, yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda birinci, ikinci ve üçüncü basamak sınıflandırması uymak sureti ile bir sevk zinciri oluşturmak zorundadır.

2.7. Sunulan Hizmetlerden Yararlanma Koşulları

Genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetlerinden yararlanmanın koşulları; belirli bir süre prim ödeme, katılım payı alınması ve sevk zincirine uygun hareket etmektir³¹².

2.7.1. Prim Ödeme

Sigortalının, Kanun'dan doğan temel yükümlülüğü prim ödemektir³¹³. Kanun'da, “sağlık hizmetlerinden faydalanacak olan sigortalı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, sağlık hizmet sunucusuna başvuru tarihinden önce son bir yıl içinde toplam otuz gün prim ödemiş olma” şartı aranmaktadır. Prim ödeme konusunda genel kural bu olmakla birlikte, bu kuralın istisnası olarak prim ödemediği muaf olanlar olduğu gibi primin bir kısmını ya da tamamını kendisi ödemeyen sigortalılar da bulunmaktadır.

- Primlerini kendisi ödeyen sigortalılar; bağımsız çalışanlar, tarımda süreksiz olarak çalışan işçiler ile çalışmayan isteğe bağlı sigortalılar, çalışmayan yabancılar ve yabancı öğrencilerdir³¹⁴. Bunun yanında Kanun'un

çinde tıbbî müdahale gerektiren durumlar ile ivedilikle tıbbî müdahale yapılmadığı veya başka bir sağlık kuruluşuna nakli hâlinde hayatın ve/veya sağlık bütünlüğünün kaybedilme riskinin doğacağı kabul edilen durumlardır. Bu nedenle sağlanan sağlık hizmetleri acil sağlık hizmeti olarak kabul edilir.”

³¹¹ 5510 sayılı Kanun'un 70. maddesinin ikinci fıkrasında “...60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) ve (3) numaralı alt bentlerinde sayılanlar ile aynı maddenin onikinci, onüçüncü ve ondördüncü fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanların, Kurumla sözleşmeli üniversite ve istisnai hallerde özel sağlık hizmeti sunucularına müracaat edebilme koşulları ile uygulamaya ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından belirlenir.” hükmü yer almaktadır.

³¹² Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 610.

³¹³ Sözer, s. 272, Güzel/Okur/Canıklıoğlu, s. 841; Arıcı, s. 289; Uşan/Erdoğan, s. 374

³¹⁴ 5510 sayılı Kanun m. 87/1-g uyarınca; “Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu kararı ile burslandırılan uluslararası öğrenciler için bursluluk statüleri devam ettiği süre boyunca Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı veya Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu tarafından görevlendirilen kurum tarafından prim ödeneceğinden, bu şekilde burs alan öğrenciler kapsam dışıdır.”

60/1-g maddesi kapsamındaki diğer sigortalılar da primlerini kendileri ödemektedir³¹⁵.

- Primlerini işverenleri ile birlikte ödeyenler; işçiler ve kamu görevlilerin primleri işçi-kamu görevlisi ve onları istihdam eden işveren-kamu kurumu tarafından ödenmektedir.
- Primleri kamu kurumları tarafından ödenenler; bu kapsamda prim ödeyenler, Tescil Yönetmeliği'nde³¹⁶ sayılmıştır. Burada sayılanlara örnek olarak, aday çırak, mesleki eğitim öğrencisi gibi kısmi sigortalıların primlerinin Millî Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim kurumlarında staj yapanların primlerinin ilgili yükseköğretim kurumu, stajyer avukatların Barolar Birliğince ödenmesi gösterilebilir.
- Prim koşulu aranmayan haller; Kanun'un 67. maddesinin birinci fıkrası gereğince, 18 yaşından küçük ya da tıbben başkasının bakımına muhtaç olma hallerinde, trafik kazası hali, acil hallerde, iş kazası ve meslek hastalığı durumunda, bildirim zorunlu bulaşıcı hastalık halinde, madde bağımlılığın tedavisine yönelik hizmetlerde, koruyucu sağlık hizmetlerinde, analık sağlık hizmetlerinde, grev ve lokavt hallerinde, seferberlik ve savaş halinde, umumi afetlerde prim koşulu aranmadan Kurumca gerekli sağlık hizmeti sağlanır.

Genel kuralda öngörülen 30 günlük süreye Kanun'un 67. maddesinin 1/b bendi gereğince de bir istisna getirilmiştir. Köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız

³¹⁵ Sözer, s. 258.

³¹⁶ RG. 18.04.2014, Sa.28976. Genel Sağlık Sigortası Tescil, Prim ve Müstehaklık İşlemleri Yönetmeliği m. 14/1-c hükmüne göre;

“Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim görenler ile meslek liselerinde staja tabi tutulan öğrenciler için Milli Eğitim Bakanlığı veya bu öğrencilerin eğitim gördükleri okulları, yükseköğrenimleri sırasında staja tâbi tutulan öğrenciler ile 2547 sayılı Kanununun 46 ncı maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerden genel sağlık sigortalısı sayılanların öğrenim gördükleri yükseköğretim kurumu, ç) Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen kişiler için Türkiye İş Kurumu, ... e) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) (6) bendi ile on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü fıkralarında sayılan kişiler için primi, yılı merkezî yönetim bütçesinden karşılanmak üzere ilgili kamu idareleri, f) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde sayılan kişiler ile Kanunun geçici 13 üncü maddesinde belirtilenler için Türkiye İş Kurumu, ... ğ) Kanununun 60 ıncı maddesinin sekizinci fıkrası gereği genel sağlık sigortalısı sayılanlar için Türkiye Barolar Birliği, h) Kanununun ek 5 ve ek 6 ncı maddelerine göre sigortalı olanlar için kendileri, ı) Kanununun 60 ıncı maddesinin onuncu fıkrası kapsamında sayılanlar için Adalet Bakanlığı prim ödeme yükümlüsüdür.”

çalışanlar ve varsıllar (diğer sigortalıların) ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık hizmeti sunucusuna başvurdukları tarihte *-6183 Kanun kapsamında tecil ve taksitlendirilerek tecil ve taksitlendirmeleri devam edenler hariç-* 60 günden fazla prim ve prime ilişkin her türlü borcunun bulunmaması gerekmektedir.

İsteğe bağlı sigortalılar ile oturma izni olarak Türkiye’de bulunan yabancılar ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yukarıdaki bentlerde sayılan şartla birlikte, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihte prim ve prime ilişkin her türlü borcunun bulunmaması şartı aranmaktadır³¹⁷. Ayrıca, ülkemizde eğitim amaçlı bulunan yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin, öğrenim dönemlerine ilişkin tüm primlerinin, öğrenim dönemi başından ilgili üniversite tarafından yatırılması zorunludur.

Kurum, primlerin fiilen ödenmiş olmasını aramamaktadır³¹⁸. Sigortalının, 30 günlük prim ödeme gün sayısının bulunması ve primlerin Kurumca tahakkuk ettirilmiş olması yeterlidir³¹⁹.

Prim ödeme gün sayısının hesabında,

- Herhangi bir sebeple silah altına alınan sigortalının askerlikte geçen hizmet süresi,
 - Hükümlülükle sonuçlanmayan tutuklulukta geçen süre,
 - İş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarından geçici iş göremezlik ödeneği alan sigortalının iş göremediği süre,
 - Sigortalının greve iştirak etmesi veya işverenin lokavt yapması hallerinde geçen süre,
- dikkate alınmaz.

2.7.2. Sağlık Hizmet Sunucusuna Başvurma ve Kimlik Bildirimi

5510 sayılı Kanun, prim ödeme şartı yanında, sigortalının sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için sağlık hizmet sunucusuna başvuru anında

³¹⁷ Anılan düzenlemenin anayasaya aykırılığı konusunda bkz. Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 842-843.

³¹⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 841.

³¹⁹ Sözer, s. 272.

kimlik ibrazını zorunlu tutmuştur. Bunun istisnası pek tabii acil hallerdir. Acil hal durumu ortadan kalktığıında kimlik ibrazı gerçekleştirilecektir.

Bu husus Kanun'un 67. maddesinin üçüncü fıkrasında; *“genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanabilmeleri için sağlık hizmet sunucularına başvurduklarında acil haller hariç olmak üzere (acil hallerde ise acil halin sona ermesinden sonra); biyometrik yöntemlerle kimlik doğrulamasının yapılması ve/veya nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, evlenme cüzdanı, pasaport veya Kurum tarafından verilen resimli sağlık kartı belgelerinden birinin gösterilmesi zorunludur.”* şeklinde belirtilmiştir.

Böyle bir zorunluluk getirmekteki amaç, kişilerin haksız yere Kurum'un sunduğu hizmetlerin faydalanmasının önüne geçmektir³²⁰.

2.7.3. Katılım Payı Ödeme

2.7.3.1. Genel Olarak

5510 sayılı Kanun ile genel sağlık sigortalısının sunulan hizmetlerden faydalanabilmesi için yukarıda sayılan yükümlülükler dışında pek çok yükümlülük öngörmüştür. Bunlardan biri de sunulan hizmetlere parasal katkı sağlanması yani katılım payı ödenmesidir³²¹. Sağlık Uygulama Genel Tebliğinin 8.1. maddesinde katılım payı; *“sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişiler tarafından ödenecek tutarı ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Sigortalının sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için katılım payı alınması zorunluluğu getirilmesindeki amaç, sunulan hizmetlerin amaca aykırı kullanımını önlemek ve sağlık hizmetleri alanında otokontrol sağlayarak hizmetlerin amaca

³²⁰ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 610.

³²¹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 614 vd; Sözer, s. 40 vd.

uygun olmasını sağlamaya çalışmaktır³²². Ancak, katılım payının sağlık hizmetlerinden faydalanmayı zorlaştırıcı nitelikte de olmaması gerekmektedir³²³.

5510 sayılı Kanun'un 68. maddesinde katılım payı alınacak sağlık hizmetleri 4 ana başlıkta toplanmıştır;

- Ayakta tedavide hekim ve diş hekimi muayenesi
- Vücut dışı protez ve ortezler
- Ayakta tedavide sağlanan ilaçlar.
- Kurumca belirlenecek hastalık gruplarına göre yatarak tedavide finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri.

5510 sayılı Kanun'un 69. maddesi gereğince katılım payı alınmayacak haller;

- İş kazası ile meslek hastalığı,
- Askeri tatbikat ve manevralar,
- Afet ve savaş hali,
- Koruyucu sağlık hizmetleri,
- Aile hekimi muayeneleri,
- Organ, doku ve kök hücre nakli,
- Hayati önemdeki ortez, protez, iyileştirme araç ve gereçleri,
- Kronik hastalıklar,
- Kontrol muayeneleri

³²² Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 614

³²³ Sigortalılardan katılım payı alınmasını ilişkin 5510 sayılı Kanununun 68. maddesinin iptali talebi ile yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi'nin 2006/111 E. 2006/112 K. 15.12.2006 tarihli kararı şu şekildedir: "... sağlık yardımları için sigortalıdan katkı payı alınabileceği uluslararası sözleşmelerde de öngörülmüştür. "Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin" Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 sayılı Sözleşmesi'nin 10. maddesinde, sağlık yardımından faydalananlar veya bunların aile reislerinin, hastalık halinde yapılacak sağlık yardımı masraflarına iştirak ettirilebileceği belirtilmekte, bunun ilgiliye ağır bir yük getirmeyecek şekilde tespit edilmesi öngörülmektedir."

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2006-112-nrm.pdf>
(Erişim Tarihi: 05.07.2024)

şeklinde sıralanmıştır.

Bunun yanında Kanun'un 69. maddesinin 1/f bendinde "60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (4) numaralı alt bendinde belirtilen kişiler ile bunların eşleri, (6) ve (8) numaralı alt bentlerinde sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, (5) ve (7) numaralı alt bentlerinde sayılanlar, vazife malulleri ile 4 üncü maddenin dördüncü fıkrasının (d), (e) ve (f) bentlerinde sayılanlar" düzenlemesi yer almaktadır. Burada sayılan kişiler³²⁴ de kişi bağlamında katılım payı ödemekten muaftırlar.

Katılım payları, gelir veya aylık alan kişilerin gelir veya aylıklarından, çalışanların ücret veya maaşlarından mahsup edilmek suretiyle veya eczaneler ile diğer kurum ve kuruluşlar aracılığı ile tahsile ve katılım paylarının ödenme usulünü belirlemeye Kurum yetkilidir. Tahsil edilecek katılım paylarının miktarı ve tahsil şekli konusunda, Tebliğin 1.8 başlığı altında ayrıntılı düzenleme yer almakta olup, tahsilat bu düzenlemeler çerçevesinde yapılmaktadır.

2.7.3.2. İlaçlarda Katılım Payı

5510 sayılı Kanun'un 68/1-b maddesi kapsamında katılım payı alınan aynı edimlerden biri de ilaçlardır. İlaç, kimyasal, hayvansal ya da bitkisel kaynaklı olup biyolojik etkinliği kanıtlanmış ve tedavi edici etken madde içeren bir karışım olarak

³²⁴ Şeref Aylığı bağlananlar ve Eşleri, Vatani hizmet tertibinden aylık bağlananlar, Nakdi tazminat ve aylık alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, Koruma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalananlar, Vazife malullüğü aylığı alanlar, Harp malullüğü aylığı alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, Terörle Mücadele Kanununun gereğince aylık alanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar, Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler, 3713 sayılı kanunun 21. maddesinde sayılan olaylara maruz kalmaları nedeniyle yaralananların veya malullükleri kesinleşinceye kadar tedavi altına alınan kişiler, 3713 sayılı kanun kapsamına girmese dahi, başkasının yarım ve desteği olmadan yaşaması için gerekli hareketleri yapamayacak derecede malul olanların ihtiyaç duydukları ortez ve protez ile diğer iyileştirme araç/gereçleri, herhangi bir kısıtlama getirilmeksizin bedelleri kurumca ödenecektir.

tanımlanabilir³²⁵. İlaçlar kural olarak reçete ile verilir. Reçete ile verilsin verilmesin tüm ilaçların eczanede satılması şarttır³²⁶.

Kurumca bedeli ödenecek olan ilaçlar, Kurum'un resmi internet sitesinde yayımlanan "*Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi*" 'nde (EK-4/A) belirtilmiştir. İlaçların Kurumla anlaşmalı olan eczanelerden alınması şarttır. Acil hallerde diğer eczanelerden alınan ilaçların bedeli sigortalı tarafından ödenir daha sonra *-acil halin ispatı şartı ile-* Kuruma rücu edilir³²⁷.

Tedavi için gerekli olan ilaç yurtdışından da temin edilebilir. Bunun için ilaç teminine Sağlık Bakanlığınca izin verilmesi şarttır. Bakanlıkça izin verilen ilaçların listesi Tebliğin ekinde yer almaktadır. Burada yer almayan ilaçlar Kurum tarafından karşılanmamaktadır³²⁸.

İlaçların Kurum tarafından karşılanması ayakta ve yatarak tedavilerde farklılık göstermektedir. Ayakta tedavilerde; tedavi amacıyla reçete edilecek ilaçlar SUT Listesinde aksi belirtilmedikçe her hekim tarafından reçete edilebilir. Sigortalı ilacı anlaşmalı eczaneden katılım payı ödedikten sonra alabilmektedir.

Yatarak tedavide ise, ilaçların hastane tarafından sağlanması şart olup, bunun bedeli Kurumca karşılanır. Bu ilaçlardan katılım payı alınmaz³²⁹. Reçete, 5 günlük dozu aşmamak kaydı ile yazılır. Doz bitiminde yeniden ilaç yazılabilir. Taburcu olan hastaya yazılan ilaçlar ayakta tedavi kapsamında değerlendirilir.

³²⁵ Sözer, s. 288.

³²⁶ İşpençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu m. 1'e göre; "*Tabip reçetesiyle verilmesi meşrut olanlar ancak reçete mukabilinde ve diğerleri reçetesiz olarak münhasıran eczanelerle ecza ticarethanelerinde kanunu mahsusuna tevfiқан satılır.*"

³²⁷ Sağlık Uygulama Tebliği m. 4.5/2 hükmüne göre; "*Acil haller dışında Kurum ile sözleşmesi olmayan eczanelerden temin edilen ilaçların bedelleri Kurumca karşılanmaz. Kurum sağlık yardımlarından yararlandırılan kişilerin sözleşmesiz eczanelerden acil haller nedeniyle temin ettikleri ilaç bedelleri acil halin Kurumca kabul edilmesi şartıyla karşılanır. Bu şekilde temin edilen ilacın/ilaçların, SUT'un 4.4 maddesinde belirtildiği şekilde kamu iskontosu ile en yüksek eczacı iskontosu ve hasta katılım payı düşüldükten sonra, kalan kısım Kurum tarafından ilgiliye ödenecektir.*"

³²⁸ Sağlık Uygulama Tebliği m. 4.1.9'a göre; "*Kurumca bedeli ödenecek olan ilaçlar Kurum'un resmi internet sitesinde yayımlanan "*Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi*" nde (EK-4/A) belirtilmiştir. Bu listede ticari isimleri ve barkod/karekod numaraları yer almayan ilaçların bedelleri hiçbir koşulda Kurumca ödenmez. Yurt dışından temin edilen ilaçlar için özel düzenlemeler saklıdır.*" Ayrıca bkz. Sözer, s. 289.

³²⁹ Sözer, s. 412.

İlaç bedellerinin karşılanması noktasında Kurum tarafından belirlenen ve internet sitesinde ilan edilen liste kapsamında ödeme yapılmasının sağlık ve yaşam hakkı bağlamında anayasaya aykırı olup olmadığı konusu üzerinde durmak gerekmektedir. Anayasal güvence altına alınan yaşam hakkının bir sonucu olarak, bir hastalığın seyrini olumlu etkileyen ilaçların her halde Devlet tarafından karşılanıp karşılanmayacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır³³⁰. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında devletlerin bu konuda geniş takdir yetkisi bulunduğu hususuna dikkat çekilmektedir. Nitekim, AİHM sınırlı kaynakların nasıl kullanılacağına Devlet makamlarının takdir hakkı kapsamında kaldığını belirtmektedir³³¹.

5510 sayılı Kanun'da 63. maddedeki finansmanı sağlanacak sağlık hizmetlerinin hemen ardından 64. maddede Kurumca finansmanı sağlanmayacak sağlık hizmetlerini ayrıntılı olarak sayılmıştır. Kanun koyucu esasen Anayasa'nın 65. maddesi ile kendisine tanınan yetkiyi, 64. maddede sınırlamalar koymak suretiyle kullanmış olmaktadır³³². Burada önemli olan husus getirilen sınırlamaların sağlık hakkının kullanımını engelleyici nitelikte olmamasıdır. Bunun için de 64. maddede yapılan saymanın sınırlı olduğu ve yorum yolu ile genişletilemeyeceğinin kabul edilmesi gerekmektedir³³³.

Ülkemizde de Sosyal Güvenlik Kurumu'na 5510 sayılı Kanun ile verilen yetki kapsamında Kurum, çıkarmış olduğu Sağlık Uygulama Genel Tebliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği ile hangi ilaçların geri ödeme kapsamında olacağı ve geri ödemenin nasıl yapılacağını belirlemektedir. Yönetmelikler kapsamında kurulan komisyonlarda³³⁴, karmaşık bir sistemle ve çeşitli aşamalardan geçerek bir listeleme yapılmakta ve hangi ilacın geri ödeme kapsamında

³³⁰ Civan, Orhan Ersun. Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri, (*Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemelerinin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2021*, Ankara 2022, s. 507-720), s. 678 vd.

³³¹ Civan, s. 684.

³³² Kabakçı, s. 1775.

³³³ Kabakçı, s. 1775.

³³⁴ SGK İlaç Geri Ödeme Komisyonu, SGK GSS Alternatif Geri Ödeme Komisyonu ve Tıbbi ve Ekonomik Değerlendirme Komisyonu.

olup olmayacağı belirlenmektedir. Bu aşamada karmaşık bir sistem kullanılması, mahkemelerin, ilaç geri ödeme dosyalarında karar verirken zorlanmasına ve komisyonlarca verilen bu kararları denetleyememesine yol açmaktadır.

Bu nedenle, Anayasa'nın 65. maddesi³³⁵ ile yaşam hakkı arasında dengenin korunmasının mahkemelerce sağlanması, bu bağlamda da yukarıda anılan komisyonlarca verilen kararların denetlemeye açık olması gerekmektedir³³⁶. Komisyonlarda keyfi kararlar alınması ve anılan dengenin korunamaması sağlık hakkının temelini etki etmemeli ve hakkın kullanımını ortadan kaldırmamalıdır. Danıştay bir kararında³³⁷ da; *“salt sağlık harcamalarında tasarruf sağlamak, sağlık kurum ve kuruluşlarına yapılan ödemeler noktasında ortaya çıkan denetim noksanlığını gidermek amacıyla yapılan düzenlemelerin, sağlık hizmetinin tıp biliminin öngördüğü biçimde yerine getirilmesini engelleyecek nitelikte olmaması gerektiği”* hususuna dikkat çekmiştir.

³³⁵ Anayasa'nın 65. maddesine göre, *“Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.”*

³³⁶ Civan, s. 686.

³³⁷ Danıştay 15. Dairesi T. 12.2.2016, E. 2013/12, K. 2016/846 (Kabakçı, s. 1783). (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/d-15-d-e-2013-12-k-2016-846-t-12-02-2016/3046460/+E++2013_12%2c+K++2016_846) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

BÖLÜM 3: İLAÇ KAVRAMI VE BUNA İLİŞKİN YAPILAN SINIFLANDIRMALAR İLE İLAÇ BEDELLERİNİN ÖDENMESİ PROSEDÜRÜ

3.1. İlaç Kavramı ve Kullanım Biçimleri

3.1.1. Tanım

Çalışmamız kapsamında kendisine yer verilmesi gereken kavramlardan birisi de ilaç kavramıdır. Nitekim, tedavi kapsamında kullanılacak ilaçtan ne anlaşılması gerektiği, kapsamı, türleri ve SGK tarafından ödenmesi istenen bedelin, neye ilişkin olduğunun belirlenmesi gerekir. Doktrinde çeşitli tanımları yapılan ilaca ilişkin yasal düzenlemelerde de birlik bulunmamaktadır. 1262 sayılı İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu'nun³³⁸ 1. maddesinin ilk fıkrasına göre ilaç, *“kodekste muharrer şekil ve formül haricinde ve fenni kaidelere muvafık muayyen ve sabit bir şekilde yapılacak amilinin ismiyle veya hususi bir nam altında ticarete çıkarılan tababette müstamel her nevi basit ve mürekkep devai tertiplere ispençiyari ve tıbbi müstahzarlar”* şeklinde nitelendirilmiştir. Burada kullanılan *“ispençiyari”* kavramı, *“eczacılık”* terimini karşılarken, *“müstahzar”* ise *“önceden hazırlanarak eczanede bulundurulmuş ticari ilaç, prepiyat”* şeklinde tanımlanmaktadır³³⁹.

2014 tarihli İlaçların Güvenliliği Hakkında Yönetmelik'in³⁴⁰ 4. maddesinin birinci fıkrasının (i) bendi ile 2023 tarihli Beşeri Tıbbi Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik'in³⁴¹ 4. maddesinin birinci fıkrasının (n) bendinde ise, ilaç, beşeri tıbbi ürün şeklinde ifade edilmekle birlikte, *“... 1) İnsanlardaki hastalığı tedavi edici veya önleyici özelliklere sahip olarak sunulan veya, 2) Farmakolojik, immünolojik veya metabolik etki göstererek fizyolojik fonksiyonları düzeltmek,*

³³⁸ RG. 26.05.1928, Sa.898.

³³⁹ Hakeri, s. 3.

³⁴⁰ RG. 15.04.2014, Sa.28973.

³⁴¹ RG. 27.05.2023, Sa.32203.

iyileştirmek, değiştirmek veya tıbbi teşhis amacıyla insanlarda kullanılan veya insana uygulanan, madde veya maddeler kombinasyonu ...” olarak tanımlanmıştır³⁴².

Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği’nde ise doğrudan ilaç kavramı kullanılmış ve ilaç tanımı, 3. maddenin birinci fıkrasının (i) bendinde, “... *İnsanlardaki hastalığı tedavi edici veya önleyici özelliklere sahip olarak sunulan veya farmakolojik, immünolojik veya metabolik etki göstererek fizyolojik fonksiyonları düzeltmek, iyileştirmek, değiştirmek veya tıbbi teşhis amacıyla insanlarda kullanılan veya insana uygulanan madde veya maddeler kombinasyonu ...” şeklinde yapılmıştır.*

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bilgilendirmeye göre³⁴³, günümüzden, yalnızca birkaç nesil önce ölümcül olabilecek rahatsızlıkları; önleyebilecek, tedavi edebilecek ve etkilerini azaltabilecek binlerce ilaç olduğuna işaret edilmiş ve genel olarak ilacın, fizyolojik sistem ya da patolojik durumları hem alanın hem de insanların yararı için değiştirilmek ya da incelenmek amacıyla kullanılan veya kullanılması öngörülen ürünler, maddeler şeklinde tanımlandığı görülmektedir³⁴⁴.

Doktrinde yapılan tanımlara bakıldığında ise, bir tanıma göre ilacın, belirli bir hastalığın tedavisi için kullanılan madde şeklinde tanımlandığı görülmektedir³⁴⁵. Bir başka tanıma göre ise, ilaç, insanlarda hastalıklardan korunma, teşhis, tedavi ya da vücudun fizyolojik yapısını düzelten, düzenleyen veya değiştiren kimyevi, nebati ya da biyolojik kaynaklı, standart miktarda aktif madde bulunduran karışımları ifade eder³⁴⁶. Başka bir tanımlamaya göre ise, ilaç kavramı, tıbbi ürün kapsamında yer almakla birlikte, farmakolojik özellikleri sebebiyle bedeni iyileşmeyi sağlayan ya da kişinin yaşamını kolaylaştırma amacını taşıyan protez ve kozmetik ürünler gibi diğer

³⁴² Hakeri, s. 5.

³⁴³ https://www.who.int/health-topics/medicines#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

³⁴⁴ Hakeri, s. 8; <https://www.emro.who.int/health-topics/pharmaceutical-products/index.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

³⁴⁵ Ayan, Mehmet. *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluk*, Ankara 1991, s. 36.

³⁴⁶ Akçaal, Mehmet. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu, (*Ankara Barosu Dergisi* 2012/3, s. 251-290), s. 272.

tıbbi ürünlerden farklılaşır³⁴⁷. Doktrinde yapılan kapsamlı bir tanıma göre ise ilaç, insanlarla ilgili tedavi, teşhis, korunma gibi tıbbi bir amaçla uygulanan ve kimyasal bir işleme tabi tutulmuş maddelerdir³⁴⁸.

Bu tanımlardan yola çıkılarak ilaç kavramı, belirli bir hastalığın tedavisinde kullanılabilen, tedavi edici niteliğe haiz, çeşitli süreçlerden geçtikten sonra ortaya çıkan, karışımlar olarak ifade edilebilir.

Doktrinde karşılaşılan ve kullanılan bir diğer kavram ise, temel ilaç kavramıdır ve bununla anlatılmak istenen, bireylerin veya toplumun öncelikli sağlık bakımı ihtiyaçlarını karşılayan ilaçlardır. Temel ilaçların neler olduğu belirlenirken, söz konusu hastalığın yaygınlığı, ilacın etkinliği ve bunun kanıtlanmış olup olmadığı ile güvenlik ve maliyet açısından kullanıma elverişliliği değerlendirilir³⁴⁹. Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınlamış olduğu ve temel ilaçlara yer verilen “*Örnek Temel İlaçlar Listesinde*”, sıtma, HIV/AIDS, tüberküloz, üreme sağlığı, kanser ve diabete ilişkin ilaçlar yer almaktadır³⁵⁰.

3.1.2. İlaçlara İlişkin Yapılan Sınıflandırmalar

3.1.2.1. Orijinal-Jenerik İlaç

Orijinal ilaç, etkin veya etken maddeler açısından bilimsel olarak kabul edilen etkinlikte, kalitede ve güvenliğe sahip olduğu kanıtlanmış bulunan, dünya üzerinde pazara ilk defa sunulmak üzere ruhsatlandırılıp, satılmasına ve kullanılmasına izin verilmiş ilaçları ifade eder³⁵¹.

Jenerik ilaçlar, orijinal ilaçlara eşdeğer olan yani onlara alternatif niteliği taşıyan ilaçlardır. Bu ilaçlar, orijinal markaya sahip ilaçlarla temelde aynı etken maddeye/aktif bileşenlere sahiptir ve orijinal ilaçlarla aynı etki ve kuvvetle olmaları

³⁴⁷ Özcan Büyüktanır, Burcu G./Okyar Karaosmanoğlu, Dila. Endikasyon Dışı (Off-Label) İlaç Kullanımından Doğan Zararlardan İlaç Üreticisinin ve Hekimin Hukuki Sorumluluğu, (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017/1, s. 153-198), s. 156.

³⁴⁸ Hakeri, s. 9. Doktrinde ayrıca, ruhsatsız ilaç, güvenli olmayan ilaç gibi kavramlara da işaret edilmektedir (Özcan Büyüktanır/Okyar Osmanoğlu, s. 160-161).

³⁴⁹ Ertan, s. 79.

³⁵⁰ <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs325/en/index.html>, (Erişim Tarihi: 25.12.2023).

³⁵¹ Hakeri, s. 14.

gerekir³⁵². Bunlar, aynı zamanda, kullanım öncesinde orijinal ilaçlarla benzer dozajlardadır. Jenerik ilaçların, orijinal ilaçlarla aynı etkiye sahip olması ve insan vücudunda benzer şekilde etkilere yol açması söz konusu olmaktadır³⁵³.

Jenerik ilaçların üretim gereksinimleri, ülkelere göre farklılık göstermekle beraber, genellikle patentlere ilişkin sorunlar, sağlık hakkının tesis edilmesi, ilaç üretiminin artırılması, maliyetlerin fazla olmasının engellenmesi gibi durumların olduğu ifade edilmektedir. Nitekim, jenerik ilaç üretimiyle birlikte, ilaçlara erişimin kolaylaştırılması amaçlanmakta, ilaçların bulunurluğu konusunda yaşanan sıkıntıların önüne geçilmeye çalışılmaktadır³⁵⁴.

3.1.2.2. Reçeteli-Reçetesiz İlaç

Tedavi için kullanılacak ilaçların reçeteli olması, temel kural olsa da ülkemizde reçete yazılmaksızın alınabilen birçok ilaç bulunmaktadır. Hatta bazı ülkelerde marketlerde dahi satılan çok sayıda reçetesiz ilaç mevcuttur. Bu ilaçlara doktrinde, tezgah üstü ilaçlar da denilmektedir³⁵⁵.

İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu'nun 1. maddesinin ikinci fıkrasında, reçeteli ve reçetesiz ilaç ayrımı yapılmış olup hekim tarafından reçete verilmesiyle kullanılabilen ilaçların sadece bu yolla, reçetesiz olarak kullanılabilen ilaçların ise, reçetesiz olarak, sadece eczanelerle ecza ticarethanelerinde ilgili mevzuata uygun olarak satılacağı belirtilmiştir.

İlaçların sınıflandırılmasına ilişkin olarak yürürlükte olan Beşeri Tıbbi Ürünlerin Sınıflandırılmasına Dair Yönetmelik'in³⁵⁶ 4. maddesinde reçeteye tabi olan ürünler, reçeteye tabi olmayan ürünler, kısıtlanmış reçeteye tabi ürünlerle özel reçeteye tabi ürünlerin tanımları yapılmıştır. Buna göre, reçeteye tabi beşeri tıbbi

³⁵² Hakeri, s. 14-15.

³⁵³ Jenerik ilaçların, orijinal ilaçlarla kıyaslandıklarında, klinik ilaç geliştirme çalışmalarına gerek olmaması sebebiyle daha az maliyetle üretilmeleri ve basit süreçlerden geçmeleri sebebiyle daha uygun fiyatlı olmaları söz konusudur: Kartal, Nazan/Konca, Murat. İlaç Endüstrisinin Eleştirel Analizi: Orijinale Karşı Jenerik, (*Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2017/2, s. 81-93), s. 83.

³⁵⁴ Kartal/Konca, s. 82-83.

³⁵⁵ Hakeri, s. 15.

³⁵⁶ RG. 17.02.2005, Sa.25730.

ürünler, yani ilaçlar, sadece reçeteye temin edilebilen beşeri tıbbi ürünler/ilaçlardır (m.4/c). Reçetesiz ilaçlar ise, reçetelendirilmesine gerek olmaksızın doğrudan eczanelerden temin edilebilen beşeri tıbbi ürünler şeklinde tanımlanmıştır (m.4/d). Aynı Yönetmeliğe göre, kısıtlanmış şekilde reçeteye tabi tutulan ürünler ise, “... konunun uzmanı hekimler tarafından yazılan reçeteye tabi olan ve belirli hastalıklarda kullanılan, ciddi advers etkileri olabilecek ürünleri ...” ifade ederken (m.4/e), özel reçeteye tabi ürünler, “... özel olarak belirlenen reçeteye yazılan, psikotrop ve narkotik maddeleri içeren ve bağımlılık yapma ihtimali bulunan ürünleri ...” şeklinde tanımlanmaktadır (m.4/f).

3.1.3. Endikasyonu Kapsamında-Endikasyonu Dışında Kullanılan İlaç

3.1.3.1. Endikasyon Kavramı

Tıp biliminin gereklerine uygun şekilde hastaya müdahale edilebilmesi için müdahalenin “zorunlu” olması esastır. Bu zorunluluk ve tıbbi gereklilik³⁵⁷, endikasyon şartı olarak ifade edilmektedir³⁵⁸. Dolayısıyla her tür tıbbi müdahalenin ve uygulanacak tedavinin de kural olarak endikasyona dayanması gerekir. Nitekim, hastaya hekim tarafından yapılacak tıbbi müdahalenin hukuka uygun bir müdahale olarak kabul edilebilmesi için, endikasyonun varlığı aranır³⁵⁹. Burada kastedilen, belirli bir teşhis konulmadan, keyfi ve hekimin müdahalesini haklı kılacak herhangi bir nedenin bulunmaması halinde müdahale edilmemesidir. Doktrinde, tıbbi müdahaleyi gerekli gösteren neden, tıbbi zorunluluk, yani endikasyon olarak anlaşılmalıdır³⁶⁰. Tıbbi zorunluluk kavramına, Anayasa’nın 17. maddesinin ikinci fıkrasında, tıbbi zorunluluklar ve kanunlarda yazılı hallerin dışında kişinin vücut bütünlüğüne müdahale yapılamayacağı ifade edilmek suretiyle yer verilmiştir³⁶¹.

³⁵⁷ Kuru, Onur. Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı, (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-İnÜHFD, 2021/2, s. 491-500), s. 495

³⁵⁸ Hakeri, s. 229.

³⁵⁹ Kuru, s. 495. Endikasyon kavramına, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 99. maddesinin ikinci fıkrasında çocuk düşürme suçunun varlığına kanaat getirilebilmesi için tıbbi zorunluluğun bulunmaması temel şartına işaret edilmek suretiyle yer verilmiştir: Bahsi geçen hükmün ilgili kısmı: “... Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır ...” şeklindedir.

³⁶⁰ Hakeri, s. 230.

³⁶¹ Kuru, s. 495.

Yine, Hasta Hakları Yönetmeliği'nin³⁶² 5. maddesinin (d) bendinde “... *Tıbbi zorunluluklar ve kanunlarda yazılı haller dışında, rızası olmaksızın kişinin vücut bütünlüğüne ve diğer kişilik haklarına dokunulamaz ...*” hükmüne ve aynı maddenin (f) bendinde de “... *Kanun ile müsaade edilen haller ile tıbbi zorunluluklar dışında, hastanın özel hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz ...*” hükmüne yer verilmiştir.

Hekimlerin teşhis koyma aşamasından önce; kan alma, röntgen çekme gibi işlemlerle birlikte teşhis konulduktan sonra; tüm ameliyat, narkoz verilmesi, ilaç tedavisi, kemoterapi gibi işlemleri endikasyon kapsamındadır³⁶³. Doktrinde, endikasyonun sırf tedavi açısından değil, sağlık hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin süreçlerde de aranması gerektiğine işaret edilmiştir³⁶⁴. Bu kapsamda, hekimin, endikasyonun bulunup bulunmadığını tespit etmesi ve tıbbi müdahalenin yapılıp yapılmaması arasındaki farkı da gözeterik endikasyonun mevcudiyetine karar vermesi gerekir³⁶⁵. Çalışmamızda, endikasyon kavramı, bu anlamıyla kullanılacak ve ilaçların endikasyonu kapsamında ve endikasyonu dışında kullanımı halinde yapılacak başvurular ve adli yargı yerinde açılacak davalar incelenecektir.

Endikasyon içi ya da endikasyon dışı ilaç kullanımının ne olduğunun anlaşılabilmesi için öncelikle bu anlamda endikasyonun ne anlama geldiği ve benzer bazı kavramlarla karıştırılmaması gerektiğine işaret edilmelidir. Nitekim, endikasyon, aynı zamanda hekimin, hastanın tedavisinde kullanılacak ilacı, ilacın ruhsatlandırıldığı alanda kullanmasını da ifade eder. Bu anlamda endikasyon, bir ilacın etkili olduğu durum, ilacın kullanım alanı şeklinde tanımlanabilir³⁶⁶. İlaç için alınan ruhsatın kapsamına, ruhsat başvurusunun içeriği de dahildir. Zira, ilaç ruhsatı alınması oldukça meşakkatli ve masraflı bir süreçtir. İlaç üreticileri de genellikle bir ilacın etkili olabileceği tüm alanlar yerine, ön plana çıkan faydalı ve önemli kullanım

³⁶² RG. 01.08.1998, Sa.23420.

³⁶³ Hakeri, s. 231-232.

³⁶⁴ Koru, s. 496.

³⁶⁵ Hakeri, s. 232; Koru, s. 496.

³⁶⁶ Hakeri, s. 232.

alanı/alanları hangisiyse o alanda/alanlarda başvuruda bulunma yoluna gitmektedirler³⁶⁷.

Endikasyon dışı ilaç kullanım kavramı ise, o ilacın asıl ruhsatlandırıldığı alan, dozaj, yaş grubu, uygulanma süresi ve şekli dışında, başka hastalıkları tedavi edici etkilerinden yararlanılması için, ruhsatlandırıldığı alan dışında da kullanılmasını ifade eder³⁶⁸.

3.1.3.2. Endikasyonu Kapsamında Kullanılan İlaç

Bir ilacın endikasyonu kapsamında kullanılmasına rağmen, SUT EK-4/A bedeli ödenecek ilaçlar listesinde yer almaması halinde, ilaç bedelinin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmemesi ihtimal dahilindedir. Bu nedenle ilacın endikasyonu kapsamında kullanılacak olması nedeniyle fiiliyatta Türkiye Tıbbi İlaç ve Cihaz Kurumu'ndan (TİTCK) endikasyon dışı ilaç kullanım onayı alınması gerekmeyecek ve ilaç bedelinin ödenmesi talebiyle doğrudan Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK/Kurum) başvuru mümkün olabilecektir. Ancak uygulamada, Kurum tarafından bedelinin karşılanması talep olunan ilaç, her ne kadar endikasyonu kapsamında kullanılacak olsa da TİTCK'ya kullanım onayı için başvuruda bulunulduğu gözlemlenmektedir³⁶⁹.

Nitekim, Yargıtay, 2023 tarihli bir kararında³⁷⁰, hem ilacın endikasyonu kapsamında kullanımı durumu hem de sonradan bazı endikasyonları için SUT EK-

³⁶⁷ Özcan Büyüktanır/Okyar Osmanoğlu, s. 157-158.

³⁶⁸ Dönmez, Ünsal. Off-Label Use in Deutschem Recht (Alman Hukukunda Ruhsat Dışı İlaç Kullanımı), (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, 2016/3, s. 929-950), s. 936; Özcan Büyüktanır/Okyar Osmanoğlu, s. 158; Petek, Hasan. *İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 199.

³⁶⁹ Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun E-16358815-506.01-1438883 sayılı ve 02.04.2024 tarihli hasta özelinde verdiği endikasyon dışı ilaç kullanım başvurusu konulu yazısında, "... ilacın ruhsatına uygun kullanımları için TİTCK'ya başvuru yapılmasına gerek bulunmadığı ..." belirtilmiştir. Ayrıca bkz.: TİTCK Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu m. 4, I.

³⁷⁰ "... 1-)Davacının 4/1-a kapsamında sigortalı olduğu ve sağlık yardımına müstehak olduğu, deri kanseri tanısı konulduğu, deri kanseri nedeniyle hastanın Nivolumab (Opdivo) kullanması uygundur şeklinde rapor tanzim edildiği, Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nca tedavide Nivolumab (Opdivo) etkin maddeli ilaç/ilaçların kullanımına uygun görüldüğü, ilaç bedelinin karşılanması amacıyla Kuruma yapılan başvurunun Kurum tarafından sağlık uygulama tebliğinin EK-4/A bedeli ödenecek ilaç listesinde yer almadığı belirtilerek bedelinin karşılanmayacağı yönünde yazısı üzerine eldeki davanın açıldığı Mahkemece, soyut

4/A bedeli ödenecek ilaç listesine alınmasına ilişkin bir durumun gerçekleştiği somut olayda dava konusu ilacın öncelikle SUT kapsamında olup olmadığı belirlenerek, ilacın hastanın hastalığının tedavisinde kullanılıp kullanılmamasının tıbben ve fennen gerekliliği konusunda bir irdeleme yapılması gerektiğinden bahisle bazı ilkelere işaret etmiştir. Bunun yanında, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi'nin 24.02.2022 tarihli kararında³⁷¹, SUT kapsamına alınan ilaca ilişkin bedellerin ödenmesi gerektiği, mahkemece SUT kapsamına alındıktan sonra ne şekilde ödeme yapıldığı, katkı payı alınıp alınmadığı ve SUT kapsamına alınmadan önceki ödemenin hangi kıstaslar doğrultusunda yapıldığının belirlenmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

ifadelerin yer aldığı bilirkişi raporu doğrultusunda davanın kabulüne karar verildiği görülmüştür...

2-)Davaya konu Nivolumab etken maddeli “Opdivo” adlı ilacın, tarihinde resmi gazete yayınlanan SUT tebliği değişikliği ile (23. maddesinin c) (pp) Nivolumab etken maddeli ilacın “metastatik malign melanomu” (cilt kanseri) hastalığına yönelik kullanılması kapsama alındığı, talebe konu faturanın SUT değişiklik sonrasına ait olduğu, Kurumca sut değişikliğinden sonraki döneme için ilaç bedellerinin karşılanmadığı anlaşılmaktadır...

3-)Somut olayda, dava konusu ilacın öncelikle SUT kapsamında olup olmadığı belirlenerek, davacıya ait tüm tedavi evrakları celp edilerek ve yukarıda açıklanan mevzuat kapsamında irdeleme yapılmak suretiyle; davaya konu ilacın söz konusu kanser hastalığının tedavisinde hayati öneme haiz ve kullanılmasının zorunlu olup olmadığına, dolayısıyla kullanılmasının tıbben ve fennen sigortalının iyileşmesine katkıda bulunup bulunmayacağına, ilacın hangi tür kanser hastalarında hangi evrede ve hangi dozda kullanılacağına ve bu hususların nasıl belirleneceğinin, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığına üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanmalı, bu saptama yapılırken dosya içinde mevcut görüş, karar ve raporlarda irdelenip varsa çelişkiler giderilmeli, ayrıca bu belirleme yapılırken iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususu olduğu göz önünde tutulmalıdır. ...” (Yargıtay 10. HD., E.2023/1305, 2023/4957, T.8.5.2023) (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2023-1305-k-2023-4957-t-08-05-2023/5026302/+E+2023_1305%2c+2023_4957) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

³⁷¹ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. HD., 24.02.2022 günlü ve 2020/1151 E., 2022/297 K. sayılı kararına göre, “... Mahkemece; Prolastin C isimli ilacın davacının fatura tarihinden sonra SUT kapsamına alındığı anlaşıldığından davalı kurumdan ilacın SUT kapsamına alındıktan sonra ne şekilde ödeme yapıldığı, ilaçtan katkı payı alınıp alınmadığı, SUT kapsamına alınmadan önceki ödemenin hangi kıstaslar doğrultusunda yapıldığı (davacıya yapılan ödemeye ilişkin ayrıntılı dökümler de istenerek) Kurum'dan sorulmalı, gelen belgeler doğrultusunda gerektiğinde alanında uzman bir bilirkişiden alınacak rapor sonucuna göre karar verilmelidir. ...” (Sümer/Kayırgan, s. 794). Benzer yönde bkz.: (Ankara BAM., 10HD., 25.04.2022, 2020/783 E., 2022/555 K.) “... Başkaca ilacın tedavide fayda etmemesi nedeniyle kullanılan ilacın hastanın sağlığına kavuşması için sağlık kurulu raporu gereğince reçete edildiği, dava konusu ilaç ile hastalığın tedavisinde olumlu yanıt alındığı ve söz konusu ilacın 18/06/2016 tarihinde SUT kapsamına alındığı anlaşıldığından, ilacın bedelinin ödenmesine karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı ...” (Sümer/Kayırgan, s. 794).

Sonuç olarak, yargı uygulamasından da anlaşılacağı üzere, tedavide, endikasyon için kullanılacak ilacın, SUT EK 4/A bedeli ödenecek ilaçlar listesinde yer alıp almadığının belirlenmesi, bu sırada tedaviye ilişkin sağlık kurulu raporu alınması ve sigortalı hastanın dava konusu ilacı kullanarak iyileşmesi ve sağlığına kavuşması ihtimalleri de dikkate alınarak bir belirleme yapılmalıdır³⁷².

3.1.3.3. Endikasyonu Dışında Kullanılan İlaç

Ülkemizde, kural olarak endikasyon dışı ilaç kullanımını yasaklayan herhangi bir düzenleme mevcut olmamakla birlikte, buna ilişkin Sağlık Bakanlığı tarafından bir Genelge³⁷³ çıkartılmış ve genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu Genelge'ye göre, "... Herhangi bir hastalığın tedavisinde aslolan güncel tedavi rehberleri doğrultusunda etkililiği ve güvenilirliği bilimsel ve yeterli sayıda klinik çalışmalar ile kanıtlanmış, ilgili endikasyonda standart dozu belirlenerek Sağlık Bakanlığınca ruhsatlandırılmış ilaçları kullanmaktır. Bu kapsamın dışında kalan ilaçlar ile yapılması zorunlu olan tedaviler için Bakanlığın izni gerekmekte olup, bu tür tedaviler için genel esasları belirleyen "Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu" ektedir. Bu genelge ile 14.11.2006 tarihli ve 2006/115 sayılı Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Hakkında Genelge, 24.07.2007 tarihli ve 2007/63 sayılı Göz Hastalıklarında Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Hakkında Genelge, 01.05.2008 tarihli ve 2008/37 sayılı Kemoteröpatik İlaçların Endikasyon Dışı Kullanımı Hakkında Genelge yürürlükten kaldırılmış olup, bundan sonraki işlemler bu genelge ve eki kılavuz doğrultusunda yürütülecektir. ..." şeklinde çerçeve çizilmiştir.

Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu tarafından çıkartılan ve 2019'da güncellenen Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu'nun³⁷⁴ 3. maddesinin (b) bendine göre, endikasyon dışı ilaç kullanım kavramı, "... o ilacın, ülkemizde onaylanmış endikasyonu dışındaki her türlü kullanımını ..." ifade eder³⁷⁵.

³⁷² Sümer/Kayırgan, s. 785.

³⁷³ Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü 08.06.2009 tarih ve 2009/36 sayılı Genelgesi (<https://www.mersineeczaciodasi.org.tr/dosyalar/file/haber/2009%2036%20%20GENELGE.pdf>)

³⁷⁴ İlgili Kılavuz için bkz.: <https://titck.gov.tr/storage/Archive/2019/legislation/601621f0-2e3e-40d4-97cd-65bef02b1a61.pdf> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).

³⁷⁵ Bkz. aşağı. Bölüm 3.1.3.3.

Endikasyon dışı ilaç kullanımına, bugün için onkoloji alanı başta olmak üzere, nöroloji ve enfeksiyon hastalıkları alanlarında sıklıkla başvurulmaktadır³⁷⁶. Bu durumda, belli endikasyonlarda kullanım için ruhsatlandırılan bir ilacın, endikasyonu dışındaki alanlarda da kullanılması -belli koşullar altında- mümkün olmakla beraber, ilacın kullanılacağı endikasyonlarının SUT Listelerinde yer almaması halinde, bedelinin ödenmemesi sorunuyla karşılaşılabilir.

Burada bir örnek vermek gerekirse, bir ilacın böbrek kanseri için kullanılması söz konusuysa, akciğer kanseri için ruhsatlandırılmış olması halinde, bu ilacın kullanımı için TİTCK'dan onay alınması gerekir. Nitekim, böbrek kanserinin kodu, C64'dür³⁷⁷ ve SUT EK-4/D Listesinde yer almaktadır. Ancak, reçete edilen akciğer kanseri ilacının böbrek kanseri tedavisinde kullanılabilmesi ve ödenebilmesi için TİTCK'nın endikasyon dışı ilaç kullanım onayına ihtiyaç duyulur³⁷⁸.

Bir ilacın, endikasyon dışı ilaç listesinde yer alması, tek başına, ilacın bedelinin ödenmeyeceği anlamına gelmez. Ancak, o ilacın geri ödeme listesine alınması da mümkün olabilir. Bu noktada, ilaç firmasının SGK'ya geri ödeme listesine alması için başvuruda bulunması gerekir³⁷⁹. Keytruda ilacından örnek verilirse, ilgili ilacın ruhsat sahibi firmasınınca “*Rezeke edilemeyen veya metastatik malign melanoma*” ve “*Küçük Hücreli Dışı Akciğer Kanseri (KHDAK)*” endikasyonunda geri ödeme kapsamına alınması yönünde Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru yapılmasına karşın, değerlendirme süreçleri devam etmekte iken 01.10.2018 tarihinde ilgili firmanın, geri ödemeye ilişkin talebini geri çektiği, SGK tarafından ifade edilmektedir³⁸⁰. Bu sebeple ilgili ilaç, bazı hastalıklar bakımından bedeli ödenecek ilaç kapsamında değerlendirilememektedir.

³⁷⁶ Özcan Büyüktanır/Okyar Osmanoğlu, s. 159; Petek, s. 198.

³⁷⁷ Hastalık kodunu gösterir SUT EK-4/D Listesi için bkz.: <https://www.teb.org.tr/news/7709/SUT-Eki-G%C3%BCncel-EK4D-Listesi-Hakk%C4%B1nda> (Erişim Tarihi: 1.05.2024)

³⁷⁸ Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu m. 4, I.

³⁷⁹ SGK'nın EK-4/A bedeli ödenecek ilaçlar listesine ilaç eklenmesi konusunda bir takdiri bulunmamaktadır. İlacın listeye eklenebilmesi için, ilgili ilaç firmasının başvurması gerekir.

³⁸⁰ Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği'nin (RG. 25.08.2022, Sa. 31934) 3. maddesinin (j) bendi uyarınca, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından çıkartılan Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Başvurularına İlişkin Usul ve Esaslara göre, ilacın geri ödeme kapsamına alınabilmesi için ruhsat sahibi firmanın bir teklif ile talepte bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda, Usul ve Esasların 3. maddesinin (ğ) bendinde İlaç Teklif Formu tanımlanmış, “... firmalar tarafından Alternatif Geri Ödeme Komisyonunca değerlendirilmek üzere yapılacak

3.2. İlaç Bedellerinin Ödenmesi Prosedürü

3.2.1. Sağlık Uygulama Tebliği Ek-4/A Uyarınca İlaç Bedellerinin Ödenmesi

Sağlık Uygulama Tebliği, 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu'na İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun³⁸¹, 5510 sayılı Kanun ve Genel Sağlık Sigortası Uygulamaları Yönetmeliği³⁸² hükümleri çerçevesinde çıkartılmaktadır (SUT m. 1.3.1). Bu Tebliğin amacı, 1.1. maddesinde, “... *sağlık yardımları Sosyal Güvenlik Kurumunca karşılanan ve kapsam maddesinde tanımlanan kişilerin, sağlıklı kalmalarını, hastalanmaları halinde sağlıklarını kazanmalarını, iş kazası ile meslek hastalığı, hastalık ve analık sonucu tıbben gerekli görülen sağlık hizmetlerinin karşılanmasını, iş göremezlik hallerinin ortadan kaldırılmasını veya azaltılmasını temin etmek amacıyla Kurumca finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri, yol, gündelik ve refakatçi giderlerinden yararlanma esas ve usulleri ile bu hizmetlere ilişkin Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonunca belirlenen Kurumca ödenecek bedellerin ...*” bildirilmesidir şeklinde açıklanmıştır.

Sosyal sigorta sistemimizde, her sigortalının faydalandığı sağlık sigortasına göre, hastalık durumunda uygulanacak tedavi sırasında reçete edilen ve kullanılması gereken ilaçların bedellerinin, tam katılım bedeli ya da kısmi katılım bedeliyle ödenmesi kuralı mevcuttur. Bu kapsamda, yukarıda sayılan mevzuat kapsamında çıkartılan ve belirli aralıklarla güncellenmeye devam eden Sağlık Uygulama Tebliği ve bu Tebliğ ekindeki listelerde, her bir hastalığa ait kod verilmiş ve bu hastalık koduna göre tanımlanan ilacın, ilgili endikasyonlarında kullanılması söz konusu olmaktadır. Yine bu liste kapsamındaki ya da bu listeye ekli reçetelendirilmiş olan ilaçların bedellerinin, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanması gerekecektir. Burada özellik arz eden durum, bazı ilaçların sadece tek bir hastalığa iyi gelmemesi ve birden fazla hastalıkta kullanılma kabiliyetine sahip olması ihtimalidir. Başka bir

başvurularda sunulan alternatif geri ödeme modeline ilişkin bilgileri içeren ...” bu Usul ve Esaslar ekinde yer alan form olduğu belirtilmiştir. Hatta, uygulamada, firmalar tarafından yapılan başvuruların geri çekildiği ve sonrasında SGK'nın taraf olduğu davalarda, Kurum'un avukatlarının bu duruma işaret etmek suretiyle firmanın başvurusunu geri çektiğinden ötürü, ilacın ödeme listesine alınabilmesi için firmanın tekrar başvuru yapılması gerektiğinden bahisle davanın reddini talep etmektedirler.

³⁸¹ RG. 20.05.2006, Sa.26173.

³⁸² RG. 18.04.2014, Sa.28976.

anlatımla bir ilacın esas olarak tedavi etmesi planlanan hastalık dışındaki bir hastalığa iyi gelmesi ve diğer hastalıklar için öngörölmüş olan kodların karşılığında, bu ilaca yer verilmemesi durumuyla karşılaşılmaktadır. Diğer hastalıkları da tedavi edebilecek ilacın, ilaç firması tarafından başvurulduğu ve listeye alındığı kodlar dışındaki endikasyonlarda (farklı hastalıkları tedavi etmek üzere) kullanılması gerektiğinde, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bu ilacın bedelinin ödenmemesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uygulamada, mevzuat temel alınarak bedeli karşılanamayan ilaçlara ilişkin ikili bir ayırım yapılmaktadır. Bu ayırım, Sağlık Uygulama Tebliği ekinde yer alan listelerde ilacın bulunup bulunmadığına göre yapılır. Sağlık Uygulama Tebliğinin eki olan EK-4/A bedeli ödenecek ilaçlar listesinde yer almayan ilaçlar, SGK sisteminde tanımlı olmadığı ve sözleşmeli sağlık hizmet sunucularınca (eczane, hastane gibi) Kuruma fatura edilemediği için, hastalar tarafından serbest eczanelerden temin edilmektedir. Bu şekilde temin edilen bir ilaç söz konusu olduğunda ilaç bedeli hasta tarafından karşılanmakta ve ilaç bedeline ilişkin fatura, ilgili şahsa kesilmektedir. Hasta, daha sonra, tarafına kesilen fatura ile beraber Kurum'a ödeme talebiyle başvuruda bulunmaktadır. Kurum tarafından, hastanın başvurusunun reddi halinde, hasta dava açma yoluna gitmektedir. Yapılan yargılama sonucunda, mahkeme kararı gereğince, ilaç bedelinin Kurum tarafından karşılanması gerektiğine ilişkin hüküm kurulması halinde, söz konusu ilaca ilişkin bedelin/bedellerin hastalara ödemesi gerçekleştirilmektedir. Sağlık Uygulama Tebliği eki EK-4/A da yer alan ilaçların ise mahkeme kararı gereği ödenmeleri durumunda, karar tarihinden itibaren kararda belirtilen süreler içerisinde şahıs adına ilacın reçete onay sistemi şeklinde ifade edilebilecek MEDULA sistemine tanımlanması ile ilacın sözleşmeli eczanelerden temini veya sözleşmeli sağlık hizmet sunucuları tarafından temini ile SGK'ya fatura edilebilmektedir. Hatta, Sağlık Uygulama Tebliği'nin reçetelere yazılabilecek ilaç başlıklı 4.1.4. maddesiyle; *"... Bir ilacın Ülkemizde onaylanmış endikasyonu ve Kısa Ürün Bilgisinde tanımlanan dozu dışındaki her türlü kullanımı, Sağlık Bakanlığınca verilen endikasyon dışı ilaç kullanım onayı ile ..."* mümkün olacağı kuralı getirilmiştir. Aynı maddenin (d) bendinde ise *"... Bir ilacın ülkemizde onaylanmış endikasyonunda tanımlı olmayıp, Sağlık Uygulama Tebliği'nde özel düzenleme olarak yer alan koşulu dışındaki kullanımı, Sağlık Bakanlığınca hasta bazında verilen endikasyon dışı ilaç kullanım onayı ile mümkündür. ..."* hükmü bulunmakla

birlikte, Tebliğde gösterilmiş bazı etken maddeli ilaçlar ile ilgili olarak SGK tarafından sadece sayılan endikasyonlarda geri ödemesi yapılmaktadır. Aynı maddenin (e) bendinde ise; “... EK-4/A Listesinde yer alan ve SUT ve eklerinde herhangi bir düzenlemesi olan ilaç/ilaç gruplarında bu düzenlemenin yürürlük tarihinden sonra Sağlık Bakanlığınca ilacın ülkemizdeki ruhsatlı endikasyonlarına yeni bir endikasyon eklendiğinde, yürürlükte olan Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği kapsamında yapılmış başvurunun sonucuna istinaden yapılan SUT düzenlemesi çerçevesinde kullanılması halinde bedeli Kurumca ...” karşılanır hükmü bulunmaktadır.

Sigortalı kişi tarafından bizzat ya da onun temsilcisi sıfatıyla (örneğin velisi) kendisinden başka birisi tarafından, SGK’ya başvuru yapılması da mümkündür. Keza, sahip olunan sigortadan faydalanan kişinin kullanması gereken ilacın, Sağlık Uygulama Tebliği’ne göre bedeli ödenecek ilaçlar arasında yer almaması ve SGK’ya yapılan başvuru neticesinde, ilaçlara ait bedellerin ödenmemesi halinde, izlenecek idari ve yargısal prosedür aşağıda açıklanacaktır³⁸³.

3.2.2. İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından, tedavi kapsamında ödenecek ilaçlarla ilgili mevzuat hükümlerinden önem arz eden İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği hakkında da bilgi vermek gerekir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 63, 64, 72 ve 73. maddeleri ile 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin³⁸⁴ 796. maddesine, Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde, Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Başvurularına İlişkin Usul ve Esaslar çıkartılmıştır³⁸⁵. Bu Usul ve Esaslar, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bedeli ödenecek olan ilaçlar ile bedeli sağlanması talebinde bulunulan ilaç bedellerinin ödenebilmesi için Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri

³⁸³ Bkz. aşa. Bölüm 4.2.

³⁸⁴ RG. 15.07.2018, Sa.30479.

³⁸⁵ <https://www.sgk.gov.tr/Duyuru/Detay/Sosyal-Guvenlik-Kurumu-Ilac-Geri-Odeme-Basvurularina-Iliskin-Usul-ve-Esaslar-Hakkinda-2024-01-22-11-26-38> (Erişim Tarihi: 01.07.2024).

Ödeme Yönetmeliği ile Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği kapsamında yapılacak başvurularda izlenecek yöntemleri belirlemektedir, Bu Usul ve Esaslar, “Yönetmelikler kapsamında başvuru yapacak firmaların teslim edecekleri dosyada yer alacak bilgi ve belgeleri” kapsamaktadır (Usul ve Esaslar m. 1, II).

3.2.2.1. İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği

Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ile esas olarak Kurum tarafından finansmanı sağlanmakta olan ilaçlar belirlenmektedir. Bununla birlikte, finansmanının sağlanması talebinde bulunulan ilaçlara ait miktar, tür, kullanım için öngörülen süre ve ilaçların bedellerinin ödenmesine ilişkin usul ve esaslara da yer verilmektedir. Tüm bu belirlemelerin yapılması amacıyla da, bir İlaç Geri Ödeme Komisyonu kurulmuştur³⁸⁶. Komisyon’un temel görevi, finansmanı sağlanacak ilaçların neler olduğunun belirlenmesi ve bu ilaçların bedellerinin ne şekilde ödeneceğine ilişkin Usul ve Esaslar çerçevesinde karar vermektir. Bedeli ödenmesine, finansman sağlanmasına karar verilen ve bu kapsamda belirlenen ilaçlara Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği’nin eki olan listelerde yer verilmektedir ve bu listeler devamlı olarak güncellenmektedir.

İlaçların kullanımı amacıyla ruhsatlandırılmalarına ilişkin süreçte olduğu gibi, bedeli ödenecek ilaçlar listesine alınmalarında, yani geri ödemeye dahil edilmelerinde, firmalar ana aktör olup, gerekli başvuruları Sosyal Güvenlik Kurumu’na yapmaları gerekmektedir. İlaçların, kamu fiyatı, yani İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği’nin 3. maddesinin birinci fıkrasının I bendinde ifade edildiği şekliyle “... bir ilacın perakende satış fiyatına, perakende satış fiyatı olmayan ilacın ise katma değer vergisi dahil depocu satış fiyatına, katma değer vergisi dahil eczacı satış fiyatına kamu kurum iskontosu uygulandıktan sonra oluşan fiyatı ...”, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından belirlenir. Bu belirleme, TİTCK tarafından, perakende satış fiyatı verilen ürünlere, bu fiyat üzerinden Sağlık Uygulama Tebliği’nin Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi’nde belirtilen iskonto (indirim) oranları uygulanır ve ilacın

³⁸⁶ İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği m.3, I-k.

kamu fiyatı tespit edilir. İlaçların dahil olduğu gruba göre değişmekle birlikte, iskonto oranı, %41 seviyesine kadar ulaşabilmektedir³⁸⁷.

Sonuç olarak, Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ile SGK tarafından finansmanı sağlanan ilaçların neler olduğu ve finansman sağlanmak istenen ilaç türleri, miktarları, kullanılacağı süreler ile ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmektedir. Çalışmamız bağlamında, özellikle kanser hastalarının tedavisinde kullanılacak olan ve reçetelendirilmiş hangi ilaçların bedelinin karşılanacağı ve bu finansmanın hangi oranda olacağı konusunda Geri Ödeme Yönetmeliği'nin esas alınması gerekecektir.

3.2.2.2. Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği

Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği, “... Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından finansmanı sağlanan ya da sağlanacak olan sağlık hizmetlerinin, ihtiyaç duyulan alanlarda, halk sağlığının korunması için mevcut ödeme usul, esas ve kuralları dışında mali veya tıbbi olarak getireceği faydaya göre ödeme kapsamına alınması amacıyla oluşturulan alternatif geri ödeme yöntemlerinin belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenleme ...” amacıyla çıkartılmaktadır (Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği m. 1).

Alternatif geri ödeme sistemi, geri ödemeyi sağlayacak Kurum ile ilaç firması arasındaki, sıklıkla güncel bir teknolojik gelişme sonucunda bunun fiiliyattaki etkinliğini göstererek, değerinin belirlenmesine dayanan bir anlaşma olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda, Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği'nin 6. maddesiyle görevleri belirlenen Alternatif Geri Ödeme Komisyonu, aynı Yönetmeliğin 3. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde belirtilen “... Sosyal Güvenlik Kurumunca finansmanı sağlanan/sağlanacak olan sağlık hizmetlerinin ihtiyaç duyulan alanlarda halk sağlığının korunması için mevcut ödeme usul, esas ve kuralları dışında mali veya tıbbi olarak getireceği faydaya göre ödeme kapsamına alınması amacıyla oluşturulan SUT'un ilgili maddesinde belirlenmiş kamu kurum iskonto oranlarının dışında iskonto oranı belirleme, bütçe ve hasta sayısı sınırının getirilmesi, alım garantisi verilerek sağlık hizmetlerinin ödeme kapsamına alınması vb. diğer modellerden oluşan geri ödeme modelleri ...” çerçevesinde, Kurum tarafından

³⁸⁷ <https://www.aifd.org.tr/faaliyet-raporu-2022/geri-odeme-politikalari.php> (Erişim Tarihi: 15.07.2024).

(Erişim Tarihi:

finansmanı sağlanan/sağlanacak olan sağlık hizmetlerini ve sözleşme taslaklarını belirlemekle görevli kılınmıştır. Türkiye’de alternatif geri ödeme anlaşmalarının hukuki altyapısını oluşturan Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği ile alternatif geri ödeme yöntemlerinin değerlendirilmesi sürecinden sorumlu olan Komisyonun çalışma usul ve esasları, komisyon ve üyelerinin görevleri ile başvurulara ait esaslar tanımlanmıştır³⁸⁸.

³⁸⁸ <https://www.aifd.org.tr/faaliyet-raporu-2022/geri-odeme-politikalari.php>
15.07.2024).

(Erişim Tarihi:

BÖLÜM 4: SOSYAL GÜVENLİK KURUMU TARAFINDAN KARŞILANMAYAN İLAÇ BEDELLERİNE İLİŞKİN DAVALAR VE YARGILAMA USULÜ

4.1. Karşılanmayan İlaç Bedellerine İlişkin Davalar ve Bu Davaların Konusu

4.1.1. Genel Olarak

Devletin, Anayasa ve uluslararası metinlerde koruma altına alınmış bulunan temel hak ve hürriyetleri etkin bir biçimde takip etmesi ve koruması esastır. Bu kapsamda da Anayasa'nın 56 ve 59. maddelerinde işaret edilen sağlık hakkı çerçevesinde, sağlık alanı başta olmak üzere gerekli tedbirlerin alınması ve hastaların hayatının korunması için tüm sağlık hizmeti veren kişi ve kurumların, Devlet tarafından gözetim ve denetim altında tutulması gerekir³⁸⁹.

Belirli endikasyonlar kapsamında kullanım için ruhsatlandırılan bir ilacın, ruhsatlandırılmış olduğu endikasyonları dışındaki alanlarda da kullanılması mümkündür. Ancak bir ilacın, ruhsatlandırıldığı endikasyonları dışında kullanımının söz konusu olduğu durumlarda, ilacın kullanılacağı endikasyonların SUT Geri Ödeme Listelerinde yer almaması halinde, ilaca ilişkin bedelin, ödenmemesi sorunuyla karşılaşılabilir.

Bir ilacın endikasyonu kapsamında kullanılması durumunda, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu (TİTCK)'dan endikasyon dışı ilaç kullanım onayı alınmasına gerek duyulmayacaktır. Ancak bazı durumlarda her ne kadar endikasyonu kapsamında ilaç kullanılacak olsa da kullanılacak olan ilacın SUT EK 4/A bedeli ödenecek ilaçlar listesinde yer almıyor olmasından bahisle Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından bedelinin karşılanmaması sorunu gündeme gelecektir. Bu gibi durumlarda hastalar, TİTCK'dan endikasyon dışı ilaç kullanım onayı alınmasına gerek kalmaksızın, ilaç bedelinin karşılanması talebiyle doğrudan SGK'ya başvuru yapabilecektir.

Ülkemizde, kural olarak onaylı endikasyonu dahilinde ilaç kullanılmak suretiyle tedavisi mümkün olan hastalıklarda, endikasyon dışı ilaç kullanılmasına izin verilmemektedir. Ancak, bilimsel verilerle desteklenmesi ve tıbbi gereklilik arz

³⁸⁹ Bkz. yuk. Bölüm 1.4.2.

etmesi durumunda hastalığın tedavi edilmesinde önemli bir avantaj sağlayacak ilaç kullanım talepleri, Endikasyon Dışı İlaç Kullanım Kılavuzu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasına göre, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'na yapılacak ve anılı Kurum tarafından değerlendirilecektir. İlaç bedellerinin ödenmesi talebi, Sosyal Güvenlik Kurumu'na yöneltilmektedir.

Karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan başvuru neticesinde, SGK'nın genellikle Anayasa'da yer alan sosyal güvenlik hakkı, yaşam hakkı ve sağlık hakkı çerçevesinde bir değerlendirme yaptığı ve nihai olarak Anayasa'nın 65. maddesi çerçevesinde finansal ölçüt kavramından hareketle ilaç bedelinin ödenmemesi yönünde karar verdiği görülmektedir.

Yaşam hakkının gerçekleştirilebilmesinin koşullarından birisini de çalışmamız bağlamında önem arz eden ilaca erişim hakkı oluşturur. Tedavide kullanılacak ve ödeme listesinde bulunmayan ilaçların bedellerinin ödenebilmesi amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan idari başvuru neticesinde Kurum'un vereceği muhtemel ret kararına karşı, dava açılması gerekecektir. Bu noktada değinilmelidir ki, ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenebilmesi; yani, Kurum tarafından bedeli karşılanmayan ilaçların bedellerinin Kurumdan tahsili amacıyla (Kurum tarafından karşılanması istemiyle) Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru yapılmış olması, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun³⁹⁰ 4. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesine göre, özel bir dava şartı niteliğindedir.

Karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin açılan davalarda; davacıların talebi, tedavi süresince kullanılacak olan ilacın etken maddesinin ne olduğunun (örneğin, "pembrolizumab" etken maddeli) ve ilacın isminin belirtilmesi suretiyle (örneğin, "Keytruda" isimli) ilaç bedelinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ve tedavi süresince davalı Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanması ve halihazırda davacılar tarafından ödenmiş olan ilaç bedelinin tahsili istemine ilişkindir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan davanın amacı, sigortalı, sigortadan yararlanan ya da mirasçıların yöneltmiş olduğu talep kapsamında, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun vermiş olduğu ilaç bedelinin ödenmemesi hakkındaki kararının, hukuka

³⁹⁰ RG. 25.10.2017, Sa.30221.

aykırılığının tespit edilerek, hastanın ödemiş olduğu ilaç bedellerinin iadesi, tedavi süresince alınacak ilaç bedellerinin karşılanması ile varsa manevi zararların tazmin edilmesine hizmet etmek üzere, maddi ve manevi tazminatın davacıya ödenmesidir.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar; çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (zorunlu sigortalılar), çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar, ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafında ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlardır. Dolayısıyla genel sağlık sigortalısının ve genel sağlık sigortalısı sayılanların 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesi kapsamında finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerini söylemekte engel yoktur. Bu bağlamda, bunlar tarafından ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsili amacıyla açılacak davalar adli yargı bütünü içerisinde yer alan iş mahkemelerinde görülecektir (5510 sK. m. 101).

Ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin davada talep, yani tarafların mahkemeden sağlanmasını talep ettikleri hukuki himaye; SGK tarafından ödenmeyen ilaç bedelinin tedavi süresince ve hiçbir kesinti (kullanılacak ilaca göre değişiklik göstermekle birlikte SGK tarafından karşılanan bazı ilaç bedellerinde, örneğin emekli maaşlarından kesinti yapılarak ödeme yapılması söz konusu olabilmektedir) yapılmaksızın ödenmesi, bununla birlikte varsa ayrıca maddi ve/veya manevi tazminat koşullarının varlığı halinde bu tazminat bedellerinin ödenmesidir³⁹¹. Ayrıca, dava açılmadan önce hasta/hasta yakını tarafından bedeli ödenerek temin edilmiş ilaçlar bakımından dava tarihi itibarıyla işlemiş veya işleyecek faizin de, ödenmesine karar verilmesinin istenmesi gerekir. Daha sonra yapacağımız açıklamalarla davanın türü belirlendikten sonra, mahkemeden tespite yönelik mi yoksa edaya yönelik mi bir hüküm kurulmasının isteneceğine işaret edilecektir³⁹².

4.1.2. Davanın Konusu

Medeni usul hukuku bakımından, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin olarak açılacak dava, temelde bir maddi

³⁹¹ Bu konuda ayrıca bkz.: Yargıtay, 10. HD., E. 2021/7196 K. 2022/4744 T. 31.3.2022. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2021-7196-k-2022-4744-t-31-03-2022/4394358/E++2021_7196+K++2022_4744+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

³⁹² Bkz. aşağıda Bölüm 4.7.1.

tazminat davası olmakla birlikte, Kurum kararının hukuka aykırılığının tespiti ile manevi tazminat davasına ilişkin unsurları da bünyesinde barındırmaktadır. Başka bir anlatımla, bu davaların konusu, ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ödenmesi ve varsa davacının uğradığı maddi ve manevi zararların, uygulanabilir olduğu ölçüde faiziyle birlikte tazmin edilmesidir.

Dava konusunun ne olduğu konusunda doktrinde temelde üç görüş ileri sürülmektedir. Bunlardan maddi hukuk görüşüne göre dava konusu³⁹³, maddi hukuka ilişkin taleptir, bir diğer ifadeyle “bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını talep etmek” tir³⁹⁴. Dava konusunu açıklayan bir diğer görüş ise, karma görüştür. Buna göre dava konusu, talep ve söz konusu talebi haklı göstermeye çalışan vakıaların karışımıdır³⁹⁵.

Dava konusunu açıklayan ve doktrinde genel kabul gören son görüş ise saf usul hukuku görüşüdür³⁹⁶. Buna göre, kesin hükmün unsurları sayılırken (HMK m. 303) dava konusuna da işaret edilmiş ve ikinci davadaki talep sonucu, ilk davadaki talep sonucuyla aynıysa burada yargılama sonunda verilecek hüküm kesin hüküm niteliği taşıyacağından³⁹⁷ dava konusunun belirlenmesinde yalnızca talep sonucu dikkate alınacaktır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak dava konusunun, davacının usuli talebi³⁹⁸, bir diğer ifadeyle dava ile elde edilmek istenen sonuç olduğu söylenebilir³⁹⁹. Bunun karşılığı olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda talep sonucu kavramı da

³⁹³ Dava konusuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Ercan Özler, Meltem. *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu*, Oniki Levha Yayınları, Ankara 2019.

³⁹⁴ Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin. *Medenî Usûl Hukuku*, 6.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 352; Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku Cilt I*, Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, 5.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2024, s. 542-543.

³⁹⁵ Tanrıver, Süha. *Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 71.

³⁹⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 352-353; Tanrıver- Derdestlik, s. 81.

³⁹⁷ Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özkes, Muhammet. *Medenî Usul Hukuku*, 4.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 491-498.

³⁹⁸ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 353.

³⁹⁹ Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel. *Medenî Usul Hukuku* 9. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 341, 726; Kuru, Baki/Aydın, Burak. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku*, 8. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 422.

kullanılmıştır. Talep sonucuna hiçbir şekilde maddi vakıalar dahil değildir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. maddesinde dava konusu ile maddi vakıaların dava dilekçesinde ayrı ayrı belirtilmesi gerektiği ifade edilmek suretiyle bu konuya açıklık getirilmiştir⁴⁰⁰.

Hastanın tedavi süreci devam ediyorsa, başvurusunun talebi, hiçbir kesinti yapılmaksızın, dava açılmasından önce hastalarca/hasta yakınlarınca bedeli ödenerek alınan ilaçlara ilişkin bedellerin Kurum tarafından ödenmesi ve tedavi bitene kadar alınacak ilaçların bedellerinin de tedavi süreci sonuna kadar Kurum tarafından karşılanması şeklinde olacaktır.

Çalışmamız bağlamında dava açacak olan sigortalı, sigortadan yararlanan ya da mirasçılar, mahkemeden edaya ilişkin bir talep olan ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın tedavi süresince ödenmesini istemektedir. Burada şartlarının oluşması halinde belirsiz alacak davası açılması mümkün olduğu gibi, kısmi dava kurumuna da işlerlik kazandırılabilir. Keza, maddi tazminat talebinin yanında, hasta ile kimi zamanlarda yakınlarının idari prosedür ve hastalığın sebep olduğu yorgunluk nedeniyle yaşadığı üzüntü, keder, endişe sebebiyle manevi tazminat talep etmelerinin de mümkün olduğu kanaatindeyiz.

4.2. İlaç Bedellerinin Ödenmemesi Halinde İzlenecek Süreç

4.2.1. Reçete Yazılması ve Rapor

Hekimlerin mesleki faaliyetlerini icra ederken hastalarına, hasta yakınlarına, meslektaşlarına ve toplumun geneline karşı uyması ve uygulaması gereken kurallar, tutum ve davranışlar, tıbbi deontolojinin konusudur⁴⁰¹. Çalışmamız bağlamında, hekimin en önemli yetkisinin, bu kurallar da dikkate alınarak, hastanın muayene ve tetkiklerini yaparak, teşhis ettiği hastalığa ilişkin uygulanacak tedaviyi, meslek bilgisi ve vicdani kanaatiyle belirlemek ve bu sayede, hastanın iyileşmesine, sağlığına kavuşmasına yarayacak ilaçlar ve diğer tıbbi ürünleri reçete etmek; reçete

⁴⁰⁰ Tanrıver, s. 552-553.

⁴⁰¹ Kabakçı, s. 1783.

etmiş olduğu ilacın dozajını, kullanım miktarını ve süresini belirlemek olduğu ifade edilebilir⁴⁰².

İlaçların, ülkemizde ruhsatlı endikasyonları kapsamında kullanımı durumunda, TİTCK'ya başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır. Endikasyon kapsamındaki ilaç kullanımlarında, hastanın tedavisini üstlenen hekim tarafından, hasta özelinde, tıbben ve fennen faydalı olacağı tespit edilen tedavi uyarınca, sağlık kurulu raporu ve ilaç kullanım raporu düzenlenmektedir. Keza, bu rapor, karşılanmayan ilaç bedellerinin, Kurum'dan tahsilini konu alan davalar açısından, talep edilen hukuki himayenin temelini oluşturmaktadır.

Anılan raporun, TİTCK'ya yapılacak endikasyon dışı ilaç kullanım onayı başvurularında da yer alması gerekir. Tıbben ve fennen hastalığın tedavisinde faydalı olacağı tespit edilen ilacın, hasta özelinde en uygun tedaviyi seçme özgürlüğü kapsamında⁴⁰³ hekim tarafından belirlenmesinden sonra⁴⁰⁴, hastanenin sağlık kurulunca ilacın hastalığın tedavisinde hayati önemi haiz olduğuna dair sağlık kurulu raporu verilmesi gerekir⁴⁰⁵. Bu raporda, ilacın nitelikleri, kullanım alanları, dozajı,

⁴⁰² Kabakçı, s. 1783.

⁴⁰³ Hekimin tedaviyi seçme özgürlüğü bulunduğu ilişkin Yargıtay 10. HD. E.2013/2012, K.2013/4954, T. 15.03.2013 tarihli kararı şu şekildedir: "... Her ne kadar, ilaç salınımlı stentlerin veya başka bir tedavi şeklinin, hastaların tedavisinde tıbben gerekli olduğu hususu, bilim dünyası tarafından, kesin kanaat oluşturacak şekilde ortaya konulamamış ise de; bir kısım uzman görüşleri ile yayınlanan bir kısım bilimsel makalelerde, bu tür hastaların tedavisinde ilaç salınımlı stentin, çıplak stente oranla, en azından kısa vade için daha etkili olduğunun belirtildiği; Kurum'un da bu görüşlere itibar ederek, SUT'da belirtilen şartların varlığı halinde, ilaç salınımlı stent kullanılmasının hastalar için tıbben gerekli olduğunun esas alındığı; kısa süre içinde müdahale gereken bir halde bulunan hastadan, hangi özellikte ve sayıdaki stentin kendi tedavisi için daha uygun olduğu hususunun doğru bir şekilde değerlendirilmesi kendisinden beklenemeyecek olup, hekiminin yaptığı tercihi kabul edeceği; Yine, insan yaşamının kutsallığı ve temel insan haklarından olan, yaşama ve sosyal güvenlik hakkının özüne dokunacak sınırlamalar getirilemeyeceği yönündeki ilkeler göz önüne alındığında; ilaç salınımlı stentle sınırlı olarak, uyumsuzluğun, hekimin tercihine üstünlük tanınarak giderilip, tedavide kullanılması durumunda, ilaç salınımlı stentin, hasta açısından tıbben gerekli olduğu esas alınarak sonuca gidilmesi gerekirken; Mahkemece, bu yönler gözetilmeksizin, karar verilmiş olması, isabetsiz bulunmuştur. ... " (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2013-2012-k-2013-4954-t-15-03-2013/1294575/E+2013_2012%2c+K+2013_4954) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁴⁰⁴ Özcan Büyüktanır/Okyar Karaosmanoğlu, s. 186-188.

⁴⁰⁵ Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu'nun 4. maddesinin ikinci fıkrasında, "... Başvurular, hastanın takip ve tedavisini üstlenen hekimin imzasını, kaşesini veya elektronik imzasını taşır ..." hükmü yer alır ve aynı maddenin beşinci fıkrasında TİTCK'ya yapılacak başvuruya eklenmesi gereken belgeler sayılmış olup (b) bendinde, "Sağlık Kurulu Raporu veya İlaç Kullanım Raporu" örneğinin başvuru sırasında var olması gerekliliğine de yer verilmiştir.

hastanın tedavi edilebilmesi bağlamında arz ettiği öneme de işaret edilmesi faydalı olacaktır⁴⁰⁶. Tıbbi acil durumların mevcut olduğu hallerde, “Sağlık Kurulu Raporu veya İlaç Kullanım Raporu” olmaksızın, TİTCK’ya başvuru yapılmış olsa bile; TİTCK tarafından, endikasyon dışı ilaç kullanım onayının verilmesinden sonra da hastane sağlık kurulu (*heyet raporu şeklinde*), bu raporu düzenleyebilmektedir. Başka bir anlatımla, hastalığın teşhis edilmesi sonrasında hekim tarafından reçete edilen ilacın, hastanenin heyeti tarafından hasta özelinde kullanımının hayati önemi haiz olduğunu gösteren sağlık kurul raporuyla birlikte, ilacın endikasyon dışı kullanım onayının alınması amacıyla TİTCK’ya endikasyon dışı ilaç kullanım onayı için başvuruda bulunulması gerekecektir⁴⁰⁷.

4.2.2. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu’na Başvuru

Ülkemizde, kural olarak onaylı endikasyonu dahilinde ilaç kullanılmak suretiyle tedavisi mümkün olan hastalıklarda, endikasyon dışı ilaç kullanılmasına izin verilmemektedir. Ancak, bilimsel verilerle desteklenmesi ve tıbbi gereklilik arz etmesi durumunda hastalığın tedavi edilmesinde önemli bir avantaj sağlayacak endikasyon dışı ilaç kullanım talepleri, Endikasyon Dışı İlaç Kullanım Kılavuzu’nun 4. maddesinin birinci fıkrasına göre, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu’na yapılacak ve Kurum tarafından değerlendirilecektir. Aynı fıkraya göre, “... TİTCK Ek Onayı Alınmadan Kullanılabilecek Endikasyon Dışı İlaç Listesinde yer alan ilaçların bu listede yer alan endikasyonlarda kullanımı, Kurum tarafından uygun görülmüş olup hasta bazında endikasyon dışı ilaç kullanım talebi için Kurum’a başvuru yapılmasına gerek yoktur. ...”

Kılavuzun 4. maddesinin üçüncü fıkrasında, öncelikle TİTCK tarafından, başvuruya konu (endikasyon dışı kullanımı talep edilen) ilacın, ilgili endikasyonda kullanımının bilimsel açıdan uygun olup olmadığının değerlendirileceği ve uygunluk onayı verilmesinden sonra ilgili ilacın kullanılmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasıyla da TİTCK izni olmadan, endikasyon dışı ilaç

⁴⁰⁶ Sümer/Kayırgan, s. 785.

⁴⁰⁷ Bir ilacın, ruhsatlandırıldığı endikasyonlar ve prospektüsünde yer alan dozunun dışındaki kullanımları için Sağlık Bakanlığı’ndan endikasyon dışı ilaç kullanım onayı alınması gerekir. Bu duruma, SUT m.4.1.4 hükmüyle “... Sağlık Bakanlığı tarafından çıkartılan Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Kılavuzu’nda belirtilen esaslara da uyulacak olup, kılavuzda tanımlanmamış durumlar için Sağlık Bakanlığı endikasyon dışı ilaç kullanımı onayı ...” aranacağı ifade edilmiştir.

kullanımına başlanmışsa, bu kullanımın TİTCK tarafından tıbbi acil durumda kullanılması hali dışında, geriye dönük olarak gerçekleştirilecek başvuruların değerlendirilmeye alınmayacağına işaret edilmiştir.

TİTCK'ya yapılacak başvuru sırasında sunulması gereken belgeler, Kılavuzun 4. maddesinin beşinci fıkrasında gösterilmiştir⁴⁰⁸. TİTCK tarafından uygun bulunmayan başvurular hakkında, yeniden değerlendirme imkanına ilişkin Kılavuzun 4. maddesinin onuncu fıkrasına göre, “... hastanın doktoru tarafından bilimsel olarak geçerliliği bulunan itirazlar olması durumunda ...” başvurular, yeniden değerlendirmeye alınabilir.

Kılavuzda ayrıca, endikasyonu dışında ilaç kullanım izninin, hastanın içinde bulunduğu, özel nitelik taşıyan klinik durum için verildiği, yani hasta bazında (şahsa özgü) verilen bir karar olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, herhangi bir hasta için verilmiş bulunan ilaç kullanım izni, o hastayla benzer teşhis konulan ama klinik seyri farklı olan diğer hastalar için örnek olamayacaktır. Keza aksi halde bu durum, TİTCK'nın ilaçlarla ilgili belirlediği bir sağlık stratejisini de yansıtmayacaktır. (Kılavuz m. 4, XI).

Son olarak, Kılavuzun 4. maddesinin onikinci fıkrasıyla TİTCK'nın, hastaların değişen ya da ilerleyen klinik durumlarından dolayı ilaç kullanım iznini iptal etmesi, ilacın dozajını ve kullanım süresini değiştirmesi mümkün kılınmıştır⁴⁰⁹.

Yukarıda işaret edilen⁴¹⁰ raporla birlikte TİTCK'ya (endikasyon dışı ilaç kullanımını söz konusu olacaksa) başvurularak o ilacın kullanılabilmesine ilişkin bir

⁴⁰⁸ Kılavuz m.4, V uyarınca, Kuruma yapılacak başvuru için gerekli belgeler şu şekildedir:

“... a) Endikasyon Dışı İlaç Kullanımı Talep Formu (Ek-1)

b) Sağlık Kurulu Raporu (Hayati öneme haizdir raporu) veya İlaç Kullanım Raporu örneği,

c) Hasta tarafından okunarak imzalanmış genel “Bilgilendirilmiş Hasta Olur Formu”, (Ek-2)

ç) Bazı ilaçlar için özel hazırlanmış “Bilgilendirilmiş Hasta Olur Formu” ve özel belgeler, (Ek2, Ek-2a-c) d) İlgili ilacın ilgili endikasyonda kullanımında etkililiği ve güvenilirliği ile ilgili kanıt düzeyi yüksek olan bilimsel literatür/literatürler,

e) Hastanın aldığı tedavileri, bu tedavilerle elde edilen yanıtları ve tanıyla ilgili güncel laboratuvar değerlerini içeren epikriz (Hasta Dosyası) ...”

⁴⁰⁹ Hakeri, Hakan. *İlaç Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 19-22.

⁴¹⁰ Bkz. yuk. Bölüm 4.2.1.

rapor alınması gerekir. Ancak, burada önemle ifade edilmelidir ki, ilacın ruhsatlandırıldığı endikasyonları içinde yani bunlar kapsamında bir ilaç kullanımı söz konusuysa, TİTCK'ya başvurulmuş olması zorunlu bir koşul olmamakla birlikte, başvuru yapılmasının önünde de hiçbir engel yoktur. Bu bağlamda uygulamada, ilaç bedelinin ödenmesini konu alan davalar açılmadan önce, dava şartı olan SGK'ya başvuru koşulu yerine getirilmeden, TİTCK'ya başvurulması ve ilacın hasta özelinde endikasyon dışı kullanılabilmesi onayı veya zaten başvuru konusu ilacın endikasyonu kapsamında kullanılmak istendiğinden bahisle, kurum kararına gerek olmadığına dair yanıt/karar verilmesinden sonra, iş mahkemelerinde, dava açılması yolunun tercih edildiği gözlemlenmektedir.

Son olarak, TİTCK'ya başvurunun, dava şartı olarak öngörülüp öngörülmediğine ilişkin bir belirleme yapmak gerekirse, İş Mahkemeleri Kanunu'nun⁴¹¹ 4. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen SGK'ya başvuru zorunluluğuna benzer bir düzenlemenin, dava açılmasından önce TİTCK'ya başvuru bağlamında öngörülmediğini ifade etmek gerekir. Dolayısıyla bu başvuru, idari prosedüre ilişkin bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır; davanın açıldığı mahkemenin dava şartlarına ilişkin yapacağı incelemede de doğrudan dikkate alması gereken bir unsur değildir. Ancak, davacının davada haklılığını ispatlayabilmesi, yani ilacın kullanımının bir devlet kurumu tarafından uygun bulunması açısından, önemli bir delil teşkil edecektir⁴¹².

4.2.3. Dava Şartı Olarak Sosyal Güvenlik Kurumu'na Başvuru

Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru koşuluna ilişkin olarak İş Mahkemeleri Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasında yer alan hükme göre, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından

⁴¹¹ RG. 25.10.2017, Sa.30221.

⁴¹² Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin E.2023/1305, 2023/4957 sayılı ve 8.5.2023 tarihli kararında davacıya deri kanseri tanısı konulduğu, "... *Deri kanseri nedeniyle hastanın Nivolumab (Opdivo) kullanması uygundur şeklinde rapor tanzim edildiği, Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu tedavide Nivolumab (Opdivo) etkin maddeli ilaç/ilaçların kullanımına uygun görüldüğü...*" hususları da değerlendirilmiş ve davacının taleplerini ispatlayabilmesi açısından, TİTCK başvurusu neticesinde verilen endikasyon dışı ilaç kullanım onayının mahkemece dikkate alındığı ifade edilmiştir. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2023-1305-k-2023-4957-t-08-05-2023/5026302/E+2023_1305%2c+2023_4957+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

kaynaklanan uyuşmazlıklarda, hizmet akdine tabi çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalılık sürelerinin tespiti talepleri hariç olmak üzere, dava açılmadan önce Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurulması zorunludur⁴¹³. Dolayısıyla Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bedeli karşılanmayan ilaç bedellerinin, Kurumdan tahsili amacıyla (Kurum tarafından karşılanması istemiyle) Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılacak başvuru⁴¹⁴, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, diğer kanunlarda yer alan özel bir dava şartı olarak⁴¹⁵ kabul edilmelidir⁴¹⁶.

⁴¹³ Bu başvurunun özel bir dava şartı olarak kabul edilmesi gerektiğine ilişkin olarak bkz.: Kuru/Aydın, s. 644; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 786; Tanrıver, s. 221; Kar, Bektaş. *İş Yargılaması Usulü*, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 429.

⁴¹⁴ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi'nin E. 2019/783, K.2020/600 ve 2.6.2020 tarihli kararına göre SGK'ya başvuru bir dava şartıdır: "... *dava açılmadan önce Sosyal Güvenlik Kurumu'na müracaatın olması ve Kurum'ca müracaata konu istemin zımnen ya da açıkça reddedilmesi gerektiği dava şartı olarak düzenlenmiştir. Buna göre Mahkemeler dava açılmadan önce 5521 sayılı Kanunun 7/3 maddesine uygun bir şekilde, davaya konu istem hakkında, Sosyal Güvenlik Kurumu'na müracaat ve Kurum tarafından bu müracaata konu istemin reddine ilişkin bir işlem veya eylem bulunup bulunmadığını araştırıp sonucuna göre karar vermek zorundadır. Dava açmadan önce kuruma başvuru yok ise 6100 sayılı HMK'nin 115/2. maddesi uyarınca, 6552 sayılı Kanunun 64. maddesi ile 5521 sayılı Kanunun 7. maddesine üçüncü fıkra olarak eklenen düzenleme doğrultusunda, dava, dava şartı yokluğundan usulden reddedilmelidir. ...*" (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/ankara-bam10-hd-e-2019-783-k-2020-600-t-2-6-2020>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁴¹⁵ Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurunun zorunlu olmasının yanında, dava açılmadan önce ihtiyati tedbir talep edilmesi halinde, bu talepten önce de SGK'ya başvuru yapıp yapılmayacağına ilişkin olarak bir belirleme yapmak gerekirse, bir dava niteliği taşımayan ve geçici hukuki korumalar bütünü içinde olan ihtiyati tedbir isteminin, SGK'ya başvuru şartından bağımsız olarak değerlendirilmesi gerekir ve Kurum'a başvuru yapılmadan da ihtiyati tedbir talep edilebilir. Benzer görüş için bkz.: Peksöz, Vildan. *Kanser İlaçlarının Karşlanması Konulu İhtiyati Tedbirler (Uyuşmazlığın Esasını Çözer Nitelikte İhtiyati Tedbir Örneği)*. (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Şubat 2024, Sa.72/4, s. 1759-1784), s. 1776-1777.

⁴¹⁶ Yargıtay 10. HD. E.2015/21751, K. 2015/18648, T.05.11.2015. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2015-21751-k-2015-18648-t-05-11-2015/1590708/E+2015_21751%2c+K++2015_18648) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Özel dava şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Kuru/Aydın, s. 136-137. Ayrıca bkz.: Görgün, Şanal/Börü, Levent/Kodakoğlu, Mehmet. *Medenî Usûl Hukuku* 12. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 225-226; Tanrıver, s. 221; Kantarcıoğlu, Servet. *Medeni Usul Hukukunda Dava Şartlarının İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2023; Aslan, Mehmet. *Tasarrufun İptali Davalarında Özel Dava Şartları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2019.

Dava şartları⁴¹⁷, kamu düzenindedir ve mahkemenin kendiliğinden dikkate alması gerekir⁴¹⁸ (HMK m. 115, I). Mahkemenin kendiliğinden dikkate almasından kasıt, tarafların talebine gerek olmaksızın, dava şartlarının bulunup bulunmadığının dikkate alınması ile istinaf (HMK m. 353, I/a, 3-4) ve temyiz (HMK m. 371, I/b) aşamaları da dahil olmak üzere, her safhada, taraflarca ileri sürülmesinin mümkün olduğudur⁴¹⁹.

Taraflarca hazırlama ilkesinin uygulanacağı bir dava olsa bile, dava şartlarının araştırılması bağlamında geçerlilik taşıyan ilke re'sen araştırma ilkesidir⁴²⁰. Tarafların bir dava şartının varlığı ya da yokluğu hakkında yapacakları anlaşma, mahkemeyi bağlamaz⁴²¹. Ancak bu konuda doktrinde farklı görüşler de mevcuttur. Aksi görüşü savunanlara göre dava şartları bakımından re'sen araştırma ilkesi geçerli değildir⁴²² ve hakim, yalnızca dava şartının varlığı konusunda bir kuşkuya düşerse, dava şartının gerçekleşmiş olduğunu iddia ve ispat yükünü taşıyan tarafın, bu konudaki vakıaları ve delilleri getirmesini isteyecektir⁴²³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesinin birinci fıkrasıyla bu kuralın artık uygulamadan kalkması gerektiği ifade edilse de, eski uygulamanın devam etmesinin

⁴¹⁷ Dava şartlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Kuru, Baki. *Dava Şartları*, (Ord. Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s. 109-147).

⁴¹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 333; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 243-244; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 216; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 316-317.

⁴¹⁹ Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Yargılama Usulleri*, Ankara 1960, s. 203; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 216-217; Tanrıver, s. 702; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 317.

⁴²⁰ Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 22.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 267; Muşul, Timuçin. *Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler*, Ankara 2009, s. 99; Tutumlu, M. Akif, *Kuram ve Uygulama Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu*, Ankara 2012, s. 93, Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 130; Kılıçoğlu, Mustafa. *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 622; Ansay, s. 202; Tanrıver, s. 701.

⁴²¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 267; Kale, Serdar. *Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 45.

⁴²² Alangoya, Yavuz. *Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979, s. 133.

⁴²³ Ayrıca bu konu hakkında bkz. Tutumlu, M. Akif. *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanmasında Kesin Süre*, Ankara 2008; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 228.

hukuka daha uygun olacağı dile getirilmiştir⁴²⁴. Dava şartlarının bulunması, davanın esastan incelenebilmesi için oldukça önemlidir. Dolayısıyla davanın hemen başında⁴²⁵ en geç ön inceleme aşamasında⁴²⁶, ilk olarak dava şartları incelenir. Dava şartlarının bulunmaması halinde tamamlanabilecek olanlar için tamamlanmasını sağlayacak gerekli kararların mahkemece alınması gerekir⁴²⁷. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 137. maddesinin birinci fıkrasında, ön inceleme aşamasında, dava şartlarının incelenmesi gerektiği düzenlenmiştir⁴²⁸. Davanın başında, yani ön inceleme aşamasında, öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar incelenmeden, tahkikat aşamasına geçilemez (HMK m. 137, II). Mahkeme dava şartlarını kural olarak dosya üzerinden inceler ve karara bağlar, ancak gerekli görürse ön inceleme duruşması yapabilir⁴²⁹.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesine göre, Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı dava açılabilmesi için başvurucunun talebinin açıkça reddedilmesi yahut Kurum'un başvuruya altmış gün içerisinde cevap vermemesi halinde başvurunun reddi öngörülmüştür. Her ne kadar aynı fıkra da yer alan diğer kanunlarda öngörülen sürelerin saklı kalmasına ilişkin kayıt sebebiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun⁴³⁰ 10. maddesinin ikinci fıkrasına göre idarenin yapılan başvuruya karşı sessiz kalması halinde, zımni ret süresi olarak 30 günlük süre öngörülmüş olsa da, 5510 sayılı Kanun'un 101. maddesi gereğince görevli mahkeme iş mahkemesi (ve yargı yolu adli yargı) olduğundan, ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin SGK'ya yapılan başvuru neticesinde, Kurum'un 60 gün içerisinde cevap vermemesi halinde, başvurunun reddedilmiş

⁴²⁴ Umar, Bilge. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 332

⁴²⁵ Ön inceleme aşamasıyla ilgili olarak bkz.: Ermenek, İbrahim. *Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön inceleme*, (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011/1, s. 139-177).

⁴²⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 324.

⁴²⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 250; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 324.

⁴²⁸ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 217; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 324.

⁴²⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 341, Kuru/Aydın, s. 137; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 250; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335.

⁴³⁰ RG. 20.01.1982, Sa. 17580

sayılması gerekir⁴³¹. Dolayısıyla bu sürede idare tarafından bir cevap verilmemesi halinde, başvuru zımnen reddedilmiş sayılmalı ve dava, bu süreden sonra açılmalıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, dava şartlarının var olup olmadığı, tarafların bu konudaki taleplerine ihtiyaç duyulmadan, mahkemece davanın her aşamasında re'sen araştırılır⁴³². Dava şartları kural olarak davanın açıldığı tarihteki duruma göre belirlenir⁴³³ ve belirli istisnalar dışında sonradan tamamlanabilir olmadıkları kabul edilir. Nitekim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesinin ikinci fıkrasına göre, mahkeme, "... *dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar verir. Ancak, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verir. Bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse davayı dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddeder. ...*". Dava şartının tamamlanmasının mümkün olmadığı kabul edilirse, esastan incelemeye geçilemeyeceği için, usule ilişkin bir nihai karar konumunda bulunan ret kararı⁴³⁴ verilecek ve bu eksiklik giderildikten sonra o davanın tekrar açılması gerekecektir⁴³⁵. Ancak, dava şartının tamamlanması mümkünse⁴³⁶, usul ekonomisi ilkesi⁴³⁷ (HMK m. 30) gereğince, mahkemenin kesin

⁴³¹ Doktrinde, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuruda zımni ret için öngörülen sürenin 60 gün olduğuna dair görüşler için bkz.: Peksöz, s. 1777; Şamlıoğlu, Ercan. İdare Hukuku Açısından Sosyal Güvenlik Kurumu ve Yargısal Denetimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Doktora Tezi, İzmir 2022, s. 233.

⁴³² Kuru/Aydın, s. 137; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 249-250; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Tanrıver, s. 701-702; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 324. Bazı hallerde dava şartlarının dosyadan anlaşılacağı ve taraflarca getirilerek ispat edilmesi gerektiğine ilişkin olarak bkz.: Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 228.

⁴³³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 250; Tanrıver, s. 702.

⁴³⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 216.

⁴³⁵ "... *Bu red davanın yargılamasının caiz olmadığındandır, yoksa davacının hakkı olmadığından değildir. ...*", Ansay, s. 203.

⁴³⁶ Örneğin, davanın açıldığı sırada taraflardan birisinin 18 yaşına girmemiş olması halinde, dava ehliyeti bulunmadığı için davanın reddi gerekse de davanın başında bu durum mahkemece gözetilmemiş ve diğer tarafça da ileri sürülmemişse, davanın usulden reddi gerekir. Ancak dava şartı eksikliği dava sırasında giderilmişse, yani davacı 18 yaşını doldurmuşsa artık dava ehliyeti yokluğundan davanın reddi yoluna gidilmez (bkz. Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 217). Noksanlığının giderilmesi mümkün ise tamamlanması için kesin süre verileceği/noksanlık giderilmemişse davanın usulden reddedileceği, hukuki yarar şartının tamamlanması gereken bir dava şartı olduğu ile ilgili karar için bkz. Yargıtay 9. HD, E. 2012/1757, K. 2012/5742, T. 27.2.2012. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-9-hd-e-2012-1757-k-2012-5742-t-27-02-2012/1125305/E++2012_1757%2c+K++2012_5742) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

bir süre vermesi ve verilecek süre içerisinde dava şartı eksikliğinin giderilmesi söz konusu olabilecektir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da, 2020 yılında vermiş olduğu bir kararında⁴³⁸, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru şartı gerçekleşmeden dava açılması halinde, bu eksikliğin dava devam ederken tamamlanmasının mümkün olduğu yönünde hüküm kurarak; aksi düşüncenin kabulü ile davanın usulden reddi kararı verilmesinin, hak arama özgürlüğünü ihlal edeceği, sosyal güvenlik hakkının bireylerin geleceğe güvenle bakmalarını temin eden ve sosyal hukuk devleti kavramına dahil olan temel unsurlardan olduğu gerekçelerine dayanarak hüküm kurmuştur⁴³⁹. Bu kararın yanında, hem Yargıtay Hukuk Dairelerinin hem de bölge

⁴³⁷ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Rüzgaresen, Cumhuriyet. *Medeni Usul Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 38 vd.

⁴³⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2017/10-2695, K. 2020/587, 15.09.2020 tarihli karar (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2017-2695-k-2020-587-t-15-9-2020>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁴³⁹ Bahsi geçen kararda şu ifadeler kullanılmıştır: "... 7036 Sayılı Kanun'un 4. maddesiyle getirilen 5510 Sayılı Kanun ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan davalarda dava açılmadan önce Kuruma başvuru şartının 6100 Sayılı Kanun'un 114. maddenin 2. fıkrasında düzenlenen diğer kanunlarda yer alan dava şartlarından yani özel kanunda düzenlenen dava şartlarından olduğu anlaşılmaktadır. 6100 Sayılı Kanun'un 115. maddesinin 2. fıkrasında dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verileceği belirtilmesine rağmen hangi dava şartlarının sonradan tamamlanabileceği noktasında açıklama yapılmamıştır. 7036 Sayılı Kanunda düzenlenen Kuruma başvuru şartının niteliği belirlenerek tamamlanabilir dava şartları arasında olup olmadığı hususu açıklığa kavuşturulduğunda uyumsuzluk da çözüme kavuşacaktır.

19. Dava şartının noksan olması durumunda yargılama sırasında o dava şartı noksanlığı ortadan kalkmış yani giderilmiş ise bütün dava şartları tamam olduğundan davanın esası hakkında karar verilebilir (Kuru, B., *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. II, 6. Baskı İstanbul 2001, s. 1391-1392).

20. Davacının Kuruma başvurmadan dava açması durumunda yargılama sırasında kesin süre verilerek başvuru şartının yerine getirilmesi mümkündür.

1. Yargılama sürecinde giderilebilecek bir eksiklik olan Kuruma başvuru şartının kesin dava şartı olarak değerlendirilip davaların usulden reddine karar vermek öncelikle hak arama özgürlüğünün ihlali niteliğindedir. 2. Kaldı ki davaya konu sosyal güvenlik hakkı, bireylerin geleceğe güvenle bakmalarını sağlayan bir insan hakkıdır. 3. Aynı zamanda sosyal güvenlik, sosyal hukuk devleti içerisinde yer alan ve bu ilkeyi oluşturan temel kavramlardan birisidir. Bu esas göz önüne alan 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Anayasa) "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığı altında "sosyal güvenlik hakkını" düzenlemiş ve 60. madde ile "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" hükmünü getirmiştir. Görüldüğü gibi vatandaşlara bu konuda anayasal bir hak tanınırken, Devlete de, onların bu haktan yararlanmasını sağlayacak şartları hazırlama görevi yüklenmiştir. Bu anayasal görevin yerine getirilmesi için getirilen yasal düzenlemeler ve kurulan kurumların görevleri de bu bilinçle değerlendirilmelidir.

adliye mahkemelerinin benzer gerekçelerle aynı yönde verilmiş kararları mevcuttur⁴⁴⁰.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde doktrinde de haklı olarak ifade edildiği üzere⁴⁴¹, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru bir dava şartı olarak öngörüldüğü için, SGK tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla açılan bir davada, Kurum'a başvurulmaması, giderilebilir bir dava şartı eksikliği olarak değerlendirilmeli; mahkemenin vereceği kesin süre içinde davacı, Kurum'a başvuru yaparak bu eksikliği giderebilmelidir. Davacının, mahkemece verilen kesin süre içerisinde dava şartı eksikliğinin tamamlanabilmesi amacıyla⁴⁴² Kurum'a başvuru

25. Kuruma başvuru şartının tamamlanabilir dava şartı olarak değerlendirilmemesi hak arama özgürlüğünün ihlaline neden olacağı kadar usul ekonomisi açısından da sakıncalı sonuçlar doğuracaktır... Davalarda biçimsellik, tarafların yargılamanın sonucunu hesaplayabilmesi, yasa yolları ile bunu denetleyebilmesi, keyfilikten korunma, eşit davranılma gibi güvenceler sağlamakla birlikte; sıkı sıkıya şekle bağlılık olarak görülmemeli, maddi gerçeği bulmak ve adaletli karar vermek adına hakkaniyete uygun olarak değerlendirilmelidir.

26. Biçimselliğin bu doğrultuda yorumlanmasında usul ekonomisi ilkesi devreye girmektedir.

28. Türk hukuk öğretisinde dava ekonomisi olarak da anılan usul ekonomisi ilkesi, genel olarak boş yere dava açılmasını, yargılama sırasında gereksiz işlemlerin yapılmasını ve zor yöntemlerin seçilmesini önlemeye hizmet eder. Bunun yanı sıra, anılan ilke, yargılamada emekten, zamandan ve masraftan mümkün olduğu ölçüde tasarruf edilmesine yönelik bir işlevi de yerine getirir. Başka bir anlatımla, usul ekonomisi, ihlal edilen hukuk düzeninin en az giderle, en kısa sürede ve en az zorlukla gerçekleştirilmesini ve boş yere davalar açılmasının önüne geçilmesini sağlamaya yönelik bir yargılama hukuku ilkesidir (Hanağası, E., Davada Menfaat, Ankara 2009, s. 32).

29. Başka bir anlatımla, usul ekonomisi, yasalarda öngörülen düzenleme çerçevesinde yargılamanın kolaylaştırılmasını, yargılamada öngörülen olağan zaman süresinin aşılmasını ve gereksiz gider yapılmamasını amaçlar ve bunu hâkime bir görev olarak yükler (Y., E., Usul Ekonomisi, AÜHFD, 2008, s. 243). Yargıtay'a göre de usul ekonomisi adaletin ucuz, çabuk ve isabetli olarak sağlanmasının temel kurallarındandır ...”.

⁴⁴⁰ Yargıtay 10. HD., E. 2015/23508, K. 2017/4409, T.23.05.2017 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2015-23508-k-2017-4409-t-23-05-2017/2887472/E++2015_23508%2c+K++2017_4409) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 10.HD., E.21751, K. 18648, T.05.11.2015 (<https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2015-21751-k-2015-18648-t-05-11-2015/1590708/E+21751%2c+K++18648>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Bursa BAM 11. HD., E.2019/479, K. 2020/161, T.16.01.2020 (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mahkemesi/bursa-bam11-hd-e-2019-479-k-2020-161-t-16-1-2020>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); İstanbul BAM 33. HD., E.2018/2184, K.2019/658, T. 18.04.2019 (Kişisel Arşiv); Ankara BAM 11. HD. E.2018/1889, K. 2019/470, T. 12.03.2019 (Kişisel Arşiv).

⁴⁴¹ Benzer yönde bkz.: Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt 2*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 1747-1748; Kar, s. 459.

⁴⁴² Kuru/Aydın, s. 137-138; Tanrıver, s. 702.

yapmaması halinde ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi gereğince dava şartı noksanlığı giderilmediğinden, davanın dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddi⁴⁴³ söz konusu olacaktır.

Karşılınmayan ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle SGK'ya yapılan başvuru neticesinde, SGK'nın genellikle Anayasa'da yer alan sosyal güvenlik hakkı, yaşam hakkı ve sağlık hakkı çerçevesinde bir değerlendirme yaptığı ve nihai olarak Anayasa'nın 65. maddesi çerçevesinde finansal ölçüt kavramından hareketle ilaç bedelinin ödenmemesi yönünde görüş bildirdiği ve bu kapsamda bir yazı verdiği görülmektedir⁴⁴⁴.

4.2.4. Zamanaşımı

Zamanaşımı, maddi hukuktan kaynaklanan bir alacak hakkının, belirli bir süre kullanılmaması sebebiyle dava edilebilirlik niteliğini kaybetmesi anlamına gelir⁴⁴⁵. Esas olarak Türk Borçlar Kanunu'nda⁴⁴⁶ (TBK) düzenleme altına alınan zamanaşımı süresi, ilgili kanunlarda aksi yönde bir hüküm bulunmadıkça, on yıldır (TBK m. 146). Nitekim, Türk Borçlar Kanunu'nun 146 ila 161. maddelerinde zamanaşımına

⁴⁴³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 335; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 324.

⁴⁴⁴ Süregelen davalarda, SGK'nın bu kapsamda yaptığı savunmanın özeti şu şekildedir: "... Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları" başlıklı 65'inci maddesinde, "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." hükmü yer almaktadır. Bu madde ile Devlet herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak görevini yerine getirirken, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde ekonomik nedenlerle sınırlamalar getirmektedir. Ancak, Devletin ekonomik ve sosyal alandaki görevlerini yerine getirirken yapacağı düzenlemelerde sağlık hakkını ortadan kaldıran, tehlikeye düşüren ya da kısıtlayan kurallar getiremeyeceği açıktır. Anayasamızın "Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" başlıklı 11'inci maddesine göre "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." Bu hükme istinaden ve Anayasasının 65'inci maddesinde yer alan Devlet görevlerini kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir ifadesine paralel olarak 5510 sayılı Kanunun 72'nci maddesinde de Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonuna maliyet-etkililik ölçütleri ve genel sağlık sigortası bütçesini dikkate alarak geri ödenecek hizmetleri ve bedellerini belirleme görevi verilmiştir. ...". (Kişisel Arşiv) Sonuç olarak, SGK tarafından verilen karar, örneğin "pembrolizumab" etkin maddeli "Keytruda 100 Mg/4 Ml Iv İnfüzyonluk Çözelti İçeren Flakon" ticari isimli ilacın Kurum'un "Bedeli Ödenecek İlaçlar Listesi'nde" yer almadığından başvuru sahibinin/davacının talebinin yerine getirilemeyeceği şeklindedir.

⁴⁴⁵ Kar, s. 468. Ayrıca bkz. Yiğit, Devrim Pınar. *Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süre*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 23 vd.

⁴⁴⁶ RG. 4.2.2011, Sa. 27836.

ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak, zamanaşımının konumuz bağlamında önem arz eden en önemli niteliği, zamanaşımı sürelerinin usule ilişkin olmayıp, hakkın esasına ilişkin, yani maddi hukuka ait bir mesele olmasıdır⁴⁴⁷. Bununla birlikte, ilaç bedellerinin ödenmesi için açılacak davalarda, zamanaşımı defileri sürüldüğünde, mahkemenin ne şekilde inceleme yapacağı konusunda bir değerlendirme yapmak gerekirse, bu defiyi ileri sürüp sürmeme konusunda davalı/borçlunun iradesinin önem arz ettiğini belirtmek gerektiği kanaatindeyiz. Davalının Türk Borçlar Kanunu'nun 161. maddesi gereğince zamanaşımı defini ileri sürmemesi halinde, mahkemenin zamanaşımı süresini re'sen dikkate alması mümkün değildir⁴⁴⁸.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalar bakımından işlerlik kazanacak zamanaşımı süresine ilişkin olarak 5510 sayılı Kanun'da ve Genel Sağlık Sigortası Uygulamaları Yönetmeliği'nde özel bir düzenleme yapılmıştır. 5510 sayılı Kanun'un 97. maddesinin beşinci fıkrasına göre, "*Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin alacakları, hakkı doğuran olayın öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde istenmezse zamanaşımına uğrar, hakkı doğuran olay tarihinden itibaren ise beş yıl sonunda düşer.*" Genel Sağlık Sigortası Uygulamaları Yönetmeliği'nin 50. maddesinin birinci fıkrasında da aynı hüküm yer almaktadır. Burada işaret edilen hükümler ve Türk Borçlar Kanunu'nun 146. maddesi hükmünden yola çıkılarak, genel sağlık sigortalılarınca Kurum'a karşı ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle açılacak davalarda zamanaşımı süresinin, hakkı doğuran olayın öğrenilmesinden itibaren 2 yıl ve her halde 5 yıl olarak kabul edilmesi gerekir. 5 yıllık süre, hak düşürücü mahiyette nitelendirilebilecek olup, hakim tarafından re'sen gözetilmesi gerekecektir⁴⁴⁹. Burada, 2 ve 5 yıllık zamanaşımı sürelerinin uygulanma alanı bulabileceği ifade edilse de, acilen tedavi edilmesi gereken kanser hastaları bakımından, başvuru/davacının bir an önce başvuru yapmasının kendisi açısından daha faydalı olacağı belirtilmelidir.

⁴⁴⁷ Erdem, Mehmet. *Özel Hukukta Zamanaşımı*, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 8.

⁴⁴⁸ Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 1362.

⁴⁴⁹ Tanrıver, s. 221. Hak düşürücü süre, süreye bağlı haktan farklı olarak, belirlenen süre zarfında, hak sahibinin hakkı kullanmasını ya da bir işlem yapmasını gerekli kılar. Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Peksöz, Vildan. Hak Düşürücü Sürelerin Dava Şartı Olarak Nitelendirilme(me)si, (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024/1, s. 101-126).

Son olarak ifade edilmelidir ki, Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalar bakımından İş Mahkemeleri Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasıyla öngörülen Kurum'a başvuru zorunluluğu, özel bir dava şartı olduğundan, Kurum'a başvuru sırasında geçirilecek olan süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz⁴⁵⁰.

4.3. Davanın Tabi Olduğu Yargı Yolu (Yargı Kolu)

Bir uyuşmazlığı çözmekle görevlendirilen mahkemenin belirlenmesi için öncelikle, uyuşmazlığın hangi yargı yoluna (adli yargı yolu, idari yargı yolu gibi), dahil olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu kapsamda tespit edilen yargı yolunda yer alan, genel veya özel (ihtisas) görevli mahkemelerden hangisinin uyuşmazlığı çözeceği belirlenir⁴⁵¹.

Yargısal koruma kapsamında, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin önüne gelen bir olayda, davacının tabi olduğu sigorta rejimine göre hangi yargı yerinin (adli yargı- idari yargı ayrımı) görevli olarak kabul edileceğine ilişkin olarak 26.10.2015 tarihinde⁴⁵² verilen bir kararda, “... 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önce iştirakçi sıfatıyla çalışmakta olan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile emekli sıfatıyla 5434 sayılı Kanuna göre emekli, dul ve yetim aylığı almakta olanlar ve ayrıca memurlar ve diğer kamu görevlilerinden ileride emekliliğe hak kazanacaklar yönünden Sosyal Güvenlik Kurumunca tesis edilen işlem ve yapacağı muamelelerin “idari işlem” ve “idari eylem” niteliğini korumaya devam edeceği, dolayısıyla, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2/1-a maddesinde belirtilen idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları kapsamında bulunan, 5754 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte devlet memuru olarak emekli olan davacı tarafından açılan davanın, görüm ve çözümünün idari yargı yerinde görüleceği ...” tespit edilmiş ve bu nedenle İstanbul 9. İdare Mahkemesince verilen 12.05.2011 gün ve E:2011/821, K:2011/1158 sayılı görevsizlik kararının kaldırılması (davanın çözümünde idari yargının görevli olduğu

⁴⁵⁰ Tanrıver, s. 720.

⁴⁵¹ Kuru/Aydın, s. 43.

⁴⁵² T.C. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü E. 2015/744, K.2015/742, T.26.10.2015.

gerektiği) yönünde hüküm kurulmuştur. Buna mukabil, çalışmamızda inceleneceği üzere, sigortalının 4/a ve 4/b kapsamında çalışan olması durumunda ve 1 Mayıs 2008 tarihinden sonra göreve başlayan memurlar ile diğer kamu görevlileri ile bunların dul ve yetimleri hakkında, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılacağından, görevli yargı yeri, aynı Kanun'un 101. maddesi uyarınca, adli yargı bütünü içinde yer alan iş mahkemeleri olacaktır⁴⁵³.

5754 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce iştirakçisi sıfatıyla çalışmakta olan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile emekli sıfatıyla 5434 sayılı Kanun'a göre emekli, dul ve yetim aylığı almakta olanlar ve ayrıca memurlar ve diğer kamu görevlilerinden ileride emekliliğe hak kazanacaklar yönünden Sosyal Güvenlik Kurumu'nun tesis edeceği işlem ve yapacağı muameleler, idari birer işlem olarak kabul edilecek ve bunlara ilişkin uyuşmazlıklarda, idari yargı yerleri görevli olacaktır⁴⁵⁴. Yani, kişi, 5510 sayılı Kanun'un geçici 7. maddesinin dokuzuncu fıkrası uyarınca, 1 Mayıs 2008 tarihinden sonra devlet memuru statüsüne kavuşmuşsa, bunlar tarafından Kurum'a karşı açılacak karşılanmayan ilaç bedellerinin tahsili amacını taşıyan davalarda, idari yargı yerlerinin görevli olduğundan bahsedilemeyecektir. Eğer kişi, devlet memuru statüsünü bu tarihten önce kazanmış ya da devlet memurluğu statüsündeyken emekli olmuşsa (emekli sandığına bağlı ise), ilaç bedellerinin SGK'dan tahsili amacıyla Kuruma karşı açılacak davalarda görevli mahkeme idare mahkemesidir. Yine, kişi 4a sigortalısı veya 4b sigortalı statüsünde çalışıyorsa, davada görevli mahkeme iş mahkemesidir. 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesinin b bendine göre de; “... *İdari para cezalarına itirazlar ile 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklar hariç olmak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu veya Türkiye İş Kurumunun taraf olduğu iş ve sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklar ...*” in çözümünde iş mahkemeleri görevlidir.

Yukarıda değinilenlerin yanı sıra 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar kişi bakımından; çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (zorunlu

⁴⁵³ Bkz. aşa. Bölüm 4.4.

⁴⁵⁴ Kar, s. 256. Yargıtay 10. HD. E. 2014/6210, K. 2014/10601, T. 12.05.2014 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2014-6210-k-2014-10601-t-12-05-2014/1683234/E++2014_6210%2c+K++2014_10601) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

sigortalılar), çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar, ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafından ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlardır⁴⁵⁵. Keza, Genel Sağlık Sigortaları Uygulama Yönetmeliği'nin 5. maddesinde; "... Kanununun 60 ıncı maddesinde sayılan kişilerin genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Genel sağlık sigortası hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir. ..." şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Dolayısıyla genel sağlık sigortalısının ve genel sağlık sigortalısı sayılanların 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesi kapsamında, Kurum tarafından finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinden yararlanabilecekleri söylenebilir. Bu bağlamda, sayılan kişi grupları tarafından, ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsili amacıyla açılacak davalar, adli yargı bütünü içerisinde yer alan iş mahkemelerinde görülecektir.

4.4. Görevli Mahkeme

Görevli mahkeme ya da mahkemenin görevi ifadesinden, belirli bir davaya aynı yargı çeşidinde⁴⁵⁶ yer alan hüküm mahkemelerinden hangisi tarafından bakılacağı anlaşılmaktadır⁴⁵⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 1. maddesi uyarınca, mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir ve göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir⁴⁵⁸. Belirli bir dava hakkında görevli mahkemenin tespit edilebilmesi bakımından yapılan genel görevli mahkemeler ve özel görevli mahkemeler ayrımı⁴⁵⁹ çerçevesinde, açık bir kanun hükmüyle özel mahkemelerde görüleceği belirtilmemiş tüm dava ve işler, genel görevli mahkemelerin görev alanına girmektedir⁴⁶⁰. Bu çerçevede, genel

⁴⁵⁵ Bkz. yuk. Bölüm 2.2.

⁴⁵⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 97; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 131-133.

⁴⁵⁷ Kuru/Aydın, s. 43; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 204; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 102; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 97-98; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 135.

⁴⁵⁸ Ansay, s. 203; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 103; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 103; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 163.

⁴⁵⁹ Kuru/Aydın, s. 43; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 204; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 102-103.

⁴⁶⁰ Kuru/Aydın, s. 43; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 204; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 104.

görevli mahkemeler asliye hukuk mahkemesi ile sulh hukuk mahkemesi; özel görevli mahkemeler ise, iş mahkemesi, aile mahkemesi, kadastro mahkemesi vd. olarak sınıflandırılmaktadır⁴⁶¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 2. maddesi, dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalarda görevli mahkemenin, aksine bir düzenleme yapılmadıkça asliye hukuk mahkemesi olduğunu; 4. maddesiyle de belirli dava ve işler bakımından⁴⁶² sulh hukuk mahkemesinin görevli kılındığını belirlemektedir. Bu düzenlemelerin yanında, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un⁴⁶³ 6. maddesinin ikinci fıkrasıyla asliye hukuk mahkemelerinin görevi, "*... sulh hukuk mahkemelerinin görevleri dışında kalan ve özel hukuk ilişkilerinden doğan her türlü dava ve işler ile kanunların verdiği diğer dava ve işler...*" olarak belirlenmiştir. 5235 sayılı Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasıyla da sulh hukuk mahkemelerinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu (1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na⁴⁶⁴ yapılan atıfların HMK m. 447, II uyarınca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yapılmış sayılacağından) ile diğer kanunlarda belirtilen görevleri yerine getireceği düzenlenmiştir⁴⁶⁵.

Davanın açıldığı hukuk mahkemesinin o davaya bakmaya görevlendirilmiş bulunması şarttır. Bu hususa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde işaret edilmiştir. Mahkemenin görevsiz olduğunu taraflar yargılama sırasında her zaman ileri sürebilecekleri gibi, mahkeme de

⁴⁶¹ Kuru/Aydın, s. 43-44; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 205-206; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 102-103.

⁴⁶² Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 4. maddesine göre, sulh hukuk mahkemesinin görev alanına giren işler şunlardır: "*... Kiralanan taşınmazların, ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler ayrık olmak üzere, kira ilişkisinden doğan alacak davaları da dâhil olmak üzere tüm uyumsuzlukları konu alan davalar ile bu davalara karşı açılan davalar, - Taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalar, - Taşınır ve taşınmaz mallarda, sadece zilyetliğin korunmasına yönelik olan davalar, - 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği davalar ...*" (Örneğin HMK m.383 uyarınca çekişmesiz yargı işlerinde sulh hukuk mahkemesi görevlendirilmiştir.)

⁴⁶³ RG. 07.10.2004, Sa.25606.

⁴⁶⁴ RG. 2, 3,4.07.1927, Sa.622, 623, 624.

⁴⁶⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 204, 213.

kendisinin görevli olup olmadığı meselesini re'sen dikkate almalıdır. Bu mahkemenin görevli olmasının kamu düzeninden kaynaklanmasının bir sonucudur. Mahkemenin, göreve ilişkin kurallara riayet edilip edilmediğini, görevin bir dava şartı olması nedeniyle doktrinde de belirtildiği gibi, davanın en başında incelemesi gerekir. Yani, mahkemenin, görevli olup olmadığını taraflara ve dava konusuna ilişkin dava şartlarından önce incelemesi gerektiği söylenebilir⁴⁶⁶. Eğer taraflardan biri mahkemenin görevsiz olduğunu iddia ediyorsa mahkemeye vereceği dilekçede bu iddiasının dayanaklarını ve görevli olduğunu düşündüğü mahkemeyi de göstermelidir. Mahkeme, görev itirazını reddederse, esas hakkındaki incelemeye geçer; görevsiz olduğuna kanaat getirirse de görevsizlik kararı⁴⁶⁷ vermelidir⁴⁶⁸. Ayrıca, görevsizlik kararında görevli mahkemenin belirtilmesi gerekir. Nitekim bu karar, davanın dava şartı yokluğundan reddi halinde verilen kararın göreve ilişkin özel bir görünüm şeklidir⁴⁶⁹.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 101. maddesiyle bu Kanun'dan doğan uyuşmazlıkların çözümünde hangi mahkemenin görevli olduğuna işaret edilmiştir⁴⁷⁰. Buna göre, 5510 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması sırasında, ortaya çıkan uyuşmazlıkların, yine aynı kanunda aksine bir hüküm yoksa iş mahkemelerinde görülüp çözüme kavuşturulması esastır⁴⁷¹. Ancak, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 2. maddesinin üçüncü fıkrasında, iş mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde, “... iş mahkemesinin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince ...” İş Mahkemeleri Kanunu'nda öngörülen usul

⁴⁶⁶ Kuru/Aydın, s. 55; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 336; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 228; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 251.

⁴⁶⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 215. Görevsizlik kararı, usule ilişkin nihai kararlar arasında gösterilmektedir (Kuru/Aydın, s. 350; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 104; Tanrıver, s. 1142).

⁴⁶⁸ Kuru/Aydın, s. 56; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 103; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 104; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 215; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 164.

⁴⁶⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 104.

⁴⁷⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 146.

⁴⁷¹ Kar, s. 256; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 785; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 12; Kuru/Aydın, s. 644; Tanrıver, s. 219.

ve esaslara göre bakılacağı belirtildiğinden, asliye hukuk mahkemesinin, iş mahkemesi sıfatıyla da bu davalara bakması söz konusu olabilecektir⁴⁷².

Yukarıda⁴⁷³ bahsettiğimiz farklı statülere ilişkin ayırım, 5510 sayılı Kanun'dan kaynaklanmaktadır. Zira, 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ilk fıkrasında bu duruma işaret edilmiştir. Zorunlu sigortalı sayılanlar bu maddede üç ana gruba ayrılmış ve ilk grupta, iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar (m.4, I/a); ikinci grupta köy ya da mahalle muhtarları ile hizmet akdine tabi olmaksızın kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar (m.4, I/b); son grupta da devlet memurları ve kamu görevlileri (m.4, I/ c) yer almaktadır. Dolayısıyla sigortalının 4, I/a ve 4, I/b kapsamında çalışan olması ve 5754 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra memuriyete başlanmış olması durumunda görevli yargı yeri, 5510 sayılı Kanun'un 101. maddesi uyarınca, adli yargı bütünü içinde yer alan iş mahkemeleridir. Daha açık bir anlatımla 1 Mayıs 2008 tarihinden önce 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında olanlar (memurlar ile diğer kamu görevlileri) ile bunların dul ve yetimleri hakkında, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan hükümleri de dahil 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılacağından, bu kapsamda devlet memuru veya kamu görevlisi statüsündekilerin yukarıdaki sigortalılardan farklı statüde çalışması, hatta emekli olmadan önce sigortalılık ilişkisinin bu kapsamda başlamış olması halinde dahi, tabi oldukları yargı kolu idari yargı olacağından, görevli mahkeme de idare mahkemeleri şeklinde belirlenecektir⁴⁷⁴.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinde sayılan kişilerin, yine aynı Kanun'un 63. maddesinde⁴⁷⁵ sayılan sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sırasında⁴⁷⁶ ortaya çıkacak ihtilaflar, 5510 sayılı Kanun'un uygulanması sırasında ortaya çıkmış ihtilaflar olarak nitelendirileceği için, aynı Kanun'un 101. maddesinin açık hükmü

⁴⁷² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 784; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 40.

⁴⁷³ Bkz. yuk. Bölüm 2.2.

⁴⁷⁴ Kar, s. 256.

⁴⁷⁵ 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde sayılan hizmetler hakkında bkz. yuk. Bölüm 2.5.2.4.

⁴⁷⁶ Genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetlerden yararlanmanın koşulları; belirli bir süre prim ödeme, katılım payı alınması ve sevk zincirine uygun hareket etmektir (Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 610).

uyarınca, ilgili ihtilafların çözümünde, iş mahkemeleri görevli olacaktır. Başka bir anlatımla 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesi kapsamında, genel sağlık sigortalısı olan kişilerin hastalıklarının tedavisi için kullanmaları gereken ilaçlara ilişkin bedellerin, Kurum tarafından karşılanmaması nedeniyle doğacak uyuşmazlıklar, adli yargı bütünü içerisinde yer alan iş mahkemelerinde görülüp karara bağlanacaktır.

4.5. Yetkili Mahkeme

Bir dava ya da işe belirli bir Devlet ülkesinde bulunan hangi yerdeki görevli ilk derece (hukuk) mahkemesi aracılığıyla bakılacağını belirleyen kurallara, yetki kuralları denir⁴⁷⁷. Yetki kuralları, bir davanın, coğrafi açıdan hangi yerdeki mahkemelerde bakılacağını belirler ve bu açıdan, görev kurallarından farklılık arz eder⁴⁷⁸.

Yetki kuralları bakımından genel yetki-özel yetki ayrımı ve kesin yetki-kesin olmayan yetki ayrımı yapılmaktadır⁴⁷⁹. Kural olarak bütün davalar için uygulanma kabiliyetine sahip kurallara genel yetki kuralları⁴⁸⁰; bazı dava veya dava çeşitleri için kabul edilen istisnai nitelikteki, yani belli durumlar için öngörülen kurallara ise özel yetki kuralları denilmektedir⁴⁸¹.

Bunun yanında bir dava ya da işin mutlaka bir yer mahkemesinde bakılması öngörülmüşse, kesin yetki kurallarından; bir dava veya iş için kesin yetkili bir veya birden fazla mahkeme belirlenmemişse de kesin olmayan yetki kurallarından (Örneğin HMK m. 8; m. 10) bahsedilir⁴⁸².

⁴⁷⁷ Kuru/Aydın, s. 61; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 219; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 117; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 106; Tanrıver, s. 249; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 170.

⁴⁷⁸ Kuru/Aydın, s. 61-62; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 219.

⁴⁷⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 118-135; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 220.

⁴⁸⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 221; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 118-119; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 174; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 107-112.

⁴⁸¹ Kuru/Aydın, s. 62-63; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 220; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 122-130; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 181-192; Tanrıver, s. 251-252.

⁴⁸² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 220; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 110-112; Kuru/Aydın, s. 63.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, tarafların belirli hallerde yetkili mahkemeyi belirleyebilmelerine cevaz vermiş ve buna ilişkin kuralları, 17 ve 18. maddelerde düzenlemiştir⁴⁸³. Buna göre, taraflar tacir ya da kamu tüzel kişisi olmaları halinde, aralarında doğmuş ya da doğması muhtemel bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi yetkili mahkeme olarak belirleyebilirler⁴⁸⁴ (HMK m. 17). Ancak, kesin yetki kuralının varlığı halinde ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği işlerde, yetki sözleşmesi yapılamaz (HMK m. 18, I). Kesin yetki kuralının varlığı halinde, dava sadece kanunda öngörülen mahkeme veya mahkemelerde açılabilir⁴⁸⁵ ve kesin yetki kuralı kamu düzeninden kabul edildiği için, bu durumlarda yetki sözleşmesi yapılamayacaktır⁴⁸⁶. Taraflar, yetki sözleşmesiyle kesin yetkili mahkemenin yetkisini kaldıramazlar, aynı zamanda kesin yetkili mahkemenin yanında başka bir yer mahkemesinin yetkisini de kabul edemezler. Kişiler yetkinin kesin olmadığı durumlarda yetki sözleşmesi⁴⁸⁷ yaparak kendileri yetkili bir mahkeme belirleyebilirler ve taraflar bunun aksini kararlaştırmadıkça dava, yetki sözleşmesinde gösterilen yetkili mahkemede açılmalıdır⁴⁸⁸ (HMK m. 17, I son cümle).

Davanın görüleceği mahkemenin yetkisi kesin yetki ise dava mutlaka bu kesin yetkili mahkemede açılmış olmalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yetki kuralları m. 5 ila m. 16 arasında düzenlemiştir. Kanun, 5. maddesinde, diğer

⁴⁸³ Kuru/Aydın, s. 71; Tanrıver, s. 265-266; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 192-193.

⁴⁸⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 240.

⁴⁸⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 176; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 112.

⁴⁸⁶ Kuru/Aydın, s. 71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 241-242; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 116; Tanrıver, s. 266.

⁴⁸⁷ Yetki sözleşmesinin geçerli bir şekilde yapılabilmesi için kanun bazı sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamalardan birincisi sözleşmenin tarafları bakımından getirilmiştir. Bu sınırlama, özellikle sözleşmede zayıf konumda olduğu düşünülen tarafı korumak amacıyla getirilmiş, diğer sınırlama da, yetki sözleşmesinin konusu ve kesin yetki halleri bakımından getirmiştir. Bunun yanında yetki sözleşmesinin yazılı olarak yapılması, hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması, yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi gerekmektedir. Yetki sözleşmesiyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Aşık, İbrahim. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2011-97, s. 11-48); Budak, Ali Cem. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, (*Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2012/21, s. 1-25); Bolayır, Nur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri (*İstanbul Barosu Dergisi*, 2011/5, s. 131-147).

⁴⁸⁸ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 141-145.

kanunlardaki hükümleri saklı tutarak yetkiye ilişkin kuralların HMK hükümlerince belirleneceğini belirtmiş ve kesin yetki hallerine (Örneğin HMK m. 11, I; m. 12, I; m. 14, II; m. 15, II) açıkça belirtmek suretiyle işaret etmiştir. Genel yetkiye ilişkin kural, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrasında, "...*davalı gerçek veya tüzel kişinin, davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri ...*" olarak belirlenmiştir⁴⁸⁹. Yerleşim yeri, gerçek kişiler bakımından 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun⁴⁹⁰ 19. maddesinde kişinin sürekli kalma (yerleşme) niyetiyle oturduğu yer; tüzel kişiler bakımından ise, aynı Kanun'un 51. maddesinde, kuruluş belgesinde başka bir hüküm yer almadıkça, tüzel kişiliğin işlerinin yönetildiği yer olarak belirlenmiştir⁴⁹¹.

Özel yetki kuralları, kural olarak kesin değildir ve kesin olmayan özel yetki kuralları, genel yetkili mahkemenin yetkisini kaldırmaz⁴⁹². Kesin olmayan yetki kuralları, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 116. maddesinde bir ilk itiraz sebebi olarak öngörülmüştür⁴⁹³. Kesin yetkinin bulunduğu haller ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde dava şartları arasında sayılmıştır⁴⁹⁴. Dolayısıyla mahkemenin, kesin yetki kurallarına uyulup uyulmadığını kendiliğinden gözetmesi gerekir⁴⁹⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu yanında, çalışmamız bağlamında önem arz eden bir diğer düzenleme 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'dur. Bu Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasında; "... *iş mahkemelerinde açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi ile işin veya işlemin yapıldığı yer mahkemesidir. ...*" düzenlemesi yer almaktadır. Doktrinde bu kuralın, özel bir kesin yetki kuralı olduğuna işaret

⁴⁸⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 221; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 107; Tanrıver, s. 250.

⁴⁹⁰ RG. 08.12.2001, Sa.24607.

⁴⁹¹ Kuru/Aydın, s. 63-64; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 223.

⁴⁹² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 226; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 174, 181.

⁴⁹³ Kesin olmayan yetki kurallarının varlığı halinde yetkisizlik itirazı ile ilgili bkz.: Ansay, s. 205

⁴⁹⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 239; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 136-137.

⁴⁹⁵ Tanrıver, s. 263.

edilmiştir⁴⁹⁶. Bu çerçevede, SGK'ya karşı açılacak ilaç bedellerinin Kurum tarafından tedavi süresince ve hiçbir kesinti yapılmaksızın karşılanması talepli davalarda, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, davalının yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacak; dolayısıyla işlemi gerçekleştiren SGK İl Müdürlüğü⁴⁹⁷ veya SGK'nın merkezinin bulunduğu Ankara İş Mahkemelerinin de yetkili olduğu sonucuna varılabilecektir⁴⁹⁸. Nitekim, şubeler, bir kuruluş etrafında faaliyet gösteren hukuki ve mali özerkliğe sahip olmasa da merkezin yaptığı işlemleri yapma yetkisine sahip bulunan yerlerdir⁴⁹⁹. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun idari yapısına bakıldığında, 5510 sayılı Kanun ve diğer kanunlarda Kurum'a yetki verilmiş işlemlerin yapılmasında, sosyal güvenlik merkezlerinin de faaliyette bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 14. maddesinin birinci fıkrası anlamında bu yerlerin de şube olarak kabul edilmeleri gerekir⁵⁰⁰. Yargıtay, Sosyal Güvenlik Merkezlerinin, Kurum ve sigortalılar bakımından bağlayıcı olacak şekilde mevzuattan kaynaklanan

⁴⁹⁶ Tanrıver, s. 220.

⁴⁹⁷ İdare hukukunda geçerli olan yetki genişliği ilkesi, "...bir yerin veya bir hizmetin başında bulunan görevliye, aslında merkeze ait olan karar alma ve uygulama gibi kamu gücünden kaynaklanan yetkilerin..." tanınması olarak ifade edilmektedir (Derdiman, R. Cengiz. Kamu Yönetiminde Yetki Genişliği, *Amme İdaresi Dergisi*, 1995, 28/4, 65-80) s. 66). Yetki genişliği ilkesinin uygulaması ise, kanunla veya kanuna uygun şekilde gerçekleştirildiğinden, yetki genişliği, yetki devrinin uygulaması olarak ifade edilir. (Yılmaz, Dilşat. 'Yetki Genişliği' İlkesi Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, 11/1, 1245-1254), s. 1246). Bu yetkiyi kullanan kişiler merkez hiyerarşisine tabidirler ve merkez örgütü içinde sayılırlar. Dolayısıyla kamu gücü merkezi idarenin elinde kalmaya devam eder ve yetki genişliğini kullanan makam veya organ, kamu tüzelkişiliğini kullanır (Yılmaz- Yetki Genişliği, s. 1247). Sonuç olarak, genişletilmiş yetkiye sahip olan görevlilerin merkeze bağlı ve hiyerarşik düzen içinde kullandığı yetkilerinin, merkeze ait kararlardan veya işlemlerden herhangi bir farkı da yoktur (Derdiman, s. 67).

⁴⁹⁸ Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlı il müdürlüğünün yapmış olduğu bir işlem sebebiyle iş mahkemesinde açılacak davalarda yetkili mahkemenin SGK Başkanlığının merkezinin bulunduğu Ankara veya davacının işlemlerini yürüten şubenin bulunduğu yer mahkemesi olduğu yönündeki karar için bkz.: Yargıtay 20.HD, E. 2020/405, K.2020/1060, T. 27.02.2020 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-20-hd-e-2020-405-k-2020-1060-t-27-02-2020/3820387/E++2020_405%2c+K+2020_1060) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁴⁹⁹ Kara, Hacı. Türk Hukukunda İrtibat Bürosu ve Özellikleri, *İzmir Barosu Dergisi*, 2018/3, s. 167-198), s. 178.

⁵⁰⁰ Şamlıoğlu, s. 219.

görevlerini yerine getirdiği ve bu sebeple işlemlerinin, şube işlemi olarak nitelendirilmesi gerektiği yönünde hüküm kurmaktadır⁵⁰¹.

Özel bir dava şartı olarak öngörülen, Kurum'a dava açmadan önce yapılacak başvurunun⁵⁰², Kurum'un merkezi veya şubesi olan SGK İl Müdürlüğü'ne yapılması ihtimalinde, davanın orada da açılabileceğini belirtmek gerekir. Örneğin, başvuru hasta, Malatya'da ikamet etse de, ödemenin yapılması için Sosyal Güvenlik Kurumu'nun merkezi olan Ankara'da idari başvuruyu yaptığında, idarenin verdiği ret kararına karşı, davanın Ankara mahkemelerinde açılması söz konusu olmaktadır. Başka bir örnek vermek gerekirse, hastanın Eskişehir'de bulunması halinde, Eskişehir SGK İl Müdürlüğüne yaptığı başvuruda, Eskişehir İş Mahkemeleri de Ankara İş Mahkemeleri ile birlikte davaya bakacak yetkili ve görevli mahkeme olarak karşımıza çıkar⁵⁰³.

Davanın, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun işlem yapan il müdürlüğünden başka bir yerde açılıp açılmayacağı ihtimalini değerlendirmek gerekirse; örneğin, davacının yerleşim yerinin Gaziantep, hastalığın teşhis edildiği yerin Antalya olması ve başvurunun da Antalya'da yapılması halinde, yetkili mahkemenin, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrasında yer alan hükmün özel bir kesin yetki kuralı olması nedeniyle Gaziantep mahkemeleri değil, Antalya mahkemeleri olarak belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Son olarak, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin beşinci fıkrasında, yetki sözleşmelerine ilişkin getirilen özel hükme göre, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinde yer alan hükümlere aykırı yetki sözleşmesi yapılamayacağı, yapılmış olsa da geçersiz olacağına işaret etmek gerekir⁵⁰⁴. Kanun'da bu yönde bir hüküm yer

⁵⁰¹ Yargıtay 21. HD. E. 2014/15021, K.2014/20545, T.20.10.2014 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-21-hd-e-2014-15021-k-2014-20545-t-20-10-2014-sigortaliligin-baslangic-tarihinin-tespiti-istemi/1487189/E++2014_15021%2c+K+2014_20545) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 21. HD. E.2015/4846, K.2016/173, T.19.01.2016 (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/21-hukuk-dairesi-e-2015-4846-k-2016-173-t-19-1-2016>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵⁰² Bkz. yuk. Bölüm 4.2.3.

⁵⁰³ Bu görüşümüze paralel olarak, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi, 19.03.2024 günlü ve 2022/2384 E., 2024/553 K. sayılı kararıyla, davacının Adana SGK İl Müdürlüğü'ne yaptığı ilaç bedelinin ödenmesini konu alan başvurusunun akabinde, Ankara İş Mahkemelerinde açtığı davada kendisini yetkili görerek karara bağlamıştır. (Kişisel Arşiv)

⁵⁰⁴ Kuru/Aydın, s. 71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 786-787; Tanrıver, s. 543.

almasaydı dahi fiilen ilaç bedellerine ilişkin davalarda, sigortalı ile SGK arasında bir yetki sözleşmesi yapılmasının muhtemel olmadığı söylenmelidir. Bunun yanında, Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalarda yetkili mahkemeyi düzenleyen İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen yer mahkemelerinin yetkisinin, özel bir kesin yetki kuralı niteliği taşıdığı kabulü halinde, yetki sözleşmesi yapılması mümkün olmayacaktır.

4.6. Davanın Tarafları

4.6.1. Genel Olarak

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalarda, davacı taraf konumunda sigortalı/hasta ve davalı taraf konumunda ise, Sosyal Güvenlik Kurumu bulunur. Davanın taraflarının sahip olması gereken belirli özellikler bulunmaktadır ve bu kapsamda, davanın en başında, henüz işin esasına geçilmeden mahkemece re'sen incelenecek olan taraflara ilişkin dava şartları, taraf ehliyetinin varlığı (HMK m. 50; m. 114, I/d), dava ehliyetinin varlığı (HMK m. 51; m. 114, I/d), kanuni temsil söz konusuysa yasal temsilcinin gerekli niteliklere sahip olduğu (HMK m. 114, I/d), dava takip yetkisinin varlığı (HMK m. 53, m. 114, I/e), vekil marifetiyle takip edilen davalarda vekilin davaya vekalet ehliyetinin bulunması ve usulüne uygun şekilde düzenlenmiş olan vekaletnamenin varlığıdır (HMK m. 114, I/f)⁵⁰⁵.

Dava, bir başkası tarafından subjektif hakkı ihlal edilen ya da bu hakkı tehlikeye sokulan kimselerin veya kendisinden haksız bir talepte bulunulan kişinin, mahkemeden hukuki himaye istemesi olarak tanımlanabilir⁵⁰⁶. İşte burada, mahkemeden hukuki himaye isteyen kişiye davacı⁵⁰⁷; davacının subjektif bir hakkını ihlal eden, tehlikeye sokan ya da ondan haksız bir talepte bulunan kişiye de davalı

⁵⁰⁵ Kuru/Aydın, s. 133. Burada sayılanlara ek olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 84. maddesinde öngörülen teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi de taraflara ilişkin dava şartları arasında gösterilmiştir (bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 327-328).

⁵⁰⁶ Kuru/Aydın, s. 104; Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*, C. I, C. II, 7. B., İstanbul 2000, s. 377; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 271.

⁵⁰⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 259; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 189-190; Atalı/Ermene/Erdoğan, s. 212.

denir⁵⁰⁸. Hukukumuzda, iki taraflı sistem egemendir⁵⁰⁹ ve bu sebeple davacı veya davalı tarafta birden fazla kişi yer alsa bile, daima iki tarafın varlığından bahsedilir⁵¹⁰. Bir davada hüküm, yalnızca o davanın tarafları hakkında verilir ve onlar bakımından kesin hüküm teşkil eder⁵¹¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda esas alınan şekli taraf kuramına göre⁵¹², dava dilekçesinde davacı ve davalı tarafta gösterilen kişiler arasında dava devam eder ve buna göre hüküm kurulur. Dolayısıyla taraf sıfatı, yani o kişilerin gerçekten davanın tarafı olup olmadıkları bir usul hukuku sorunu değil, maddi hukuk sorunudur⁵¹³ ve ancak davanın esasına girildikten sonra belli olur⁵¹⁴.

Taraf ehliyeti, bir davada taraf olabilme kabiliyetini ifade eder. Taraf ehliyeti, medeni hukuktaki hak ehliyetinin, medeni usul hukukundaki karşılığını oluşturur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 50. maddesine göre, “... *medenî haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir.*” Dolayısıyla hak ehliyeti bulunan her gerçek kişi (TMK m. 8) ve tüzel kişi (TMK m. 48), davada taraf ehliyetine sahiptir ve ölümle veya diğer sona erme halleriyle bu ehliyet son bulana kadar davacı veya davalı olunması mümkündür. SGK'ya karşı dava açma ihtimali bulunan gerçek kişiler bakımından, ölüm ile taraf ehliyeti son bulacaktır. Keza, dava açıldıktan sonra ölen taraf da taraf ehliyetini kaybetmiş olur⁵¹⁵. Taraflardan birisinin ölümü üzerine, mirasçılar mirası reddetmemişse, kanunda belirlenen süreler geçinceye kadar (üç ay) dava ertelenir (HMK m. 55). Yine “... *bununla beraber hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, talep üzerine davayı takip için kayyım atanmasına karar verebilir. ...*” (HMK m. 55, I, 2. cümle).

⁵⁰⁸ Kuru/Aydın, s. 104; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 180; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 189-190; Yılmaz- İslah s. 355; Üstündağ, s. 377; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 259.

⁵⁰⁹ Atalı/ErmeneK/Erdoğan, s. 210.

⁵¹⁰ Atalı/ErmeneK/Erdoğan, s. 210-211.

⁵¹¹ Kuru/Aydın, s. 105; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 180; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 261-262.

⁵¹² Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 190; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 180-181; Tanrıver, s. 535.

⁵¹³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 261-262; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 190.

⁵¹⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 181; Kuru/Aydın, s. 105-106.

⁵¹⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 263-265.

Malvarlığı haklarını konu alan davalarda, dava devam ederken davacının ölmesi halinde, davacının mirasçılarının, davayı zorunlu dava arkadaşı olarak hep birlikte takip etmesi mümkündür⁵¹⁶.

Dava ehliyeti ise, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir ve fiil ehliyetine sahip olan tüm gerçek ve tüzel kişiler, dava ehliyetine de sahiptir (HMK m. 51). Ayırt etme gücüne sahip (mümeyyiz), ergin (reşit) olan ve kısıtlı olmayan her gerçek kişi tam dava ehliyetine sahiptir (TMK m. 9)⁵¹⁷. Tam dava ehliyetine sahip olanlar, bizzat dava açıp yürütebilirler. Ayırt etme gücüne sahip mümeyyiz küçükler ve kısıtlılar ise kural olarak fiil ehliyetine sahip olmadıklarından, belirli istisnalar dışında (kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımı ile vesayet makamı tarafından meslek veya sanatla uğraşma izni verilenler) dava ehliyetine de sahip değildirler. SGK'ya karşı açılacak bir davada, ayırt etme gücüne sahip bir küçük veya kısıtlı bulunması halinde, bunların yasal temsilcileri vasıtasıyla temsil olunmaları gerekir. Tam ehliyetsizler bakımından da, bunların temsili yasal temsilcileri tarafından gerçekleştirilecektir. Küçük, yani ergin olmayan çocuklar üzerindeki velayet hakkının ait olduğu kişiler, veli olarak adlandırılır. Davada küçüğü temsil edecek kişi, veli ya da vasi ya da kayyım tarafından dava açılır ve davacı hanesine küçük veya kısıtlının ismi yazılıp, temsilci olarak da yasal temsilcinin adı, soyadı ve adresi yazılır. Yasal temsilci davada taraf olmayıp, yalnızca küçüğü veya kısıtlıyı davada temsil eden kişidir⁵¹⁸.

Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine iş mahkemelerinde açılacak ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ödenmesini konu alan davalarda tarafların kimlerden teşekkül edeceğine aşağıdaki başlıkta yer verilecektir.

⁵¹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 265; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 192.

⁵¹⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 270.

⁵¹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 270-272; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 197-198.

4.6.2. Davacı

4.6.2.1 Sigortalı

Çalışmamızın ilk bölümünde⁵¹⁹ detaylıca açıkladığımız, genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına dahil olanlar (örneğin yabancılar), karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalarda, davacı konumunda yer alabilecektir. Burada, çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (zorunlu sigortalılar), çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar ve ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafında ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlara ayrıca işaret edilecektir.

4.6.2.1.1. Çalışan ve Çalışma Geliri Üzerinden Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar (Zorunlu Sigortalılar)

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalarda, davanın taraflarına ilişkin olarak, öncelikle kimlerin davacı olabileceğine işaret etmek gerekir. Ülkemizde, sosyal güvenlik hukuku çerçevesinde zorunlu sigortalı olarak kabul edilen kimselere ilişkin belirleme 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ilk fıkrasında yapılmıştır. Zorunlu sigortalı olanlar, bu madde kapsamında üç ana grupta ifade edilmiştir. İlk grupta, iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar (m.4/I, a); ikinci grupta bağımsız çalışanlar (m.4/I, b); son grupta ise devlet memurları ve kamu görevlileri (m.4/I, c) bulunmaktadır⁵²⁰.

Sigorta ilişkisi doğuran faaliyetleri dikkate alındığında yukarıda yer alan genel kural içine girmeyen, fakat faaliyetleri itibariyle sosyal güvenceye kavuşturulması gereken bazı kategoriler de, ilgisine göre, bu üç ana gruptan biri ile ilişkilendirilmiş ve onlar gibi sigortalı sayılmışlardır. Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasına göre sigortalı sayılanlar; iş sözleşmesine tabi olarak çalışmamakla birlikte, (4/a) kapsamında sigortalı olarak değerlendirilen çalışanlar belirtilmiştir.

⁵¹⁹ Bkz. yuk. Bölüm 2.

⁵²⁰ Alper, s. 396; Sözer, s. 218; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 939; Sümer/Kayırgan, s. 795-800; Alper-Gelir Testi, s. 57; Caniklioğlu, Nurşen/Özkaraca, Ercüment. Sanatçıların Sosyal Güvenliği, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası), 2014/2, s. 637-664), s. 637.

Çalışma ilişkisi sigorta ilişkisi kurulmasının ana gerekçesini oluşturmakla birlikte, bunun yanında devlet politikaları uyarınca kendilerine sosyal koruma sağlananlar da sigorta ilişkisinin tarafı haline gelmektedir⁵²¹.

İşçi sendikaları ve işçi konfederasyonlarının başkanlık ve yönetim kurullarına seçilenler (m.4, II/a), düşünürler, sanatçılar ve yazarlar (4, II/b), 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar (4, II/d), 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen umumi kadınlar (4, II/e) ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler (4, II/f) hakkında da (4/a) hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir⁵²².

Sigortalı olabilmenin en önemli unsuru olan iş sözleşmesi, Anayasa Mahkemesi tarafından “... bir kimsenin ücret karşılığında belirli veya belirsiz bir süre için hizmet görmeyi, hizmeti iş sahibinin emrinde bulundurmaya, iş sahibinin de ona bir ücret vermeyi üstüne almasıdır. ...” şeklinde ifade edilmiştir⁵²³. Buna göre, geçerli bir hizmet sözleşmesinin varlığı için; iş görme, ücret ve bağımlılık unsurlarının üçünün de bir arada bulunması gerekir⁵²⁴.

⁵²¹ Sözer, s. 13, Arıcı, s. 281-283.

⁵²² Sümer/Kayırgan, s. 60; Caniklioğlu/Özkaraca, s. 637.

⁵²³ Anayasa Mahkemesi'nin 27.9.1967 tarih ve 336/29 sayılı kararı. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1967-29-nrm.pdf>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024) (Yazıcı, Erdal, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Hizmet Tespiti*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 29).

⁵²⁴ Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin E. 2014/26435, K..2015/1649 sayılı ve 30.01.2015 tarihli bir kararı şu şekildedir; “... Ücret, BK m. 313 anlamında hizmet akdini oluşturan unsurlardandır ve bu unsurun yokluğu durumunda çalışma ya vekalet sözleşmesine, ya da bir sözleşme ilişkisi bulunmaksızın hatur, yardım, dayanışma, arkadaşlık gibi bir nedene dayanmaktadır. 506 sayılı Kanuna göre sigortalılık niteliği için ücret zorunlu unsur değildir. Bu husus, anılan Kanunun 3-I-B, 6 ve 78/2. maddeleri hükmünde açıkça görülmektedir. Bilindiği gibi çalıştırılanlar, işe alınmalarıyla sigortalı olurlar (506 SK. m. 6). Maddenin çalıştırılanlar sözüne yer verip, aksine, hizmet akdi ile çalıştırılanlar ifadesine yer vermemesi karşısında, zaman ve bağımlılık koşulu gerçekleşmiş ise ücret koşulu gerçekleşmese de, kişi, sigortalı sayılmalıdır. ...” (https://legalbanknet.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2014-26435-k-2015-1649-t-30-01-2015-hizmet-tespiti-istemi/1497957/2014_26435+E+%2c+2015_1649+K++) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Ayrıca bkz.: Süzek, Sarper. *İş Hukuku*, 2. B., Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 285 vd.; Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 535- 536; Aktay, Nizamettin/Arıcı, Kadir/Senyan Kaplan, E. Tuncay. *İş Hukuku*, 6. B., Gazi Kitabevi, Ankara 2013, s. 27; Eyrenci, Öner/Taşkent, Savaş/Ulucan, Devrim/Baskan, Esra. *İş Hukuku*, 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2020, s. 50 vd.

İş ilişkisi kapsamında sigortalı sayılabilmek açısından, iş görme ve bağımlılık unsurlarının yanında ücretin de bulunması gerekir. Ücret iş sözleşmesinin zorunlu unsurlarından biri olmakla birlikte, doktrinde de ifade edildiği üzere, hizmet ilişkisinin var olması için ücretin açıkça belirlenmesi zorunlu değildir⁵²⁵. Ancak, bazı özel durumlarda hizmet ilişkisinin var olup olmadığının tespiti için ücretin özellikle araştırılması gerekmektedir⁵²⁶.

İşçinin işi, belirli ya da belirsiz bir zaman dilimi içinde yerine getirmesi ve işverenin emri altında ona bağımlı olarak çalışması yani bağımlılık unsuru ise hem hizmet sözleşmesini iş görme borcu doğuran diğer sözleşmelerden ayırmakta hem de işçinin sigortalı olup olmadığının tespiti bakımından özel önem arz etmektedir⁵²⁷.

Bağımlılık ölçütünün bir yansıması olarak işin işverenin işyerinde yerine getirilmesi ölçütü ise yıllar içinde Yargıtay içtihatları⁵²⁸ ile oluşturulsada günümüzde işçilerin klasik anlamda işyerinde çalışmaları zorunlu değildir. Nitekim uzaktan çalışma, evden çalışma, tele çalışma gibi kavramlar bugün için uygulamada sıklıkla karşılaşılan kavramlardır. Dolayısıyla bu ölçütün günümüz koşullarında her olaya uygulanması mümkün değildir. Zira, teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan atipik ve esnek çalışma biçimlerinde⁵²⁹, işçi işverenin işyerinde çalışmasa dahi işverenin iş organizasyonu dahilinde çalışıyorsa bu iş ilişkisinin de sigorta ilişkisini doğurduğunun kabulü gerekmektedir⁵³⁰. Bu şekilde esnek ve atipik çalışma biçimlerinde, işin işverene ait işyerinde görülmemesi, işçinin sigortalılığına engel

⁵²⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 78; Özveri, Murat. *Yargı Kararları ve Sigortalı Hizmetlerin Tespiti*, VII. Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu, Sosyal Güvenlik Denetmenleri Derneği Yayını, Denizli 2015, s. 236.

⁵²⁶ Aktay/Arıcı/Seneyen Kaplan, s. 27-28.

⁵²⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 78-79.

⁵²⁸ “... Bir kimsenin Sosyal Sigorta Kanunu anlamında sigortalı niteliğini edinebilmesi için başlıca üç koşulun gerçekleşmiş bulunması gerekir. 1 - İş ilişkisi kural olarak hizmet akdine dayanmalıdır. 2 - Hizmet akdinin çalıştırılana yüklediği edim işverene ait işyerinde görülmelidir. 3- Çalıştırılan, Sosyal Sigortalar Kanununun 3. maddesinde sigortalı sayılmayanlar olarak belirtilen kişilerden olmamalıdır. ...” Yargıtay 10. HD, E. 1990/2547, K.1990/2749, T. 20.03.1990. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-1990-2547-k-1990-2749-t-20-03-1990-calismanin-tespiti/431672/E++1990_2547%2c+K+1990_2749) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵²⁹ Süzek, s. 249 vd.; Aktay/Arıcı/Seneyen Kaplan, s. 51 vd.

⁵³⁰ Aktay/Arıcı/Seneyen Kaplan, s. 28.

olmamalıdır⁵³¹. Nitekim, son dönemde konuya ilişkin verilen Yargıtay kararlarında da bu hususun irdelenmesinin önemine dikkat çekilmektedir⁵³². Sonuç olarak, işçi olarak kabul edilen herkes m. 4/1-a statüsünde sigortalıdır.

Sigorta ilişkisinin kurulması için işçi ile işveren arasında geçerli bir iş sözleşmesi bulunması zorunlu değildir⁵³³. İşçi, çalıştırılması yasak olan bir işte çalıştırılmış olsa dahi, çalıştığı sürece sigortalı sayılması gerekmektedir. Ancak, burada şu hususa dikkat çekilmelidir; sigortalı sayılmak için fiili çalışma olgusunun varlığı şarttır ve fiili çalışma yoksa, olmayan bir çalışmanın tescili de yapılamaz⁵³⁴.

Sosyal sigorta ilişkisinde prim ödeme yükümlülüğü altında olan ve bu ilişkiden doğan tüm yükümlülükleri yerine getirdiğinde sosyal sigortadan faydalanma konusunda hak sahibi konumunda olacak kişiler de Kanun'un 4/1-b maddesi kapsamında sigortalı sayılmaktadır⁵³⁵. Örneğin; köy ya da mahalle muhtarları ile hizmet akdine tabi olmaksızın kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar veya 5510 sayılı Kanun gereğince gelir vergisinden muaf olmakla birlikte ilgili esnaf/sanatkar odasına kaydolan esnaf/sanatkarlar genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda ilgili esnaf, önce ilgili siciline akabinde ise ilgili

⁵³¹ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 284-285.

⁵³² "... Davacının evde hazırladığı yemeği davalı işverene ait işyerinde çalışanlara sunup servis etmesi ve işverenden maddi karşılığını alması olarak yerine getirilen faaliyette öncelikle taraflar arasında hangi akdi ilişkinin kurulduğu açıklıkla belirlenmeli, bu kapsamda hizmet sözleşmesinin zaman ve bağımlılık unsurlarının mevcut olup olmadığı özellikle irdelenip, bu unsurların nasıl ve ne şekilde gerçekleştiği ortaya konulmalı, dönemsel sigorta primleri bordrolarında bildirimleri yapılan kişiler ile yöntemince saptanacak aynı çevredeki işverenler ve çalıştırdıklarının bilgi ve görgülerine başvurulmalı, hizmet akdinin varlığı durumunda bu kez fiili çalışmanın başlangıç ve sona erme tarihleri netleştirilerek bu tarihler arasında günde kaç saat hizmet verildiği belirginleştirilip buna göre öngörülen yöntemle dönüştürme işlemi yapıldıktan sonra elde edilecek sonuca göre karar verilmelidir. ..." Yargıtay 10. HD. E. 2017/3099, K. 2017/5589, T. 11.09.2017. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2017-3099-k-2017-5589-t-11-09-2017/2937450/E++2017_3099%2c+K++2017_5589) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵³³ Öztürk, Meltem. *Hizmet Akdine Dayanan Sosyal Sigorta İlişkisinin Dava Yolu İle Tespiti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2010, s. 143; Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 583-586, Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 200-202.

⁵³⁴ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 583 vd.; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 200; Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigorta İlişkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1991, s. 130.

⁵³⁵ Bkz. yuk. Bölüm 2.2.1.

odaya kayıt yaptırmakla birlikte başkaca bir işleme gerek olmaksızın sigortalı olmaktadır⁵³⁶.

Kanun'un 4/1-c maddesinde kamu görevliliği bağlamında sigortalı olmak dört temel şarta bağlanmıştır. Bunlar; kamu idarelerinde çalışma, kadro ve pozisyonlarda çalışma, sürekli çalışma ve 4/1-a ve 4/1-b kapsamında sigortalı olmamadır⁵³⁷. Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesine göre kamu kurumlarında; memur, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçi olmak üzere dört temel istihdam şekli bulunmaktadır. Memur ve sözleşmeli personel 4/1-c kapsamında sigortalı sayılmaktadır⁵³⁸. Ancak, işçiler ve geçici personel 4/1-c kapsamına girmemektedir. Anılan son iki grup içinde yer alanlar işçi sınıflandırması içinde genel sağlık sigortalısı sayılmıştır⁵³⁹.

4.6.2.1.2. Çalışmaya Bağlı Geliri Olmayan Ancak Prim Ödeyerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar ve 60/1-g Kapsamında Olanlar

Zorunlu sigortalılık şartlarını sağlamayan, ancak, gelir sahibi olan kişiler, primlerini kendileri ödemek sureti ile isteğe bağlı olarak genel sağlık sigortalısı olabilmektedirler⁵⁴⁰. 5510 sayılı Kanun'un 50. maddesinde isteğe bağlı sigorta; "... kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigorta ..." şeklinde tanımlanmaktadır. Anılan maddenin devamında isteğe bağlı sigortalılık için öncelikli olarak kişinin Türkiye'de ikamet ediyor olması gerektiği belirtilmiş, bunun yanında sigortalının, "... a) Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak, b) Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak, c) 18 yaşını doldurmuş bulunmak, d) İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak ..." şartlarını haiz olması gerektiği belirtilmiştir (m. 50, II)

⁵³⁶ Sözer, s. 165.

⁵³⁷ Sözer, s. 169.

⁵³⁸ Bkz. yuk. Bölüm 2.2.1.

⁵³⁹ Sözer, s. 170.

⁵⁴⁰ Alper, s. 396; Sözer, s.218.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, isteğe bağlı sigortalı olanlar, genel sağlık sigortası primi de ödemektedir. Ancak isteğe bağlı sigortalı olanların dışında olup 5510 sayılı Kanun'un 60/1-g maddesi kapsamında da genel sağlık sigortası primi ödeyen kişiler mevcuttur. Dolayısıyla gerek isteğe bağlı sigortalı olan kişiler, gerekse 60/1-g maddesi kapsamında sadece genel sağlık sigortası primi ödeyenler de karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalarda, davacı sıfatını taşıyabileceklerdir.

4.6.2.1.3. Ödeme Gücü Olmayan ve Primleri Devlet Tarafından Ödenerek Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Alınanlar

Bu kapsamda, primleri Hazine ya da ilgili Kurumlarca ödenek suretiyle genel sağlık sigortası kapsamına alınan kişiler yer almaktadır. 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin 1-c bendi gereğince; 1-a ve b bentleri gereğince sigortalı sayılmayanlardan,

“... Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar, Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler, 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler, 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar, Harp malûllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar, 18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun ek 16. maddesine göre aylık alan kişiler, 11/10/1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat

ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler, 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler, Bu Kanun veya bu Kanun'dan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler, Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar ..." genel sağlık sigortalısı sayılır.

Bu kişiler, genel sağlık sigortası sisteminin zorunluluğunun bir sonucu olarak anılan şartları taşımaları halinde genel sağlık sigortalısı sayılırlar ve primleri Devlet tarafından karşılanır. Kişilerin bu şartları taşıyıp taşımadığı gelir testi sonucunda belirlenir.

4.6.2.2. Sigortadan Yararlanan

Özel sigortalarda, sözleşmenin tarafı olan ve kendisi için ekstra prim ödenen kişi sigortalı olurken, sosyal sigortalarda, fiili çalışmanın başlaması ile ve şartları varsa sigortalı ve aile üyeleri, sosyal sigortanın kapsamına dahil olmaktadır⁵⁴¹.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin verdiği tedavi süresince kullanılacak "Keytruda" isimli ilacın bedelinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ödenmesini konu alan 31.03.2022 tarihli kararına göre⁵⁴², açılacak davanın tarafının kim olduğuna ilişkin olarak, davacının yararlandığı sağlık güvencesinin ne olduğu ve kimin adına bundan faydalandığının öncelikle tespit edilmesi gerekir. Bu kapsamda, "... davacının 4/1-a, b, c veya genel sağlık sigortalı gibi hangi sağlık güvencesinden yararlandığı, buna ek olarak davacının kendi sağlık sigortasından mı yoksa eşi, çocuğu gibi bir yakınından mı yararlandığının davalı kuruma sorulması, SGK'dan davacı veya sağlık güvencesinden yararlandığı kişinin şahsi sicil dosyasının istenerek tekrar incelenmesi için mahkemesine geri çevrilmesine ..." karar verilmiştir. Dolayısıyla

⁵⁴¹ Sözer- Sosyal Sigortalar, s. 42.

⁵⁴² Yargıtay 10. HD., E.2021/12520, K.2022/4743, T. 31.03.2022. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

dikkate alınması gereken esas kavram, genel sağlık sigortalısı ve onun bakmakla yükümlü olduğu yakınlarıdır.

Doktrinde, hak sahibi ya da bakmakla yükümlü olunan kişiler kavramlarına da yer verilmiştir⁵⁴³. Hak sahibi olan kimseler, 5510 Sayılı Kanun'un 3. maddesinin yedi numaralı bendinde, "... Sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babası" olarak tarif edilmiştir. Bakmakla yükümlü olunan kimselerin ise aynı maddenin on numaralı bendinde, "5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkraları ile onikinci fıkrasındaki askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan; a) Eşini, b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını, c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını ..." ifade ettiği belirtilmiştir. Dolayısıyla burada belirtilen kimseler de ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davada, taraf olarak yer alabilecektir.

4.6.2.3. Mirasçılar

Sigortalı ya da sigortalılık koluna göre SGK emeklisi, ödenmeyen ilaç bedellerinin tahsiline ilişkin davalarda, Kurum'a yapılan ilaç bedelinin ödenmesine yönelik talebin reddi kararının hukuka aykırılığının tespiti ve ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ödenmesini konu alan maddi ve manevi tazminat talepli davaların davacısı olabilecektir. Ancak, uygulamada da karşılaşıldığı üzere, ödenmeyen ilaç bedelinin tahsiline ilişkin dava devam ederken, taraflar bakımından bir değişiklik olması, bu davaların çok uzun sürmesi nedeniyle davacının ölmesi ve bu nedenle taraf ehliyetini kaybetmesi söz konusu olabilmektedir. Dava devam

⁵⁴³ Kar, s. 380.

ederken davacının ölmesi halinde⁵⁴⁴, mirasçılar davaya dahil olup davayı birlikte takip edebildikleri gibi, sigortalının tedavi için kullanılacak ilaçları alıp faturalandırmasına rağmen henüz davayı açmadan ölmesi halinde, mirasçılarının da buna ilişkin davayı açabilecekleri ifade edilmelidir. Nitekim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 55. maddesine göre, dava devam ederken, davanın taraflarından birisinin ölümü halinde, mirasçılarının mirası kabul edip etmemesine göre bir belirleme yapılmıştır. Bu çerçevede, mirasçılar mirası kabul etmemiş ya da mirası reddetmemişlerse⁵⁴⁵, davanın, kanunlarda öngörülen (örneğin, Türk Medeni Kanunu'nun 606. maddesinin birinci fıkrasında yasal ve atanmış mirasçılarının mirası reddetmeleri için öngörülen 3 aylık) süre geçinceye kadar, ertelenmesi gerekir⁵⁴⁶. Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine açılmış olan davada, sigortalı hastanın ya da başkasının sigortasından faydalanan davacının ölümü halinde, mahkemenin, davayı ertelemeesi gerekir. Mirasçılarının davaya devam etmek istediklerini bildirmesi halinde, taraf olarak dosyaya eklenmeleri ve miras ilişkisi sebebiyle zorunlu dava arkadaşı olarak (HMK m. 59) davayı takip etmeleri söz konusu olacaktır. Ancak, mahkeme hakiminin, işin gecikmesinde sakınca doğabilecek bir halin varlığına kanaat getirmesi halinde, davayı takip için bir kayyımın atanmasına karar vermesi de mümkündür⁵⁴⁷ (HMK m. 55, I).

Özellikle kanser hastalarının, hastalığa ilişkin teşhisin geç konulması veya başkaca bir sebeple durumlarının aciliyet arz etmesi nedeniyle davanın açılmasından sonra, hatta davanın en başında dahi hayatını kaybetmesi durumuyla karşı karşıya

⁵⁴⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 265; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 192.

⁵⁴⁵ Yargıtay 10. HD. E. 2023/2363, K. 2023/6664, T. 12.6.2023 kararında, "... Tarafların iddia, savunma ve dayandıkları belgelere, uyumsuzluğun hukuki nitelendirilmesi ile uygulanması gereken hukuk kurallarına, dava şartlarına, yargılamaya hâkim olan ilkelere, ispat kurallarına ve temyiz olunan kararda belirtilen gerekçeler yerinde görülmekle birlikte, davacıların tümü mirası reddettiklerinden mirasçılarının aktif husumet ehliyeti bulunmadığından davanın reddi yerine yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirir. ..." şeklinde hüküm kurularak, mirasçılarının mirası reddetmeleri halinde, davanın reddi kararı verilmesi gerektiği belirtilmiştir. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2023-2363-k-2023-6664-t-12-06-2023/5074516/E++2023_2363%2c+K++2023_6664) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵⁴⁶ Kuru/Aydın, s. 108; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 189.

⁵⁴⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 265; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 192; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 189; Tanrıver, s. 566.

kalmabilir⁵⁴⁸. Hastanın ölümü, ilaçların reçete edilmesi ve eczaneden alınıp faturalandığı, fakat davanın açılmasından önceki dönemde, başka bir deyişle ilaç bedellerinin Kurum'dan talep edilemediği dönemde de gerçekleşebilir. Ancak, ölmüş bir kişi adına dava açılmayacağından, burada mirasçılara geçen bir malvarlığı hakkı söz konusu olduğu için, davacı hanesinde mirasçılarının yer alması gerekir. Dava açıldıktan sonra davacının ölmesi ihtimalinde ise, davacının SGK'ya yönelmiş olduğu talepleri, maddi ve manevi tazminatın ödenmesi⁵⁴⁹ şeklindeyse maddi tazminat talebi bakımından herhangi bir sorun doğmayacaktır⁵⁵⁰. Manevi tazminat bakımından ise, kural olarak şahısvarlığı haklarına ilişkin taleplerin mirasçılara geçmemesi söz konusu olsa da burada dava açılmasının maddi hukuk bakımından doğurduğu sonuçlar⁵⁵¹ arasında yer alan şahısvarlığı haklarının malvarlığı hakkına dönüştüğünü kabul etmek gerekir⁵⁵². Bu sebeple davacı, manevi tazminat talep edilmesi halinde, dava devam ederken hayatını kaybetse dahi mirasçılarının davayı takip etmeleri mümkündür. Nitekim, Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinin dördüncü fıkrasında da manevi tazminat talebinin, mirasbırakan tarafından ölmeden önce dava konusu edilmiş olması halinde, dava konusu edilmiş bu talebin, mirasçılara geçen haklar arasında olduğu ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin olarak SGK'ya karşı açılacak davanın, mirasçılar tarafından da açılması mümkündür⁵⁵³. Yine,

⁵⁴⁸ Bu durumda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124. maddesinde yer alan iradî taraf değişikliğine ilişkin hükümlere gidilmesi düşünülse de bahsi geçen maddenin üçüncü fıkrasına göre, dürüstlük kuralına aykırı olmayan bir taraf değişikliği talebinden bulunduğu kabul edilerek mirasçılarının davaya taraf olarak eklenmeleri mümkün değildir. Zira, ölmüş kişi adına dava açılmayacağından, davanın ölmüş kişi adına değil, doğrudan mirasçılar adına açılması söz konusu olacaktır.

⁵⁴⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 265. Türk Medeni Kanunu'nun 599. maddesine göre, “...Mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile mirası bir bütün olarak, kanun gereğince kazanırlar. Kanunda öngörülen ayırık durumlar saklı kalmak üzere mirasçılar, mirasbırakanın aynı haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazanırlar ve mirasbırakanın borçlarından kişisel olarak sorumlu olurlar. Atanmış mirasçılar da mirası, mirasbırakanın ölümü ile kazanırlar. Yasal mirasçılar, atanmış mirasçılara düşen mirası onlara zilyetlik hükümleri uyarınca teslim etmekle yükümlüdürler. ...”

⁵⁵⁰ Kuru/Aydın, s. 108-109.

⁵⁵¹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 379. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz.: Kuru/Aydın, s. 172-175.

⁵⁵² Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 289; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 192-193; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 283; Tanrıver, s. 720; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 379.

⁵⁵³ Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin E. 2022/8041, K. 2022/11826, T. 5.10.2022 kararında, “... Nivolumab etkin maddeli ilaç bedelinin karşılanmasına ilişkin talebin reddi sonrası açılan davada,

karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalar, temelde malvarlığı hakkını konu alan davalar olmakla birlikte, manevi tazminat talebinin de dava konusu edilmesinden sonra davacının ölmesi halinde malvarlığı hakkına dönüştüğünden bahisle mirasçılarının davayı devam ettirmeleri mümkündür.

4.6.3. Davalı

Sosyal Güvenlik Kurumu⁵⁵⁴, sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası ilişkisinin kurulmasını sağlayan, mevcut ilişkiyi denetleyen ve nihayetinde hak sahiplerine haklarını ulaştırmakla ödevli olan bir kuruluştur⁵⁵⁵. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi⁵⁵⁶, sosyal sigorta ilişkisi, genel sağlık sigortasını da içine alan üst bir kavram olarak karşımıza çıkar ve temelde, çalışanları kapsar. Bu kapsamda; işçiler iş ilişkisi, kamu görevlileri statü hukuku, bağımsız olarak çalışanlar ise kendi nam ve hesabına iş görme edimini yerine getirmektedir⁵⁵⁷. Sosyal sigorta ilişkisinin kurulması ile işçi bakımından doğrudan, şartların bulunması halinde ise dolaylı olarak işçinin aile fertleri açısından çoklu bir sosyal sigorta ilişki ağı meydana gelmektedir. Çalışma ilişkisi sigorta ilişkisi kurulmasının ana gerekçesini oluşturmakla birlikte, bunun yanında devlet politikaları uyarınca kendilerine sosyal koruma sağlananlar da sigorta ilişkisinin tarafı haline gelmektedir⁵⁵⁸.

Bu bağlamda, ülkemizde de sosyal güvenlik ilişkisinin devlet ayağını temsil eden Kurum, Sosyal Güvenlik Kurumu olduğu için, açılacak hizmet tespit davası

davacının yargılama safhasında vefat etmesi sonrası mirasçılarının davaya dahil edilmesi” söz konusu olmakla birlikte, somut olay bakımından, murisin yargılama safhasında vefat ettiği, davaya mirasçıları tarafından devam edildiği belirgin olmakla, mahkemece, davanın malvarlığına ilişkin bir dava olduğu gözetilerek, söz konusu ilacın murise verilip verilmeyeceği davalı Kurumdan sorularak (01.04.2018 tarihinde bedeli ödenecek ilaçlar listesine alınmış ise de, murise bu ilacın dava tarihi itibarıyla verilip verilmeyeceği davalı Kuruma sorularak), elde edilecek cevaba göre gerektiğinde usulüne uygun araştırma yapıp sonuca göre karar verilmesi gerektiği gözetilmelidir.” şeklinde hüküm kurulmuştur. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2022-8041-k-2022-11826-t-05-10-2022/4856269/E++2022_8041%2c+K++2022_11826) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵⁵⁴ 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3. maddesine göre, “Sosyal güvenlik kurumları, bu Kanun'a ekli (IV) sayılı cetvelde yer alan kamu kurumlarını” ifade etmektedir.

⁵⁵⁵ Tuncay/Ekmekçi/Gülver, s. 112-116.

⁵⁵⁶ Bkz. yuk. Bölüm 1.7.2.2.

⁵⁵⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 77-113; Sözer, s. 9 vd.

⁵⁵⁸ Sözer, s. 9.

dışındaki davalarda, SGK taraf olarak yer alacaktır⁵⁵⁹. Nitekim, 5510 sayılı Kanun'un 62. maddesinin birinci fıkrasıyla 5510 sayılı Kanun kapsamında genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak ve Sosyal Güvenlik Kurumu için ise bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamak, bir yükümlülük olarak öngörülmüştür. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin finansmanından SGK sorumludur⁵⁶⁰.

Burada Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun pozisyonuna işaret etmek gerekirse, davanın tarafı olamayacağını söylemek gerekir⁵⁶¹. Çünkü temelde, ilaç bedellerinin ödenmesi talebi, Sosyal Güvenlik Kurumu'na yöneltilmektedir ve Kurum'a başvuru yapılmadan önce TİTCK'ya gidilebilecek haller çoğu zaman zorunlu değildir. Keza TİTCK, ilaç bedelinin ödenip ödenmemesi yönünde bir karar da vermemektedir. Yine de TİTCK'nın idarenin bir parçası olması nedeniyle eylem ve faaliyetlerinden dolayı idarenin sorumluluğuna gidilebilecek olsa da, bu başka bir başvuru/davanın konusu yapılabilir. Dolayısıyla karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin açılacak tazminat davalarında, davalı konumunda TİTCK değil, Sosyal Güvenlik Kurumu yer alır.

4.7. Davanın Türü (Çeşidi)

4.7.1. Mahkemeden Talep Edilen Hukuki Himayeye Göre Dava Çeşitleri

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davaların, eda davası niteliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü, bu dava sonucunda, sadece ilaç bedellerinin ödenmemesine ilişkin Sosyal Güvenlik Kurumu kararının hukuka aykırılığının tespiti değil, bunun yanında edaya ilişkin bir hüküm olan, ilaç bedellerinin ödenmesi, maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi de söz konusu olmaktadır.

⁵⁵⁹ Kar, s. 381.

⁵⁶⁰ SGK tarafından finansmanı sağlanan hizmetler ve süreleri, 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesinde gösterilmiştir.

⁵⁶¹ TİTCK'ya başvuru, çoğu zaman mevzuatta öngörülen idari prosedürün yerine getirilmesine ilişkindir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. yuk. Bölüm 4.2.2.

Medeni usul hukukunda dava çeşitleri farklı şekillerde tasnif edilmektedir. Mahkemeden istenen hukuki himayeye göre dava çeşitleri, eda davası, tespit davası, inşai dava ile eda davasının bir türü olan belirsiz alacak davası ile kısmi dava şeklinde sayılabilir⁵⁶². Uygulamada sıklıkla başvurulanan⁵⁶³ dava çeşidi, mahkemeden istenen hukuki himayeye göre dava çeşitleri arasında yer alan, eda davasıdır⁵⁶⁴. Eda davası, davacının mahkemeye yönelttiği talebinde davalının bir şeyi yapmasına yahut yapmamasına, bir şeyi vermesine mahkum edilmesini konu alan dava tipidir⁵⁶⁵. Eda davalarında talep konusu, bir şahsi ya da ayni hakka ilişkin de olabilir⁵⁶⁶. Bunun yanında davacı, davalıdan bir şeyi yapmasını talep edebileceği gibi bir şeyi yapmamasını da talep edebilir. Burada, davalının bir şeyi yapmamasını talep edebilmenin kapsamına, bir şeyden kaçınmasını isteyebilme hakkı da dahil edilmelidir⁵⁶⁷. Eda davalarıyla inşai davalarda, dava açan kişinin hukuki yararının bulunduğu varsayılırken, hukuki yararın olmadığını iddia eden davalının, bu durumu ispat etmesi gerekir⁵⁶⁸.

Çalışma konumuz kapsamındaki davalarda ise, Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan başvuru üzerine, Kurum'un vereceği ret kararının hukuka aykırı olduğunun tespit edilmesi ve ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin bir eda hükmü verilmesi talep edilmektedir. Nitekim, eda davaları zorunlu olarak, bünyesinde varlığı öne sürülen ve

⁵⁶² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 299 vd.; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 233 vd.

⁵⁶³ Kuru/Aydın, s. 140.

⁵⁶⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 99-300; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 233; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 327; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 252. HMK m. 105 uyarınca, “*Eda davası yoluyla mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilir.*”

⁵⁶⁵ İmre, s. 249; Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren Yıldırım, Nevhis. *Medenî Usul Hukuku Esasları*, İstanbul 2009, s. 201; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 270; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 233; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 299; Tanrıver, s. 649; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 252; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 327-328.

⁵⁶⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 252; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 270; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 300.

⁵⁶⁷ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 201; Yılmaz, s. 264; Kılıç, s. 1433.

⁵⁶⁸ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 328; Kuru, Baki/Budak, A. Cem. *Tespit Davaları*, 2. B., Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 49; Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara 1979, s. 55-56.

gereğinin yerine getirilmesi istenen hakkın tespitini de içerir⁵⁶⁹. Dolayısıyla aslında eda davası tespit hükmü ve eda emri olmak üzere iki parçadan oluşur⁵⁷⁰ ve davanın sonunda verilecek olan eda hükmünde müspet bir tespit hükmü ve cebri icra konusu edilebilecek eda emri yer alır⁵⁷¹.

Sonuç olarak, karşılanmayan ilaç bedellerinin, SGK tarafından ödenmesi talebinin reddine ilişkin Kurum kararına karşı, yukarıda açıklanan göreve ilişkin kurallar çerçevesinde, iş mahkemelerinde açılacak alacak, tazminat davalarının eda davası formatında açılması gerekir. Nitekim, başvuru taraf, temelde Kurum tarafından ödemesi yapılmayan (SUT EK-4/A listesinde ilacın yer almamasından bahisle bedeli Kurum tarafından karşılanmayan) ilaçların ücretini, tedavinin aksamaması adına, hayati tehlike devam ederken kendisi ödemektedir. Zaman zaman da hastaların mali durumlarının yetersizliği nedeniyle hekimlerce hasta açısından tıbben ve fennen faydalı olacağı belirtilmiş, buna ilişkin rapor verilmiş ilaçlar hastalar ya da giderlere katlanmak durumunda kalan hasta yakınlarınca alınmamaktadır. Bu nedenle SGK'ya karşı maddi tazminat davası açılmaktadır. Bunun yanında, edaya ilişkin bir hükmün verilmesini konu alan ve kişinin yaşadığı acı, elem ve üzüntünün giderilebilmesi için manevi tazminat⁵⁷² davasının da açılabileceği kanaatindeyiz.

⁵⁶⁹ Kuru/Aydın, s. 140; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 234; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 300; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 252.

⁵⁷⁰ “... Her eda davasında verilen olumlu hüküm, davanın dayandığı hak veya hukuki münasebetin mevcut olduğunun tespiti ve ayrıca eda emri olmak üzere iki kısımdan oluşur. Eda davasının hukuki münasebetin varlığına ve dolayısıyla davalının olaydan sorumlu bulunduğu tespitine ilişkin kısmı, tarafları ve dava sebebi aynı olan bu ikinci davada kesin delil teşkil eder. Kesin delil bulunan durumlarda ise, bu yönün doğruluğunun ayrıca araştırma ve inceleme konusu yapmaya hukuki olanak yoktur. Bu husus atık adli bir gerçeği oluşturur. ...” (Yargıtay HGK T. 20.4.1977, E. 10/42, K. 403; Kuru, s. 1408) (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-1976-42-k-1977-403-t-20-04-1977>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵⁷¹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 234; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 328. Tek başına tespit davası açılması halinde veya eda davası açılıp da davanın reddine ilişkin bir menfi tespit niteliğinde hüküm kurulduğunda; tespit hükmünde eda emri bulunmadığı için tespit hükmünün, ancak yargılama giderlerine ilişkin bölümü ilamlı icra yoluyla takibe konu edilebilir. Kesinleşen bu tespit hükmü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesi uyarınca kesin hüküm ve ayrıca kesin delil teşkil eder (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 300).

⁵⁷² Manevi tazminatın hukuki niteliğine ilişkin olarak bkz. Kılıçoğlu, Ahmet. Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği, (Ankara Barosu Dergisi, 1984/1, s. 15-23).

Eda davasının bir türü olarak nitelendirilen kısmi dava ve belirsiz alacak davasının, özellikle manevi tazminat talebi gibi özellik arz eden durumlar çerçevesinde incelenmesi gerekir.

4.7.1.1. Kısmi Dava Olarak Açılması

Kısmi dava, aynı hukuki ilişkiden kaynaklanan alacağın⁵⁷³ tamamının değil de, şimdilik sadece bir kesiminin davacı tarafından dava konusu edilmesi ve alacağın kalan kısmının dava dışı tutulmasıdır⁵⁷⁴. Kısmi dava, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 109. maddesine göre talep konusunun niteliği itibariyle bölünebilir, belirlenebilir ve tartışmalı olduğu durumlarda açılabilir⁵⁷⁵. Buna ek olarak talep konusunun miktarının açıkça belirli olmaması⁵⁷⁶ yahut talep konusunun tartışmalı olması halinde de hukuki yararın⁵⁷⁷ bulunması kaydıyla bu dava yoluyla hak aramak mümkün olacaktır⁵⁷⁸.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak ilaç bedellerinin ödenmesi konulu dava, hiçbir kesinti yapılmaksızın tüm ilaç bedellerinin ödenmesi ve maddi-manevi tazminat taleplerini içermektedir. Uygulamada da, çoğunlukla davanın en başında,

⁵⁷³ Davacının, aynı davalıdan farklı hukukî ilişkilere dayanarak birden fazla talebinden yalnızca birini veya birkaçını talep ederek açtığı dava kısmi dava değildir. (Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 258).

⁵⁷⁴ Akil, Cenk. *Kısmi Dava*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 63; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 247; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 301; Tanrıver, s. 656.

⁵⁷⁵ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 342; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 301; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 247.

⁵⁷⁶ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 109. maddesinin ikinci fıkrasında, "...talep konusunun miktarının taraflar arasında tartışmasız veya açıkça belirli olması durumunda kısmî davanın açılmayacağı..." yönünde bir hüküm yer almaktaydı. Bu düzenleme, adil yargılanma hakkı ile hak arama özgürlüğüne engel teşkil ettiği ve ayrıca tasarruf ilkesiyle çelişmesi nedenleriyle 6644 sayılı Kanun'un (RG. 11.04.2015, Sa.29233) 4. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla davadaki talep konusunun miktarının taraflar arasında tartışmasız olması veya talep konusunun belirli olması hallerinde de kısmi dava açılabilmesi mümkündür. (Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 258). Bu fıkra yürürlükten kaldırılmadan önceki durum için bkz.: Kuru, Baki/Budak A. Cem. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler, (*İstanbul Barosu Dergisi*, C. 85, 2011/5, s. 3-43), s. 13.

⁵⁷⁷ Detaylı bilgi için bkz. Hanağası, Emel. *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.

⁵⁷⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 258; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 301-302. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 109. maddesinin ikinci fıkrasında 6644 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile yapılan değişiklik sonunda, bugün için kısmi dava açılmasının önünde, "dürüstlük kuralına aykırı olma" halinin dışında bir engelin bulunmadığına ilişkin olarak bkz.: Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 249.

alacağın çeşitli gerekçelerle belirli bir kısmının talep edilerek, kısmi dava şeklinde açılması söz konusu olmaktadır.

Karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin olarak açılacak kısmi davada, ilaç bedellerinin bir kısmının talep edilmiş olması, kalan kısımdan feragat edildiği anlamına gelmemektedir. Nitekim, kısmi davanın eski kanun döneminde açıkça düzenlenmemesi sebebiyle Yargıtay bu konuda, kısmi dava açan davacının belli bir kısım için alacağını talep ettiği ve kalan kısım için açıkça hakkını saklı tutmadıkça bu kısım için hakkından feragat ettiği yönünde bir içtihat benimsemekteydi⁵⁷⁹. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 109. maddesinin üçüncü fıkrasıyla bu duruma açıklık getirilmiş ve davacının, şimdilik talep ettiği miktar dışında kalan miktar için açıkça feragat etmesi durumu hariç olmak üzere, hakkını saklı tuttuğu kabul edilmiştir⁵⁸⁰.

Karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin talebin likit bir talep olduğu dikkate alındığında, davacı tarafın kısmi dava açmasının mümkün olduğunu kabul etmek gerekir. Örneğin, tek dozu 50.000 Türk Lirası olan bir ilacın altı kutu kullanılması öngörülse de, şimdilik 50.000 Türk Lirasının ödenmesi talep edilmek suretiyle kısmi dava açılması mümkündür. Keza, davacının talep sonucunun nihai miktarını dava açarken bilememesi ya da yakın bir zamanda ödediği bedele ihtiyaç duyması halinde, davanın şimdilik belirli bir miktar gösterilmek suretiyle açılması, ileride alınacak sağlık kurulu raporu ve bilirkişi oy ve görüşü uyarınca, hesaplanan tüm tazminat miktarının ıslaha⁵⁸¹ başvuru ya da ek dava açılması suretiyle⁵⁸² dava konusu edilmesi de imkan dahilindedir⁵⁸³. Kısmi dava açılmasına ilişkin olarak bir örnek vermek gerekirse, hastanın tedavi olmak için kullanması gereken kanser ilacını kendi bütçesinden ödemesi ve tedaviye başlanmış olması halinde, eczaneden aldığı tüm ilaçlar reçete ve fatura edilerek alınmış olur. Bu ihtimalde, ödenen miktar belirli olsa

⁵⁷⁹ Kulaksız, Cengiz. *Die Teilklage im deutschen und türkischen Zivilprozessrecht*, Frankfurt am Main 2004, s.81; Postacıoğlu, İlhan E. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. B., İstanbul 1975, s. 188-189.

⁵⁸⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 302; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 248.

⁵⁸¹ Bkz. aşa. Bölüm 4.11.1.

⁵⁸² Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 343.

⁵⁸³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 302.

da hasta, ilaçların tüm dozlarını alamamış olabilir. Tedavi süresince kullanılacak başka dozların da bulunması halinde, SGK'ya karşı açılacak davanın, tedavi süresince ve hiçbir kesinti yapılmaksızın ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin, şimdilik ödenen kısım dava dilekçesinde gösterilerek, kısmi dava açılabilir ve dava sırasında gelen heyet raporu ve hesap bilirkişisi incelemesi sonucunda ödenmesi gereken tüm miktar belli olduktan sonra ıslahla talep artırımı yapılmak suretiyle ya da ek dava açılarak - hatta davaların birleştirilmesi⁵⁸⁴- talep edilerek davaya devam edilebilir.

4.7.1.2. Belirsiz Alacak Davası Olarak Açılması

Belirsiz alacak davası, uygulamada kısmi dava yerine sıklıkla tercih edilmesi ve hastanın muhtemel tedavi giderleriyle olası maddi gereksinimleri çerçevesinde başvurulabilecek bir dava türü olması sebebiyle burada incelenecektir. Çünkü, hasta, davanın açıldığı sırada kaç doz ilaç kullanması gerektiğini bilmiyor/öngöremiyor olabilir ve bununla birlikte tedavi giderleri ve tedavi süresinin öngörülememesi nedeniyle bir bilinmezlikle karşı karşıya kalabilmektedir. Örneğin, tedaviye 2024 yılının Ağustos ayında başlanmış ve en az 6 ay sürmesi planlanıyorsa, tedavinin Ocak 2025'e kadar sürmesi söz konusu olacaktır. Yeni yıla sarkan tedavinin toplam masrafının, ilaç bedellerinin yılbaşında zamlanması sebebiyle belirsiz bir miktara karşılık geleceği söylenebilir. Bununla birlikte, davanın açıldığı dönemde tedavi için öngörülen süre 6 ay ise, sonradan bunun 4 ayda bitmesi ya da 10 aya uzaması da ihtimal dahilindedir. Yine, tedavi başladıktan sonra, hastanın durumuna göre ek tedavilere başlanması, farklı tetkikler sonucunda doz artırımı yapılması da mümkün olabilecektir. Dolayısıyla belirsiz alacak davasının koşulları bağlamında bir irdeleme ve değerlendirme yapılması gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 107. maddesinin birinci fıkrasına göre davacının, davanın açıldığı anda talep sonucunun miktarını ya da değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkansız

⁵⁸⁴ Ayrı ayrı açılmış olan iki dava arasında bağlantı bulunması halinde bu davaların Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 166. maddesi uyarınca birleştirilmesi mümkündür. Bu konuda bkz.: Kuru/Aydın, s. 382-385.

olduğu hallerde⁵⁸⁵, dayanılan hukuki ilişkiye işaret etmek suretiyle açmış olduğu ve aşağıda ifade edeceğimiz üzere bir eda davası olan dava türü, belirsiz alacak davasıdır⁵⁸⁶. Belirsiz alacak davasının amacından hareketle Anayasa'nın 2. maddesindeki Hukuk Devleti ilkesi ve 36. maddesinde düzenlenmiş olan hak arama hürriyetinin gerçekleştirilebilmesi bağlamında belirsiz alacak davasının, talep konusunun belirlenememesi yahut bunun davacı tarafından belirlenmesinin kendisinden beklenmemesi halinde açılması gerektiği söylenebilir⁵⁸⁷. Bu şartlar gerçekleşmeden belirsiz alacak davası açılmayacaktır. Burada amaç madde gerekçesinde de belirtildiği üzere zarara uğrayan yahut alacağı olan kişinin alacağına tam olarak kavuşabilmesinin sağlanmasıdır⁵⁸⁸. Bunun yanında etkin hukuki koruma ve usul ekonomisinin gerçekleştirilebilmesi gayesiyle belirsiz alacak davasının düzenlendiği belirtilmiştir⁵⁸⁹. Dolayısıyla belirsiz alacak davası ile amaçlanan usul ekonomisi ilkesi, talep artırımının, özellikle iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmadan⁵⁹⁰ ve ıslah yapmaya gerek kalmadan, zaman ve masraf kaybının önüne geçilerek gerçekleştirilmiş olacaktır⁵⁹¹.

⁵⁸⁵ Pekcanitez, Hakan. *Belirsiz Alacak Davası (HMK m. 107)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 51; Simil, Cemil. *Belirsiz Alacak Davası*, 12 Levha Yayınları, İstanbul 2013, s. 94-95; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 304; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 332-333.

⁵⁸⁶ Detaylı bilgi için bkz. Simil, s. 26-43; Kuru/Aydın, s. 154-156.

⁵⁸⁷ Kuru/Aydın, s. 155; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 304; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 332.

⁵⁸⁸ Adalet Komisyonu Gerekçesinde şu ifadeler yer almaktadır: “... *Hak arama durumunda olan kişi, talepte bulunacağı hukuki ilişkiyi, muhatabını ve bu ilişkiden dolayı talep edeceği miktarı asgarî olarak bilmesine ve tespit edebilmesine rağmen, alacağının tamamını tam olarak tespit edemeyebilir. Özellikle, zararın baştan belirlenemediği, ancak bir incelemeden sonra tam olarak tespiti mümkün olan tazminat taleplerinde böyle bir durumla karşılaşılabilmesi söz konusudur... Belirsiz alacak ve tespit davalarına ilişkin hükümlerin mukayeseli hukukta da yer aldığı dikkate alınarak, davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklının, hukukî ilişki ile asgarî bir miktar ya da değer belirterek belirsiz alacak davası açabilmesi kabul edilmiştir. Alacaklının bu tür bir dava açması için, dava açacağı miktar ya da değeri tam ve kesin olarak gerçekten belirlemesi mümkün olmamalı ya da bu objektif olarak imkânsız olmalıdır. Açılacak davanın miktarı biliniyor yahut tespit edilebiliyorsa, böyle bir dava açılmaz... Böyle bir durumda hukukî yararın bulunduğundan söz edilemez... Belirsiz alacak davası veya tespit davası açılması hâlinde, alacaklı, tüm miktarı belirtmese dahi, davanın başında hukukî ilişkiyi somut olarak belirtmek ve tespit edebildiği ölçüde de asgarî miktarı göstermek durumundadır. ...”*

⁵⁸⁹ Simil, s. 42.

⁵⁹⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 304-305. İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, kural olarak davacının süresi içerisinde cevaba cevap dilekçesi vermesiyle birlikte başlar

Medeni yargı bağlamında sıklıkla işlerlik kazanan dava türü eda davalarıdır⁵⁹² ve belirsiz alacak davası da eda davasının bir türü olarak kabul edilmektedir⁵⁹³. Ancak, belirsiz alacak davasının konusu, davalının bir şeyi vermesine, bir şeyi yapmasına ilişkin olup; davalının bir şeyi yapmamasına veya bir şeyi yapmaktan kaçınmasına ilişkin talepler, belirsiz alacak davasının konusunu oluşturamayacaktır⁵⁹⁴. Zira bu tür taleplerde, örneğin hukuka aykırı bir davranışın önlenmesine ilişkin eda davası açılmak istendiğinde, belirsiz alacak davasına özgü belirlenemezlik veya belirlemede imkansızlık ölçütleri oluşmadığından, talep sonucuna konu olan ve engellenmek istenen davranışın, belirli olduğu hususu dikkate alınmalıdır⁵⁹⁵.

Belirsiz alacak davasıyla kısmi dava arasındaki en önemli fark, talep sonucuyla alakalıdır⁵⁹⁶. Kısmi davada talep sonucu, en baştan belirli veya belirlenebilir olsa da, belirsiz alacak davasında talep sonucu, davanın başında, farklı nedenlerle belirlenememektedir⁵⁹⁷. Nitekim, belirsiz alacak davası açmak isteyen davacının, talep sonucunu objektif olarak belirleyememesi ya da söz konusu alacak miktarını belirlemesinin imkansız olması gerekmektedir⁵⁹⁸. Bu şartlardan birisi sağlandığında, davacının şimdilik belirleyebildiği asgari bir miktarı göstererek açtığı belirsiz alacak davası sırasında, alacağın miktarı belirlenebilir hale geldiğinde davacı

(HMK m. 141, I). Ön inceleme ve tahkikat aşamasında, ancak davalının açık muvafakatı ya da ıslaha başvuru suretiyle davacının iddialarını genişletip değiştirmesi mümkündür.

⁵⁹¹ Kuru/Aydın, s. 155-156.

⁵⁹² Postacıoğlu, s. 186; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 271; Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. B.*, İstanbul 2001, s. 1409.

⁵⁹³ Simil, s. 94; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 239.

⁵⁹⁴ Simil, s. 95.

⁵⁹⁵ Postacıoğlu, s. 186. Doktrinde *Pekcanitez*, bazı istisnai hallerde davalının bir şeyi yapmamasına mahkum edilmesinin de belirsiz alacak davası şeklinde açılabileceğini belirtmektedir (Pekcanitez, s. 81).

⁵⁹⁶ Pekcanitez, s. 12; Yargıtay 9. HD. T. 24.10.2011, E. 2011/47206, K. 2011/39092. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-9-hd-e-2011-47206-k-2011-39092-t-24-10-2011/1172696/E++2011_47206%2c+K++2011_39092) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁵⁹⁷ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 240-241.

⁵⁹⁸ Kuru/Aydın, s. 155; Tanrıver, s. 665-666; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 332.

bu alacağın tümünü talep edebilecektir⁵⁹⁹. Doktrinde, alacağın açıkça belirli olup olmadığının tespiti bağlamında, talep konusunun miktarının, tarafların anlaşmasına gerek kalmaksızın objektif olarak belirlenebilmesinde, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun⁶⁰⁰ 67. maddesinde öngörülen icra inkar tazminatına ilişkin “*likit alacak*” kavramının yol gösterici olabileceği ileri sürülmüştür⁶⁰¹. Genel bir kavram olarak “*likit alacak*”; tutarı belli olan ve hesaplanabilen alacaktır. Likit bir alacaktan söz edilebilmesi için, ya alacağın gerçek miktarının belli ve sabit olması ya da borçlusu tarafından belirlenebilmesi için bütün unsurların bilinmesi veya bilinmesinin gerekte olması; böylece, borçlunun borç tutarını belirlemesinin mümkün bulunması; yani borçlunun yalnız başına ne kadar borçlu olduğunu tespit edebilecek durumda olması gerekir. Bu koşullar yoksa, likit bir alacaktan söz edilemez⁶⁰². Burada dikkate alınması gereken ölçüt, davacının, davasını açarken elindeki somut ve gerçeğe uygun verilere göre ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin alacağını objektif çerçevede tespit ya da kendi imkanlarıyla hesap edip edemediğidir⁶⁰³. Yine alacak miktarının, hakimın takdiri ya da yasal nedenlerle indirim yapılarak belirlendiği birtakım alacaklar (örneğin işçi alacakları) tartışmalı olarak kabul edilmelidir⁶⁰⁴.

Kısmi dava ve belirsiz alacak davasına ilişkin olarak talep konusunun bölünebilir olması kaydıyla, alacağın belirli olması halinde kısmi dava açılabileceğini, belirsiz olması halinde ise, belirsiz alacak davası açılabileceğini belirtmek gerekir⁶⁰⁵. Kısmi davanın belirsiz alacak davasına göre barındırdığı

⁵⁹⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 305; HMK madde gerekçesi, Pekcanitez, s. 33; Simil, s. 95; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 246.

⁶⁰⁰ RG. 19.06.1932, Sa.2128.

⁶⁰¹ Kuru/Budak, s. 12; Yılmaz- Şerh, s. 737 vd.

⁶⁰² Yargıtay HGK, E. 2010/19-376, K. 2010/397, T. 14.07.2010. (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2010-19-376-k-2010-397-t-14-07-2010>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶⁰³ Yargıtay HGK, E. 2015/2278 K. 2018/785, T. 18.04.2018 sayılı kararda, bir davada bilirkişi incelemesine gidilmesinin, belirsiz alacak davasının açılabilmesi bağlamında tek başına yeter bir gerekçe teşkil etmediğine hükmetmiştir (<https://www.lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2015-2278-k-2018-785-t-18-4-2018>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶⁰⁴ Ayrıca bkz.: Tanrıver, s. 683-688.

⁶⁰⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 303-304; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 239, 247.

dezavantaj, faizin ve zamanaşımının dava edilen alacak kesimleri bakımından davanın açıldığı tarihe göre ve ıslah veya ayrı dava açıldığı tarihe göre ayrı ayrı değerlendirilmesidir⁶⁰⁶. Bu itibarla kısmi davada zamanaşımı, sadece dava edilen alacak kesimi için kesilir ve saklı tutulan kesim bakımından süre işlemeye devam eder⁶⁰⁷. Faiz ise, davanın açılmasıyla birlikte sadece talep konusu edilmiş alacak kesimi bakımından (kısmi talep açısından) işletilecektir⁶⁰⁸. Oysa ki belirsiz alacak davasında, davanın açıldığı andan itibaren faiz tüm alacak miktarı için işletilir ve yine zamanaşımının tüm alacak bakımından kesildiği kabul edilir⁶⁰⁹. Zira, belirsiz alacak davasında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 107. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, talep sonucunun belirlenebilir olduğu anda mahkemece tarafa iki haftalık kesin süre (HMK m. 94) verilecek ve ıslah yahut ayrı (ek) dava açılmasına gerek kalmadan davacı talebini serbestçe belirleyebilecektir⁶¹⁰.

Son olarak, karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle belirsiz alacak davası açılabilmesi için, davacı, talep sonucuna dayanak olan tüm vakıaları bilse ve buna bağlı olarak bir talep sonucu otaya koyabilse de, talep sonucuna dayanak gösterdiği alacağa ilişkin tüm bilgi ve belgelere ulaşamadığı ya da belirsizlik unsurunun mevcudiyetinden bahisle belirsiz alacak davası açmayı tercih edebileceği söylenebilir. Dolayısıyla davacının, belirsiz alacak davası açma koşulları oluşmuşsa, zamanaşımının kesildiği zaman, faizin talep edilebileceği kesim ve ıslaha başvurulmadan da talep artırımının mümkün olduğu gözetildiğinde, belirsiz alacak davası açılması suretiyle ilaç bedellerinin ödenmesinin istemesinin kendi lehine olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda, koşulları oluşmadan belirsiz alacak davası açılması halinde, davanın akıbetinin ne olacağına ilişkin uyuşmazlıklar hem Anayasa Mahkemesi hem de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na değerlendirilmiş ve şartları

⁶⁰⁶ Bu sebeple belirsiz alacak davasının ıslaha başvurulmadan, talep sonucunun artırılabilmesi, zamanaşımının alacağın tamamı bakımından davanın açıldığı tarihte kesilmesi ve davacı tarafından talep edilen faizin de davanın açıldığı tarihten itibaren tüm alacak bakımından işlemesi nedenleriyle avantajlı bir dava olduğu söylenebilir: Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 306.

⁶⁰⁷ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 249.

⁶⁰⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 302; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 250.

⁶⁰⁹ Simil, s. 345-358; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 305.

⁶¹⁰ Kuru/Aydın, s. 155; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 246; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 334.

oluşmadan açılan belirsiz alacak davasının hukuki yarar eksikliğine dayanılarak usulden reddedilmemesi ve davaya kısmi dava şeklinde devam edilmesi gerektiği yönünde hüküm kurulmuştur⁶¹¹.

4.7.1.3. Manevi Tazminat Talebinin Kısmi Davada ve Belirsiz Alacak Davasında İleri Sürülmesi

Kişilik hakkına yapılan haksız bir saldırı sonucunda, ortaya çıkan manevi zararın, yani duyulan acı, elem ve kederin unutulması, karşılanması amacıyla açılacak manevi tazminat davası⁶¹², bireylerin ödenmeyen ilaç bedelleri sebebiyle işletecekleri idari ve yargısal süreç sebebiyle söz konusu olabilecektir. Yani, hastaların ve özellikle hasta yakınlarının hastalığın tespiti sürecinden başlayarak, uygulanacak tedavinin seçilmesi ve buna bağlı olarak ilaç reçete edilmesinden sonra, sigortalılık ilişkisi çerçevesinde, ilaç bedelinin SGK tarafından ödenip ödenmeyeceği noktasında yapacakları başvurular, toplayacakları belgeler ve belirli idari prosedürler nedeniyle yıpranmaları olasıdır. Keza, hastalığın hızlı bir şekilde tedavi edilmesi gereken kanser tedavilerinde, ilaca bir an evvel erişimin arz ettiği önem karşısında, SGK tarafından karşılanmayan ilaç bedellerini ödeme gücünden yoksun olan hastaların, manevi açıdan da yıpranmaları, hem kendilerinin hem de yakın çevrelerinin yaşayacağı acı, üzüntü, sarf edecekleri efor düşünüldüğünde süreç içerisinde uğrayabilecekleri manevi yıpranmaların telafisi amacına hizmet eden, manevi tazminat talep edebilecekleri kanaatindeyiz. Bilhassa tedavi sürecini tek başına yürütmek zorunda kalan ve maddi açıdan dezavantajlı konumda bulunan hastaların, teşhis konulmasıyla birlikte ilaca erişmek için sarf edecekleri çaba ve sonrasında ilaca bir şekilde erişilse dahi, bedelinin karşılanması için TİTCK'ya yapılacak başvuru (endikasyon dışı ilaç kullanım halleri vb.) ve dava şartı kapsamında SGK'ya yapacakları başvuru süreçleri, maddi ve manevi açıdan bu kimseleri zorlayabilecektir. Özellikle süreci takip eden hasta yakınlarının da bu

⁶¹¹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararı: *İsmail Avcı*, B. No: 2019/12190, 22/2/2022, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/12190>) (Erişim Tarihi: 01.08.2024); Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E.2019/10-592, K.2022/706, T.24.05.2022 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2019-592-k-2022-706-t-24-5-2022>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Bu kararların, mahkemeye erişim hakkının fazla geniş yorumlandığı ve dava türünün belirlenmesi konusunda mahkeme yerine tarafların egemen olduğu ve şartları oluşmadan açılan belirsiz alacak davasının dava şartı eksikliği nedeniyle usulden reddedilmesi gerektiği yönünde bkz.: Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 244.

⁶¹² Dural, s. 154.

süreçten doğrudan etkilenebilmesi, hastaların tedavi öncesinde yahut tedavi sırasında vefat etmeleri halinde, yakınlarının manevi açıdan zarar görmeleri oldukça muhtemeldir. Tüm bu sayılan sebeplerle, tedavide kullanılacak ilacın bedelinin karşılanmayacak olması, hastalar ve yakınları bakımından adeta başka bir mücadele içine girilmesine, vefat, sakat kalma gibi ihtimallerde acı, üzüntü ve keder yaşanmasına sebep olabileceğinden, manevi tazminat talep etme koşullarının oluşacağı kanaatini taşımaktayız.

Doktrinde ise, çoğunluk tarafından kabul gören görüşe göre, manevi tazminat davalarının kısmi dava şeklinde açılması mümkün olmamalıdır⁶¹³. Bir başka ifadeyle davacının, ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin açacağı tazminat davasında manevi tazminat talebinde de bulunması halinde, Yargıtay da, manevi tazminat taleplerinin bölünmezliği ilkesi gereğince, manevi tazminat davasının kısmi dava olarak açılmayacağına hükmetmektedir⁶¹⁴.

Belirsiz alacak davası bakımından ise yine Yargıtay, manevi tazminat taleplerinin, manevi tazminatın bölünmezliği ilkesi çerçevesinde belirsiz alacak davasına konu edilemeyeceğine hükmetmiştir⁶¹⁵. Doktrinde, manevi tazminat taleplerinin, belirsiz alacak davasına konu edilip edilemeyeceği tartışmalı olmakla birlikte, bizim de katıldığımız görüşe göre maddi tazminatlarda olduğu gibi manevi tazminatı konu alan davaların da belirsiz alacak davası şeklinde açılması mümkündür ve dava devam ederken manevi tazminat talebinin kapsamı tam olarak belirli olduğunda, talebin, usulüne uygun şekilde, serbestçe artırılabilmesi gerekir⁶¹⁶. Aksi

⁶¹³ Üstündağ, Saim. *Kısmi Davaya İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar, Makaleler İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler*, Ankara 2010, s. 414-415; Kuru- C. II, s. 1523-1526.

⁶¹⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 21-993/1019, T.14.11.2001 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2001-21-993-k-2001-1019-t-14-11-2001-yargitay-hukuk-genel-kurulu-karari/426566/21-993_1019) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶¹⁵ Yargıtay 21. HD. E.2018/4174, K.2019/4570, T. 20.06.2019 (Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 242, dn.22'de yer alan karar). (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-21-hd-e-2018-4174-k-2019-4570-t-20-06-2019/3421681/E+2018_4174%2c+K+2019_4570) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶¹⁶ Kulaksız, s. 73; Kuru/Aydın, s. 155; Pekcanitez, s. 81-82; Simil, s. 372-373.

yöndeki görüşe göre ise belirsiz alacak davasında manevi tazminatın talep edilmesi mümkün değildir⁶¹⁷.

4.7.2. Talep Sonucunun Sayısına (Niceliğine) Göre Dava Çeşitleri

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalarda, davacının taleplerini, kümülatif dava yığılması şeklinde ileri sürmesi mümkündür. SGK'ya karşı iş mahkemelerinde açılacak davalarda, davacının talebi, ilaç bedelinin ödenmesi amacıyla Kurum'a yaptığı başvurunun reddedilmesi kararının kaldırılması/geçersizliğinin tespiti ile davanın açıldığı ana kadar yapılmış ödemelerin bedelinin tahsili, dava sürecince ve sonrasında yapılacak muhtemel ilaç bedellerinin ödenmesi ile Kurum'un tüm bu süreçte yaşattığı mağduriyet sebebiyle manevi tazminat talebi olabilir. Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere⁶¹⁸, "... davacının aynı olaydan kaynaklanan zarar nedeniyle davalılara karşı olan birden fazla talebini (maddi ve manevi tazminat) aynı davada birleştirmesi ..." mümkündür ve bu durumda kümülatif dava yığılmasından bahsedilebilir.

Bu bağlamda, talep sonucunun sayısına göre dava çeşitlerini açıklamak gerekirse, terditli dava, davaların yığılması (objektif dava birleşmesi), seçimlik dava ve mütelahik dava şeklindeki ayrıma işaret edilmelidir⁶¹⁹. Davaların yığılması, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 110. maddesinde düzenlenmiştir ve şartları şu şekildedir; davacının aynı davalıya karşı ileri sürebileceği birden fazla talebi olmalı, talepler arasında bir öncelik ilişkisi kurulmamalı tüm talepler asli talep olmalı, ileri sürülecek talepler aynı yargı çeşidinde olmalı ve ortak yetkili mahkeme bulunmalıdır⁶²⁰. Objektif dava birleşmesi yani kümülatif dava yığılması, usul ekonomisi ilkesini gerçekleştirmek adına oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim,

⁶¹⁷ Karaaslan, Varol. Manevi Tazminat Davaları Belirsiz Alacak Davası Olarak Açılabilir Mi? (Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2014/3, s. 37-58), s. 55; Tanrıver, s. 681.

⁶¹⁸ Yargıtay HGK, E. 2017/1394, K. 2019/494, T. 30.04.2021. Bu kararda ayrıca, maddi ve manevi tazminat talebinin konu edildiği kümülatif dava yığılmasında, temyiz sınırının hükmedilen maddi ve manevi tazminat sınırına göre belirlenmesi gerektiğine işaret edilmiştir. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2017-1394-k-2019-494-t-30-04-2019/3568612/E++2017_1394%2c+K++2019_494) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶¹⁹ Kuru/Aydın, s. 147-151; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 315-319; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 250-256.

⁶²⁰ Kuru/Aydın, s. 150; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 318; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 252.

davacının, aynı davalıya karşı olan birden fazla asli talebini, dava dilekçesinde talepler arasında herhangi bir derecelendirme ilişkisi kurmadan istediği halde, kümülatif dava yığılmasından bahsedilebilir⁶²¹. Burada, görünüşte tek bir dava olsa da gerçekte birden fazla (talep sayısınca) dava ve hüküm vardır. Dolayısıyla her bir talep bakımından mahkemece ayrı ayrı değerlendirme yapıp karar verilir⁶²². Terditli davada ise, davacının, aralarında hukuki veya ekonomik bağlantı bulunan birden fazla talebini, aralarında aslilik ferilik ilişkisi kurarak talep etmesi söz konusudur ve mahkeme, önce asli talebi inceleyip karara bağlamak, gerekiyorsa ferî talebi incelemeye geçmek durumundadır⁶²³ (HMK m. 111). Yani, terditli davada mahkeme önce asli talebi inceler ve bunun esastan reddi kararı vermedikçe ferî talebi inceleyemez.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, davacının birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, örneğin ilaç bedellerinin ödenmesi ve hastalık ile dava sürecinde duyulan elem, keder, üzüntü sebebiyle oluşan manevi zararın giderimi amacıyla manevi tazminat talebini dava dilekçesinde birlikte ileri sürerek, dava açması mümkün olup, bu durumda, objektif dava birleşmesi, bir diğer deyişle kümülatif dava yığılması durumu söz konusu olabilecektir.

4.8. Uygulanacak Yargılama Usulü ve Yargılamaya Egemen Olan İlkeler

4.8.1. Uygulanacak Yargılama Usulü

5510 sayılı Kanun'un 101. maddesi gereğince, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bedeli karşılanmayan ilaçların bedellerinin Kurumdan tahsili amacıyla (Kurum tarafından karşılanması istemiyle) açılacak davalarda görevli mahkeme, iş mahkemesidir⁶²⁴. İş mahkemelerinin kuruluş, görev, yetki ve yargılama usulünü düzenleyen İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, İş

⁶²¹ Kuru/Aydın, s. 150-151; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 318; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 250.

⁶²² Kuru/Aydın, s. 151; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 318.

⁶²³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 315-316; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 253-254.

⁶²⁴ 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinde sayılan kişilerin, yine aynı Kanun'un 63. maddesinde sayılan sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sırasında ortaya çıkacak ihtilaflar, 5510 sayılı Kanun'un uygulanması sırasında ortaya çıkmış ihtilaflar olarak nitelendirileceği için, aynı Kanun'un 101. maddesinin açık hükmü uyarınca, ilgili ihtilafların çözümünde, iş mahkemeleri görevli olacaktır. Bu konuda bkz. yuk. Bölüm 4.4.

mahkemelerinde uygulanacak olan yargılama usulü, basit yargılama usulüdür⁶²⁵. Basit yargılama usulü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 316 ila 322. maddeleri arasında düzenlenmiş olup, yargılamanın daha makul sürede ve daha az masrafla yapılmasını sağlamak amacıyla belirli usuli prosedürlerin kısaltılması, kolaylaştırılması sayesinde işlerlik kazanan bir yargılama usulüdür⁶²⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 322. maddesinin birinci fıkrasına göre, basit yargılama usulü hakkında özel düzenleme getirilmemiş olan hususlarda, Kanun'un yazılı yargılama usulüne ilişkin ilke ve kuralları uygulanır. Dolayısıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda basit yargılama usulü, yazılı yargılama usulünden farklılaştığı ölçüde, yazılı yargılama usulünde bulunmayan özelliklerine işaret edilmek suretiyle düzenlenmiştir⁶²⁷.

Basit yargılama usulünde de dava bir dilekçe vermek suretiyle açılacağından (HMK m. 317, I), davacının, ödenmeyen ilaç bedellerinin tahsili ve varsa maddi veya manevi tazminat taleplerine, faiz istiyorsa buna ilişkin talebine, dava dilekçesinde yer vermesi gerekir. Bu kapsamda, elinde bulunan tüm delilleri ve hangi delilin hangi vakianın ispatında kullanılacağına işaret etmesi (HMK m. 194), elindeki delilleri dilekçeye eklemesi ve başka yerden getirtilecek belgeler varsa bunlara işaret etmesi gerekir (HMK m. 318). 318. maddenin getiriliş sebebi, tüm delillerin, kısa sürede toplanması, sonrasında da sağlıklı biçimde incelenmesidir. Özellikle hekim tarafından hazırlanan reçete, ilacın kullanılması gerekliliğini kanıtlayan sağlık kurulu raporu/hayati öneme haizdir raporu ile TİTCK'ya başvuru yapılmışsa ilacın kullanılabilmesine ilişkin verilen yazı ve ilaçlar satın alınmışsa bunlara ilişkin fatura vb. belgelerin dava dilekçesiyle birlikte mahkemeye sunulması gerekir. Dava dilekçesi davalıya tebliğ edilir ve sonrasında ikinci cevap ve cevaba cevap dilekçesi verilmeden (HMK m. 317, III) ön inceleme aşamasına geçilir⁶²⁸. İddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasakları, iddialar açısından dava

⁶²⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 786; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 40; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 490.

⁶²⁶ Kovancı, s. 707-708; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 771-773; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 574.

⁶²⁷ Kuru/Aydın, s. 641; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 786; Tanrıver, s. 1231; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 590-591.

⁶²⁸ Kuru/Aydın, s. 637; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 321-323.

açılmasıyla; savunmalar açısından ise Kurum'un vereceği cevap dilekçesinin mahkemeye sunulmasıyla başlar (HMK m. 319). Bu yargılama usulünde, ön inceleme ve tahkikat aşaması daha basit tutulduğundan, mahkeme, mümkün olan hallerde, tarafları duruşmaya davet etmeden, dosya üzerinden karar verir⁶²⁹ (HMK m. 320, I). Dosya üzerinden karar verilemeyecek hallerde ise, taraflar ön inceleme duruşmasına davet edilirler (HMK m. 322, I).

Mahkeme, başvuru sigortalının ve karşı taraf SGK temsilcisi/vekilinin dinlenmesi, sunulan hastalık raporları ve ilaç kullanımına ilişkin hayati öneme haizdir raporu gibi delillerin incelenmesi ve tahkikat işlemlerinin yapılmasını, ön inceleme duruşması hariç, iki duruşmada tamamlar (HMK m. 320, III).

Duruşmalar arasındaki süre bir aydan fazla olamaz ve işin niteliği gereği (bilirkişi oy ve görüşü kapsamında ilacın kullanılmasının gerekli olduğuna ilişkin sağlık kurulu raporu ve ödenecek ilaç bedelinin hesaplanabilmesi için hesap bilirkişisine başvurulması amacıyla) vakit gereken hallerde, hakimin, gerekçesini de açıklayarak bir aydan sonraki bir güne duruşma tarihi vermesi ve ikiden fazla duruşma yapması da mümkündür⁶³⁰ (HMK m. 320, III).

Kararın tefhimi, mahkemece hükme ilişkin tüm hususların gerekçesiyle birlikte açıklanmasıyla gerçekleşir. Zorunlu hallerde hakim, hüküm özetini tutanağa yazmak suretiyle de kararı tefhim edebilir. Ancak bu durumda gerekçeli karar, en geç bir ay içinde yazılarak tebliğe çıkartılır (HMK m. 321, II).

4.8.2. Yargılamaya Egemen Olan İlkeler

Medeni usul hukukuna egemen olan ilkeler, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24 ila 33. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu kapsamda yer verilen ilkeler, tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi, taleple bağlılık ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, usul ekonomisi ilkesi, hakimin davayı aydınlatma ödevi, yargılamanın sevk ve idaresi ile hukukun uygulanmasıdır. İş yargılaması özelinde ise, mevzuatımız kapsamında ayrı ayrı kendisine yer verilmemiş olsa da, uluslararası hukuk

⁶²⁹ Atalı/Ermene/Erdoğan, s. 592.

⁶³⁰ Kuru/Aydın, s. 640.

yargılamasında varlığı kabul edilen ilkelerden kolaylık, çabukluk, ucuzluk, emredicilik ve zayıfın (işçinin) korunması⁶³¹ ilkelerinin varlığı kabul edilmektedir⁶³². İş yargılamasına egemen olan ilkelerden kolaylık yani basitlik ile çabukluk ve ucuzluk, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda kendisine yer verilen usul ekonomisi ilkesinin de (HMK m. 30) temel unsurlarındandır. Ayrıca, Anayasa'nın 141. maddesi gereğince, davaların en az giderle ve mümkün olduğunca süratle sonuçlandırılmasında yargı organlarının doğrudan görevli kılınması, usul ekonomisi ilkesinin ve unsurlarının irdelenmesini elzem hale getirmektedir⁶³³.

4.8.2.1. Kolaylık (Basitlik)

Usul ekonomisi ilkesinin unsurlarından birisini, kolaylık (basitlik) oluşturmaktadır. Basitlik ilkesinin gereği olarak, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrasında, iş mahkemelerinde basit yargılama usulünün uygulanacağı öngörülmüştür. Yine, belirli uyuşmazlık türleri bakımından arabuluculuğun uygulanmasına cevaz verilmiş, Kanun'un 4. maddesiyle 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan belirli türdeki uyuşmazlıklarda Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru öngörülmek suretiyle uyuşmazlıkların yargı yoluna gidilmeden çözülmesi amaçlanmıştır⁶³⁴.

4.8.2.2. Çabukluk

Çabukluk ilkesiyle ifade edilmek istenen, yargılamanın mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılmasıdır. Yine usul ekonomisi ilkesi gereğince, taraflara, yapacakları işlemler için süre tanınmış olması ve bu süreler içerisinde o işlemin

⁶³¹ Sosyal güvenlik hukukunun kapsamında yalnızca işçilerin yer almaması ve doğrudan iş hukukundan kaynaklanan bir dava olmaması nedenleriyle burada, zayıfın (işçinin) korunması ilkesine ayrıca yer verilmeyecektir.

⁶³² Kar, Bektaş. İş Yargılamasına Hakim Olan İlkeler. (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 15, Özel Sayı, 2013, s. 869-882), s. 870; Başterzi, Fatma. *İş Yargısı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, s. 180; Özmumcu, Seda. Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı*, 2014/2, s. 145-171), s. 153.

⁶³³ Detaylı bilgi için bkz.: Rüzgaresen, s. 133 vd.

⁶³⁴ Kar- İlkeler, s. 871-872.

yapılmaması halinde, o hakkın gerçekleştirilememesi sonucunun doğması⁶³⁵ çabukluk unsuruyla alakalıdır. Anayasa'nın 36. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesiyle koruma altına alınmış olan adil yargılanma hakkının unsurlarından birisini oluşturan makul sürede yargılanma hakkı da, çabukluğun gerçekleştirilebilmesine hizmet eder. Nitekim, ihlal edilme tehlikesi bulunan hukuk düzeninin, makul sürede yeniden tesisi son derece önemlidir⁶³⁶.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı iş mahkemelerinde açılacak davalarda, belirli prosedürlerden arındırılmış basit yargılama usulü kapsamında, örneğin davanın en başında cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri verilememesi (HMK m. 317, III), tahkikatın kural olarak iki duruşmada tamamlanması (HMK m. 320, III), duruşmalar arasındaki sürelerin bir aydan fazla olamaması (HMK m. 320, III), tahkikatın tamamlanmasından sonra taraflara beyanda bulunulması için ek süre verilmemesi (HMK m. 321, I), mahkeme kararının tefhim edildiği hallerde gerekçeli kararın en geç bir ay içerisinde yazılarak tebliğe çıkartılması (HMK m. 321, II), kanun yoluna başvurulmuş kararları, bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay'ın ivedilikle karara bağlaması (İş Mahkemeleri Kanunu m. 7, V) gibi yasal gerekliliklerin yerine getirilmesi, yargılamanın makul sürede tamamlanmasına hizmet edecektir⁶³⁷. Burada son olarak, Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak davalar özelinde, yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmasının çok daha büyük bir önem arz ettiğine işaret etmek gerekir. Nitekim, ortada bir kanser hastası olduğu düşünüldüğünde, ilaca erişim hakkının temin edilerek temel hak ve hürriyetlerin yerine getirilmesinde, mahkemelerin ne olursa olsun hızlı karar verme gayesinden uzak bir biçimde⁶³⁸, doğru ve sağlıklı bir kararı, makul sürede vermesi gerektiğine ayrıca dikkat çekilmesi gerekir.

4.8.2.3. Ucuzluk

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalarda, bireylerin mahkemeye erişim hakkı bağlamında usul ekonomisi

⁶³⁵ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 326.

⁶³⁶ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 327.

⁶³⁷ Kar- İlkeler, s. 872-873.

⁶³⁸ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 327.

ilkesinin ucuzluk unsurunun da dikkate alınması gerekir⁶³⁹. Anayasa'nın 141. maddesinde de işaret edildiği üzere, davaların en az giderle sonuçlandırılması⁶⁴⁰ görevinin yüklendiği mahkemeler, gereksiz gider yapılmasının önüne geçilmesi amacıyla tüm tedbirleri almalıdır⁶⁴¹. Bunun yanında, söz konusu davalarda, asıl talep, davacının maddi durumundan bağımsız olarak bedeli karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi söz konusu olsa da, yaşam hakkının tesisi bakımından oldukça önem arz eden bu talebi devlet mahkemeleri önünde ileri sürebilme hakkının da sağlanması gerekir.

Dava açarken, yüksek yargılama harç ve giderleriyle karşı karşıya kalınmaması, bireylerin mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmemesi açısından önem arz eder ve örneğin bu amaca hizmeten adli yardım kurumu⁶⁴² (HMK m. 334-340) etkin bir biçimde işletilebilir. Dava açıldıktan sonra da, yukarıda işaret ettiğimiz çabukluk ve basitlik ilkelerinin de etkin şekilde uygulanmasıyla tarafların gereksiz gider yapmalarına sebep olabilecek işlemlerden kaçınılması gerekir. Örneğin mahkeme tarafından gereksiz bürokratik işlemler, tebligatlar, yazışmalar yapılması ya da bilirkişi oy ve görüşüne gereğinden fazla sayıda olacak şekilde başvurulması, ucuzluk ilkesine ve dolayısıyla usul ekonomisi ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Yine, re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin davalarda, hakim, kendiliğinden bilirkişiye başvuru kararı veriyorsa, buna ilişkin giderlerin; taraflarca ödenmemesi ihtimalinde, devlet hazinesi tarafından ödenmesine de karar verebilecektir⁶⁴³.

Adil yargılanma hakkının gereklerine bakıldığında da, tarafların yargılamada eşit hak ve yetkilere sahip olmaları, aralarında, hakkaniyete uygun bir dengenin

⁶³⁹ Kar- İlkeler, s. 873-874.

⁶⁴⁰ Rüzgaresen, s. 133, 140.

⁶⁴¹ Kuru/Aydın, s. 226; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 326-327.

⁶⁴² Karşılanmayan ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsilini konu alan davaların, hastaların temel hak ve hürriyetleriyle doğrudan ilişkili olduğu göz önüne alındığında, genellikle hastalık süreci devam ederken mali imkanlarının yetersizliği nedeniyle dava konusu bedeli ve talep olunan ilaçları alamamış olan davacıların, mahkemeye erişim hakkının tesisi bakımından adli yardım kurumuna başvurmaları mümkündür. Adli yardım hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılınç, Ayşe. *Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

⁶⁴³ Özmumcu, s. 151.

sağlanması gerektiği ifade edilmelidir. Zira, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti, temel hak ve hürriyetlerden yararlanılması ve bunların korunmasını sağlayan, en önemli güvencelerden biridir. Bu hak kapsamında, usul ekonomisi ilkesi ve özellikle ucuzluk ilkesinin tesisi, bireylerin mahkemeye erişim haklarını korumakla kalmaz, toplumda adalete olan güvenin tesis edilmesine, toplumsal barışın sağlanmasına da katkıda bulunur⁶⁴⁴. Bu sebeple genel sağlık sigortası kapsamında dava açacak kişilerin bağımsız, tarafsız mahkemelerde temel yargılama hukuku ilkelerine riayet edilerek davada yer alabilme imkanına sahip olmaları, usul ekonomisi ilkesinin ucuzluk unsuruyla da doğrudan alakalıdır. Tedavide kullanılacak ilacın kullanımının gerekliliğini gösteren hayati öneme haizdir raporunun alınması sürecinde hastalar vakit kaybedebilmekte, sonrasında SGK'ya başvuru yaparken de ayrıca masraf yapabilmekte ve dava açarken de dava konusunun değerine göre yüksek yargılama giderleri ödemekle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu yüzden ucuzluk unsurunun, davanın açılmasından önce ve nihai karar verilene kadar, devlet tarafından güvence altına alınmış olması gerekir.

4.8.2.4. Emredicilik (Kendiliğinden Araştırma)

Kendiliğinden (re'sen) araştırma ilkesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda çekişmesiz yargı işleri bağlamında açıkça öngörülse de, doktrinde, dava malzemesinin yargılamaya kim tarafından getirileceği noktasında tarafların egemen olmasını öngören taraflarca getirilme ilkesinin (HMK m. 25) karşıtı/istisnası şeklinde ifade edilmektedir⁶⁴⁵.

Re'sen araştırma ilkesi, iddia ve savunmanın temelini oluşturan maddi vakıaların değerlendirilmesi ve dava malzemesinin hazırlanmasında, tarafların yanında, hakimin de görevli olmasını öngören ilke olarak tanımlanabilir⁶⁴⁶.

Sosyal güvenlik hukuku, hem kamu hukuku alanında hem de özel hukuk alanında kalan bazı özelliklere sahiptir. Nitekim Yargıtay da sosyal güvenlik

⁶⁴⁴ Kar- İlkeler, s. 873.

⁶⁴⁵ Kuru/Aydın, s. 224; Yıldırım, Kamil. *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 19; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 312; Özmumcu, s. 146; Tahiroğlu, Fahir. *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021, s. 3, 27.

⁶⁴⁶ Kuru/Aydın, s. 223; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 312

hakkının kamu düzenini ilgilendirdiğinden bahisle, sosyal güvenlik hakkına ilişkin davalarda, re'sen araştırma ilkesinin uygulanacağına işaret etmiştir. Her ne kadar yasal bir düzenleme mevcut olmasa da, sosyal güvenlik hakkından kaynaklanan belli tür davalarda (örneğin hizmet tespiti, yersiz ödemelerin iadesine ilişkin davalar gibi), re'sen araştırma ilkesinin işlerlik kazanacağı, Yargıtay'ın birçok kararından anlaşılabilir⁶⁴⁷. Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak, karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin davaların da kamu hukuku karakterine haiz olduğu söylenebilir. Nitekim, Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği, Geri Ödeme Yönetmeliği, Sağlık Uygulama Tebliği ve Ek düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, devletin hangi ilaçların bedelini ödeyip hangilerini ödemeyeceği tek bir kurumun insiyatifine ya da kararına bırakılmamış, aksine bir çok kamu hukuku ögesini bünyesinde barındıracak şekilde yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu sebeple ilaç bedellerinin ödenmemesine ilişkin davalarda, davacıların anayasal ilkelere dayanan sosyal güvenlik hakkının sujeleri olması, davalının da bir kamu kurumu olan Sosyal Güvenlik Kurumu olması göz önüne alındığında, kamu hukuku karakterinin ağır bastığı daha iyi anlaşılabilir⁶⁴⁸. Nitekim, idarenin yapmış olduğu eylem ve işlemlere karşı kural olarak idari yargı yerleri görevliyken, 5510 sayılı Kanun'un 101. maddesiyle aksine hüküm bulunmayan hallerde iş mahkemeleri görevli kılınmıştır. Dolayısıyla temel hak ve hürriyetlerden yaşam hakkı ve sağlık hakkı ile yakın ilişki içerisinde bulunan sosyal güvenlik hakkının kullanımıyla ilgili, kamu hukuku karakteri de ağır basan bu davalarda, re'sen araştırma ilkesinin uygulanmasının daha doğru ve faydalı olacağı kanaatindeyiz⁶⁴⁹.

⁶⁴⁷ Özmumcu, s. 154- 155.

⁶⁴⁸ Kar- İlkeler, s. 875-876.

⁶⁴⁹ Çalışma sürelerinin saptanmasına ilişkin bir davada Yargıtay genel değerlendirmelerde bulunmuş ve sosyal güvenlik hakkı kamu düzenine ilişkin olduğundan bu hakka ilişkin davalarda kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulanacağını açıkça ifade etmiştir: "... Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar daha çok tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalardır. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkimin kararını (hükümünü) tarafların bildirmiş oldukları vakıalara dayandırabilmesi için onların varlığına kanaat getirmiş olması gerekir. Taraflar arasında çekişmeli olmayan vakıaları da hâkim kendiliğinden inceleme konusu yapar. Bundan başka hâkim tarafların ileri sürmedikleri vakıaları da kendiliğinden araştırıp kararını bu vakıalara dayandırabilir ve davanın ispatı için bütün delillere kendiliğinden başvurabilir. Bu bağlamda, hak kayıplarının ve gerçeğe aykırı sigortalılık süresi edinme durumlarının önlenmesi, temel insan haklarından olan sosyal güvenlik hakkının korunabilmesi için bu tür davalarda tarafların gösterdiği kanıtlarla yetinilmeyip, gerek görüldüğünde resen araştırma yapılarak kanıt toplanabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. ..." Yargıtay HGK, 21.5.2019, E. 2016/2554, K. 2019/582 (<https://www-lexpera-com->

Sosyal güvenlik hukukuna ilişkin davalarda uygulanma alanı bulan re'sen araştırma ilkesinin, hangi davalarda uygulanacağı konusunda açık bir kanun hükmü yer almamaktadır. Ancak, Yargıtay'ın bu konuda uzun yıllardır sergilediği tutum, sosyal güvenlik hakkına ilişkin davalarda bu ilkenin uygulanması gerektiği yönündedir. Yargı kararlarıyla uygulanan bu “kuralın” getiriliş biçimi, doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir⁶⁵⁰. Bu eleştiriler, olması gereken hukuk bakımından, re'sen araştırma ilkesinin sınırlarının belirlenmesi ve yasal düzenleme yapılması gerektiği doğrultusundadır. Yasal düzenleme yapılarak, sosyal güvenlik hukukuyla ilgili davalarda re'sen araştırma ilkesinin geçerliliği noktasında yaşanan tereddütler de giderilebilecektir⁶⁵¹.

4.9. Mahkemece Yapılacak İnceleme ve Deliller

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalarda, örnek olarak, hastanın tedavi süresince kullanacağı ilaca ilişkin bilgi ve belgeler, hastanın ilacı kullanması gerektiğine ilişkin hayati öneme sahiptir raporu⁶⁵², bilirkişi raporu ve diğer delillerin yargılamada niteliğine uygun düştüğü ölçüde kullanılması söz konusu olacaktır. Bu itibarla, dava dilekçesinde iddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceğinin gösterilmesi gerekir (HMK m. 119, I/f).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ispat ve delillere ilişkin hükümler düzenlenmiştir. İspat yükünü düzenleyen temel kural, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesinde yer alır ve hukukumuzda delillerin davanın

tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2016-2554-k-2019-582-t-21-5-2019) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); aynı yöndeki diğer kararlar için bkz. Yargıtay HGK, 9.5.2019, E. 2015/3339, K. 2019/542 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2015-3339-k-2019-542-t-9-5-2019>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay HGK, 7.5.2019, E. 2015/1572, K. 2019/520 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2015-1572-k-2019-520-t-7-5-2019>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶⁵⁰ Tahiroğlu, s. 43-45; Özekes, Muhammet/Atalı, Murat. *7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler*, Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Toplantısı 23 Aralık 2017, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 62.

⁶⁵¹ Tahiroğlu, s. 44-45.

⁶⁵² Sümer/Kayırgan, s. 782.

taraflarınca gösterilmesi gerekir⁶⁵³. Yani istisnai haller haricinde (ör. Babalık davası, soybağının tespiti gibi ya da bilirkişi ve keşif deliline resen başvuru imkanı gibi), hakim re'sen delillere ilişkin bir araştırma yapmaz⁶⁵⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 187. maddesinin birinci fıkrasına göre, *“İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir ...”*. İspatın konusunu ise, uyuşmazlığın halli bakımından önem teşkil eden vakıalar oluşturur ve ispat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir⁶⁵⁵ (HMK m. 190, I). Ayrıca, hukuki işlemlerin senetle (kesin delillerle) ispatı zorunlu tutulmuş olup⁶⁵⁶; nitelikleri gereği senede bağlanması mümkün olmayan hukuki fiillerin ispatı konusunda ise takdiri delillerle ispatın mümkün olduğunu belirtmek gerekir⁶⁵⁷.

Bir vakıanın doğruluğu bağlamında, hakimde kanaat uyandırmak için kullanılan araçlar, delil olarak adlandırılır⁶⁵⁸. İspatın konusu, davanın ve savunmanın esasını oluşturan, bunların dayandığı maddi vakılardır⁶⁵⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenleniş biçimi itibariyle deliller, kesin deliller⁶⁶⁰ ve takdiri deliller olmak üzere ikiye ayrılır⁶⁶¹. Buna göre, senet, ikrar⁶⁶², yemin ve kesin hüküm kesin

⁶⁵³ Kuru/Aydın, s. 240-241.

⁶⁵⁴ Atalı/Ermemek/Erdoğan, s. 464-465.

⁶⁵⁵ Kuru/Aydın, s. 238, 242.

⁶⁵⁶ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 465, 482.

⁶⁵⁷ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 482.

⁶⁵⁸ Atalı/Ermemek/Erdoğan, s. 487.

⁶⁵⁹ Kuru/Aydın, s. 239; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 424.

⁶⁶⁰ Hakim, kesin delille ispat edilmiş bir vakiayı, doğru olarak kabul etmek zorundadır. Takdiri delillerde olduğu gibi, bir takdir yetkisi bulunmamaktadır.

⁶⁶¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 433-434.

⁶⁶² Kesin deliller arasında ikrarın da yer aldığına ilişkin görüş için bkz.: Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 433-434.

deliller arasında yer alırken; senet ve ilam haricindeki belgeler, tanık, bilirkişi, keşif ve kanunda düzenlenmemiş diğer deliller de takdiri deliller kapsamındadır⁶⁶³.

Davacının, ödenmeyen ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsiline ilişkin davada, belgelerin ibrazına ilişkin hükümler çerçevesinde⁶⁶⁴, hastalığının başladığı aşamadan itibaren geçen süreçte yapılan tetkik ve raporları, buna mukabil hekim tarafından konulan teşhis sonucunda kendisine uygulanacak tedavi sırasında kullanacağı ilaca ilişkin reçeteyi ve özellikle ilacın hayati öneme sahip olduğunu gösterir raporu, dava dilekçesine eklemesi gerekir. Keza, ilacın endikasyon dışı kullanımı söz konusuysa TİTCK'ya yapılan endikasyon dışı ilaç kullanım başvurusuna verilen cevabı, sonrasında SGK'ya -özel bir dava şartı olarak öngörülmesi nedeniyle- yaptığı ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan başvuruya ilişkin evrakları ve Kurum'un cevap yazısını, dilekçe ekinde sunulan deliller arasına eklemesi, varsa başka yerden getirtilecek belgelere ilişkin gerekli açıklamaları yapması haklılığını ispatlayabilmesi bağlamında son derece önemlidir. Yargılama sırasında mahkemenin başvuracağı bilirkişi oy ve görüşü ile varsa başka belgeler toplandıktan sonra, bu çerçevede karar verilmesi söz konusu olacaktır. Hakim de davayı aydınlatma ödevi (HMK m. 31) çerçevesinde, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi ya da hukuki belirsizlik arz eden durumlar hakkında taraflardan delil göstermesini isteyebilecek, re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde delil toplayabilecektir.

Son olarak ifade edilmelidir ki, karşılanmayan ilaç bedellerinin Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan tahsiline ilişkin davalarda, re'sen araştırma ilkesinin uygulanması gerektiğinden bahisle hakimin, tarafların ileri sürmediği maddi vakıaları da değerlendirmesi ve tüm delillere kendiliğinden müracaat etmesi mümkündür. Yine, taraflar tanık deliline dilekçelerinde yer vermişlerse (örneğin, ilaç bedellerinin Kurum tarafından ödenmemesi nedeniyle manevi tazminat talebi ileri sürülmüşse, uğranıldığı iddia edilen manevi zararın ispatı için), mahkemece tanık dinletilmesine karar verilebilir. Bu davalar açısından, ikrar, kabul, yemin gibi usul hukukuna ait

⁶⁶³ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 454; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 492.

⁶⁶⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 428-429.

işlemler, nitelikleri gereği; hakimi bağlamayacak, delil sözleşmesi yapılamayacak ve fakat, ikinci tanık listesi verilebilecektir⁶⁶⁵.

4.9.1. Sağlık Raporu ve İlaç Kullanım Raporu (Hayati Öneme Sahiptir Raporu)

Hasta olduğu tespit edilen bir kişiye, hastalığına ilişkin teşhisi koyan hekim tarafından bir sağlık raporu ve buna bağlı olarak bir ilaç kullanım raporu verilir. Bu rapor, davanın açılmasından önce alınan ve bilirkişi incelemesinin kapsamından farklı bir nitelik taşıyan bir rapordur.

Dava açan kişinin, hastalığının ne olduğuna ve bu hastalığın tedavi edilmesi sırasında kullanılacak tedavi yöntemine ilişkin olarak (hekimin hasta için en uygun tedaviyi seçme özgürlüğü kapsamında⁶⁶⁶) yaptığı seçim ve kullanılacak ilaca ilişkin bir raporun düzenlenmesi gerekir. Bu rapor, seçilen tedavi yöntemi ve ilacın, hastanın tıbben ve fennen iyileşebilmesi açısından gerekli ve hayati öneme haiz bir nitelik taşıdığını gösterir rapordur ve heyet raporu şeklinde, bir sağlık kurulu tarafından verilmektedir. Hem TİTCK başvurusu sırasında hem de TİTCK'ya başvurunun zorunlu olmadığı hallerde, mahkemeden istenen hukuki himaye talebinin esasını oluşturmaktadır. Davacının TİTCK başvurusuna, dava şartı olarak öngörülen SGK başvurusuna ve dava dilekçesine eklemesi gereken bu sağlık raporu, davacının haklılığı bakımından mahkemeyi inandırabilmesi için önemli bir işlev görür⁶⁶⁷. Bu raporun içeriğinde hastaya ilişkin temel bilgiler (yaş, cinsiyet, kimlik bilgileri gibi) ile özellikle hastalığın ne olduğunu gösterir ICD Kodu ve Tanılar/Bulguların yer alması gerekir. Raporun karar kısmında ise, hastanın yapılan muayenesi sonucunda tespit edilen hastalığına ilişkin bilimsel tanımlama ve açıklama yer alır; bu rapor kapsamında hekim tarafından tespit edilen hastalığın tedavisinde hasta tarafından tıbben ve fennen kullanılması gereken ilacın hayati öneme sahip olduğuna işaret edilmesi gerekir. Hekim, bu tespitiyle beraber, yukarıda bahsettiğimiz raporları düzenler ve hastaya dava konusu bedeli talep olunacak ilaca ilişkin reçetelendirme yapar.

⁶⁶⁵ Kuru/Aydın, s. 223; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 313.

⁶⁶⁶ Bkz. yuk. Bölüm 4.2.1.

⁶⁶⁷ Sümer/Kayırgan, s. 782.

Burada Ankara Bölge Adliye Mahkemesi'nin 2021 tarihli bir kararına da işaret etmek gerekirse, “... Sosyal Güvenlik Kurumunun Sağlık Uygulama Tebliğinde karşılanmasına izin verilen muadil ya da muadil olmayan ancak aynı hastalığın tedavisinde kullanılan ilaçların bir faydası bulunmadığı yönünde rapor bulunmadığı, hastalığın başka bir ilaçla tedavisinin mümkün olup olmadığı, sadece adı geçen ilaçların kullanılmasıyla hastalığın tedavisinin mümkün olduğuna, kullanılmasında tıbbi zorunluluk bulunduğu dair sağlık kurulu raporu vb. bulunmadığı ...” gerekçesiyle aynı hastalığın tedavisinde kullanılması mümkün bulunan farklı ilaçların, Sağlık Uygulama Tebliği kapsamında ödenmesi halinde, farklı ilaçların bedelinin istenemeyeceğine yönelik hüküm kurulduğu belirtilmelidir⁶⁶⁸.

4.9.2. Bilirkişi İncelemesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 266. maddesine göre; “mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz”. Bu çerçevede bağımsız, tarafsız ve uzman niteliği bulunan bir veya birkaç kişiden oluşacak bilirkişi heyetine çözümü hukuk dışında uzmanlığı gerektiren bir konuda⁶⁶⁹ başvurulması ihtiyacı duyulursa; hakim, bilirkişi incelemesi yaptırılmasına, kendiliğinden karar verebileceği gibi⁶⁷⁰ (HMK m.

⁶⁶⁸ İlgili karar şu şekildedir: “... UYAP üzerinden gönderilen dava dosyasının kayıtlarında adı geçen etken maddeli ilaçlar dışında aynı hastalığın tedavisinde Sosyal Güvenlik Kurumunun Sağlık Uygulama Tebliğinde karşılanmasına izin verilen muadil ya da muadil olmayan ancak aynı hastalığın tedavisinde kullanılan ilaçların bir faydası bulunmadığı yönünde rapor bulunmadığı, hastalığın başka bir ilaçla tedavisinin mümkün olup olmadığı, sadece adı geçen ilaçların kullanılmasıyla hastalığın tedavisinin mümkün olduğuna, kullanılmasında tıbbi zorunluluk bulunduğu dair sağlık kurulu raporu vb. bulunmadığı, mevcut belgeler talebe konu ilacın yaşamsal gerekliliği veya tedavide kullanımının tıbbi zorunluluğunu ortaya koyan nitelikte bulunmadığı gibi kurumun Yurtdışı İlaç Tıbbi ve Ekonomik Değerlendirme Komisyonunun “maliyet-etkin olmaması gerekçesiyle ilacın SUT kapsamına alınmasını uygun görmediği, kurumun 18/03/2021 tarihli yazısında bu husus belirtilerek aynı hastalığın tedavisinde kullanılması mümkün farklı ilaçların SUT kapsamında ödemesinin yapıldığının belirtildiği, dosyada aksini gösteren hiçbir delil bulunmadığı gibi dava nin esasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı da verilemeyeceği gözetilerek, ihtiyati tedbir kararının yerinde olmadığı...” (Ankara BAM. 10. HD., T. 29.04.2021, E. 2021/720, K. 2021/912- Sümer/Kayırgan, s. 793'te yer alan karar).

⁶⁶⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 455.

⁶⁷⁰ Alangoya/Yıldırım/Deren- Yıldırım, s. 362; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 493; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 455-457; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 532.

266), taraflardan birinin talebi üzerine de karar verebilir⁶⁷¹. HMK m. 119, I/f ve m. 129, I/e uyarınca tarafın hangi vakıa hakkında bilirkişi incelemesi yapılmasını istediğini bildirmesi gerekir⁶⁷². Hakimin kendiliğinden bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar vermiş olmasının bilirkişi giderleri bakımından da önem arz ettiği doktrinde ifade edilmiştir⁶⁷³.

Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine açılacak ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalarda da, mahkemenin özel ve teknik bilgi gerektiren hastalık durumu, ilaç kullanılmasının gerekliliği, tedavi kapsamı gibi konularda bilgi sahibi olması mümkün bulunmadığından, hekim veya hekimlerden oluşan kişi/kişilerden bilirkişi raporu alınmasına karar vermesi gerekmektedir. SGK tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle açılmış bir davada, sağlık kurulu raporu istenmesi ve ödenmesi istenen bedelin uygunluğu yönünden bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulmuş olması, Yargıtay tarafından gerekli görülmektedir. Dolayısıyla burada öncelikle bilirkişi kavramı ve bilirkişiliğe ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde bilgi verilmesi gerekmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 266. maddesinden ve doktrindeki diğer tanımlardan da yola çıkarak bugün için en yaygın olarak kullanılan tabir olan bilirkişi kavramını, bir davanın halli bakımından önem taşıyan, çözümü hukuk dışında özel ve teknik bilgiyi⁶⁷⁴ gerektiren hususlarda oy ve görüşüne başvurulmuş ve özel ve teknik bilgisine dayanarak vakıa tespiti de yapan kişi olarak tanımlamak mümkündür⁶⁷⁵. Yargılama işinin yapıldığı sırada özel veya teknik bilgisiyle hakime

⁶⁷¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 493; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 535-536.

⁶⁷² Yılmaz- Şerh, s. 2654.

⁶⁷³ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 444; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 544-545; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 493.

⁶⁷⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 490; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 529.

⁶⁷⁵ Toraman, Barış. *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 46; Kuru, B.: *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. III, 6. B., İstanbul 2001, s. 2622; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 440; Tanrıver, s. 997-997; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 489; Postacıoğlu, s. 652; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 529. 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda bilirkişilik kurumunu karşılayan kavram olarak "ehlivukuf" ve "ehlihibre" kavramları kullanılmıştır (Tanrıver, s. 996; Bilge, Necip/Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, Ankara 1978, s. 537).

yardımcı olan bilirkişi, hiçbir etki altında kalmadan ve tamamen objektif bir biçimde oy veya görüşünü mahkemeye sunmalıdır⁶⁷⁶.

Bilirkişi, mahkemenin sağlıklı ve doğru karar verebilmesi açısından hayati bir rol üstlenmiş olan⁶⁷⁷, uzmanlığı sebebiyle sahip olduğu bilgiye dayanarak görüş sunan, uzmanlık, bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük ve güvenilirlik gibi niteliklere sahip olması gereken, yargılama faaliyetinde hakime yardımcı (hakim yardımcısı konumunda) olan bir görevlidir⁶⁷⁸. Ancak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 266. maddesinin ikinci fıkrasında, hukuki konularda bilirkişiye başvurulmasının açıkça yasaklandığına da işaret etmek gerekir⁶⁷⁹. Bilirkişilik Kanunu'nun⁶⁸⁰ 10. maddesinin dördüncü fıkrasına göre de, hukuk öğrenimi görmüş kişilerin bilirkişi olarak görevlendirilmeleri ya da bilirkişi listeleriyle sicile kayıtları, yalnızca hukuk alanı dışındaki bir uzmanlığa sahip olduklarının belgelendirilmesi koşuluyla mümkün olacaktır⁶⁸¹.

Bilirkişiliğin gerektirdiği özel ve teknik bilgi sahibi olmayan kimseler bilirkişilik yapamayacağından, herkes bilirkişiliğe zorlanamaz ya da herkes bilirkişi olamaz. Ancak HMK m. 270 ile belirtilen kişiler bilirkişilik görevini kabulle yükümlüdürler⁶⁸². Bilirkişi olarak atanacak kişinin davanın tarafları ve kanuni temsilcileri dışında üçüncü kişi olması gerekir. Yine tarafların vekilleri de red sebebi sayılabilecek kişilerden olduğu için bilirkişi olarak atanmamalıdır⁶⁸³. Tarafların talebi üzerine yahut kendiliğinden bilirkişi incelemesine karar veren hakimin, kimler arasından bilirkişi seçimi yapacağı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 268.

⁶⁷⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 434; Toraman, s. 112-114.

⁶⁷⁷ Tanrıver, s. 291.

⁶⁷⁸ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 535-536; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 455; Tanrıver, s. 998; Toraman, s. 112 vd.

⁶⁷⁹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 531. Hukuki konularda bilirkişiye başvurulmasının yargılama yetkisinin devri anlamına geleceği yönünde bkz.: Toraman, s. 178 vd.

⁶⁸⁰ RG. 24.11.2016, Sa. 29898.

⁶⁸¹ Toraman, s. 179.

⁶⁸² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 493-495; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 533.

⁶⁸³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 495-496; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 456.

maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir⁶⁸⁴. Buna göre; “*Bilirkişiler, yargı çevresinde yer aldığı bölge adliye mahkemesi adli yargı adalet komisyonları tarafından, her yıl düzenlenecek olan listelerde yer alan kişiler arasından görevlendirilirler. Listelerde bilgisine başvurulacak uzmanlık dalında bilirkişinin bulunmaması hâlinde, diğer bölge adliye mahkemelerinde oluşturulmuş listelerden, burada da yoksa liste dışından bilirkişi görevlendirilebilir. ...*” Aynı maddenin 3. fıkrasına göre; “... *Bilirkişi listelerinin düzenlenmesine, güncellenmesine ve listede kendisine yer verilmiş olanların liste dışına çıkartılmasına ilişkin esas ve usuller, ilgili bakanlıkların da görüşü alınmak suretiyle, Adalet Bakanlığınca hazırlanacak olan yönetmelikte gösterilir*”. Bilirkişi olarak seçilecek kişi veya kişilerin o alanda uzman olmaları gerektiği belirtilen bilirkişi listelerine girmiş kişilerde aranacak vasıflardan en önemlisidir. Bu sebeptendir ki örneğin kanser hastalarına uygulanacak tedavi konusunda seçilecek bilirkişilerin, kanser hastalığı ve ilişkili belirli hastalık ve kavramlar hakkında özel bilgiye sahip olması, mümkünse onkoloji alanında çalışıyor olmaları, onların bu davalarda uzman sıfatıyla bilirkişi oy ve görüşü sunabilmeleri için son derece elzemdir⁶⁸⁵. Mahkemenin, liste dışından seçeceği bilirkişilerin de mutlaka uzman olmaları gerekir⁶⁸⁶. Eğer bu konuda bir yanlışlık olduğu iddia ediliyorsa bilirkişi seçimine itiraz edilebilir ve itiraz üzerine mahkeme ara kararından dönebilir ve böyle bir durum gerçekleşirse bu sefer o alanın uzmanı olan kişiler arasından bilirkişi seçilmelidir⁶⁸⁷.

Ödenmeyen ilaç bedellerinin Kurum’dan tahsili amacıyla açılan davalar sırasında, ilaç tedavisine ilişkin başvurulacak bilirkişilerin görevlendirilmesinden önce, hakimin üzerine düşen bazı yükümlülükler de mevcuttur. Öncelikle, uygulamada çok fazla soruna yol açan hakimin hangi hususlarda bilirkişiye başvuracağını tam olarak belirlemesi gerekir. Tarafların da istemi varsa, bu konuda hangi hususların açıklığa kavuşturulmak istendiği belirlenmeli, bilirkişinin görev

⁶⁸⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 493-494.

⁶⁸⁵ Tutumlu, M. Akif, *Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, Ankara 2012, s. 314 vd.

⁶⁸⁶ Yılmaz- Şerh, s. 1207; Pekcantez/Atalay/Özekes, s. 457.

⁶⁸⁷ Pekcantez/Atalay/Özekes, s. 661.

alanı net şekilde ortaya konulmalıdır⁶⁸⁸. Dolayısıyla ilaç bedellerine ilişkin davalarda bilirkişi görevlendirmesi yapılırken, Yargıtay'ın da öngördüğü üzere, “... *davaya konu ilacın söz konusu kanser hastalığının tedavisinde hayati öneme haiz ve kullanılmasının zorunlu olup olmadığının, dolayısıyla kullanılmasının tıbben ve fennen sigortalının iyileşmesine katkıda bulunup bulunmayacağıının, ilacın hangi tür kanser hastalarında hangi evrede ve hangi dozda kullanılacağıının ve bu hususların nasıl belirleneceğinin, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığıının üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile ...*” saptanması gerektiğinden, bu kriterlerin dikkate alınması gerekir.

Bilirkişi olarak seçilecek kimselerin belirlenmesi konusunda ise bilirkişi olarak seçilebilecek kimseler, adli yargı adalet komisyonlarınca belirlenen bilirkişiler, kanunen belirlenmiş bilirkişiler ve bu iki grup içine girmemekle beraber mahkemelerce görevlendirilmesi mümkün olan kişiler şeklinde üç ayrı grupta ifade edilebilir⁶⁸⁹. Keza, kural olarak bilirkişi listelerinden yapılan atamalar dışında, doğrudan bir sağlık kuruluşuna müzekkere yazılması usulünde, bilirkişilere doğrudan mahkemece ödeme yapılması istenebilmektedir. Uygulamada ise mahkemeler tarafından yürütülen yargı faaliyeti kapsamında alınacak olan sağlık kurulu raporunu hazırlayacak hekimlerin, bilirkişi listelerinden seçilerek değil de doğrudan bir sağlık kurumu (üniversite hastaneleri) belirlenerek, o kurumdan sağlık kurulu raporu istenmesi halinde; hekimlerin hazırladıkları sağlık kurul raporu ekine şahsi banka hesap (IBAN) numaralarına yer verdikleri, bu durumda mahkemece doğrudan hekimlerin (IBAN) numaralarına ödeme yapılmaması nedeniyle sorunlar yaşandığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı'nın konuya ilişkin olarak; sağlık kurulu raporu düzenlemekle görevlendirilmiş üniversite hastaneleri tarafından, bilirkişi ücretine ilişkin fatura kesilmesi gerektiği ve mahkemece bilirkişi ücreti ödemesinin, doğrudan üniversite döner sermayesine yatırılması amacıyla hastaneye ait banka hesabına yapılması gerektiği yönünde görüşü mevcuttur⁶⁹⁰. Kanaatimizce bu görüş hatalı olup,

⁶⁸⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 459-460; Tanrıver, s. 291.

⁶⁸⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 541-542; Kılıç, s. 2233.

⁶⁹⁰ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığı'nın 366/33798 sayılı ve 21.11.2022 görüşü. (Kişisel arşiv)

bilirkişi raporunu hazırlayan hekimlere, tıpkı diğer kurum ve kuruluşlarda çalışan bilirkişilerde olduğu gibi, doğrudan ödeme yapılabilmesi gerekir. Böylece, hastanın hayatını kaybetmesi riskinin bulunduğu bir dava devam ederken sırf bilirkişi ücretinin ödenmesine ilişkin bir aksaklık nedeniyle yargılama sürecinde meydana gelecek uzamalar, büyük hak kayıplarına yol açabileceği gibi telafisi imkansız zararların doğmasına da sebep olabilir. Keza Bilirkişilik Yönetmeliği'nin⁶⁹¹ 57. maddesinin birinci fıkrasında, “... *Bilirkişiye, tarife esas alınmak suretiyle görevlendirmeyi yapan merci tarafından incelemenin nitelik ve önemi, bilirkişinin sarf etmiş olduğu emek ve zaman göz önünde bulundurularak belirlenen ücret ödenir ...*” hükmü yer almaktadır. Yine 2024 yılı Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesi'nin⁶⁹² 14. maddesinin birinci fıkrası da, “... *Görevli personel tarafından bilirkişi ücretinden vergi kesintisi yapıldıktan sonra kalanı bilirkişiye ödenir ...*” hükmünü haiz olduğundan, bilirkişilere ödenecek ücretin, bizzat bilirkişilik faaliyeti yapan hekimlere ödenmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Hakim, baktığı davada kendisinin özel veya teknik bilgisinin yeterli olup olmadığını takdir etmelidir⁶⁹³. Yargı kararlarına bakıldığında da hakimnin bu konudaki takdir yetkisinin⁶⁹⁴ kanun yolu aşamasında Yargıtay⁶⁹⁵ tarafından da denetlendiği görülebilir⁶⁹⁶.

Bazı özel kanunlarda bilirkişiye başvurulmasının zorunlu olduğu haller gösterilmiştir⁶⁹⁷ ve resmi bilirkişiler belirlenmiştir. HMK m. 268 uyarınca, “...

⁶⁹¹ RG. 03.08.2017, Sa. 30143.

⁶⁹² RG. 29.12.2023, Sa. 32414 (2. Mükerrer).

⁶⁹³ Kuru/Aydın, s. 314; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 531.

⁶⁹⁴ Postacıoğlu, s. 653.

⁶⁹⁵ Bilirkişiye başvurulması gereken özel veya teknik konudan ne anlaşılması gerektiği konusundaki bir örnek için Bkz. Yargıtay 4. HD, 29.1.2004, 16434/971 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-4-hd-e-2003-16434-k-2004-971-t-29-01-2004-baz-istasyonu/821287/16434_971) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Yine, hakimnin mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuksal bilgi çerçevesinde çözülebilecek bir meselenin bilirkişiye götürülmemesine ilişkin karar için Bkz. Yargıtay 10. HD., 8.4.2004, 11519/2955 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2003-11519-k-2004-2955-t-08-04-2004-hkimlik-meslegi/436270/11519_2955+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁶⁹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 499-500.

⁶⁹⁷ Örnek olarak TMK m. 165; TMK m.409, II; TMK m.474; TBK m. 199; TBK m.496; TBK m.380, II gösterilebilir.

kanunların görüş bildirmekle yükümlü kıldığı kişi ve kuruluşlara görevlendirildikleri konularda bilirkişi olarak öncelikle başvurulur. Ancak, kamu görevlilerine, bağlı buldukları kurumlarla ilgili dava ve işlerde, bilirkişi olarak görev verilemez. ...” Çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren bir konuda resmi bilirkişi mevcutsa (Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık Şurası gibi), listeden atama yapılmasına gerek olmadan, öncelikli olarak, resmi bilirkişilerin mahkeme tarafından görevlendirileceğine işaret edilmiştir⁶⁹⁸. Bilindiği üzere, resmi bilirkişi olarak Adli Tıp Kurumu en sık başvurulmuş kurum olarak karşımıza çıkar⁶⁹⁹. Bunun dışında kanunlarda görüş bildirmek üzere görevlendirilmiş bazı resmi bilirkişiler; Adli Tabipler, Devlet Hastaneleri Sağlık Kurulları, Üniversite Tıp Fakülteleri Adli Tıp Anabilim Dalları, Yüksek Sağlık Şurası⁷⁰⁰, MTA Enstitüsü ve T.C. Merkez Bankası olarak sayılabilir. Bu bağlamda, karşılanmayan ilaç bedellerinin Kurum’dan tahsili konulu davalarda, mahkeme tarafından aldırılacak bilirkişi raporları, Yargıtay’ın da benimsediği görüş uyarınca üniversitelerin tıp fakültelerinin ilgili bölümlerinden alınmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak yargı kararları ışığında her ne kadar bedeli ödenen ilaçlar listesi SUT EK-4/A listesi ve hasta katılım payından muaf ilaçlar listesi olan EK-4/D kapsamında olmayan ilaçlardan kesinti yapılmayacak olsa da, dosyanın hesap bilirkişisine gönderilmemesi durumunda, eksik inceleme nedeniyle bozulma ihtimali de güçlü bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.9.2.1. Yargılama Sırasında Mahkemece İstenen Sağlık Kurulu Raporu

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin davalarda verilen Yargıtay kararlarına bakıldığında, mahkemelerin yapacağı inceleme sırasında alınacak sağlık kurulu raporuna ilişkin bazı kıstaslar/kurallar

⁶⁹⁸ Kılıç, s. 2234.

⁶⁹⁹ 2659 sayılı 14.4.1982 tarihli Adli Tıp Kurumu Kanunu’nun 1. maddesinde kurumun amacı şu şekilde belirtilmiştir; *“Adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak, adli tıp uzmanlığı ve yan dal uzmanlığı programları ile görev alanına giren konularda diğer adli bilimler alanlarında sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek ve bunlara ilişkin eğitim programları uygulamak üzere Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp Kurumu kurulmuştur.”*

⁷⁰⁰ Yargıtay 13. HD. 9.5.2000 E. 1146, K. 4438 sayılı kararında da belirtildiği üzere Yüksek Sağlık Şurası 1219 sayılı kanunun 75. maddesindeki açık hüküm nedeniyle CMK anlamında kendisine başvurulması zorunlu bir bilirkişi durumundaysa da hukuk davalarında bu nitelikte bir bilirkişi değildir. Mahkeme Şuraya başvurup başvurulamakta serbesttir. (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/13-hukuk-dairesi-e-2000-1146-k-2000-4438-t-09-05-2000>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

getirildiği görülmektedir. Özellikle kanser ilaçlarına ilişkin olarak verilen kararlar ele alındığında⁷⁰¹, mutlaka üniversite hastanelerinin onkoloji bölümlerinden bilirkişi raporu alınması gerektiği ifade edilmektedir. Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre⁷⁰², mahkemece ilaç bedellerinin ödenip ödenmeyeceğine ilişkin karar verilebilmesi bakımından, üniversitelerden alınacak sağlık kurulu raporuna ilişkin bazı esaslar belirlenmiştir. Yargıtay, değerlendirme kriterlerini şu şekilde ifade etmektedir: “... öncelikle davacıya ait tüm tedavi evrakları celp edilerek ve yukarıda açıklanan mevzuat kapsamında irdeleme yapılmak suretiyle; davaya konu ilacın söz konusu kanser hastalığının tedavisinde hayati öneme haiz ve kullanılmasının zorunlu olup olmadığının, dolayısıyla kullanılmasının tıbben ve fennen sigortalının iyileşmesine katkıda bulunup bulunmayacağına, ilacın hangi tür kanser hastalarında hangi evrede ve hangi dozda kullanılacağına ve bu hususların nasıl belirleneceğinin, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığının üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanmalı, bu saptama yapılırken dosya içinde mevcut görüş, karar ve raporlarda irdelenip varsa çelişkiler giderilmeli, ayrıca bu belirleme yapılırken iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususu olduğu göz önünde tutulmalıdır. ...”

Dolayısıyla bu konunun gerektirdiği özel bilginin, ancak bilirkişi heyetinden elde edilebileceği ve bilirkişi incelemesi yapılmamış olmasının bir bozma nedeni teşkil edeceğini söylemek gerekir.

⁷⁰¹ Örnek karar için bkz.: Yargıtay 10. HD., E. 2021/7196 K. 2022/4744 T. 31.3.2022 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/10-hukuk-dairesi-e-2021-7196-k-2022-4744-t-31-3-2022>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁷⁰² Yargıtay HGK. E. 2022/10-1137, K. 2023/1112, T. 22.11.2023 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2022-1137-k-2023-1112-t-22-11-2023>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 10. HD., E. 2021/11805 K. 2022/4746 T. 31.3.2022 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/10-hukuk-dairesi-e-2021-11805-k-2022-4746-t-31-3-2022>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 10. HD., E. 2022/1688 K. 2022/4772 T. 31.3.2022 (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/10-hukuk-dairesi-e-2022-1688-k-2022-4772-t-31-3-2022>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 10. HD., E. 2022/8444 K. 2022/14954 T. 28.11.2022 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2022-8444-k-2022-14954-t-28-11-2022/4825752/E++2022_8444+K++2022_14954) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

4.9.2.2. Yargılama Sırasında Mahkemece İstenen Hesap Bilirkişisi Raporu

Yargıtay'ın benzer davalarda verdiği kararlardan anlaşıldığı üzere, ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin davalarda, ilaç kesintilerinin ve ilaç bedellerinin uygunluğu yönünden de bilirkişi raporunun alınması gerekmektedir. Bu kapsamda, mahkemelerin, bir hesap bilirkişisinden rapor alması gerektiğine yönelik yerleşik bir uygulama mevcuttur⁷⁰³. Nitekim, bazı kararlar, Yargıtay tarafından, “*bedelin uygunluğu yönünden bilirkişi görevlendirmesinin yapılmaması durumunda eksik inceleme gerekçesiyle*” bozulmakta veya kaldırılmaktadır.

Bu konuda Yargıtay'ın yeni tarihli bir kararında⁷⁰⁴, talebin ilacın SUT öncesi dönemine ilişkin olup öncelikle davacıya ait tüm tedavi evrakları celp edilerek, kanserin türü belirlenerek, talep konusu dönemde ilacın SUT kapsamında olup olmadığının araştırılarak, SUT kapsamında ise SUT şartlarını sağlayıp sağlamadığı ve “*SUT kapsamında değilse yukarıda açıklanan mevzuat kapsamında irdeleme yapılmak suretiyle; davaya konu ilacın söz konusu kanser hastalığının tedavisinde hayati öneme haiz ve kullanılmasının zorunlu olup olmadığının, dolayısıyla kullanılmasının tıbben ve fennen sigortalının iyileşmesine katkıda bulunup bulunmayacağına, ilacın hangi tür kanser hastalarında hangi evrede ve hangi dozda kullanılacağına ve bu hususların nasıl belirleneceğinin, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığının üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanmalı*” şeklinde hüküm kurmaktadır. Bu kapsamda da,

⁷⁰³ Yargıtay 10. HD. 15.03.2013 tarihli E. 2013/2012, K. 2013/4954 sayılı kararına göre, “... Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yukarıda sıralanan düzenlemeler çerçevesinde belirlenmesinin sağlanması, fiyat tespitinin makul süre içerisinde Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından gerçekleştirilmemesi halinde ise; tedavinin yapıldığı yıl belirtmek suretiyle, Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu vb. kuruluşlardan sorulup, davaya konu sağlık malzemesine ilişkin ihalelerde teklif edilen fiyat ortalaması esas alınarak rayiç fiyat belirlenmeli; ödemeye esas fiyatın bu şekilde belirlemenin mümkün olmaması durumunda, konu hakkında teknik ve mali bilgiye sahip bilirkişiden, piyasa değerleri ve ilgili kuruluşların görüşü ışığında fiyat tespitine ilişkin rapor alınarak vb. tüm araştırmalar yapılmak suretiyle belirlenip; fatura miktarını aşmayacak ve Kurum tarafından tedavinin yapıldığı yıl için ödemeye esas olmak üzere SUT'ta belirtilen bedelin altına düşülmeyecek şekilde belirlenen rayiç bedelden, sigortalıdan alınacak katılım payı düşüldükten sonra, kalan kısmının tahsiline karar verilmelidir. ...” (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2013-2012-k-2013-4954-t-15-03-2013/1294575/2013_2012+E+%2c+2013_4954+K++) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁷⁰⁴ Yargıtay 10. HD. 11.05.2023 tarihli E.2023/11163, K. 2023/11132 sayılı kararı. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2023-11163-k-2023-11132-t-13-11-2023/5249476/2023_11163+E+%2c+2023_11132+K++) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

mahkemelerin yapacağı incelemenin, davaya konu ilacın anılan hastalığın iyileşmesi için tedavisinde kullanılmasının hayati öneme haiz ve zorunlu olduğu sonucuna varıldığı takdirde ise ilaç bedelinin uygunluğu yönünden ve katkı payını da irdeleyecek biçimde denetime elverişli hesap raporu alınması suretiyle yapılması, bu raporun sonucuna göre karar verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

4.9.3. Uzman Görüşü

Karşılanmayan ilaç bedelleri için SGK'ya karşı açılacak davalarda, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Yargıtay'ın mutlaka onkoloji bölümü bulunan bir devlet hastanesinden alınacak sağlık kurulu raporu ile hesap bilirkişisi raporunun alınmış olması gerektiği yönündeki görüşü nedeniyle uzman görüşü kurumuna başvurulması ve bir rapor alınması hastanın ekonomik durumuyla doğru orantılıdır.

Mahkemece görevlendirilen bilirkişi ile arasında önemli farklılıklar bulunan uzman görüşü kurumu, taraf bilirkişisi şeklinde de adlandırılmaktadır. Uzman görüşü, (*uzman bilirkişisi, taraf bilirkişisi, özel bilirkişisi*) Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 293. maddesinde hüküm altına alınmıştır⁷⁰⁵. Hukuki niteliği tartışmalı olsa da bugün için kabul edilen genel görüşe göre, bağımsız bir delil⁷⁰⁶ olarak değil, yazılı belgeye bağlı taraf beyanı ya da taraf beyanlarının eki şeklinde nitelendirilmelidir⁷⁰⁷. Delil değerlendirme aracı olduğu da bazı yazarlarca ileri sürülmektedir⁷⁰⁸. Uzman görüşüne müracaat etmek isteyen taraflar, ister hukuki⁷⁰⁹ isterse özel ve teknik bilgiyi gerektiren bir konuda, taraf bilirkişisinden özel hukuk ilişkisi çerçevesinde ve ücretini kendisi ödeyecek şekilde yararlanabilir. Uzman

⁷⁰⁵ Elyıldırım, Hasan. Hukuk Yargılamasında Uzman Görüşü Özel Bilirkişi, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s. 27.

⁷⁰⁶ Uzman görüşünün delil olduğu yönünde bkz.: Kuru/Aydın, s. 327; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 506-507; Özbek, Selçuk. Bilirkişi Raporunun Hâkimi Bağlamaması, (*Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. II*, Ankara 2014, s. 1607-1625), s. 1624.

⁷⁰⁷ Toraman, s. 660-661; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 559-560; Pekcanitez, Hakan. Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi, (*Prof. Dr. Saim Üstündağ'a Armağan*, İstanbul 2009, s. 395-418), s. 415-416; Tanrıver, s. 1128;

⁷⁰⁸ Elyıldırım, s. 59-60; Sarısözen, Serhat. Özel Bilirkişi-Uzman Görüşü, (*Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. II*, Ankara 2014, s. 1699-1737), s. 1704 vd.; Özbek, Mustafa Serdar. Uzman Görüşünün Yargılamada Değerlendirilmesi, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 2017/1, s. 63-162), s. 66.

⁷⁰⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 562.

görüşü alınmasına mahkemece karar verilmediğinden, bu kişi ya da kişilere ait ücret, yargılama giderlerine dahil olmayacak, başvuran tarafça karşılanacaktır⁷¹⁰. Yine, uzman görüşünün, diğer bilirkişi raporlar ve delillerle birlikte hükme esas alınabileceği, tek başına hükme esas alınmasının tarafsızlığı bakımından yaşanabilecek şüphe nedeniyle mümkün olmadığını ifade etmek gerekir⁷¹¹.

Uzman görüşü, delillerin tartışılıp incelendiği ve yargılamanın önemli safhalarından birisini oluşturan tahkikat aşamasında alınabilir. Uygulamada, mahkemenin bilirkişi raporu almasından sonra, taraflarca uzman görüşü alındığı gözlemlenmektedir. Burada, uzman görüşünün bilirkişi raporunun aleyhe bazı hususlar içermesi sebebiyle alındığı söylenebilir. Nitekim, uzman görüşü alınırken, uzmana ödenecek ücretin tarafça karşılanması gerektiği göz önüne alındığında, özellikle maddi açıdan zayıf konumunda bulunan davacıların, bu yola başvurmakta tereddüt etmelerinin doğal olduğu kanaatindeyiz. Olması gereken hukuk bakımından, uzman görüşüne başvurmak isteyen tarafın, tahkikat aşamasının başında, hızlı bir biçimde uzman bir hekimden ya da hekimlerden alacağı uzman görüşünü mahkemeye sunması, bunun da hakim tarafından ve mahkemece görevlendirilecek bilirkişi heyetinin görüşlerine yol gösterici olması amacına hizmeten dikkate alınması gerekir⁷¹². Ancak, uzman görüşü, bilirkişi raporuyla çelişiyorsa, çelişkiler giderilmeden hükme tek başına esas alınamayacağından, ancak bilirkişi raporuyla birlikte ve diğer delillerle birlikte değerlendirilebilecektir⁷¹³.

Karşılanmayan ilaç bedellerinin kurumdan tahsili amacıyla Kurum'a karşı açılacak olan davalar sırasında gerçekleştirilecek yargılama faaliyetleri kapsamında dosyaya kazandırılması gereken sağlık kurulu raporunda, dosya içerisindeki görüşlerin de değerlendirileceğinden bahsedilmesi nedeniyle alanında uzman olan hekimlerden alınacak görüşün dava dosyasına bilirkişi incelemesinden önce kazandırılmış olmasının hastanın haklılığını ortaya koyabilmesi amacına hizmeten faydalı olacağı kanaatindeyiz.

⁷¹⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 506; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 559.

⁷¹¹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 561.

⁷¹² Tanrıver, s. 1125.

⁷¹³ Pekcanitez- Uzman Görüşü, s. 415-416; Tanrıver, s. 1128-1129.

Son olarak ifade edilmelidir ki, uzman görüşünün kapsamına; mahkemece verilecek karara esas teşkil etmek üzere, tedavide kullanılacak ilacın, kullanılmasının hayati öneme haiz olduğunun, alanında uzman bir hekim ya da hekimler tarafından, hastanın tıbbi kayıtlarının da tam olarak incelenerek tespit edilmesi ve mahkemenin açılan davanın haklılığı konusunda ikna olmasını sağlayıcı bilgiler girmektedir.

4.10. Geçici Hukuki Korumalar (İhtiyati Tedbir)

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin davanın sonuçlanması ve mahkemenin nihai kararını vermesine kadar geçecek olan sürede, alınması gereken bazı geçici tedbirlere⁷¹⁴ ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim, özellikle hastaların reçete edilen ve Kurum tarafından bedeli ödenmeyen ilaçları hiç alamamış olmaları ya da yalnızca tüm tedavinin bir kısmını karşılayabilecek kadarını almış olmaları halinde, tedavinin sekteye uğramaması adına tedbir kararına duyulan ihtiyaç oldukça fazla olabilir. Bu nedenlerle hastaların temel hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla hizmeten mahkemeden geçici hukuki himaye tedbirlerinden olan ihtiyati tedbir kararı verilmesini talep etmeleri gündeme gelebilecektir. Bu kapsamda istenecek tedbir kararı, ilaç bedellerinin tedavi süresince ödenmesine yönelik olarak istenebilir ve mahkeme de hastanın kullanacağı ilaçların bedelinin, yargılama devam ederken tedbire ödenmesine karar verebilir. Ancak ihtiyati tedbir talebine, hastalığın tedavi edilebilmesi bağlamında ilacın hayati önemi haiz olduğuna ilişkin raporun eklenmesi, yaklaşık ispatın gerçekleştirilebilmesi açısından önemli bir gerekliliktir⁷¹⁵.

Doğrudan yaşam hakkı ile ilgili olan ilaca erişimi sağlayacak bu davalarda, davacıların korunmasını istedikleri hukuki menfaatlerinin zedelenmemesi, başka bir deyişle ilaçların alınamaması nedeniyle hastaların sağlığı üzerinde geri dönülemez etkiler doğmaması adına, konumuz bağlamında ihtiyati tedbir kurumu oldukça önem arz etmektedir.

Hukuk devletlerinde, bir hakkı ihlal edilen ya da hakkının ihlal edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya olan kimseler, mahkemeden hukuki koruma istemek

⁷¹⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 618; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 684-685; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 699.

⁷¹⁵ Sümer/Kayırgan, s. 791.

amacıyla dava açarlar ve dava sonunda kendi talepleri doğrultusunda hüküm verilmesini ve korunmasını istedikleri hakkın tesisini isterler. Ancak, daha önce de ifade ettiğimiz üzere yargılamaların makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecek şekilde çok uzun sürmesi, uzun yıllar devam etmesi söz konusu olabilir⁷¹⁶. Hatta bazı durumlarda, davanın sonuna kadar beklemek, yargılama sonucunda ulaşılmaması beklenen hakkın kıymetini kaybetmesi, ya da uğranması muhtemel bulunan zararın daha da artması ihtimalini, bünyesinde barındırır⁷¹⁷. Örneğin, endikasyon dışı ilaç kullanımına onay verilmesi için TİTCK'ya yapılacak başvuru sırasında; ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla SGK'ya başvurulduğu sırada, ya da yetkili iş mahkemesinde dava açıldığı sırada, dava devam ederken davacının ölmesi halinde, yargılama faaliyeti sonucunda verilecek nihai kararın pratik bir faydası olmayacaktır.

Kişinin dava açtığı sırada, tedavi kapsamında reçete edilen ilaçları maddi yetersizlikler sebebiyle hiç alamaması, bir kısmını alsa dahi diğerlerini alamaması tehlikesi de her zaman vardır. Bu nedenle, tedavi süresince kullanılacak bedeli Kurum tarafından ödenmemiş ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın davalı Kurum'dan alınarak davacıya ödenmesi talepli dava devam ederken, tedbiren ilaç bedellerine ilişkin paranın ödenmesine ya da ilaçların ücretsiz şekilde temin edilmesine ihtiyaç vardır.

Dava sırasında ya da dava öncesinde alınması gereken ve yukarıda örneğini açıkladığımız geçici nitelikteki karar verilmesini gerektiren durumlarda verilen kararlara, geçici hukuki koruma (geçici hukuki himaye tedbirleri) denilmektedir⁷¹⁸.

İhtiyati tedbir, üst kavram olan geçici hukuki koruma tedbirlerine dahil olan bir alt kurumu ifade eder⁷¹⁹ ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 389 ila 399. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Aynı Kanun'un 400 ila 405. maddeleri arasında delil tespiti ve 406. maddesinde diğer geçici hukuki korumalar düzenlenmiştir.

⁷¹⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 700.

⁷¹⁷ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 684.

⁷¹⁸ Erişir, Evrim. *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2013, s. 4-6; Arslan/Yılmaz/Taşpınar *Ayvaz/Hanağası*, s. 618; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 684; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 699-701.

⁷¹⁹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 703; Erişir, s. 133-137.

İhtiyati tedbire karar verilmesi ancak mahkemeden istenebilir ve dava açılmadan önce ihtiyati tedbir, davaya bakmakla görevli mahkemeden istenir. Dava açıldıktan sonra, ihtiyati tedbir için görevli mahkeme, davanın görüldüğü mahkemedir⁷²⁰ (HMK m. 390, I). Dolayısıyla Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin tahsiline ilişkin davanın açılmasından önce ya da dava devam ederken, ihtiyati tedbir talebi, iş mahkemesinden istenecektir. Ancak, ilaç bedelinin ödenmesi için, dava tarihinden önce ihtiyati tedbir talep edilmişse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 393. maddesinin birinci fıkrasında yer alan *“İhtiyati tedbir kararının uygulanması, bu kararın, tedbir isteyen tarafa teahhüt veya tebliğinden itibaren bir hafta içinde talep edilmek zorundadır. Aksi hâlde, kanuni süre içinde dava açılmış olsa dahi, tedbir kararı kendiliğinden kalkar.”* hükmü doğrultusunda, kararın uygulanmasının ilgili Kurum'dan istenmesi gerekir⁷²¹. İhtiyati tedbir kararının ne kadar süreyle geçerliliğini koruyacağına ilişkin olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 397. maddesinin birinci fıkrasında, şu şekilde bir belirleme yapılmıştır: *“İhtiyati tedbir kararı dava açılmasından önce verilmişse, tedbir talep eden, bu kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren iki hafta içinde esas hakkındaki davasını açmak ve dava açtığına ilişkin evrakı, kararı uygulayan memura ibrazla dosyaya koydurmak ve karşılığında bir belge almak zorundadır. Aksi hâlde tedbir kendiliğinden kalkar.”* Kararın etkisi ise, aksine bir belirleme yapılmadığı sürece, nihai kararın kesinleşmesi aşamasına kadar sürecektir (HMK m. 397, II). Nitekim, ihtiyati tedbirin asıl amacı, mahkemeden istenen hukuki korunma talebinin sonucunun güvence altına alınmasıdır⁷²². Bu kapsamda ihtiyati tedbirler, teminat, eda ve düzenleme amaçlı tedbirler şeklinde üçe ayrılır⁷²³.

İhtiyati tedbir sebepleri ise, hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşması, hakkın elde edilmesinin imkansız hale gelmesi ya da gecikme sebebiyle

⁷²⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 621; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 688.

⁷²¹ Tedbir kararının SGK tarafından yerine getirilmemesi halinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 393. maddesinin ikinci fıkrası uygulanacaktır: *“Tedbir kararının uygulanması, kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunan veya tedbir konusu mal ya da hakkın bulunduğu yer icra dairesinden talep edilir. Mahkeme, kararında belirtmek suretiyle, tedbirin uygulanmasında, yazı işleri müdürünü de görevlendirebilir.”*

⁷²² Erişir, s. 137-140.

⁷²³ Erişir, s. 348-351; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 704.

ciddi bir sakıncanın ya da zararın doğma ihtimali bulunması şeklinde ifade edilebilir⁷²⁴ (HMK m. 389, I).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 390. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, *“tedbir talep eden taraf, dilekçesinde dayandığı ihtiyati tedbir sebebini ve türünü açıkça belirtmek ve davanın esası yönünden kendisinin haklılığını yaklaşık olarak ispat etmek zorundadır.”* Burada belirtilen ispat faaliyeti yaklaşık ispat⁷²⁵ olup, mahkemenin davacının haklılığını muhtemel görmesi, ilaç bedelinin ödenmesine ilişkin tedbir kararı vermesi için yeterli olacaktır⁷²⁶.

Doktrinde ve yargı kararlarında, uyuşmazlığın esasını çözecek, mahkeme kararı yerine geçecek nitelikte tedbir kararı verilemeyeceği ifade edilmektedir⁷²⁷. Aksi yöndeki yazarlara göre ise, bu durum eleştirilmekte ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 391. maddesi kapsamında ihtiyati tedbire ilişkin şartlar varsa, uyuşmazlığın esasını çözecek nitelikteki tedbir kararının verilmesinin de mümkün olduğu söylenmektedir⁷²⁸. Bu görüşün temelinde, (örneğin kanser ilaçlarının ödenmesine ilişkin açılacak davalarda), istenen ihtiyati tedbirin kanundaki diğer şartları sağlamasına rağmen reddedilmesi riskinin bulunduğu; burada aranan belgelerin de yaklaşık ispatın esas olduğu bir sistemde oldukça fazla sayıda olduğu; davacıların (örneğin kanser hastalarının) etkin hukuki korumadan mahrum bırakılmamaları gerektiği görüşü vardır. Bir başka anlatımla zaruret hali mevcutsa kişinin yaşamını kaybetme ihtimaline binaen uyuşmazlığın esasını çözecek nitelikte görülse de ihtiyati tedbire karar verilebilmelidir⁷²⁹.

Sosyal Güvenlik Kurum'undan bedelinin ödenmesi talep edilen ilaç hakkında, hasta tarafından yapılan/yapılacak ödemelerin Kurum'ca karşılanması için ihtiyati tedbir talebinde bulunulması halinin incelendiği İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 10.

⁷²⁴ Kuru/Aydın, s. 463; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 708.

⁷²⁵ Kuru/Aydın, s. 466.

⁷²⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 623; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 691.

⁷²⁷ Berkin, Necmettin. *Tatbikatçılara Medenî Usûl Hukuku Rehberi*, İstanbul 1980, s. 509; Umar, s. 1134; Kuru/Aydın, s. 465; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 687.

⁷²⁸ Erişir, s. 389; Peksöz, s. 1763.

⁷²⁹ Erişir, s. 533; Peksöz, s. 1763-1764, 1779-1780.

Hukuk Dairesi'nin 2020 tarihli bir kararında⁷³⁰, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 389. maddesine atıf yapmış ve ödenmeyen ilaç bedellerinin tahsili amacıyla açılan davada “... *Mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişme nedeniyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağından ya da tamamen imkânsız hâle geleceğinden veya gecikme sebebiyle bir sakıncanın yahut ciddi bir zararın doğacağından endişe edilmesi hâllerinde, uyuşmazlık konusu hakkında ihtiyati tedbir kararı verilebilir. ...*” şeklinde hüküm kurulmuştur. Bu kararı özetlemek gerekirse, ihtiyati tedbir talebine ilişkin şartların somut olayda gerçekleşmesi halinde, karşılanmayan ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsili amacıyla açılan dava devam ettiği süre içerisinde hastanın sağlığının geri dönülemez derecede kötüye gidebilecek olması gerekçeleriyle, SGK tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi amacına hizmet edecek şekilde (yaşam ve sağlık hakkının korunması kapsamında) mahkemece ihtiyati tedbire hükmedildiği ifade edilebilir.

Karşı tarafın yokluğunda verilen ihtiyati tedbir talebinin kabulü hakkındaki kararlara da itiraz edilmesi ve sonrasında verilen karara karşı istinaf kanun yoluna gidilmesi de mümkündür⁷³¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 391. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, ihtiyati tedbir talebi hakkında, ilk derece mahkemesince ret kararı verilirse, karara karşı bölge adliye mahkemesinde incelenmek üzere istinaf yoluna, verilen kararın tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde başvurulabilir. İhtiyati tedbir talebinin reddine ilişkin istinaf başvuruları, bölge adliye mahkemesince öncelikle incelenir ve kesin olarak karara bağlanır. Dolayısıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun bölge adliye mahkemesince verilip de temyiz edilemeyecek kararlarına işaret ettiği 362. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca, bölge adliye mahkemesi tarafından geçici hukuki korumalar hakkında verilen kararlar aleyhine temyiz yoluna gidilemez⁷³². İhtiyati tedbir talebinin reddi kararından başka, ihtiyati tedbir kararına itiraz hakkında verilecek kararlar aleyhine de kanun yoluna

⁷³⁰ İzmir BAM 10. HD., E.2020/61, K.2020/222, T. 05.02.2020. (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/izmir-bolge-adliye-mahkemesi-10-hd-e-2020-61-k-2020-222-t-05-02-2020-ilac-bedelinin-eksiksiz-odenmes/4143462/E+2020_61%2c+K+2020_222) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁷³¹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 692.

⁷³² Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 692.

başvurulabilir (HMK m. 394, V). Hatta, kanun yoluna başvurulmuş olması, tedbir kararının uygulanmasını durdurmaz.

Yine, dosya, bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne götürülmüşse⁷³³, oradan da ihtiyati tedbir kararı verilmesi istenebilir⁷³⁴ (6216 sK. m. 49, V). Bu sayede, davacı başvurucu hastaların, ilaç bedellerini tedavi sırasında alacak maddi güçleri bulunmuyorsa, yaşam ve sağlık haklarının korunması ilkeleri gereğince, mahkemelerce bu hakların tedbiren korunma altına alınması söz konusu

⁷³³ Anayasa Mahkemesi, 07.01.2020 tarihli ve (B. No:2019/41507) sayılı kararında ihtiyati tedbir talebini şu gerekçelerle kabul etmiştir: "... 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 16 49. maddesinin (5) numaralı fıkrası ve İçtüzük'ün "Tedbir kararı" başlıklı 73. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre; başvurusunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu anlaşılması hâlinde, Bölümlerce resen veya başvurusunun talebi üzerine gerekli tedbirlere karar verilebilir. Sağlık ve sosyal güvenlik hakları, Anayasa'nın 56. ve 60. maddelerinde güvence altına alınmış olmakla ve devletin söz konusu alanlarda görevleri bulunmakla birlikte, Anayasa'nın 65. maddesinde de öngörüldüğü üzere devletin bu görevlerini, öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi gerekmektedir. Devletin vücut bütünlüğünü koruma konusundaki ödevi, sağlık hizmetlerinin mutlak anlamda ücretsiz olarak sağlanacağı şeklinde yorumlanamaz. Devletin bireylere sağlık hizmeti sunma konusundaki yükümlülüğü, ülkenin sosyal ve ekonomik gerçekleriyle yakından ilgilidir. Bu nedenle devlet, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi noktasında, kaynakların tahsis edildiği alanlara ilişkin bazı sınırlamalar öngörebilir. Dolayısıyla sağlık hizmeti sunma konusunda devletin pozitif yükümlülüğünün ekonomik sınırları belirlenirken, devletin kamu kaynaklarını kullanma konusundaki takdir hakkı ile tedavi ücretlerinin bireylere yüklediği ekonomik külfet arasında makul bir denge kurulmalıdır. Bu ilkeler ışığında ve devletin sağlık ve sosyal güvenlik haklarına dair ödevinin, sağlık hizmetlerinin mutlak anlamda ücretsiz olarak sağlanacağı, her durumda ilaç bedellerinin devlet tarafından karşılanacağı şeklinde yorumlanamayacağı kabulü göz önünde bulundurularak başvuru konusu tedbir talebi incelendiğinde, başvurusunun bebeğinin şu an 6 aylık olduğu, bedelinin SGK'ca karşılanması talep edilen ilacın hastalığın tek tedavisi olduğu ve hastalığın tedavi edilmemesi halinde ilk bir yıl içindeki ölüm oranının % 50 olduğu nitekim başvurusunun ilk çocuğunun da aynı ölümcül hastalık nedeniyle 13 aylıkken vefat ettiği, söz konusu hastalığın bir yılda 5 ila 13 hastada ortaya çıkmasının beklendiği anlaşılmaktadır. Bölge Adliye Mahkemesi tarafından yukarıda değinilen hususlar gözetilerek bahse konu ilacın kullanımının acil ve hayati önemi haiz oluşu nedeniyle ilaç bedelinin SGK tarafından karşılanmasına dair tedbir kararı verilmiştir. Bununla birlikte, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen tedbir kararının SGK tarafından "alternatif geri ödeme" şeklinde uygulanması nedeniyle uyuşmazlığın çözülmediği, dolayısıyla SGK tarafından Bölge Adliye Mahkemesince herhangi bir şart öngörülmezsizin verilen tedbir kararının SGK tarafından verilme amacına uygun şekilde yerine getirilmediği anlaşılmaktadır. Bahse konu ilacın bebeğin ölümcül hastalığının tedavisindeki önemi ve aciliyeti gözetildiğinde, bebeğin tedavisine derhal başlanması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu nedenle, başvurusunun bebeğinin "yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu" anlaşılma ile, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen tedbir kararının verilme amacına uygun şekilde yerine getirilmesi ve oluşan tehlikenin ortadan kaldırılması konusunda derhal gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesi gerekir. ..." denilmek suretiyle Anayasanın 56, 60 ve 65. maddeleri uyarınca 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin beşinci fıkrası ve İçtüzük'ün 73. maddesine dayanarak ihtiyati tedbir kararına hükmedilebileceği belirtilmiştir. (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/41507) (Erişim Tarihi: 08.08.2024)

⁷³⁴ Bkz. aşa. Bölüm 4.14.

olacaktır. Şayet, Anayasa Mahkemesi, ilaç bedelinin Kurum tarafından ödenmesine tedbiren karar vermişse, Anayasa Mahkemesi kararları bağlayıcı olduğundan, bu karara uyulması gerekir⁷³⁵.

Burada son olarak, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurunun dava şartı olarak öngörülmesi nedeniyle ihtiyati tedbir isteminden önce de Kurum'a başvurunun zorunlu olup olmadığını değerlendirmek gerekir. İlaç bedellerinin ödenebilmesi amacıyla SGK'ya başvurudan önce, hastaların ihtiyati tedbir talep etmeleri, sürecin zımni ret süresi nedeniyle uzayabilmesi ve durumun aciliyeti nedenleriyle ihtimal dahilindedir⁷³⁶. Yani, hastanın ilaca acilen ulaşması gereken durumlar ve işletilecek idari prosedürlerden sonra, başka bir anlatımla SGK'ya başvuru yaptıktan sonra ihtiyati tedbir talep edecek olmasının kabulü, geçici hukuki himaye tedbirlerinin doğasına aykırı olacaktır. Zira, bu tedbirlere başvurulmasının en önemli nedeni, önemli bir hak kaybının yaşanmasının önüne geçilmesidir. Yine, SGK'ya başvuru neticesinde zımni ret süresince Kurum'un cevap vermemesi ve hastanın bu süreyi beklemesi de hastanın sağlığının kötüleşmesine neden olabilir. Dolayısıyla zaruret haline düşmüş ilgilinin, Kurum'a başvuru yapmadan da ihtiyati tedbir talebinde bulunabilmesi ve ihtiyati tedbiri tamamlayıcı merasimin (HMK m. 397, I) yapılmasından önce, Kurum'a başvuru şartının yerine getirilmiş sayılması gerekir⁷³⁷.

4.11. Yargılama Sırasında Karşılaşılabilecek Bazı Özel Durumlar

4.11.1. Davada İslah

Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine, ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenebilmesi amacıyla açılan davalarda, usuli bir imkan olan ıslaha başvuruya ihtiyaç duyulabilmektedir. Nitekim, özellikle tedavi kapsamında karşılanması istenen ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davanın başında, harç vb. masraflar sebebiyle tazminatın bir kısmının talep edildiği eda davalarında (tam eda davası, kısmi dava ya

⁷³⁵ Sümer/Kayırgan, s. 791.

⁷³⁶ Peksöz, s. 1776-1777.

⁷³⁷ Doktrinde, Yargıtay'ın, Kuruma başvuruyu hukuki yarar (kolaylık, basitlik ilkesi) kapsamında değerlendirmesinden ötürü, ihtiyati tedbir talebinden önce de Kuruma başvurunun gerektiği yönünde bir karar kurmasının ihtimal dahilinde olduğu, ayrıca dava açılmasından önce ihtiyati tedbir talebinde bulunulmasından sonra iki haftalık dava açma süresi içerisinde Kuruma başvuru şartının sağlanamayabileceği ve bu nedenle Kurum'a başvurunun geciktirilmemesi yönündeki haklı görüş için bkz.: Peksöz, s. 1777.

da belirsiz alacak davasında), yargılama sırasında alınan bilirkişi raporları sonucunda, nihai alacağın belirli hale gelmesiyle birlikte davacı tarafın ıslaha müracaat etmek suretiyle bedel artırım talebinde bulunması ya da davanın başında talep edilmesi unutulmuş bazı hususların, ıslah yapılarak davaya eklenmesi amacıyla ıslaha müracaat edilmesi mümkündür⁷³⁸. Bu sebeple ıslaha ilişkin belirli bilgilere yer verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Islah, taraflardan birinin yapmış olduğu bir usul işlemini, tamamen ya da kısmen düzeltmesidir (HMK m. 176, I). Islah, tahkikat sona erinceye kadar, mahkemeye yapılacak tek taraflı bir irade beyanıyla gerçekleştirilir (HMK m. 177, I). Bu itibarla ıslah sözlü veya yazılı olarak da yapılabilir (HMK m. 177, III). Bir davada ancak bir kez ıslah yoluna başvurulabilir ve davacı hem tamamen hem de kısmen ıslah yapabilirken, davalının yalnızca kısmen ıslah yapması mümkündür (HMK m. 176, 180)⁷³⁹.

Ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin açılmış davanın özellikle kısmi dava şeklinde açılması halinde, sonradan ortaya çıkan ilaç bedellerine ilişkin taleplerin de davaya eklenmesi söz konusu olduğunda, ıslah kurumuna müracaat söz konusu olabilecektir. Belirsiz alacak davası bakımından ise, talep sonucunun tamamının belirlenebildiği anda, mahkemenin vereceği sürede, davacının serbestçe talebini artırması mümkün olacaktır. Bununla birlikte belirsiz alacak davasında serbestçe talep artırım imkanının yanında, davanın başında talep edilmeyen başka bir husus da, yine bir defaya mahsus olmak üzere ıslah yapılarak davaya eklenmesi mümkündür⁷⁴⁰.

⁷³⁸ Umar, s. 514-515.

⁷³⁹ Ayrıca bkz. Yılmaz, Ejder. *Medeni Yargılama Hukukunda Islah* 3. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 73 vd.; Kuru/Aydın, s. 437-447.

⁷⁴⁰ Yargıtay 17. HD., E.2017/1017, K.2019/9303, T.14.10.2019 (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-17-hd-e-2017-1017-k-2019-9303-t-14-10-2019/3510115/E+2017_1017%2c+K+2019_9303) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Sosyal güvenlik hukuku kapsamında açılan davaların kamu düzeninden olduğu ve bu sebeple sosyal güvenlik hakkının korunmasıyla ilişkili olan davalarda re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğundan bahisle, iş mahkemelerinde açılacak ilaç bedellerinin karşılanması konu alan davalarda, ıslah yapılmasının gerekli olup olmadığına ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. Tahiroğlu, s.81-85.

4.11.2. Davada Sulh ve Arabuluculuk Kurumlarının Uygulanabilirliği

Bireyler arasında ya da bireylerle diğer kurum ve kuruluşlar arasında çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturma işlevini, kural olarak Devlet tarafından yerine getirilir. Ancak, uyuşmazlık içine düşen tarafların, bu uyuşmazlığı mahkeme dışı çözüm yöntemleriyle de giderebilmeleri mümkündür⁷⁴¹. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin açılan davalarda davacı sigortalı veya sigortadan faydalananlar ile davalı SGK arasında, davanın açılmasından önce ya da sonra, uyuşmazlığın sulh yoluyla giderilip giderilemeyeceğinin irdelenmesi gerekir. Burada sulh olunmasından kastedilen, uyuşmazlığın tarafların anlaşması suretiyle çözüme kavuşturulmasıdır ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen sulh ile arabuluculuk kurumunun işlerlik kazanıp kazanamayacağına değinilmelidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun basit yargılama usulünde ön inceleme ve tahkikata ilişkin hükümleri düzenleyen 320. maddesinin ikinci fıkrasına göre mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazları inceleyip bunlar hakkında bir karar verdikten sonra, “... tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder. Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder.”. Tarafların, sulh olup olmadığı, sulh olmadıklarının anlaşılması halinde de hangi hususlar üzerinde anlaşamadıklarının tutanağa geçirilmesi gerekir. Nitekim, tahkikat aşaması da, bu tutanak esas alınarak yürütülecektir. Sulh kavramı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinin birinci fıkrasında, görülmekte olan bir davada tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yaptıkları bir sözleşme olarak ifade edilmiştir⁷⁴². Her ne kadar doktrinde, sulh, mahkeme içi sulh ve mahkeme dışı sulh olarak ikiye ayrılrsa da, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda kendisine yer verilen sulh, mahkeme içi sulhtür ve mahkeme dışı sulh, kural olarak bir maddi hukuk işlemidir⁷⁴³. Ancak, taraflar,

⁷⁴¹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 754; Özbek, Mustafa Serdar. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 170 vd.; Tanrıver, Süha. *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 31 vd.; Ildır, Gülgün. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 30 vd.

⁷⁴² Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 568.

⁷⁴³ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 568.

mahkeme dışı sulh anlaşmasını mahkemeye verirler ve bu, tutanağa geçirilip taraflara okunur ve imza ettirilirse, mahkeme içi sulhe dönüşür⁷⁴⁴.

Önceki bölümlerde yaptığımız açıklamalara⁷⁴⁵ paralel olarak⁷⁴⁶, sosyal güvenlik hukuku kapsamında açılan davaların kamu düzeninden olduğu ve bu sebeple sosyal güvenlik hakkının korunmasıyla ilişkili olan davalarda re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğundan bahisle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hüküm çerçevesinde, iş mahkemelerinde açılacak ilaç bedellerinin karşılanmasını konu alan davalarda, sulh yapılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşmak gerekecektir. Nitekim, tarafların, ancak üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda sulh yapmaları mümkündür⁷⁴⁷.

Arabuluculuk kurumu, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁷⁴⁸ (HUAK) ile mevzuat bazında düzenlenmiş olup, Kanun'un 2. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde, “... *sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarı olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi ...*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkılarak, arabuluculukta, asıl olanın gönüllülük; yani sürecin ihtiyarı şekilde yürütülecek bir süreç olduğunu söylemek mümkündür⁷⁴⁹. Ancak, arabuluculuk, hukukumuzda dava şartı arabuluculuk kapsamında, belirli uyuşmazlık tipleri bakımından, mecburi olarak başvuru bir yol olarak öngörülmektedir. Başka bir anlatımla bazı hukuki ilişkilerden doğan uyuşmazlıklar bakımından, dava

⁷⁴⁴ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 568-569; Kar, s. 754-755.

⁷⁴⁵ Bkz. yuk. Bölüm 4.8.2.4.

⁷⁴⁶ Bkz. yuk. Bölüm 4.8.2.

⁷⁴⁷ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 569; Tahiroğlu, s. 138-139.

⁷⁴⁸ RG. 22.06.2012, Sa.28331.

⁷⁴⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 756; Tanrıver- Arabuluculuk, s. 143.

açılmasından önce arabulucuya başvurulmuş olması ve davacının da dava dilekçesine, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılmadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini eklemesi gerekmektedir (HUAK m. 18/A, II). İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesiyle iş uyuşmazlıklarında, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun⁷⁵⁰ 5/A maddesiyle ticari uyuşmazlıklarda, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un⁷⁵¹ 73/A maddesiyle tüketici uyuşmazlıklarında, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 18/B maddesiyle kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarla bu madde ve diğer mevzuat kapsamındaki bazı uyuşmazlıklar bakımından(örneğin iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan iş hukuku kapsamındaki uyuşmazlıklarda), her bir düzenlemede getirilmiş kısıtlamalar çerçevesinde, dava şartı arabuluculuk kurumu uygulanma alanı bulmaktadır⁷⁵². Dava şartı arabuluculuğun kapsamı, hem Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu hem de ilgili özel düzenlemelerle kısıtlanmış durumdadır. En temel kısıtlama, yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde arabuluculuk kurumunun uygulanacağına ilişkin hükümdür (HUAK m. 1, II). Yine, çalışmamız bağlamında başvurduğumuz İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları uyarınca, İş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları hariç olmak üzere, Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarla bu alacak ve tazminatla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları hakkında, iş mahkemelerinde dava açılmasından önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır⁷⁵³. Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak olan

⁷⁵⁰ RG. 14.02.2011, Sa.27846.

⁷⁵¹ RG. 28.11.2013, Sa.28835.

⁷⁵² Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 772-773; Tanrıver- Arabuluculuk, s. 147-160.

⁷⁵³ Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 15. maddesinin sekizinci fıkrasına göre, "... Arabuluculuk müzakerelerinde idareyi, üst yönetici tarafından belirlenen iki üye ile hukuk birimi amiri veya onun belirleyeceği bir avukat ya da hukuk müşavirinden oluşan komisyon temsil eder. Komisyon, arabuluculuk müzakereleri sonunda gerekçeli bir rapor düzenler ve beş yıl boyunca saklar ..." Her ne kadar, çalışma konumuz bağlamında arabuluculuk sürecine işlerlik kazandırılmayacak olsa da, Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak diğer davalardan önce başvurulacak zorunlu arabuluculuk sürecinde, Kurum'u yukarıda belirtilen şekilde oluşturulacak komisyon temsil edecektir.

karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin davalar, bu kapsamda değerlendirilmemekte ve dolayısıyla dava şartı arabuluculuğun kapsamı dışında tutulmaktadır⁷⁵⁴. Sosyal güvenlik hukukunu ilgilendiren, ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla açılacak davalarda da kamu düzeni nedeniyle tarafların serbestçe tasarruf edemeyeceklerinden bahisle⁷⁵⁵ re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu bu tür davalarda arabulucuya başvurulamayacağı ve hakim tarafından da bu konuda bir teşvik faaliyetinin yürütülemeyeceği⁷⁵⁶ sonucuna ulaşmak gerekir.

SGK'ya karşı ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla açılacak davadan önce arabuluculuğa başvurulmuş olması halinde, arabuluculuk faaliyeti sonlandırılmalıdır (HUAK m. 17, I/d). Bu hükme binaen, arabuluculuk süreci yürütülür ve anlaşmaya varılırsa, anlaşma belgesi, anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa elverişli olmaması nedeniyle icra edilebilir bir belge niteliği kazanamaz⁷⁵⁷.

4.12. Mahkeme Kararı

4.12.1. Mahkemenin Vereceği Karar

Mahkemenin, ihtiyati tedbir başta olmak üzere, davanın kabulü kapsamında; hasta tarafından karşılanmış ve Kurum tarafından ödenmemiş ilaç bedellerinin ödenmesi, tedavi süresince hasta tarafından kullanılması muhtemel dava konusu bedeli talep olunan ilaçlara ilişkin bedelin/bedellerin de ödenmesi ve SGK'ya yapılacak bundan sonraki başvurularda mahkeme kararının uygulamasına yönelik tüm talepleri hakkında bir karar vermesi gerekmektedir.

Hastanın tedavi süreci devam ediyorsa, başvuru talebi, hiçbir kesinti yapılmaksızın, dava açılmasından önce alınan ilaç bedellerinin Kurum tarafından ödenmesi ve tedavi bitene kadar alınacak ilaçların bedellerinin de tedavi süreci sonuna kadar Kurum tarafından karşılanması şeklinde olacaktır. Bununla birlikte mahkemeler, davacının talebi doğrultusunda, tüm tedavi süresince (davanın sonlanmasından sonraki aşamayı da kapsayacak şekilde) hastanın kullanması

⁷⁵⁴ Peksöz, s. 1776.

⁷⁵⁵ Tahiroğlu, s. 146-147.

⁷⁵⁶ Tahiroğlu, s. 146-147.

⁷⁵⁷ Tahiroğlu, s. 147.

gereken ilaçların Kurum tarafından karşılanması gerektiğinin tespiti ve o ana karar alınan ilaçların bedellerinin davacıya ödenmesi yönünde de hüküm kurabilmektedir.

Uygulamada karşılaşılan farklı bir duruma da işaret etmek gerekirse; davanın açılmasından önce, hastanın tedavisinde kullanılacak ilaca, bedeli SGK tarafından SUT EK-4/A listesinde (bedeli ödenecek ilaçlar listesinde) yer verilmemiş olmasından bahisle ilacın bedelinin ödenmemesine ilişkin Kurum kararına karşı açılan davalarda, dava devam ederken dava konusu edilmiş olan talebin dayanağı ilacın, bedeli ödenecek ilaçlar arasına alınması söz konusu olabilmektedir. Bu durumda yargı uygulaması, davada karar verilmesine yer olmadığına ilişkin karar⁷⁵⁸ verilmek suretiyle dosyanın kapatılması yönündedir. Bu doğrultuda, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 2022 tarihli bir kararında, “... *Dosya kapsamı incelendiğinde, davacının tedavisinde kullanılacak ... isimli ilaçların kurum tarafından ücretsiz temin edilmesine karar verilmesinin istenildiği işbu davada, mahkemece, ilacın ödeme kapsamına alınması sebebiyle konusuz kalan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair karar verildiği, davalı Kurumun cevabi yazısında, 16.05.2020 tarihinden itibaren şartları var ise karşılanmaya başladığının bildirildiği anlaşılmıştır. Bazı hallerde dava devam ederken, dava açılmasından sonra meydana gelen bir nedenle dava konusu ortadan kalkabilir. Davanın konusuz kalması halinde, artık dava hakkında yargılama yapılmasına ve hüküm verilmesine gerek kalmaz. Başka bir deyişle, her iki tarafın da davanın esası hakkında karar verilmesinde hukuki yararı kalmamış demektir. Bu halde, mahkemece, davanın konusunun kalmaması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verilir. Belirtilen açıklamalar ışığında somut olaya dönüldüğünde, her ne kadar konusuz kalan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilmiş ise de, söz konusu ilacın davacıya verilmeye başlanıldığı hususu dosya kapsamından anlaşılmadığından, bu durum araştırılarak, gerektiğinde ilacın ödeme şartları irdelenerek elde edilecek sonuca göre karar verilmesi gerekmektedir. ...” gerekçelerine dayanarak hüküm kurmuştur⁷⁵⁹.*

⁷⁵⁸ Bu konuda bilgi için bkz.: Kuru/Aydın, s. 351.

⁷⁵⁹ Yargıtay 10. HD., E. 2022/11770, K. 2022/13084, T. 26.10.2022. (<https://www-lexpera-com-tr.eu1.proxy.openathens.net/ictihat/yargitay/10-hukuk-dairesi-e-2022-11770-k-2022-13084-t-26-10-2022>) (Erişim Tarihi: 09.08.2024).

4.12.2. Mahkemenin Vereceği Kararın Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla açılan bir eda davasında verilen kesin hüküm, sonradan açılmak istenen, fakat talep sonucunun farklılaştığı bir davada kesin hüküm etkisini gösterecektir. Bu itibarla kesin hüküm kavramı ve bunun doğurduğu sonuçlara işaret etmek gerekecektir.

Mahkeme kararlarına tanınan kanuni gerçeklik vasfına maddi anlamda kesin hüküm denir⁷⁶⁰. Bir hükmün, maddi anlamda kesin hüküm⁷⁶¹ gücü kazanabilmesinin ön koşulunu, şekli anlamda kesinleşmiş bulunması teşkil eder⁷⁶². Şekli anlamda kesin hüküm kavramı ise, bir hükme karşı başvurulabilecek kanun yolunun hiç olmaması ya da sonradan bulunmaması ile ortaya çıkar⁷⁶³.

Maddi anlamda kesin hükmün, müspet ve menfi olmak üzere, iki temel etkisi vardır⁷⁶⁴. Maddi anlamda kesin hükmün menfi etkisinden maksat, kesin bir biçimde hükme bağlanmış olan bir davanın, ikinci kez açılmaması; açılmışsa, mahkeme tarafından usulden reddedilmesidir⁷⁶⁵. Maddi anlamda kesin hüküm, menfi etkisi itibariyle, dava konusuna ilişkin bir dava şartı konumundadır⁷⁶⁶ (HMK m. 114, I/i). Kesin hüküm itirazı da, maddi anlamda kesin hükmün menfi etkisiyle ilişkili olup usule ilişkin itiraz sebeplerindendir⁷⁶⁷. Genel olarak bakıldığında ise, maddi anlamda kesin hükmün etkileri, kesin hükmün bağlayıcı olması, kesin hükmün olumsuz dava

⁷⁶⁰ İyilikli, A. Cahit, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 31; Domaniç, Hayri, *Hukukta Kazıyeye Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, Ankara 1964, s. 5; Tanrıver, s. 975; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 561. Kesin hüküm kavramı, kazıyeye muhkeme şeklinde de ifade edilmektedir: (Gürdoğan, Burhan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ankara 1960, s. 15).

⁷⁶¹ Gürdoğan, s. 13; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 493-495; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 606.

⁷⁶² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 721.

⁷⁶³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 559-560; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 492; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 719.

⁷⁶⁴ Postacıoğlu, s. 678 vd.; Tanrıver, s. 976.

⁷⁶⁵ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 609; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 492-494; Gürdoğan, s. 8-9.

⁷⁶⁶ Kar, s. 435. Dava şartları için bkz.: Kuru/Aydın, s. 129-138.

⁷⁶⁷ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 561-563.

şartı olması ve kesin hükmün kesin delil olması şeklinde ifade edilebilir⁷⁶⁸. Ancak burada özel bir duruma işaret etmek gerekirse; kısmi davada verilen kesin hüküm, davanın başında alacak konusu edilmeyen, ancak daha sonra ayrı bir dava açılması suretiyle talep edilen alacak kesimi bakımından, sonradan açılan davada kesin delil oluşturacaktır⁷⁶⁹. Bu itibarla maddi anlamda kesin hükmün müspet etkisi, yenilik doğuran bir etkiye sahip olup, hakkı kesin bir biçimde hükme bağlanmış olan bir kimsenin, hakkının inkar edilememesi, yani yeniden tartışma konusu yapılamamasıdır⁷⁷⁰. Maddi anlamda kesin hüküm, müspet etkisi itibariyle bir dava şartı değildir; ilişkin bulunduğu husus hakkında, kesin bir delil oluşturur⁷⁷¹. Yani, hakim, maddi anlamda kesinleşmiş bir biçimde hükme bağlanmış olan bir hususu, sabit kabul etmek ve yeniden tartışmaktan kaçınmak zorundadır⁷⁷².

Maddi anlamda kesin hükmün müspet etkisine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin birinci fıkrasında, ilamların, yani mahkeme kararlarının sahtelikleri sabit oluncaya kadar kesin delil oluşturacaklarına açıkça vurgu yapılmak suretiyle işaret edilmiştir. Yine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinde, karara esas alınan hükmün kesinleşmiş başka bir hükümlerle ortadan kalkmış olmasının, yargılamanın iadesi⁷⁷³ sebebi sayılması da; kesinleşmiş hükümlerin ilişkin bulunduğu husus hakkında kesin delil oluşturacağına ve mahkemece de tartışma konusu yapılmadan, alınacak olan karara dayanak yapılacağına, bir başka açıdan işaret etmektedir. Maddi anlamda kesin hükmün müspet etkisinin ortaya çıkabilmesi için, kesin bir biçimde hükme

⁷⁶⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 730-732.

⁷⁶⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 609.

⁷⁷⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 730; Tanrıver, s. 976; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 563.

⁷⁷¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 731-732. Kesin deliller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Kuru/Aydın, s. 253.

⁷⁷² Gürdoğan, s. 13-15.

⁷⁷³ Yargılamanın iadesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374 ile 381. maddelerinde düzenlenmiştir ve bazı ağır yargılama hatalarının veya eksikliklerinden dolayı maddi anlamda kesin hükmün değiştirilmesini ve yeniden bir inceleme ve yargılama yapılmasını sağlayan olağanüstü bir kanun yolu olarak ifade edilmektedir: Kuru/Aydın, s. 574.

bağlanmış olan dava ile halen görülmekte olan davanın tarafları ile taleplerinin aynı; dava konularının ise birbirinden farklı olması gerekir⁷⁷⁴.

Dava konusu hakkında daha önceden verilmiş bir kesin hüküm (HMK m. 303) bulunuyorsa, daha sonra aynı konuda ve aynı taraflar arasında, aynı talep sonucuna yer verilen bir dava açılmaz. Açıldığı takdirde, kesin hüküm bulunması sebebiyle yani olumsuz bir dava şartının⁷⁷⁵ (HMK m. 114, I/i) varlığı sebebiyle usulden reddedilmesi gerekecektir⁷⁷⁶. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin birinci fıkrasına göre kesin hükmün varlığından bahsedilebilmesi için, şekli anlamda kesinleşmiş olan bir mahkeme hükmünün, başka bir davada kesin hükmün menfi etkisini gösterebilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrasıyla ikinci davanın talep sonucunun aynı olması gerekir. Bir hüküm, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder (HMK m. 303, II).

Burada dikkat edilmelidir ki kesin hükmün daha önce açılmış davada çıkmış olması şart değildir. Aksine, sonra açılan bir dava daha hızlı görülüp karara bağlanmış ise artık önce açılan dava için sonradan ortaya çıkan bir dava şartı yokluğu mevcut olacaktır. Hakim re'sen kesin hükmün varlığını öğrendiği andan itibaren davayı usulden reddetmelidir. Bugün için hakimin bir kesin hükmün varlığından haberdar olması ise, tarafların sunacağı bilgi ve belgeler ile beyanları sayesinde mümkün olabilecektir⁷⁷⁷. Örneğin, bir hukuki ilişkide, ilk davada maddi tazminat, ikinci davada manevi tazminat talep edildiyse, burada kesin hükümden söz edilemez⁷⁷⁸. Keza maddi tazminat davası, zarar ve kusurun varlığı halinde ve

⁷⁷⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 722-726, s. 654-660.

⁷⁷⁵ Kar, s. 435; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 265, Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 295, Ercan, s. 194, Yılmaz-Şerh, s. 1301, Kesin hükmün menfi etkisi yönüyle vurgulanmasına ilişkin ifade kullanılmıştır. Bkz. Kılıçoğlu, s. 616, Muşul, s. 102.

⁷⁷⁶ Dava konusuna ilişkin dava şartlarından kesin hükmün bulunmaması halinin kısaca münazaalı, çekişmeli bir iddia olması gerektiği belirtilmiştir. Bkz. Ansay, s. 203.

⁷⁷⁷ Kuru/Aydın, s. 137-138.

⁷⁷⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 726.

esasinda bir kisilik hakkının ihlalinden dolayı açılır⁷⁷⁹. Türk Medeni Kanunu'nun 24. maddesine göre, hukuka aykırı bir biçimde kişilik hakkı saldırıya uğrayan kimseler, mahkemeden saldırıya karşı korunmayı talep edebilir ve aynı Kanun'un 25. maddesinin üçüncü fıkrasına göre bu saldırıdan korunma biçimi olarak maddi ve manevi tazminat talebinde bulunabilir⁷⁸⁰.

Kesin hükmün varlığının öne sürüldüğü bir davada, hakimin bu konuyu araştırmadan karar vermesi, usul kurallarına aykırı olacaktır. Kesin hüküm, tarafları, mahkemeleri ve diğer devlet organlarını bağlamaktadır⁷⁸¹. Kesin hüküm, aynı zamanda kesin delil de oluşturmaktadır⁷⁸². Açılan dava hakkında kesin hüküm bulunmaması, olumsuz dava şartıdır. Mahkemece verilen hükmün, kesin hüküm niteliği kazanması ile taraflar arasındaki uyuşmazlık tamamen sonuçlanmış olmakla kalmaz, taraf veya taraflar bu sonucu iradeleri ile değiştirip tekrar yargılama konusu yapamazlar⁷⁸³. Kesin hüküm bulunup bulunmaması kamu düzenine ilişkin olduğundan, ilk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay tarafından her zaman re'sen göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Taraflar da yargılamanın her aşamasında kesin hüküm itirazında bulunabilirler⁷⁸⁴.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde, kesin hükmün varlığı için aranan koşullar; her iki davanın taraflarının aynı olması, dava konusunun aynı olması ve dava sebebinin aynı olmasıdır⁷⁸⁵. Kesin hükmün kesin delil olma şeklinde ortaya çıkan

⁷⁷⁹ Dural, s. 153.

⁷⁸⁰ Dural, s. 153-154.

⁷⁸¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 734; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 606.

⁷⁸² Kuru/Aydın, s. 253; Kar, s. 436.

⁷⁸³ Yargıtay, kesin hüküm bulunan bir davada mahkemece, bu nedenle davanın reddi gerekirken yazılı şekilde kabule karar verilmesi doğru görmemiştir. Yargıtay HGK 29.11.2000 tarihli 4-1731/1751 sayılı kararı (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2000-4-1731-k-2000-1751-t-29-11-2000-yargitay-hukuk-genel-kurulu-karari/426868/4-1731_1751+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁷⁸⁴ Yargıtay HGK 09.04.2003 gün ve 20-266/285 sayılı kararında, kesin hüküm itirazının davanın her aşamasında ileri sürülebileceğini ve mahkemece de yargılamanın her aşamasında dikkate alınacağı yönünde karar vermiştir (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-hgk-e-2003-20-266-k-2003-285-t-09-04-2003-yargitay-hukuk-genel-kurulu-karari/621636/20-266_285+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Berkin, s. 785; Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.III, İstanbul 2001, s. 3566.

⁷⁸⁵ Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 610-611.

etkisi (HMK m. 204, I), ilk davada verilen hükmün, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak fakat farklı bir talep sonucunun söz konusu olduğu ikinci davada, birinci davada kesin olarak hükme bağlanmış hususlar hakkında kesin delil teşkil etmesidir⁷⁸⁶. Ödenmeyen ilaç bedelleri için açılan bir tam eda davasında verilen kesin hüküm, sonradan açılmak istenen, fakat talep sonucunun farklılaştığı bir davada kesin hüküm etkisini gösterecektir. Keza, davacının kısmi dava açması halinde, davacının talep ettiği sonuç yani dava konusu birbirinden farklılık arz edeceği için, sonradan ek dava açılması halinde kesin hüküm itirazıyla karşılaşmayacağından, bu davanın açılabilmesi bakımından bir sorun doğmayacaktır⁷⁸⁷.

Somut olarak ifade etmek gerekirse, karşılanmayan ilaç bedellerinin Kurumdan tahsili konulu davalarda; davacının talep sonucunun yalnızca dava tarihine kadar alınan ilaç bedellerinin tazmini şeklinde olması halinde, mahkeme, tüm tedavi süresince alınacak ilaçların bedellerinin ödenmesine karar veremeyecektir. Ancak, davacı, bu davadan sonra tedavi süresince bedeli ödenmeyen ilaca ilişkin (örneğin, ilk dava tarihinde alınmamış, ancak tedavi süresince alınması gereken diğer dozlar varsa) diğer bedellerin ödenmesi amacıyla yeni bir dava açarsa, ilk açmış olduğu davada verilen hüküm, ikinci davada kesin hükmün müspet etkisini gösterecektir.

4.12.3. Yargılama Harç ve Giderleri

Karşılanmayan ilaç bedellerinin tahsilini konu alan ve SGK'ya karşı iş mahkemelerinde açılan, belirli bir bedelin ödenmesini konu alan davalarda, davanın başında başvurma harcının, peşin harcın, vekalet harcının ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi'nin⁷⁸⁸ 3 ve 4. maddeleri uyarınca, her türlü tebligat ücreti ile posta ücretleri gibi iş ve işlemlerin yapılabilmesi için bugün için 250 TL gider avansının yatırılmış olması gerekir. Dava devam ederken ise, keşif yahut bilirkişiye (yargılama kapsamında sağlık kurulu raporu ve hesap bilirkişisi raporu alınması amacıyla) başvurulacaksa bunlara ilişkin harçlar (delil avansı) ödenmelidir.

⁷⁸⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 731-732.

⁷⁸⁷ Kar, s. 438.

⁷⁸⁸ RG. 24.10.2023, Sa. 32349.

Ayrıca, yargılama sonunda karar ve ilam harcıyla kanun yollarına başvurulacaksa, istinaf ve temyiz başvuru harçlarının yatırılması söz konusu olacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 297. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendine göre, mahkemenin hüküm sonucunda, yargılama giderleri ile taraflardan alınan avansın, harcanmayan kısmının iadesini ve varsa kanun yolları ile kanun yollarına başvuru süresini göstermesi zorunludur. Yargılama giderlerinin neler olduğu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. ve devamındaki maddelerde gösterilmiştir.

Yargılama giderlerinin kapsamına, yargılama harçları ile yargılama sırasında tarafların yapmış olduğu masraflar girmektedir. Bir başka ifadeyle hak aramak üzere mahkemeye başvuran kişilerin, yargı hizmetlerinden faydalanabilmek adına devlete ödedikleri harçlar ve davaların görülüp karar verilebilmesi için ödenmesi gereken ücret ve masraflar, yargılama gideri kavramını oluşturur⁷⁸⁹. Bunun yanında, harçlara ilişkin olarak temel kanun niteliğinde olan 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda⁷⁹⁰ başvurma harcı, karar ve ilam harcı ile diğer harçlar düzenlenmiştir. Harçlar Kanunu'nun 11. maddesinin birinci fıkrasına göre, harçlar, kural olarak davayı açan davacıdan veya harca konu bir işlemin yapılmasını isteyen kişi tarafından ödenecektir⁷⁹¹. Ancak önemle ifade edilmelidir ki, yargılama sırasında taraflarca başvurulacak uzman kişilerden alınacak “uzman görüşü” için ödenen bedellere, - taraf beyanlarını destekler nitelikte yazılı taraf beyanı olarak nitelendirilmesi gerekliliğinden bahisle- tarafların kendilerinin katlanması gerekmekte olup, yargılama giderlerine dahil edilemez⁷⁹².

⁷⁸⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 752 vd.; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 581 vd.

⁷⁹⁰ RG. 17.7.1964, Sa. 11756.

⁷⁹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 755-758; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 582-584.

⁷⁹² Bkz. yuk. Bölüm 4.9.3.

4.13. Üst Derece Yargı Yoluna Başvuru

Hukukumuzda bugün için üç dereceli yargı sistemi işlerlik kazanmaktadır. Buna göre ilk derece mahkemeleri, istinaf incelemesi yapan bölge adliye mahkemeleri ve temyiz incelemesi yapan Yargıtay işlev görmektedir⁷⁹³.

Çalışmamız bağlamında, ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle açılan davaya bakmakla görevli bulunan iş mahkemesi kararlarına karşı, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanacağından, genel kurallara bakılması yeterli olacaktır. Genel kurallara ek olarak, aynı maddenin beşinci fıkrası uyarınca, ilk derece mahkemesi kararları hakkında başvuru istinaf ve temyiz kanun yolunda görevli bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay'ın ivedilikle karar vermesi gerekir⁷⁹⁴.

İstinaf kanun yolu açısından, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, kanun yoluna başvuru süresi ilamın taraflara tebliğinden itibaren başlar ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 345. maddesi gereğince iki haftadır⁷⁹⁵. İstinaf sınırı ise bugün için, 28.250 TL olduğu için, bu bedelin altındaki davalarda, kararların bölge adliye mahkemesine istinaf incelemesi için gönderilmesi mümkün olmayacaktır.

5510 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili uyuşmazlıkları çözmekle görevlendirilmiş iş mahkemelerinin yetkisi, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrasında belirlenmiştir. Kurum aleyhine açılacak ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalar bakımından yetkili mahkeme, davalının davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi ile işin veya işlemin yapıldığı yer mahkemesidir⁷⁹⁶. Bu kapsamda Adli yargı yolunun görevi kapsamında, bedeli karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan ve davalı Sosyal Güvenlik Kurumu'nun merkezinin bulunduğu Ankara'da yapılacak istinaf başvuruları, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş,

⁷⁹³ Atalı/Ermene/Erdoğan, s. 601-604.

⁷⁹⁴ Kovancı, s. 710.

⁷⁹⁵ Kuru/Aydın, s. 649.

⁷⁹⁶ Bkz. yuk. Bölüm 4.5.

Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 7035 sayılı Kanun ile değişik 35. maddesinin dördüncü fıkrasının "... Gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak bölge adliye mahkemeleri ceza ve hukuk daireleri arasındaki iş bölümü, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenir. ..." hükmü çerçevesinde, Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi'nin yapmış olduğu belirlemeye göre, 01.09.2023 tarihi itibarıyla Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi ve 11. Hukuk Dairesi tarafından incelenecektir⁷⁹⁷.

İlk derece mahkemesinden ihtiyati tedbir talep edilmesi ve yerel mahkemeye tedbir kararı verilmemesi halinde de istinaf yoluna gidilebilir.

Bölge adliye mahkemelerinin, iş mahkemesi kararını istinafen incelemesi sonucunda, parayla değerlendirilemeyen dava ve işler hakkındaki kararlarıyla miktar veya değeri 378.290 Türk Lirasını geçen davalara ilişkin kararlarına karşı, kural olarak, temyiz yoluyla Yargıtay'a başvurulabilir⁷⁹⁸.

Ancak, istinaf mahkemesi kararlarının temyiz kanun yoluna götürülebilmesi bakımından, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 8. maddesinde bir belirleme yapılmış olup, diğer kanunlardaki hallerin saklı olduğuna işaret edilerek hangi hallerde istinaf mahkemesinin verdiği kararların temyiz edilemeyeceği gösterilmiştir. Burada yer alan dava ve işler bakımından temyiz kanun yoluna gidilemez; burada yer almayan ve istinaf kesinlik sınırının üzerinde bulunan bölge adliye mahkemesi kararları, kural olarak temyiz yoluna götürülebilir. Yine, temyiz kanun yoluna başvuru süresi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 361. maddesinde iki hafta olarak gösterilmiştir ve bu süre, kararın taraflara tebliğinden itibaren başlar⁷⁹⁹. Bu bağlamda değinilmelidir ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 363. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca, karşılanmayan ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsilini konu alan davalarda verilen ihtiyati tedbir kararları hakkındaki istinaf incelemesinin sonucunda, temyiz kanun yoluna başvurulamayacaktır.

⁷⁹⁷ Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi 31.07.2023 günlü ve 1658 sayılı Kararı için bkz.: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/200920231050ankara-bolge-adliye-mahkemesi-is-bolumu-kararipdf.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

⁷⁹⁸ Tanrıver, s. 224.

⁷⁹⁹ Kuru/Aydın, s. 650.

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından bedeli karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalar özelindeki temyiz başvuruları, Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 18.01.2024 günlü ve 1 sayılı Kararı uyarınca, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin görev alanına girmekte ve ilgili dairede incelenmektedir⁸⁰⁰.

Yargıtay, ilaç bedellerinin ödenmemesi üzerine açılan davalarda verdiği kararlarında, farklı ölçütleri esas alarak karar verebilmektedir⁸⁰¹.

⁸⁰⁰ Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 18.01.2024 günlü ve 1 sayılı Kararı için bkz.: (<https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek-1706165589.pdf>) (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

⁸⁰¹ Yargıtay 10. HD., 31.3.2022 tarihli ve E. 2021/11805, K. 2022/4746 K. sayılı kararında; "... Somut olayda, öncelikle davacıya ait tüm tedavi evrakları celp edilerek ve yukarıda açıklanan mevzuat kapsamında irdeleme yapılmak suretiyle; davaya konu ilacın söz konusu kanser hastalığının tedavisinde hayati öneme haiz ve kullanılmasının zorunlu olup olmadığının, dolayısıyla kullanılmasının tıbben ve fennen sigortalının iyileşmesine katkıda bulunup bulunmayacağına, ilacın hangi tür kanser hastalarında hangi evrede ve hangi dozda kullanılacağına ve bu hususların nasıl belirleneceğinin, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığının üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanmalı, bu saptama yapılırken dosya içinde mevcut görüş, karar ve raporlarda irdelenip varsa çelişkiler giderilmeli, ayrıca bu belirleme yapılırken iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususu olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Bu kapsamda yapılacak araştırmalar sonucunda; davaya konu ilacın anılan hastalığın iyileşmesi için tedavisinde kullanılmasının hayati öneme haiz ve zorunlu olduğu sonucuna varıldığı takdirde ise ilaç bedelinin uygunluğu yönünden ve katkı payını da irdelenecek biçimde denetime elverişli hesap raporu alınarak sonucuna göre karar verilmelidir. Bu maddi ve hukuki olgular göz önünde bulundurulmaksızın, eksik inceleme ve araştırmayla yazılı şekilde karar tesisi, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

O hâlde, davalı Kurum vekilinin bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve ... Bölge Adliye 10. HD., E. 2021/11805 K. 2022/4746 T. 31.3.2022 Mahkemesi 10. Hukuk Dairesinin istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin kararının kaldırılarak İlk Derece Mahkemesince verilen hüküm bozulmalıdır.

Karşı oy:

...

19. AİHM, 2012 yılında verdiği Panaitescu/Romanya kararında Başvurucunun tedavisi için gerekli iki ilacın pahalı olduğu gerekçesi ile karşılanmaması ve Hamburg'da 2 aylık tedavi için gereken masrafların karşılanmamasını konusunu incelemiştir. Başvurucu lehine ilaç ve tedavi masraflarının karşılanması gerektiğini belirten yerel mahkeme kararı vardır. AİHM bu kararlara rağmen tedavi masraflarının karşılanmamasının usul açısından yaşam hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM, yaşam hakkını korumakla görevli olan devletin mali sebepleri mazeret göstererek mahkeme kararlarını uygulamasını geciktiremeyeceğini belirtmiştir.

20. AİHM benzer bir yaklaşımla yaşam riski olan A.A/Türkiye (Başvuru No: 50624/19) başvurusunda 2.10.2019 tarihinde tedbir kararı vermiştir. Başvurucunun tedavisi için hayati öneme sahip ilacın temini için daha önce iş mahkemesine ve Anayasa Mahkemesine yaptığı tedbir talepleri olumsuz sonuçlanmıştır. Bunun üzerine başvuru AİHM başvurmak zorunda kalmıştır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 22.11.2023 tarihli E. 2022/1216, K.2023/1113 sayılı kararında, Kurum tarafından bedeli ödenmeyen kanser ilaçlarının hasta tarafından karşılanan bedellerin iadesi ve ilaç bedellerinin SGK tarafından karşılanmasına ilişkin taleple açılan davada belirleme yapılırken iyileştirme⁸⁰² kavramından (yargılama sırasında sağlık kurulunca düzenlenecek bilirkişi raporunda irdelenecek olan) anlaşılması gerekenin sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususu olduğuna işaret etmiştir⁸⁰³. Bu kararda, bazı hukuk

AIHM Başvurucunun yaşam hakkının riske girdiğini dikkate alarak, Başvurucunun herhangi bir kişisel masrafa maruz kalmadan, Pembrolizumab etken maddeli Keytruda isimli ilacın tedavisinden faydalandırılması gerektiğini Hükümete bildirmiştir. Hükümetin tedbir kararı sonrası gerekli tedaviyi sağlamasında sonra tedbir kararı kaldırılmıştır.

21. Anayasa Mahkemesi 7.1.2020 tarihli D. B. (B. No:2019/41507 tedbir kararı) kararında hastalar için hayati öneme sahip ilaçların temini konusunda şu ilkeleri ortaya koymuştur. "Sağlık ve sosyal güvenlik hakları, Anayasa'nın 56. ve 60. maddelerinde güvence altına alınmış olmakla ve devletin söz konusu alanlarda görevleri bulunmakla birlikte, Anayasa'nın 65. maddesinde de öngörüldüğü üzere devletin bu görevlerini, öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi gerekmektedir(Fıkra 27).

Devletin vücut bütünlüğünü koruma konusundaki ödevi, sağlık hizmetlerinin mutlak anlamda ücretsiz olarak sağlanacağı şeklinde yorumlanamaz (Salim Sayın, B. No: 2013/3382, 4/11/2015, § 41). Devletin bireylere sağlık hizmeti sunma konusundaki yükümlülüğü, ülkenin sosyal ve ekonomik gerçekleriyle yakından ilgilidir. Bu nedenle devlet, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi noktasında, kaynakların tahsis edildiği alanlara ilişkin bazı sınırlamalar öngörebilir. Dolayısıyla sağlık hizmeti sunma konusunda devletin pozitif yükümlülüğünün ekonomik sınırları belirlenirken, devletin kamu kaynaklarını kullanma konusundaki takdir hakkı ile tedavi ücretlerinin bireylere yüklediği ekonomik külfet arasında makul bir denge kurulmalıdır (Salim Sayın, § 40)(Fıkra 28).

22. Sosyal güvenlik, bireylerin istek ve iradeleri dışında oluşan sosyal risklerin, kendilerinin ve geçindirmekle yükümlü oldukları kişilerin üzerlerindeki gelir azaltıcı ve harcama artırıcı etkilerini en aza indirmek, ayrıca sağlıklı ve asgari hayat standardını güvence altına alabilmektir. Bu güvencenin gerçekleştirilebilmesi için sosyal güvenlik kuruluşları oluşturularak, kişilerin yaşlılık, hastalık, malüllük, kaza ve ölüm gibi sosyal risklere karşı asgari yaşam düzeylerinin korunması amaçlanmaktadır. (Anayasa Mahkemesi'nin 15.12.2006 tarih ve E:2006/III, K:2006/112 sayılı kararı)

23. Bu kapsamda özellikle Anayasanın 65. maddesinde yer alan; Devletin, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirebileceğine ilişkin düzenleme ile; Devlete, Anayasa ile yüklenen ödevler arasında öncelikler gözetilmek suretiyle mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde görevlerini yerine getirme imkanı tanınmış olup, bu öncelikler arasında yaşama hakkı da dahil olmak üzere kişilerin ruh ve fizik sağlığı içinde insana yaraşır bir hayat sürdürmesini sağlama görevinin en öncelikli olduğunu belirtmekte fayda vardır. ...” (Yargıtay 10. HD. 2014/25784 E. ve 2015/3636 K. sayılı kararı). (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2021-11805-k-2022-4746-t-31-03-2022/4394342/2021_11805+E++ve+2022_4746+K+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁸⁰² Sümer/Kayırgan, s. 783.

⁸⁰³ Benzer yöndeki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı için bkz. Yargıtay HGK. 29.11.2023, E.2023/968, K.2023/1147. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

dairelerinin davaya konu ilacın, davacının hastalığının ilerlemesine engel olup olmadığı veya gerilemesini sağlayıp sağlamadığı, yaşam kalitesini artırıp artırmadığı, yaşam süresinin uzamasına katkıda bulunup bulunmadığı konusunda sağlık kurulu raporu alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerektiği yönündeki görüşü de kanımızca hatalı olarak, çoğunluk tarafından benimsenmemiştir. Burada yapılan tespit, daha önceki Yargıtay kararlarına benzemekle birlikte, ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenmesini konu alan davalarda, davacıların hak kaybına uğraması ihtimalini güçlendirmektedir. Yaşam hakkı ve sağlık hakkı kapsamında bakıldığında, sadece bireylerin yaşamlarını devam ettirmesi yeterli olmamakta, özellikle hastaların daha rahat bir hayat sürdürebilmesi de bu hakların kapsamına girmektedir. Başka bir anlatımla devletin yaşam hakkı ve sağlık hakkını tesis etmesi, her ne durumda olursa olsun bireylerin hayatta kalmasından öte, onların yaşam kalitesiyle ve buna bağlı olarak sağlıklı bir yaşam sürmeleriyle de orantılıdır ve bu çerçevede değerlendirilmelidir. Aksine bir yorumla doğrudan iyileşme sonucuna odaklanılması da Anayasa ve uluslararası sözleşmeler ile teminat alınan bu haklara erişme bakımından engel teşkil edecektir. Nitekim, 5510 sayılı Kanun'un 62. maddesinin birinci fıkrasıyla 5510 sayılı Kanun kapsamında genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak ve Sosyal Güvenlik Kurumu için ise bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamak, bir yükümlülük olarak öngörülmüştür. Bu finansmanın kapsamı da yukarıda açıkladığımız üzere, hastaların insanlık onuruna yaraşır şekilde hayatlarını sürdürebilmesi ve elbette yaşam haklarının tesis edilmesi çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Yine Yargıtay'ın, ilaç bedelinin Kurum tarafından ödenmesine ilişkin geliştirdiği kriterlerden en sıklıkla başvurduğu kriter, davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığının, üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanması ve bu saptama yapılırken de dosya içinde mevcut görüş, karar ve raporlarda irdelenip varsa çelişkilerin giderilmesi, ayrıca bu belirleme yapılırken iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin, sigortalı hastanın sağlığına

kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususunun⁸⁰⁴ da mutlaka göz önünde tutulması gerektiğidir⁸⁰⁵.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi'nin güncel kararları da Yargıtay'ın görüşüyle aynı doğrultuda olup; davaya konu ilaçla yapılacak tedavinin bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre daha etkin ve daha yararlı olup olmadığının üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından alınacak sağlık kurulu raporu ile saptanması, bu saptama yapılırken dosya içinde mevcut görüş, karar ve raporlarda irdelenip varsa çelişkilerin giderilmesi, ayrıca bu belirleme yapılırken iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususu olduğu yönündedir⁸⁰⁶.

4.14. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu, 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle⁸⁰⁷ birlikte Türk hukukunda işletilmeye başlanmıştır⁸⁰⁸. 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un⁸⁰⁹ 46.

⁸⁰⁴ Sümer/Kayırgan, s. 783.

⁸⁰⁵ Yargıtay 10. HD., 28.11.2022 tarihli, E. 2022/8444, K. 2022/14954 sayılı kararı (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2022-8444-k-2022-14954-t-28-11-2022/4825752/2022_8444+E+%2c+2022_14954+K+) (Erişim Tarihi: 08.08.2024). Bu yönde verilmiş olan bir kararda "... hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesi hususları kuşkusuz mutlak bir şifa anlamına gelmez. Dava konusu ilacın bilinen mevcut tedavi yöntemlerine göre sürekli olarak daha etkin ve daha yararlı olduğunun ve kullanılmasının tıbben zorunlu bulunduğu tıbbi yöntemlerle belirlenmesi yeterlidir. ..." ifadeleri kullanılmıştır (Yargıtay 10. HD., 23.03.2023 tarihli, E. 2023/10707, K. 2023/11137 sayılı kararı) (https://legalbank-net.eu1.proxy.openathens.net/belge/y-10-hd-e-2023-10707-k-2023-11137-t-13-11-2023/5249471/2023_10707+E+%2c+2023_11137+K) (Erişim Tarihi: 08.08.2024).

⁸⁰⁶ "... Bu kapsamda yapılacak araştırmalar sonucunda; davaya konu ilacın anılan hastalığın iyileşmesi için tedavisinde kullanılmasının hayati öneme haiz ve zorunlu olduğu sonucuna varıldığı takdirde ise ilaç bedelinin uygunluğu yönünden ve katkı payını da irdelenecek biçimde denetime elverişli hesap raporu alınarak sonucuna göre karar verilmelidir. ..." (Ankara BAM. 10. HD., 01.06.2023 tarihli 2022/280 E., 2023/1260 K. ile benzer yöndeki Ankara BAM. 10. HD., 12.01.2023 tarihli E. 2021/1334, K.2023/38; Ankara BAM. 10. HD., 11.05.2023 tarihli E. 2021/2345, K. 2023/1047 sayılı, Sümer/Kayırgan, s. 784'de yer alan kararlar).

⁸⁰⁷ 5982 sayılı Kanun ile 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45 ila 51. maddeleri arasında bireysel başvuruya ilişkin temel yasal düzenleme getirilmiştir.

⁸⁰⁸ Detaylı bilgi için bkz. Korkmaz, Ramazan. *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru* 2.B., Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 45-46.

⁸⁰⁹ RG. 03.04.2011, Sa. 27894.

maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru imkanı, gerçek ve tüzel kişilere tanınmış olmakla birlikte, kamu tüzel kişileri bu düzenlemenin kapsamı dışında tutulmuştur. Yine, özel hukuk tüzel kişilerinin yalnızca tüzel kişiliğe ait hakların ihlali söz konusuysa başvuruda bulunabilmesi mümkündür (6216 sK. m. 46, II). Bu istisnalar dışında, kamu gücü tarafından ortaya çıkartılan bir işlem, eylem ya da ihmal sebebiyle güncel ve kişisel bir hakkının doğrudan etkilendiğini öne süren herkes, bireysel başvuru yolunu işletebilir⁸¹⁰ (6216 sK. m. 46, I). Yine, yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmış olan (seçme ve seçilme hakkı gibi) hakların dışında, yabancı kişilerin de bireysel başvuru yoluna gitmeleri mümkündür (6216 sK. m. 46, III). Bireysel başvurunun konusu ise, T.C. Anayasası'nda güvence altına alınmış bulunan temel hak ve hürriyetlerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve bu sözleşmeye ek Türkiye'nin de tarafı sıfatıyla imzaladığı protokoller kapsamındaki haklardan birisi veya birkaçının kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıdır⁸¹¹ (6216 sK. m. 45, I). Devlet tüzel kişiliğinin bir idari ya da yargısal işlem, eylem yahut ihmali sonucunda gerçek veya tüzel kişilere tanınan temel hak ve hürriyetlerin ihlali sonucunda kanunlarda öngörülmüş olan idari ve yargısal başvuru yollarının tümünün tüketilmesinden sonra, bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılabilir⁸¹² (6216 sK. m. 45, II). Ancak önemle ifade edilmelidir ki, bireysel başvuru bir kanun yolu, bir dava çeşidi ya da idari bir faaliyet değil, bir yargılama faaliyeti, hukuki bir çaredir⁸¹³.

Bireysel başvuru harca tabidir ve başvurunun yapılması için öngörülen süre, kural olarak başvuru yollarının tüketildiği tarihten itibaren; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gündür⁸¹⁴ (6216 sK. m. 47).

Bireysel başvuruya ilişkin olarak getirilmiş kişi ve konu kısıtlamasıyla diğer usullere (6216 sK. m. 45-48) ilişkin inceleme Komisyonlarca yapılır ve başvurunun

⁸¹⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 799.

⁸¹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 838-839.

⁸¹² Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz (6216 sK. m. 45, III).

⁸¹³ Korkmaz, s. 58-80; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 838-839.

⁸¹⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 839.

kabul edilebilirliğine karar verirse esas hakkında incelemeye geçilir⁸¹⁵. Esas inceleme, Bölümler tarafından yapılır ve başvuru hakkının ihlal edildiği ya da edilmediği yönünde karar verilir⁸¹⁶ (6216 sK. m. 50, I, c.1). Bölümün yapacağı inceleme yerinde denetimini kapsamaz⁸¹⁷. İhlal kararı verilmesi halinde, bu bir idari işlem ya da eylemden kaynaklanmışsa, ihlalin ve sonuçlarının ne şekilde ortadan kaldırılacağına hükmedilir, mahkemece idari eylem veya işlem tesisi anlamına gelecek bir karar verilemez (6216 sK. m. 50, I). İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı tespit edilirse söz konusu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılabilmesi için, dosyanın yeniden yargılama yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verilir. Ancak, yeniden yargılama yapılmasında başvuru hakkının bir hukuki menfaati bulunmuyorsa, onun lehine tazminata hükmedilmesi ya da genel mahkemelerde açılacak dava yolu gösterilebilir⁸¹⁸. Dosya kendisine gönderilen ve yeniden yargılama yapacak mahkemenin, Anayasa Mahkemesince tespit edilen ve giderimi için ihlal kararı verdiği olay hakkında ihlali ve sonuçlarının ortadan kaldırılacak şekilde inceleme yapıp karara bağlaması gerekir⁸¹⁹ (6216 sK. m. 50, II).

SGK tarafından ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin olarak; idarenin kusurlu bir biçimde ilaç bedelini ödememesi halinde, temel haklar arasında yer alan özellikle yaşam hakkı ve sağlık hakkının ihlali sebebiyle⁸²⁰ Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna gidilmesi söz konusu olacaktır. Nitekim, bireysel başvuru yoluna gidilebilmesi için, idarenin kusurlu eylem, işlem ya da ihmalinin bulunması yeterli olmamakla birlikte, gerekli başvuruların yapıp, yargı yolunun da tüketilmesi sonucunda başvurulabilecek olağan bir kanun yolunun kalmaması halinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılabilir⁸²¹. Anayasa Mahkemesi yapacağı

⁸¹⁵ Korkmaz, s. 189 vd.

⁸¹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 840.

⁸¹⁷ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 801-802; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 840.

⁸¹⁸ Korkmaz, s. 232; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 840.

⁸¹⁹ Korkmaz, s. 235-237.

⁸²⁰ Bkz. yuk. Bölüm 1.7.1.1. ve 1.7.1.2.

⁸²¹ Kuru/Aydın, s. 587-588. Anayasa Mahkemesi kendisine yapılan bir başvuruyu, "... Başvuru konu ilaç bedelinin SGK tarafından ödenmesi talepli yargılamada ilaç bedelinin SGK'ca ödenmesine karar verildiği, karara karşı SGK tarafından davanın esasına dair iddialar ileri sürülerek istinaf talebinde bulunulup kararın istinaf incelemesinde olduğu görülmüştür. Bu

inceleme sonucunda koruma altına alınan temel hak ve hürriyetlerin ihlal edildiği kanısına varırsa, tedavi gören kişinin menfaati doğrultusunda bir karar vermelidir. Bu karar, kişinin talebi hakkında yeniden yargılama yapılarak bir karar verilmesini gerektiriyorsa yeniden yargılama kararı; tedavi gören kişi açısından yeniden yargılama yapılmasında hukuki bir menfaat yoksa uygun bir tazminata hükmedilmesi şeklinde verilebilir.

Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, kendisine yapılmış olan bireysel başvurularda, 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin beşinci fıkrasıyla İçtüzük'ün 73. maddesine göre "... başvurunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu anlaşılması hâlinde ..." esas incelemeyi yapacak Bölüm tarafından re'sen ya da başvurunun talebi üzerine tedbir kararı verilebileceğinden bahisle, yerel mahkemenin yahut istinaf incelemesi yapan mahkemelerin verdiği tedbir kararlarının uygulanması ve oluşan tehlikenin ortadan kaldırılması konusunda derhal gerekli tedbirlerin alınmasına karar verebilmektedir⁸²². Bahsi geçen kararlarda⁸²³, başvurunun, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunarak tedavinin devam ettiği sürede, ilaç bedelinin SGK tarafından ilacı ithal etmeye yetkili kuruluşa ödenmesi gerektiğine yönelik tedbir kararı verilmesi talebinin Anayasa Mahkemesince 07.01.2020 tarihinde kabul edildiği ifade edilmiştir.

itibarla başvurunun bireysel başvuruya konu ettiği iddialarına ilişkin olarak hukuk sisteminde mevcut yargısal yolları tüketmeksizin bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmaktadır. ..." gerekçeleriyle başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. (Cemal Orhan Dumanogulları, B. No: 2021/4987, 22/2/2022) (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/4987>) (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

⁸²² Hira Bilici, B. No: 2019/41507, 22/2/2022, § 11; Muhammet Öge, B. 2020/31627 T. 22.2.2022 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/41507>) (Erişim Tarihi: 10.07.2024).

⁸²³ Ancak, bahsi geçen kararlarda, başvurunun iddiaları, "... hastalığın tedavisi için gerekli olan ilacın maliyetinin yüksek olması nedeniyle kendi imkânlarıyla tedarik edemediği, bu nedenle kendisi açısından hayati önemi olan ilaç tedavisinin gerçekleşmemesine bağlı olarak maddi ve manevi bütünlüğünün tehlikeye gireceği, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin karar gerekçesinin ihtiyati tedbir kurumunun amacıyla bağdaşmadığını belirterek maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği yönünde olmakla birlikte ...", Anayasa Mahkemesi, başvuruya konu ilaç bedelinin SGK tarafından ödenmesi talepli yargılamanın derdest olduğundan bahisle başvurunun bireysel başvuruya konu ettiği iddialarına ilişkin olarak hukuk sisteminde mevcut yargısal yolları tüketmeksizin bireysel başvuruda bulunması nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilmiştir.

Yine, Anayasa Mahkemesi'nin ilaç bedelinin Kurum tarafından ödenmesine tedbiren karar vermesi halinde, Anayasa Mahkemesi kararları bağlayıcı olduğundan, bu karara uyulması gerekir⁸²⁴.

Ayrıca, uzun süren ilaç bedellerinin tazmini davalarında, yargılamanın makul süreyi açması ve bu nedenle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılması ihtimali değerlendirilecek olursak, bugün için Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu ve pilot karar olan Nevriye Kuru kararı⁸²⁵ esas alınarak, makul sürede yargılanma konusunda ülkede yapısal bir sorun olduğu ve Anayasa Mahkemesi'nin

⁸²⁴ Sümer/Kayırgan, s. 791.

⁸²⁵ Bahsi geçen kararda mahkemenin tespitleri şu şekildedir: "... Anayasa Mahkemesi tarafından mevcut başvuru ve diğer derdest başvurular bakımından önceki kararlarında ortaya konulan ilkeler çerçevesinde yeni ihlal kararları verilerek makul sürede yargılanma hakkının ihlali nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetlerin tazminat yoluyla giderilmesi sağlansa da bu durum benzer başvuruların yapılmasını nlemeyeceği gibi makul sürede sonuçlanmayan ve özellikle devam eden yargılamalardan kaynaklanan ihlalleri de sonlandırmayacaktır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun ikincilliği ve hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yollarının tüketilmesinden sonra başvurulabilecek bir anayasal başvuru yolu olması da dikkate alınarak yargılamaların uzun sürmesinden kaynaklı ihlaller nedeniyle ortaya çıkan ve yapısal sorun teşkil eden durumun telafi edilebilmesi için kanuni bir düzenleme ile bu konuda başvurulabilecek bir mercinin oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulacak başvuru yolunun başvuruların yargılamaların uzun sürmesinden kaynaklı zararlarını tazmin edebilecek nitelikte olması gerektiği açıktır.

113. Anayasa'nın Başlangıç bölümünde, kuvvetler ayırımının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği ancak belli yetki ve görevlerin kullanılmasından ibaret olduğu, erkler arasında medeni bir iş bölümü ve iş birliği ilişkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen yetki ve görevlerini yerine getirerek makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla ilgili başvuru yapılabilecek etkili bir yolun ihdas edilmesi gerektiği tespitini yapmıştır. Dolayısıyla kararın bir örneğinin Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanında yer alan bir temel hak ve hürriyetin ihlaline yol açtığı tespit edilen söz konusu yapısal sorunun zm için Türkiye Büyük Millet Meclisine de bildirilmesi gerekir.

114. Bu bağlamda İçtüzük'ün 75. maddesinin (5) numaralı fıkrası uyarınca işbu kararın Resm Gazete'de yayımlandığı tarihe kadar makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla yapılmış olan başvurular ile bu tarihten sonra kaydedilecek aynı mahiyetteki başvuruların incelenmesinin kararın Resm Gazete'de yayımlanmasından itibaren dört ay süreyle ertelenmesine karar verilmesi gerekir.

115. Bunun yanında ihlalin tespit edilmesi somut başvuru bağlamında başvurucunun ihlalden kaynaklanan mağduriyetini bütünüyle gidermemektedir. Yapısal sorunun tespiti, makul sürede yargılanma hakkının ihlali ile etkili bir başvuru yolunun bulunmaması nedeniyle ortaya çıkan zararın giderilmesi sonucunu doğurmamaktadır. Bu nedenle makul sürede yargılanma hakkı ile etkili başvuru hakkının ihlali nedeniyle başvurucuya tazminat ödenmesi gerekir. İhlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında makul sürede yargılanma hakkı ve bu hakla bağlantılı etkili başvuru hakkının ihlali nedeniyle başvurucuya 35.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir. ...” Nevriye Kuru, B. No: 2021/58970, 5/7/2022, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/58970>) (Erişim Tarihi: 11.12.2023).

buna ilişkin ihlal kararlarının sonucu olarak bu yapısal sorunun düzeltilmediği, halihazırda devam eden başvurular hakkında da karar verilmeyeceğinin ifade edilmesi gerekir.

Son olarak, geçici hukuki koruma kararıyla ilgili Anayasa Mahkemesi'ne başvuruya da değinmek gerekir. Temel hak ve hürriyetlerin, bir kamu gücüyle ihlal edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılması, ihlale sebep olan eylem ya da işlemin uygulanmasına engel teşkil etmez⁸²⁶. Ancak, bireysel başvuruda bulunulmasını anlamsız kılacak bir zararın doğma ihtimali mevcutsa ya da kamu yararı gözetildiğinde başkaca bir haklı nedene dayanılıyorsa, Anayasa Mahkemesi, başvuru için temel haklarının korunması için zorunlu görülen tedbirlere, re'sen ya da başvuru talebi halinde karar verebilir (6216 sK. m. 49, V, c.1). İhtiyati tedbir⁸²⁷ mahiyetinde olan bu kararın verilmesi durumunda, esas hakkındaki kararın da en geç 6 ay içerisinde verilmesi gerekir; aksi durumda, tedbir kararı kendiliğinden kalkacaktır (6216 sK. m. 49, V, c.2 ve c.3)

4.15. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Başvuru

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 19. maddesi uyarınca sözleşmeye üye devletlerin sözleşmede ve eki protokollerde yer alan yükümlülüklerini ihlal edip etmediklerini denetleme yetkisine sahip kılınmış, her gerçek kişi, hükümet dışındaki kuruluşlar veya kişi gruplarının sorumlu devlete karşı ihlal sebebiyle doğan zararın giderimi amacıyla yapılan bireysel başvuruları inceleme yetkisine sahip mahkeme (AİHS m. 34), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir⁸²⁸.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılabilmesi için, kural olarak iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir⁸²⁹. Ancak, sözleşmenin tarafı olan devletlerin koruma altına alınmış olan temel hak ve hürriyetleri ihlal eden davranışlarına karşı gidilebilecek bir kanun yolu mevcut değilse veya iç

⁸²⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 807.

⁸²⁷ Bkz. yuk. Bölüm 4.10.

⁸²⁸ Korkmaz, s. 7 vd.

⁸²⁹ T.C. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulabilmesi için tüketilmesi gereken bir iç hukuk yoludur (Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 809).

hukuklarında öngörülen kanun yollarının tüketilmesi anlamsız hale gelmişse, doğrudan bireysel başvuru yoluna gidilmesi de caizdir⁸³⁰.

Bireysel başvuru için öngörülmüş bulunan süre, iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve mahkemelerin kesin kararından itibaren dört aydır⁸³¹ (AİHS m. 35, I).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devletin yaşamı koruma yükümlülüğü çerçevesinde, sağlık hizmeti vermeme bağlamında yapılan başvurularda, organizasyon ve işleyiş nedeniyle, teşhis, tedavi ve ilaç giderlerinin karşılanmaması nedeniyle⁸³², hastalığın son döneminde olanlara ruhsatsız ilaç kullanma izni vermeme sorunuyla ilgili başvuruları da ele alıp incelemektedir⁸³³.

Yaşam hakkından kaynaklanan pozitif yükümlülükleri⁸³⁴ bireyin sağlığına ilişkin vakalara da uygulayan AİHM, “... yetkililerin sağlık bakımı alanındaki eylem ve ihmallerinin belirli şartlar altında 2. maddenin pozitif boyutu çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim, taraf Devletlerin yaşam hakkına ilişkin pozitif yükümlülükleri halk/kamu sağlığı alanında da uygulanır. Bu nedenle söz konusu pozitif yükümlülükler Devletlerin, kamusal ya da özel, hastaneleri hastalarının yaşamlarını korumak için uygun önlemleri almaya zorlayıcı düzenlemeler yapmalarını gerektirir. Ayrıca, kamusal ya da özel sektörde, tıbbi meslek sahiplerinin bakımı altındaki kişilerin ölüm nedenlerinin belirlenebilmesi ve sorumlularından hesap sorulabilmesi için, etkili bağımsız bir yargı sisteminin kurulmasını gerektirmektedir. ...” Mahkeme, “... bir Sözleşmeci Devletin yetkililerinin, nüfusun geneline sağlamayı üstlenmiş oldukları tıbbi bakımın yadsınması yoluyla bir bireyin yaşamını tehlikeye atmalarının ortaya konması

⁸³⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 809.

⁸³¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 842.

⁸³² Sağlık giderlerinin karşılanmaması nedeniyle açılmış en bilinen kararlar şunlardır; “Nitecki v. Polonya [k.k.], 65653/01, 21.03.2002; Panaitescu v. Romanya, 30909/06, 10.04.2002; Penticova ve Diğerleri v. Moldova [k.k.], 14462/03, 04.01.2005; Gheorghe v. Romanya [k.k.], 19215/04, 22.09.2005; Wiater v. Polonya [k.k.], 42290/08, 15.05.2012.”

⁸³³ Doğru, Osman. *Yaşama Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 5*, Ankara 2018, s. 282.

⁸³⁴ Bkz. yuk. Bölüm 1.3.1. ve 1.6.

*halinde, Sözleşme m. 2 çerçevesinde bir sorun doğabileceğini ...*⁸³⁵ ifade etmek suretiyle yaşam hakkı ve tıbbi bakım boyutlarıyla sağlık hakkıyla yaşam hakkını birlikte değerlendirmiştir⁸³⁶.

Burada önemle ifade edilmelidir ki, tıbbi destek sağlanmasına ilişkin devletlerin alacağı tüm kararlar, yaşam hakkına doğrudan müdahale edildiği şeklinde anlaşılmamaktadır. Nitekim “Nitecki v. Poland” vakasında Mahkeme, başvurucuya yaşam kurtarıcı (*lifesaving*) nitelikteki bir ilacın ücretinin tamamının değil yalnızca 70%’lik kısmının ödenmiş olmasını “*vakanın özel şartları içinde*” muhatap Devletin ikinci maddeden kaynaklanan yükümlülüklerine aykırılık teşkil etmeyeceğini belirtmiştir⁸³⁷. Mahkeme’nin “*vakanın özel şartlarına*” göndermede bulunması bu tür olguların kategorik olarak Sözleşme koruması dışında bırakılmadığı anlamına gelmektedir. Bu görüşü destekleyebilecek bir başka vaka olan “Pentiacova and 48 Others v. Moldova” da Mahkeme, başvurucuların gördükleri hemodiyaliz tedavisi bakımından vazgeçilmez olmamakla birlikte alınmadığında fiziksel acı ve ıstırabın ortaya çıktığı belirli ilaçların ücretlerinin devlet tarafından karşılanmamasının, yaşam hakkı ihlali oluşturacağı iddiasını kategorik olarak reddetmemiş ve 2. madde kapsamında incelemiştir⁸³⁸.

⁸³⁵ Ertan, s. 108.

⁸³⁶ Ertan, s. 108.

⁸³⁷ Ertan, s. 109.

⁸³⁸ Ertan, s. 110.

SONUÇ

Anayasa'nın 2. maddesine göre, “... *Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir ...*”. Yine, Anayasa'nın 12. maddesine göre ise, herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını içerir.

Bireylerin devlete yöneltecekleri talep etme hakkını karşılayan pozitif statü hakları, Anayasa'da sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmında yer almaktadır. Bu kapsamda sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, sağlık ve eğitim hakkı gibi haklar, pozitif statü haklarına örnek olarak gösterilebilir. Devlete sorumluluk yüklenmesini öngören pozitif statü hakları, sosyal güvence ve kültürel gelişim gibi konularda bireyin özgürlüğe sahip olmasında, önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Temel hak ve hürriyetlerin sujeleri, insanlar, vatandaşlar, yabancılar ve diğer gruplar olarak ifade edilebilir.

Devlet, Anayasa ve uluslararası metinlerde koruma altına alınmış bulunan temel hak ve hürriyetler bakımından esas yükümlü konumundadır. Bu kapsamda, Anayasa'nın 56 ve 59. maddelerinde işaret edilen sağlık hakkı çerçevesinde, sağlık alanı başta olmak üzere gerekli tedbirlerin alınması ve hastaların hayatının korunması için tüm sağlık hizmeti veren kişi ve kurumların, devlet tarafından gözetim ve denetim altında tutulması gerekir. Nitekim, bir insanın yaşamına son verilememesi de dahil olmak üzere, diğer temel haklarla birlikte bireylere tanınan en temel hak olarak kabul edilen yaşam hakkı ile sağlık hakkı arasında oldukça kuvvetli bir bağ vardır. Çoğu zaman sağlık hakkının ihlal edilmesi halinde, doğrudan yaşam hakkının da ihlal edilmesi söz konusu olabilir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi'nin de yaşam hakkıyla sağlık hakkını bağlantılı olarak incelediği görülmektedir.

Bugün için bakıldığında, bedeli ödenecek ilaçlar listesinde yer alan ilaçların azlığının, bir takım ilaçlar yönünden de devletin yapmış olduğu kesintilerin, geri ödenebilir ilaç kategorisini daralttığı ve dolayısıyla bireylerin ilaç maliyetlerini karşılamakta güçlük çektikleri söylenebilir. İlaç kavramı, insanlarla ilgili tedavi,

teşhis, korunma gibi tıbbi bir amaçla uygulanan ve kimyasal bir işleme tabi tutulmuş tıbbi ürünler şeklinde ifade edilebilir. Endikasyon kapsamında kullanılan ilaç ise, hekimin, o ilacı, ilacın ruhsatlandırıldığı alanda kullanılmasını ifade eder. Bir ilacın, endikasyonu kapsamında kullanılması durumunda, geri ödeme listelerinde yer almaması halinde, TİTCK'dan endikasyon dışı ilaç kullanım onayı alınmasına gerek olmaksızın ilaç bedelinin karşılanması talebiyle doğrudan SGK'ya başvuru yapılabilecektir. Endikasyon dışı ilaç kullanımı kavramı ise o ilacın asıl ruhsatlandırıldığı alan, dozaj, yaş grubu, uygulanma süresi ve şekli dışında, başka hastalıkları tedavi edici etkilerinden yararlanması için, ruhsatlandırıldığı alan dışında kullanılmasıdır. Endikasyonu kapsamında kullanım için ruhsatlandırılan bir ilacın, endikasyonu dışındaki alanlarda da kullanılması mümkün olmakla beraber, SUT Geri Ödeme Listelerinde yer almaması halinde, bedelinin ödenmemesi sorunuyla karşılaşılabilir.

Ülkemizde, kural olarak onaylı endikasyonu dahilinde ilaç kullanılmak suretiyle tedavisi mümkün olan hastalıklarda, endikasyon dışı ilaç kullanımına izin verilmemektedir. Ancak, buna ilişkin başvurular, Endikasyon Dışı İlaç Kullanım Kılavuzu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasına göre, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'na yapılacak ve Kurum tarafından değerlendirilecektir. İlaç bedellerinin ödenmesi talebi, Sosyal Güvenlik Kurumu'na yöneltilmektedir ve TİTCK'ya, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru yapılmadan önce gidilebilecek haller, çoğu zaman zorunlu değildir. Keza TİTCK'nın görevi, ilaç bedelinin ödenip ödenmemesi yönünde bir karar vermek değildir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na 5510 sayılı Kanun ile verilen yetki kapsamında Kurum, çıkarmış olduğu Sağlık Uygulama Genel Tebliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu İlaç Geri Ödeme Yönetmeliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Sağlık Sigortası Alternatif Geri Ödeme Yönetmeliği ile hangi ilaçların geri ödeme kapsamında olacağını ve geri ödemenin nasıl yapılacağını belirlemektedir. Yönetmelikler kapsamında kurulan komisyonlarda, karmaşık bir sistem dahilinde, çeşitli aşamalardan geçerek bir listeleme yapılmakta ve hangi ilaçların geri ödeme kapsamında olup olmayacağı belirlenmektedir. Bu aşamada, karmaşık bir sistem kullanılması, mahkemelerin, ilaç geri ödeme dosyalarında karar verirken zorlanmasına ve komisyonlarca verilen bu kararları denetleyememesine yol açmaktadır.

Dolayısıyla önemle ifade edilmelidir ki, Anayasa'nın 65. maddesiyle getirilen mali kaynakların yeterliliği ölçütü ile yaşam hakkı arasındaki dengenin korunmasının mahkemelerce sağlanması, bu bağlamda da yukarıda anılan komisyonlarca verilen kararların denetlemeye açık olması gerekmektedir. Komisyonlarda alınan kararlar, az önce bahsettiğimiz dengeyi korumaya yönelik olmalı, sağlık hakkının temelinde olumsuz etki etmemeli ve hakkın kullanımını ortadan kaldırmamalıdır. Nitekim, yaşam hakkının gerçekleştirilebilmesinin koşullarından birisini de çalışmamız bağlamında önem arz eden ilaca erişim hakkı oluşturur.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar; çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (zorunlu sigortalılar), çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar, ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafında ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlardır. Dolayısıyla genel sağlık sigortalısının ve genel sağlık sigortalısı sayılanların 5510 sayılı Kanun'un 63. maddesi kapsamında finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerini söylemekte engel yoktur. Bu bağlamda, bunlar tarafından ilaç bedellerinin Kurum'dan tahsili amacıyla açılacak davalar adli yargı bütünü içerisinde yer alan iş mahkemelerinde görülecektir (5510 sK. m. 101).

Tedavide kullanılacak ve ödeme listesinde bulunmayan ilaçların bedellerinin ödenebilmesi amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan idari başvuru neticesinde Kurum'un vereceği muhtemel ret kararına karşı, dava açılması gerekecektir. Ancak önemle ifade edilmelidir ki, ödenmeyen ilaç bedellerinin ödenebilmesi yani, Kurum tarafından bedeli karşılanmayan ilaçların bedellerinin Kurumdan tahsili amacıyla (Kurum tarafından karşılanması istemiyle) Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuru yapılmış olması, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesine göre özel bir dava şartı niteliğindedir.

Kanımızca, Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuruyu öngören dava şartı, tamamlanabilir/giderilebilir bir dava şartı eksikliğidir ve ilaç bedellerinin ödenmesi amacıyla SGK'ya başvuru yapılmadan açılacak bir davada, davacıya süre verilerek Kurum'a başvurma imkanı tanınmalıdır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan başvuruya karşı bir cevap verilmemesi halinde, dava açma süresinin ne zaman başlayacağını belirlemek gerekir. Bu bağlamda, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasıyla getirilen, diğer kanunlarda öngörülen sürelerin saklı kalmasına ilişkin kayıt sebebiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesinin ikinci fıkrasına göre idarenin yapılan başvuruya karşı sessiz kalması halinde, zımni ret süresi olarak 30 günlük süre öngörülmüş olsa da, 5510 sayılı Kanun'un 101. maddesi uyarınca görevli mahkeme, iş mahkemesi olduğundan, ödenmeyen ilaç bedellerine ilişkin SGK'ya yapılan başvuru neticesinde, Kurum'un 60 gün içerisinde cevap vermemesi halinde, başvurunun zımnen reddedilmiş sayılması gerektiği ifade edilmelidir.

Yargı kararlarına bakıldığında, ilaç bedellerinin ödenmesi talebiyle Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılan davalarda, Anayasa'da yer alan sosyal güvenlik hakkı, yaşam hakkı ve sağlık hakkı çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığı ve nihai olarak Anayasa'nın 65. maddesi çerçevesinde "*finansal ölçüt*", "*yetersiz inceleme*" ve "*detaylı bilirkişi raporu alınması gerektiği*" sebepleriyle ilaç bedelinin ödenmemesi yönünde kararlar verebildiği görülmektedir.

Hastanın tabi olduğu sigorta koluna göre açılacak davada görevli mahkeme de değişecektir. Kişi, 1 Mayıs 2008 tarihinden önce 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında memurlar ile diğer kamu görevlileri ile bunların dul ve yetimlerinden ise, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan hükümleri de dahil olmak üzere 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılacağından, devlet memuru statüsündeyse ya da devlet memurluğu statüsündeyken emekli olmuşsa (emekli sandığına bağlı ise), ilaç bedellerinin SGK'dan tahsili amacıyla bunlar tarafından Kurum'a karşı açılacak davalarda görevli mahkeme idare mahkemeleridir. Yine, kişi 4/a sigortalısı veya 4/b sigortalı statüsünde çalışıyorsa ya da 01 Mayıs 2008 tarihinden sonra memuriyete başlamışsa, bunlar tarafından Kurum'a karşı açılacak davalarda, görevli mahkeme adli yargı bütünü içinde yer alan iş mahkemeleri olacaktır. Burada bahsettiğimiz farklı statülere ilişkin ayırım, 5510 sayılı Kanun'dan kaynaklanmaktadır. Zira, 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ilk fıkrasında zorunlu sigortalı sayılanlar bu maddede üç ana gruba ayrılmış ve ilk grupta, bir iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar (m.4, I/a); ikinci grupta köy ya da mahalle muhtarları ile hizmet akdine tabi olmaksızın kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar (m.4, I/b); son grupta da

devlet memurları ve kamu görevlileri (m.4, I/ c) yer almaktadır. Bu bağlamda davacı konumunda yer alanlar, işçi veya devlet memuru olabilecekleri gibi buna ilişkin daha kapsayıcı bir belirleme yapmak gerekirse; çalışan ve çalışma geliri üzerinden prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar (zorunlu sigortalılar), çalışmaya bağlı geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar ve ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafından ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar şeklinde ifade edilebilir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı açılacak ilaç bedellerinin Kurum tarafından tedavi süresince ve hiçbir kesinti yapılmaksızın karşılanması talepli davalarda, davalının yerleşim yeri mahkemesiyle İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, SGK'nın merkezinin bulunduğu Ankara iş mahkemelerinin kesin yetkili olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, davanın, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca; özel bir dava şartı olarak öngörülen Kuruma dava açmadan önce gerçekleştirilecek idari başvurunun Kurum'un merkezi veya şubesi olan SGK İl Müdürlüğü'ne yapılması halinde ilaç bedelinin ödenmemesi kararının alındığı yerde de açılabilirliğini belirtmek gerekir.

Karşılanmayan ilaç bedellerine ilişkin olarak açılan davalarda davacıların esas talebi, tedavi süresince kullanılacak olan ilacın etken maddesinin ne olduğunun (örneğin, "pembrolizumab" etken maddeli) ve ilacın isminin belirtilmesi suretiyle (örneğin, "Keytruda" isimli) ilaç bedelinin hiçbir kesinti yapılmaksızın ve tedavi süresince davalı Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanması ve ilaç bedelinin tahsili istemine ilişkindir.

Davanın türü kanaatimizce eda davası olarak ifade edilmelidir. Nitekim, davacı, mahkemeden edaya ilişkin bir talep olan ilaç bedellerinin hiçbir kesinti yapılmaksızın tedavi süresince ödenmesini istemektedir. Burada şartlarının oluşması halinde belirsiz alacak davası açılması mümkün olduğu gibi, kısmi dava kurumuna da işlerlik kazandırılabilir. Keza, maddi tazminat talebinin yanında, hasta ve yakınlarının, hastalık süreciyle birlikte ilaca ulaşırken geçirdikleri süreçte yaşadıkları üzüntü, yorgunluk, endişe sebebiyle manevi tazminat talep etmelerinin de mümkün olduğu kanaatindeyiz. Davanın açılmasından sonra hastanın ölümü halinde, malvarlığı hakkına ilişkin bir dava söz konusu olduğundan, mirasçılardan davayı zorunlu dava arkadaşı olarak takip etmeleri gerekecektir.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, İş mahkemelerinde uygulanacak olan yargılama usulü, basit yargılama usulüdür. Dava açan kişinin, hastalığının ne olduğuna ve bu hastalığın tedavi edilmesi sırasında kullanılacak tedavi yöntemine ilişkin olarak hekimin yaptığı seçim doğrultusunda kullanılacak ilaca ilişkin bir raporun düzenlenmesi gerekir. Bu rapor, seçilen tedavi yöntemi ve ilacın, hastanın tıbben ve fennen iyileşebilmesi açısından gerekli ve hayati öneme haiz bir nitelik taşıdığını gösterir rapordur. Zira bu rapor, heyet raporu şeklinde, bir sağlık kurulu tarafından verilmektedir. Anılan rapor, hem TİTCK başvurusu sırasında hem de TİTCK'ya başvurunun zorunlu olmadığı hallerde, mahkemeden istenen hukuki himaye talebinin esasını oluşturmaktadır. Davacının hem TİTCK'ya yapacağı başvurusuna, hem dava şartı olarak öngörülen SGK başvurusuna, hem de dava açarken dilekçesine eklemesi gereken sağlık raporu, davacının, haklılığı bakımından mahkemeyi inandırabilmesi için, önemli bir işlev görür. Ancak, çalışmamızda detaylıca açıklandığı üzere, temelde kamu hukuku karakterli olan ve sosyal güvenlik hukukunu doğrudan ilgilendiren bu davalarda, re'sen araştırma ilkesi uygulanacağından, mahkemece re'sen delil toplanması da mümkündür. Bu kapsamda görüşümüz, sulh veya arabuluculuk kurumuna da işlerlik kazandırılmayacağı yönündedir.

Tüm bunlara ek olarak yargı kararları ışığında her ne kadar bedeli ödenen ilaçlar listesi SUT EK-4/A listesi ve hasta katılım payından muaf ilaçlar listesi olan EK-4/D kapsamında olmayan ilaçlardan kesinti yapılmayacak olsa da, Yargıtay'ın belirlediği inceleme kriterleri uyarınca, dosyanın hesap bilirkişine gönderilmemesi durumunda, eksik inceleme nedeniyle bozulma ihtimali de güçlü bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhtiyati tedbir talebine ilişkin şartların somut olayda gerçekleşmesi halinde, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanmayan ilaç bedellerinin ödenmesine ilişkin dava devam ettiği süre içerisinde, hastanın sağlığının geri dönülemez derecede kötüye gidebilecek olması gerekçeleriyle, mahkemece ihtiyati tedbire de hükmedilebilmelidir. İlk derece mahkemesinden ihtiyati tedbir talep edilmesi ve yerel mahkemece tedbir kararı verilmemesi halinde de istinaf yoluna gidilebilir.

Hastanın tedavi süreci devam ediyorsa, başvuru talebi, hiçbir kesinti yapılmaksızın, dava açılmasından önce alınan ilaç bedellerinin Kurum tarafından

ödenmesi ve tedavi bitene kadar alınacak ilaçlara ilişkin bedellerin de tedavi süreci sonuna kadar, Kurum tarafından karşılanması şeklinde olmaktadır. Mahkemeler ise, tüm tedavi süresince (davanın sonlanmasından sonraki aşamayı da kapsayacak şekilde) hastanın kullanması gereken ilaçların Kurum tarafından karşılanması gerektiğinin tespiti ve o ana karar alınan ilaçların bedellerinin davacıya ödenmesine şeklinde hüküm kurmaktadır.

Yargıtay'ın, mahkemece ilaç bedellerinin ödenip ödenmeyeceğine ilişkin karar verilebilmesi bakımından benimsediği yerleşik görüş, üniversitelerin tıbbi onkoloji bilim dalından sağlık kurulu raporu alınması ve iyileştirme kavramından anlaşılması gerekenin, sigortalı hastanın sağlığına kavuşması ve hastalığın iyileşmesinin göz önünde tutulması yönündedir. Bu esaslar göz önünde tutularak yapılacak araştırmalar sonucunda; davaya konu ilacın, anılan hastalığın iyileşmesi için hastanın tedavisinde kullanılmasının, hayati önemi haiz ve zorunlu olduğu sonucuna varıldığı takdirde, ilaç bedelinin uygunluğu yönünden ve katkı payının da denetime elverişli hesap raporu alınarak hesaplanması ve bu şekilde bir uygulamanın benimsenmesi gerektiği yönünde hüküm kurulmaktadır.

Mahkemenin vereceği nihai karara karşı, süresi içerisinde istinaf ve şartlarını taşıyorsa temyiz kanun yoluna da müracaat edilebilir. Hatta, davacının, bir temel hak ve hürriyetinin ihlal edildiğini düşünmesi halinde, tedbir talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapması, bu yolu tükettikten sonra da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru imkanını kullanması söz konusu olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Yasemin. Hekimin Özen Yükümlülüğü, (*Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014/2 s. 109-125).
- Akçaal, Mehmet. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu, (*Ankara Barosu Dergisi* 2012/3, s.251-290).
- Akil, Cenk. *Kısmi Dava*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Aktay, Nizamettin/Arıcı, Kadir/Senyen Kaplan, E. Tuncay. *İş Hukuku*, 6. B., Gazi Kitabevi, Ankara 2013.
- Alangoya, Yavuz. Anayasanın Medeni Usul Hukukuna Etkisi, (*1983 Milletlerarası Usul Kongresi'nin Bir Konusu, Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1981/1, s.1-4).
- Alangoya, Yavuz. *Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979.
- Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren- Yıldırım, Nevhis. *Medenî Usul Hukuku Esasları*, İstanbul 2009.
- Algan, Bülent. *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.
- Algan, Bülent. Rethinking 'Third Generation' Human Rights, (*Ankara Law Review*, 2004/1, s.121- 155).
- Alper, Yusuf. Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi Uygulaması, (*Türk- İş Dergisi*, 2012/397, s. 56-60). (Alper- Gelir Testi)
- Alper, Yusuf. *Sosyal Sigortalar Hukuku*, 11. B., Dora Yayınları, Bursa 2020.
- Altıntaş, Elif Hande. Doğumla Türk Vatandaşı Olup Çıkma İzni İle Türk Vatandaşlığından Ayrılan Kişilerin (Mavi Kart Hamillerinin) Sosyal Güvenlik Hakkı, (*Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 2019/2, s.391-434).
- Alu, Ali. Sağlığın Temel Kavramları, (*Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2017/2, s.32-41).

- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Yargılama Usulleri*, Ankara 1960.
- Araslı, Utkan. *Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.
- Arıcı Kadir. Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Hakkı, (VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu, Denizli 10-12 Aralık 2015, s.181-196). (Arıcı- Sosyal Güvenlik Hakkı)
- Arıcı, Kadir. *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2.B., Gazi Kitabevi, Ankara 2022.
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel. *Medenî Usul Hukuku* 9. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Aslan, Mehmet. *Tasarrufun İptali Davalarında Özel Dava Şartları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2019.
- Aşık, İbrahim. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2011-97, s.11-48).
- Atabay, Sertaç Şahin. Sağlık Hakkı ve Unsurları, (*Türkiye Biyoetik Dergisi*, Yıl: 2022, Sa.9/3, s.105-113).
- Atalı, Murat. Hizmet Tespit Davasının Sosyal Güvenlik Kurumuna İhbarı, (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C.16, Özel Sayı 2014, s. 631-652).
- Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin. *Medenî Usûl Hukuku*, 6.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Ayan, Mehmet. *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluk*, Ankara 1991.
- Baskan, Esra. Genel Sağlık Sigortasında Yersiz Ödemelerin İadesi. (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi- İnÜHFD* 2024/1: 29-41).
- Başmanav, Yasemin. *Genel Sağlık Sigortasının Kişi Bakımından Kapsamı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

- Başterzi, Fatma. *İş Yargısı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.
- Berkin, Necmettin. *Tatbikatçılara Medenî Usûl Hukuku Rehberi*, İstanbul 1980.
- Bilge, Necip/Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, Ankara 1978.
- Bolayır, Nur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri (İstanbul Barosu Dergisi, 2011/5, s.131-147).
- Bostancı, Yalçın. *Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya 2007.
- Boyar, Oya/ Kama Işık, Sezen. Dördüncü Kuşak Haklar ve Bilişim Teknolojilerinin Doğuşunda Mahremiyet Kavramına Karşılaştırmalı Bir Bakış, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, s. 602-623).
- Budak, Ali Cem. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, (*Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2012/21, s.1-25).
- Bulut, Nihat. *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*, 12 Levha Yayınları, İstanbul 2009.
- Caniklioğlu, Nurşen/Özkaraca, Ercüment. Sanatçıların Sosyal Güvenliği, (*İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2014/2, s.637-664).
- Ceylan, Neslihan Aybike. Kamu Hukuku (Genel Kamu Hukuku) Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Hakların Bütünlüğü İlkesi, (*Anasay* 2017, Sayı 2, 217-226).
- Civan, Orhan Ersun. *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yapılan Fazla ve Yersiz Ödemelerin Geri Alınması*. (Özel Hukukun Güncel Sorunları ve Anayasanın Özel Hukuka Etkileri Konferansı Cilt II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s.1037-1068).
- Civan, Orhan Ersun. İş Kazası veya Meslek Hastalığından Doğan Rücu Davalarında Sosyal Güvenlik Kurumu Karşısında Sorumluluğun Kapsamı ve Müteselsil

Sorumluluk, (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015/4, s.1015-1070).

Civan, Orhan Ersun. Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri, (*Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemelerinin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2021*, Ankara 2022, s. 507-720).

Çakır, Hüseyin Melih. *Sağlık Hizmetlerinin Özel Hukuk Kişileri Tarafından Yürütülmesi*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

Çıtak, Kezban. *Maddi ve Usul Hukuku Bağlamında Çevreyi İlgilendiren Faaliyetlerden Doğan Sorumluluğun Sağlık Hakkı ile İlişkili Öne Sürülmesi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023.

Çolak, Mahmut. *Mahalli İdareler, Üniversiteler ve Tüm Kamu İdareleri İçin Gerekçeli, Açıklamalı ve İçtihatlı 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, Mevzuat Yayıncılık, Ankara 2016.

Dağ, Celal. *Türk Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Seçilmiş Bazı Ülke Sistemleri ile Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2013, s.165-166.

Değdaş, Ulaş Can. Hatalı Tıbbi Uygulamadan (Malpraktis) Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, (*Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018/6, s.41-65).

Demir Bayram, Simge. Sağlık Kamu Hizmetinin Dayanağı Olan ve Sağlık Hakkını Güvence Altına Alan Düzenlemeler ile İlkeler, (*Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2021/2, s.175-240).

Demirkol, Mustafa. Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde 11 Açısından Değerlendirilmesi, (*Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017 Özel Sayısı, s.17-27).

- Derdiman, R. Cengiz. Kamu Yönetiminde Yetki Genişliği, (*Amme İdaresi Dergisi*, 1995, 28/4, 65-80).
- Doğru, Osman. *Yaşama Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 5*, Ankara 2018.
- Domaniç, Hayri. *Hukukta Kazıyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, Ankara 1964.
- Döner, Ayhan/Kelek, Mücahit. Negatif Yükümlülükler Açısından Sağlık Hakkı. (*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2015/3-4, s.3-21).
- Dönmez, Ünsal. Off-Label Use in Deutschem Recht (Alman Hukukunda Ruhsat Dışı İlaç Kullanımı), (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı*, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, 2016/3, s.929-950).
- Dural, Mustafa. *Türk Medenî Hukukunda Gerçek Kişiler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku C.II, Kişiler Hukuku*, 22. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.
- Elyıldırım, Hasan. *Hukuk Yargılamasında Uzman Görüşü Özel Bilirkişi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.
- Ercan Özler, Meltem. *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu*, Oniki Levha Yayınları, Ankara 2019.
- Erdem, Mehmet. *Özel Hukukta Zamanaşımı*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2010.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Erişir, Evrim. *Geçici Hukukî Korumanın Temelleri ve İhtiyatî Tedbir Türleri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.

- Erkal, Atila. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Sağlık Personelinin İstihdamı Nedeniyle İdarenin Mali Sorumluluğu, (*Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021/2, s.235-271).
- Ermenek, İbrahim. Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön inceleme, (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011/1, s.139-177).
- Ertan, İzzet Mert. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Sağlık Hakkı ve Etkinleştirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.
- Eyrenci, Öner/Taşkent, Savaş/Ulucan, Devrim/Baskan, Esra. *İş Hukuku*, 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2020.
- Fırat, M. Sabır. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ve Sosyal Güvenlik Açıkları, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 2016/127, s.317-338).
- Gönen, Doruk. *Tüzel Kişiliklerde Kişilik Hakkı ve Korunması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021.
- Gören, Zafer. Aktif Statü Hakları, (*Prof. Dr. Cevdet YAVUZ’a Armağan*, İstanbul 2011, s.3303-3322).
- Gören, Zafer. Sosyal Devlet, (*Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2000, s.1-50). (Gören- Sosyal Devlet)
- Görgün, Şanal/Börü, Levent/Kodakoğlu, Mehmet. *Medenî Usûl Hukuku* 12. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, Ekin Yayınları, Bursa 2018.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, C.II, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2020.
- Gözler, Kemal/Kaplan, Gürsel. *İdare Hukuku Dersleri*, 25. B.. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2023.

- Gözübüyük, Şeref/Tan, Turgut. *İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar*, 3. B., Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*, 10.B., İmaj Yayınevi, Ankara 2015.
- Gürdoğan, Burhan. *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ankara 1960.
- Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/Canıklıoğlu, Nurşen. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 19. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Hakeri, Hakan. *İlaç Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2015 (Hakeri- İlaç Hukuku).
- Hakeri, Hakan. *Tıp Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Hanağası, Emel. *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Ildır, Gülgün. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.
- İmre, Zahit. *Medeni Hukuka Giriş*, 2. B., İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.
- İyilikli, A. Cahit. *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.
- Kabakçı, Mahmut. Sağlık Uygulama Tebliğinde Sağlık Hakkı, (*Çalışma ve Toplum*, 2022/3, s.1769-1796).
- Kaboğlu, İbrahim. Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar) 17.B., Legal Yayıncılık, İstanbul 2023.
- Kaboğlu, İbrahim. Anayasa'da Sosyal Haklar: Alanı ve Sınırları, (*Sosyal Haklar Sempozyumu, İstanbul 2010*, s.15-35).
- Kaboğlu, İbrahim. *Özgürlükler Hukuku- 1*, İmge Kitabevi, İstanbul 2006. (Kaboğlu- Özgürlükler Hukuku).
- Kale, Serdar. *Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.

- Kantarcioğlu, Servet. *Medeni Usul Hukukunda Dava Şartlarının İncelenmesi*, Dokuz Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2023.
- Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Yayınları, Ankara 1981.
- Kar, Bektaş. İş Yargılamasına Hakim Olan İlkeler. (*Dokuz Eylöl Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi* Cilt: 15, Özel Sayı, 2013, s.869-882). (Kar- İlkeler)
- Kar, Bektaş. *İŞ Yargılaması Usulü*, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.
- Kara, Hacı. Türk Hukukunda İrtibat Bürosu ve Özellikleri, (*İzmir Barosu Dergisi*, 2018/3, s.167-198).
- Karaaslan, Varol. Manevi Tazminat Davaları Belirsiz Alacak Davası Olarak Açılabilir Mi? (*Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2014/3, s.37-58).
- Karabulut, Alpaslan. Sosyal Güvenlik Hakkı ve 1982 Anayasası'na Yansımaları. (*İŞ ve Hayat* 2016/2, s.187-208).
- Karaman, M. Halis. 5510 Sayılı Kanun'da Tanımlı Sosyal Sigorta Statüleri ve Çakışan Sigortalılık İlişkisi, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı-Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan. 2014/1, 875-893).
- Kartal, Nazan/Konca, Murat. İlaç Endüstrisinin Eleştirel Analizi: Orijinale Karşı Jenerik, (*Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2017/2, s.81-93).
- Kesik, Muharrem. Selçuklular'da Sağlık, Sağlık Kurumları ve Tıp Eğitimi, (*Tarih Dergisi*, Ağustos 2020/71, s.115-144).
- Kılıç, Mustafa. Sosyal Güvenliğin Kapsamı ve Sınırı, (*İŞ ve Hayat*, 2017/5 s.378-398).
- Kılıçoğlu, Ahmet. Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği, (*Ankara Barosu Dergisi*, 1984/1, s.15-23).

- Kılıçoğlu, Mustafa. *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Kılınç, Ayşe. *Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- Korkmaz, Ramazan. *Medeni Usul Hukuku Açıısından Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru 2.B.*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Koru, Onur. Tıbbi M¼dahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı, (*İnön¼ Üniversitesi Hukuk Fak¼ltesi Dergisi-İnÜHFD*, 2021/2, s.491-500).
- Kovancı, Nuray. *5510 Sayılı Kanuna G¼re Sosyal G¼venlik Kurumunun Üç¼nc¼ Kişilere R¼cuu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Kulaksız, Cengiz. *Die Teilklage im deutschen und türkischen Zivilprozessrecht*, Frankfurt am Main 2004.
- Kuru, Baki. *Dava Şartları*, (Ord. Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.109-147).
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usul¼, C. II*, 6. B., İstanbul 2001. (Kuru- Cilt II)
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usul¼, C. III*, 6. B., İstanbul 2001. (Kuru- Cilt III)
- Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 22.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- Kuru, Baki/Aydın, Burak. *İstinaf Sistemine G¼re Yazılmış Meden¼ Usul Hukuku*, 8. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Kuru, Baki/Budak A. Cem. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler, (*İstanbul Barosu Dergisi*, C. 85, 2011/5, s.3-43).
- Kuru, Baki/Budak, A. Cem. *Tespit Davaları*, 2. B., Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Mumcu, Ahmet. *İnsan Hakları ve Kamu Özg¼rl¼kleri*, Savaş Yayınları, Ankara 1992.
- Muşul, Timuçin. *Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler*, Ankara 2009.

- Oğuzman, M. Kemal/Seliçi Özer/Oktay-Özdemir, Saibe. *Kişiler Hukuku Dersleri (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 20. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.
- Ozanoğlu, Hasan Seçkin. Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Maddi Anlamda Uygulama Alanı, (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2001/1, s.55-90).
- Öğütçü, Muhlis. Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar, (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, Temmuz 2005, s.555-616).
- Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara 1979.
- Özbek, Mustafa Serdar. Uzman Görüşünün Yargılamada Değerlendirilmesi, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 2017/1, s. 63-162).
- Özbek, Mustafa Serdar. Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2002, s.121-162).
- Özbek, Mustafa Serdar. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022. (Özbek- Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*, 23. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Özcan Büyüktanır, Burcu G./Okyar Karaosmanoğlu, Dila. Endikasyon Dışı (Off-Label) İlaç Kullanımından Doğan Zararlardan İlaç Üreticisinin ve Hekimin Hukuki Sorumluluğu, (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017/1, s.153-198).
- Özdemir, Hayrunnisa. Hekimin Hukuki Sorumluluğu, (*Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016/1 s.33-81).
- Özekes, Muhammet/Atalı, Murat. *7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler*, Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Toplantısı 23 Aralık 2017, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Özkan Duvan, Ayşe. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü, (*Marmara*

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Aralık 2018/2, s. 660-681).

Özmumcu, Seda. Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı*, 2014/2, s.145-171).

Öztan, Bilge/Gürpınar, Damla. *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 47. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2022.

Öztek, Selçuk. Bilirkişi Raporunun Hâkimi Bağlamaması, (*Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. II*, Ankara 2014, s.1607-1625).

Öztürk, Meltem. *Hizmet Akdine Dayanan Sosyal Sigorta İlişkisinin Dava Yolu İle Tespiti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2010.

Özveri, Murat. *Yargı Kararları ve Sigortalı Hizmetlerin Tespiti*, VII. Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu, Sosyal Güvenlik Denetmenleri Derneği Yayını, Denizli 2015.

Pekcanitez, Hakan. Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi, (*Prof. Dr. Saim Üstündağ'a Armağan*, İstanbul 2009, s.395-418).

Pekcanitez, Hakan. *Belirsiz Alacak Davası (HMK m. 107)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet. *Medeni Usul Hukuku*, 4.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Peksöz, Vildan. Kanser İlaçlarının Karşılanması Konulu İhtiyati Tedbirler (Uyuşmazlığın Esasını Çözer Nitelikte İhtiyati Tedbir Örneği). (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Şubat 2024*, Sa.72/4, s.1759-1784).

Peksöz, Vildan. Hak Düşürücü Sürelerin Dava Şartı Olarak Nitelendirilme(me)si, (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024/1, s.101-126).

- Petek, Hasan. *İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Postacıoğlu, İlhan E. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. B., İstanbul 1975.
- Rüzgaresen, Cumhuriyet. *Medeni Usul Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye: Bazı Rakamlar ve Gerçekler, (*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009/1-2, s.253-281).
- Saraç, Coşkun. *Sosyal Hizmetlerin Hükmen Tespiti*, Osman Güven Çankaya'ya Armağan, Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara 2010.
- Sarıdoğan, Ebru. *Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması ve Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2015.
- Sarısözen, Serhat. *Özel Bilirkişi-Uzman Görüşü*, (*Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan*, C. II, Ankara 2014, s.1699-1737).
- Savcı, Bahri. *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.
- Simil, Cemil. *Belirsiz Alacak Davası*, 12 Levha Yayınları, İstanbul 2013.
- Sözer, Ali Nazım. Genel Sağlık Sigortası: Reform Mu Deform Mu?, *Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri 29-30 Kasım 2006*, Ankara 2007. (Sözer- Reform)
- Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigorta İlişkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1991. (Sözer- Sosyal Sigorta İlişkisi).
- Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigortalar Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2015. (Sözer- Sosyal Sigortalar)
- Sözer, Ali Nazım. *Türk Genel Sağlık Sigortası*, 4. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2024.
- Sümer, Haluk Hadi. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 4.B., Seçkin Yayınları, Ankara 2023.

- Sümer, Haluk Hadi/Kayırgan Hasan. *Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları*. Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Süzek, Sarper. *İş Hukuku*, 2. B., Beta Yayınları, İstanbul 2016.
- Şahbaz, İbrahim. Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık Hakkı, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sa. 86, 2009, s.405-424).
- Şamlıoğlu, Ercan. İdare Hukuku Açısından Sosyal Güvenlik Kurumu ve Yargısal Denetimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Doktora Tezi, İzmir 2022.
- Şenocak, Hasan. Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi, (*Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Y.2009, Sa. 56). (Şenocak- Tarihi Süreç).
- Şenocak, Zariife. *Hekimin Hukuki Sorumluluğunun Özel Sorunları: Tıbbi Standartlar ve İspat*, Ankara Barosu-Sağlık Hukuku Kurultayı 1-3 Kasım 2007, Ankara 2008, Özel Sorunlar.
- Tahmazoğlu Üzeltürk, Sultan. *Anayasa Hukuku Açısından Sağlık Hakkı*, Legal, İstanbul, 2012.
- Tahiroğlu, Fahir. *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- Tanör, Bülent. *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku Cilt I*, Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, 5.B., Yetkin Yayınları, Ankara 2024.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007. (Tanrıver- Derdestlik).
- Tanrıver, Süha. *Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022. (Tanrıver- Arabuluculuk)

- Tanrıverdi, Pınar. *Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2007.
- Temiz, Özgür. Türk Hukukunda Bir Temel Hak Olarak Sağlık Hakkı, (*Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2014, 69/1, s.165-188).
- Tezcan, Durmuş/Erdem, M. Ruhan/Sancakdar, Oğuz/Önok, R. Murat. *İnsan Hakları El Kitabı*, 10.B., Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Topçu, Namık Kemal. *1982 Anayasası'nda Güvence Altına Alınan Temel Hak ve Hürriyetlerin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenişi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2006.
- Toraman, Barış. *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- Tuncay, A. Can/Ekmekçi, Ömer/Gülver, Ender. *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 22. B., Beta Yayıncılık, İstanbul 2023.
- Tunçomağ, Kenan. *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar* 3.B., Beta Yayınları, İstanbul 1987.
- Tutumlu, M. Akif. *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanmasında Kesin Süre*, Ankara 2008.
- Tutumlu, M. Akif. *Kuram ve Uygulama Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu*, Ankara 2012.
- Tutumlu, M. Akif. *Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, Ankara 2012.
- Umar, Bilge. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- Uşan, Fatih/Erdoğan, Canan. *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Uygun, Oktay. *Devlet Teorisi*, 2. B., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

- Uygur, Atiye B. Hekimin Kusurunun Değerlendirilmesi, (*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019/144, s.355-381).
- Üstündağ, Saim. *Kısmi Davaya İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar, Makaleler İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler*, Ankara 2010. (Üstündağ- Kısmi Dava).
- Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*, C. I, C. II, 7. B., İstanbul 2000.
- Yavuz, Taha Necati. *5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Çerçevesinde Sağlık Hizmetinin Sunumu ve Finansmanı*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Yazıcı, Erdal. *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Hizmet Tespiti*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- Yıldırım, Kamil. *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Yıldırım, Ramazan/Çınarlı, Serkan. *Türk İdare Hukuku Dersleri C.I*, Astana Yayınları, Ankara 2018.
- Yılmaz, Dilşat. ‘Yetki Genişliği’ İlkesi Üzerine Bir İnceleme. (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, 11/1, 1245-1254). (Yılmaz-Yetki Genişliği)
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt 2*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017. (Yılmaz- Şerh).
- Yılmaz, Ejder. *Medeni Yargılama Hukukunda Islah* 3. B., Yetkin Yayınları, Ankara 2011. (Yılmaz- Islah).
- Yiğit, Devrim Pınar. *Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süre*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- Zengin, Nazmi. “Sağlık Hakkı” ve Sağlık Hizmetlerinin Sunumu, (*Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 2010/1, s.44-52).

XXXXXS
GCPS

TURNİTİN RAPORU

(SAVUNMA SONRASI) MEHMET ALP TABAK- 21317310046-
MEDENİ USUL HUKUKU BAKIMINDAN SOSYAL GÜVENLİK
KURUMU TARAFINDAN KARŞILANMAYAN İLAÇ BEDELLERİNE
İLİŞKİN DAVALAR

ORJİNALLİK RAPORU

% 13	% 6	% 11	% 5
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.sekeris.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	Burcu Şenlikoğlu. "5510 sayılı kanun kapsamındagenel sağlık sigortası prim koşulu", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
4	erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	mimhukuk.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	Temiz, Özgür. "Türk Hukukunda Sağlık Hakkı ve Bir Kamu Hizmeti Olarak Sağlık", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
7	kongre.akademikiletisim.com	

(Turkey), 2024

Yayın

17 Tiyek, Fikret Sami. "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Yürütülen Tahkimde Yargılama Giderleri", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

18 Güleç, Şafak. "Medeni yargılama Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

19 Submitted to Anadolu University
Öğrenci Ödevi

<% 1

20 www.seckin.com.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

21 Ayan, Berna Gökçen. "Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında Hizmet Akdi İle Çalışan Sigortalılar (4/1- (A)) Bakımından Yaşlılık Sigortası Berna Gökçen Ayan", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

22 Submitted to Mugla University
Öğrenci Ödevi

<% 1

23 Kizilova, Arif Turker. "Türkiye'De Genel Sağlık Sigortası: Gelişimi, Uygulanması ve Sorunları", Bursa Uludağ University (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

24 Barut, Fatma Nur Tekçe. "Medeni Usul Hukukunda Terditli Talep Yığılması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023

Yayın

<% 1

25 Atıcı, Cansu. "Medeni usûl hukukunda dava ehliyeti", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

26 normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

27 Kuruca, Mustafa. "Genel Sağlık Sigortası.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

28 Ercevahir, Mine. "Medenî usûl hukukunda usûlî müktesep hak", Bursa Uludağ University (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

29 Tuaç, Pelin. "Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Aile Hekimliği: Hukukî Bir Değerlendirme", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

30 Tepe, Büşra Kazmaz. "Medenî usûl hukukunda beden bütünlüğünün ihlâlinden Doğan tazminat davaları", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

31 Yaman, Ekin Nazli. "İnsan Hakları Işığında 1982 Anayasasında Hak Arama Hürriyeti", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

32 Narmış, Burçin. "Taşınır Rehninin Paraya Çevrilmesi ve Bu Takipte Sıra Cetveli İle Rehin Alacaklısının Korunması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023
Yayın <% 1

33 Güneş, Şule. "Medeni Usul Hukukunda İstinaf İncelenmesi Sonunda Verilebilecek Kararlar ve Sonuçları", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

34 Akkoyun, Melike. "Türk Borçlar Hukukunda Ceza Koşulunun İndirilmesi", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

35 Karaarslan, Abdulkadir. "Procedural Problems Occuring during Individual Application to the Constitutional Court", Bilkent Üniversitesi (Turkey)
Yayın <% 1

36 Çiftçi, Pinar. "Medeni Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırları", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

37 Harmancı, Isra. "İş yargılamasında Dava şartı Olarak Arabuluculuk", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

38 Şamlıoğlu, Ercan. "İdare Hukuku Açısından Sosyal Güvenlik Kurumu ve Yargısal Denetimi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

39 Submitted to Kirikkale University

Öğrenci Ödevi

<% 1

40 Kaynak, Seda. "Medenî usul hukukunda mütelaâhk dava", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

41 Uygun, Esra. "Vergilendirme Alanında Anayasa Mahkemesine Bireysel Basvuru Yolunun Değerlendirilmesi Ve Bursa İlinde Bir Arastırma", Bursa Uludag University (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

42 Submitted to Atatürk University

Öğrenci Ödevi

<% 1

43 Findik, Canan. "1982 Anayasası Çerçevesinde Mülkiyet Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

44 acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080 <% 1
İnternet Kaynağı

45 www.sgk.gov.tr <% 1
İnternet Kaynağı

46 ŐimŐek, Altın Aslı. "Sosyal Devlet İlkesinin
Hukuki Değeri", Ankara Üniversitesi (Turkey),
2024 <% 1
Yayın

47 Aslan, Ali ÇEtin. "Medenî Usûl Hukukunda
Görev", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey),
2024 <% 1
Yayın

48 BASIM, Aybüke. "KISMİ DAVA, BELİRSİZ
ALACAK DAVASI VE MANEVİ TAZMİNAT
TALEPLERİNİN BU DAVALARA KONU OLUP
OLAMAYACAğI SORUNU", Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi, 2016. <% 1
Yayın

49 Submitted to Beykent Üniversitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

50 malisozluk.istanbulsmmmodasi.org.tr <% 1
İnternet Kaynağı

51 Aksu, Alper. "Özel Huzurevine Kabul
Sözleşmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey),
2024 <% 1
Yayın

52 Submitted to Bahcesehir University <% 1
Öğrenci Ödevi

53 Düven, Fatma Sümeyye. "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Tahkim İlk Itirazı", Bursa Uludağ University (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

54 Gülmezoğlu, Fatma. "İdarenin sağlık hizmeti sunumundan kaynaklanan mali sorumluluğu", İzmir Katip Celebi University (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

55 Okayer, Sumru. "İş Yargılamasında Geçici Hukukî Korumalar", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

56 Yakar, Habibe. "Belirsiz Alacak Davasının İş Yargılamasında Uygulanması.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 <% 1
Yayın

57 Öcal, İrem Banu Başer. "Türk İş Hukukunda Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak Mahkemeye Erişim Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

58 Hakkı Yavuz Ellidokuzoğlu. "İş sözleşmesinin sendikal nedenle feshi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

59 Submitted to Eastern Mediterranean University
Öğrenci Ödevi <% 1

60 Ertaş, Türker. "Anayasa Hukukunda Sağlık Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

61 DEDEAĞAÇ, Ender and SANAL, Elçin. "HMK Değişikliği", Ankara Barosu, 2015.
Yayın <% 1

62 Kayhan, Mustafa. "Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi Davası", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

63 Koca, Ömerhan. "Roma Usul Hukuku'nda Litis Contestatio ve Türk Medeni Usul Hukuku'ndaki ön İnceleme Aşamasına Etkileri", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

64 Sarıdaş, Duygu. "Türk İş Hukukunda Çalışma Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

65 CANİKLİOĞLU, Nurşen and ÖZKARACA, Ercüment. "SANATÇILARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 2014.
Yayın <% 1

66 tbbdergisi.barobirlik.org.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

67

ww2.anayasa.gov.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

68

Mavzer, Tahsin. "Yeni Kanun Yolu Sistemi Çerçevesinde İlamlı İcrada İcranın Durdurulması (Geri Bırakılması)", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

69

Arslanoglu, Mehmet. "Su kaynaklarından İktisadi amaçlı yararlanmanın Hukuki Rejimi.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020

Yayın

<% 1

70

Bozok, Salim. "İse İade davasında Karar Ve kararın icrası", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

71

pdffox.com

İnternet Kaynağı

<% 1

72

Submitted to Ankara University

Öğrenci Ödevi

<% 1

73

Selçuk, Seyhan. "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hakem Kararlarının İptali", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

74	ALP, Mustafa and ÇELEBİ, Duygu. "İŞ YARGILAMASINDA BELİRSİZ ALACAK DAVASI", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 2016. Yayın	<% 1
75	Temir, Münevver. "Türk iş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Tarımda Çalışanlar", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
76	www.alomaliye.com İnternet Kaynağı	<% 1
77	ASLAN, Kudret, ASLAN, Leyla Akyol and KİRAZ, Taylan Özgür. "KOŞULLARI OLUŞMADAN AÇILAN BELİRSİZ ALACAK DAVASINDA MAHKEMECE VERİLECEK KARAR", Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014. Yayın	<% 1
78	Kaynak, Seda. "Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yoluyla Takipte İtiraz Yargilaması", Bursa Uludağ University Yayın	<% 1
79	Doğan, Sevil. "İş sözleşmesinde bağımlılık unsuru", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
80	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<% 1

81	Submitted to Galatasaray University Öğrenci Ödevi	<% 1
82	Kaya, Simge. "5510 Sayılı Yasa Kapsamında Yururluge Giren Genel Saglik Sigortasi ve Uygulanmasindan Dogabilecek Muhtemel Sorunlar", Bursa Uludag University (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
83	Toka, Hakan. "Is Sagligi Ve Guvenligi Hukukunda Calismaktan Kacinma Hakki.", Marmara Universitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
84	Çiftçi, Pinar. "İcra Hukukunda Menfaat Dengesi", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
85	TEMİZ, Özgür. "Türk hukukunda bir temel hak olarak sağlık hakkı", Ankara Üniversitesi, 2014. Yayın	<% 1
86	ATALI, Murat. "HİZMET TESPİT DAVASININ SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA İHBARI", Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014. Yayın	<% 1
87	Hasanova, Sara. "Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku açısından Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyetleri Temel hak ve Hürriyetler	<% 1

Sistemi", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey),
2024

Yayın

88

Kahraman, Recep. "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da Öngörülen Tedbirler ve Bu Tedbirlere İlişkin Usul", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

89

Başar, Cemal. "Türk İdare Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku Işığında Kişisel Verilerin Korunması", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

90

Oz, Bayram. "Yerel İdarelerin şehir Planlaması Kararları Karsısında Mulkiyet Hakkının Korunması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

91

Süslü, Güven. "Çevrenin Korunmasında Beyaz Enerjinin Rolü Ve Yargısal Denetimi", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

92

acikerisim.iku.edu.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

93

Şensöz, Ahmet. "Taşınmazlara İlişkin İlâmların İcrası", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

94	Engin, Burak. "Sosyal güvenlik hakkının kötüye kullanılması ve denetimi", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
95	Kayhan, Cahit Baybars. "1982 Anayasasında Sağlık Hakkı", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
96	Alçık, Merve. "Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Maddi ve Manevi Varlığın Korunması ve Geliştirilmesi Hakkı", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
97	Eser, Dilek. "Sosyal Sigortalar hukukunda kadın: 506 ve 5510 sayılı kanunlar bakımından değerlendirme", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
98	Submitted to Ardahan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
99	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
100	Kutluer, Ezgi. "Hastanın tedavi olma hakkı ve hekimin tedavi özgürlüğü", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1

101 Tok, Ozan. "Fransız ve Türk Medeni Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022
Yayın

<% 1

102 Gülhan, Ozan. "Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023
Yayın

<% 1

103 Güveyi, Nazmiye. "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın

<% 1

104 Soyhan, Emine Elif. "Abonelik Sözleşmesinden Doğan Para Alacaklarına Özgü Takip Usulü", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023
Yayın

<% 1

105 ÖZBAY, İbrahim. "6100 Sayılı Hukuk muhakemeleri kanununa göre istinaftan sonraki temyiz sistemimizde temyiz edilebilen ve edilemeyen kararlar", TUBITAK, 2011.
Yayın

<% 1

106 Basım, Aybüke. "Seçimlik dava", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın

<% 1

107 Batar, Vildan Nuran. "Sigorta tahkimde ispat sorunları", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey),

<% 1

2024

Yayın

108 Baykara, Mehmet. "Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinin Türk Sosyal Güvenlik Hukukuna Yansımaları", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

109 Dalboy, Elif. "Türk Yabancılar Hukukunda Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların Çalışma Hakları", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

110 Daniş, Rahşan Sertkaya. "Tasarrufun İptali Davası", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

111 Ocak, Necmi. "Türkiye' De Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Sürecinin Analizi", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

112 Aslan, Zeynep Tuğba. "6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu Bağlamında İşyerinde Psikolojik Taciz", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023

Yayın

<% 1

113 www.hukukdershanesi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

114 Arap, Erdal. "Hizmet Tespiti Davaları", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

115 GEMALMAZ, H. Burak. "Gösteri/eylem özgürlüğünün kullanılmasına biber gazıyla müdahale edilmesinin avrupa insan hakları Sözleşmesine uygunluğu ve hekimlerin rolü", Türk Tabipleri Birliği Yayın Organı, 2014. <% 1
Yayın

116 Ozgenc, Nuri Berkay. "Turk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlasma.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 <% 1
Yayın

117 PEKCANITEZ, Hakan. "Belirsiz alacak davasının iş hukukunda uygulanması", Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013. <% 1
Yayın

118 Altin, Gülören. "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdamın Önlenmesine Yönelik Düzenlemeler", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

119 Belci, Ozancan. "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Hizmet Tespit Davaları", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

120

Canpolat, Harika. "Taraf beyanı vasıtasıyla delil ikamesi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

121

Ozbaykal, Nagihan Tandogan. "Medeni yargi Ile Idari yargi arasindaki yargi Yolu Ve hukum uyusmazliklari", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020

Yayın

<% 1

122

Bağrıaçık, Ahmet. "Tam yargı davasında dava açma süresi", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

123

Eksi, Mert. "Turk Sosyal Guvenlik Sisteminde Malulluk Sigortasi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

124

Fedai, Recep. "Dünya Bankası'nın Türkiye'de Sağlık Politikalarına Etkisi: Sağlıkta Dönüşüm Programı", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

125

Karagözler, Meriç. "Bir Temel Hak Olarak Çalışma Hakkı", Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

126

Olkun, Elvan. "Sosyal Güvenlik Hukukunda Sağlık Sigortasi", Ankara Üniversitesi (Turkey),

<% 1

2024

Yayın

127 Submitted to The Catholic University of America
Öğrenci Ödevi <% 1

128 Tombaş, Safiya Saliha. "Yeni İstihdam Yöntemleriyle Çalışanların Sigortalılığı", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

129 doczz.biz.tr
İnternet Kaynağı <% 1

130 Çimen, Hatice Çakirbay. "Sosyal Devlet İlkesi Açısından Ailenin Korunması", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın <% 1

131 BARDAKCI, Mehmet Akif. "HUKUK MUHALEMESİ KANUNU İLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK TAM YARGI DAVALARINDA DAVA DİLEKÇESİNDE TALEP EDİLEN MİKTARIN ARTIRILMASI", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2016.
Yayın <% 1

132 KARACA, Aybüke and YAĞCI, Uğur. "BELİRSİZ ALACAK DAVASI VE KISMİ DAVANIN İŞÇİLİK ALACAKLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (Karar İncelemesi)", <% 1

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dekanlığı, 2014.

Yayın

133 TURAN, Hüseyin and KOÇ, Muharrem İlhan. <% 1
"ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL
BAŞVURUDA SAĞLIK NEDENİYLE TEDBİR
UYGULAMASI", Türkiye Adalet Akademisi,
2015.

Yayın

134 Submitted to Yeditepe University <% 1
Öğrenci Ödevi

135 www.kdk.gov.tr <% 1
İnternet Kaynağı

136 "Inter-American Yearbook on Human Rights /
Anuario Interamericano de Derechos
Humanos, Volume 37 (2021) (VOLUME III)",
Brill, 2023 <% 1

Yayın

137 AKİL, Cenk. "Madeni yargılama hukukunda
mahkemelerce yapılan delil tespiti", Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009. <% 1

Yayın

138 Altunkas, Aysun. "İnsan üzerinde Deney Ve
Deneme suçları (Tck m. 90)", Marmara
Universitesi (Turkey), 2021 <% 1

Yayın

139 Erdoğan, Gülnur. "İşyerinde İfade Özgürlüğü", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

140 Mutlay, Faruk Baris. "Sosyal Sigorta yardımlarına Hak Kazanma kosullari Ve esitlik İlkesi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 <% 1
Yayın

141 sirin, Tolga. "Türkiye’De Anayasa şikayeti (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması İle Mukayeseli Bir İnceleme)", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 <% 1
Yayın

142 AKKAYA, Tolga. "İşçinin kişilik haklarının korunması bağlamında cinsel veya psikolojik tacizden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin medeni usul hukuku sorunları", Anadolu Üniversitesi, 2013. <% 1
Yayın

143 Submitted to Istanbul Aydın University <% 1
Öğrenci Ödevi

144 Korkmaz Dağlı, Tuğba. "Maaş ve Ücret Haczi", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 <% 1
Yayın

145 Kurt, Aynur Olcer. "Sosyal Güvenlik Hukukunda Hizmet Borçlanması", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 <% 1
Yayın

146 Submitted to Marmara University <% 1
Öğrenci Ödevi

147 Submitted to Yalova Âniversitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

148 ARSLAN, Kahan Onur. "BİREYSEL BAŞVURU
NETİCESİNDE DEVLETİN ÖDEDİĞİ TAZMİNAT
SEBEBİYLE HÂKİMİN HUKUKİ
SORUMLULUĞUNA BAKIŞ", Türkiye Adalet
Akademisi, 2015.
Yayın

149 Büyüksungur, İncinur. "Çocuk işçi kavramı ve
çocuk işçilerin hakları", Dokuz Eylül
Universitesi (Turkey), 2024
Yayın

150 Görkem Selim Şahin. "Marka hukukunda
ihtiyati tedbirler", Marmara Üniversitesi
(Turkey), 2024
Yayın

151 Kaynak, Kezban Özçelik. "Kamu kurumlarında
çalışan sağlık personelinin istihdam türleri",
Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024
Yayın

152 Yucesoy, Ayse Asli. "İdari Yargıda İptal
Davalarında Menfaat", Bursa Uludag
University (Turkey), 2021
Yayın

docplayer.biz.tr

153	İnternet Kaynağı	<% 1
154	Bağırzan, Tijen. "Türkiye'de Sağlık Örgütlenmesinde Değişim", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
155	Bilgili, Özkan. "Özel sağlık kurum ve kuruluşları personeli: İstihdamı ve sosyal güvenlikleri", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
156	Gultekin, Fatih. "5521 sayılı is mahkemeleri kanunu ve 6100 sayılı hukuk muhakemeleri kanunu bağlamında is yargisi", Bursa Uludag University (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
157	Submitted to Meliksah University Öğrenci Ödevi	<% 1
158	Akdag, Mustafa. "Turk Sosyal Guvenlik Hukukunda idari Para cezalari ve itiraz Yollari", Marmara Universitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
159	ASLAN AKYOL, Leyla. "Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 tarihli kararı çerçevesinde yargı harçlarına ilişkin bazı sorunlar ve güncel gelişmeler", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011.	<% 1

Yayın

160 FIRAT, Muhammed Sabır. "TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK KURUMU BÜTÇESİ VE SOSYAL GÜVENLİK AÇIKLARI", Türkiye Barolar Birliği, 2016.

Yayın

<% 1

161 Oruc, Yakup. "İflas İdaresi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020

Yayın

<% 1

162 TANRIVER, Süha. "HUKUK YARGISI BAĞLAMINDA BİLİRKİŞİLİK KANUNU TASARISININ DEĞERLENDİRİLMESİ", Türkiye Barolar Birliği, 2015.

Yayın

<% 1

163 Uzunpınar, Çiğdem Serra. "Anayasa Hukuku Açısından Kültürel Mirasın Korunması", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

164 iscidunyasi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

165 lastik-is.org.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

166 İzmirlioğlu, Fatma Ayça. "Vakıf Üniversitelerinde Çalışan Akademik Personelin Hukuki Statüsü", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

167 AKİL, Cenk. "Yargıtay kararları ışığında medeni yargılama hukukunda hukuka aykırı biçimde elde edilmiş delillerin değerlendirilip değethe erlendirilemeyeceği meselesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2012.

Yayın

168 ATASAYAN, Gözde, DÜLGER, Rezzan İtişgen and IŞIK, Cennet. "ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARI ÖZETLERİ (NİSAN - EYLÜL 2016)", Legal Yayıncılık Anonim Şirketi, 2016.

Yayın

169 BOZDOĞAN, Mine Nur. "Mülkiyet hakkına haksız bir müdahale, iptali ve yeni hukuki zemin: Fazla veya yersiz tahsil edilen vergilerin iadesinde süre sorunu", Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2012.

Yayın

170 DinCer, Yasin. "Marka Hukukunda GeCici Hukuki Korumalar", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

171 Dişel, Buse. "Dava Takip Yetkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

172 DÖNMEZ, Ünsal. "TÜRK VE ALMAN İLAÇ HUKUKUNDA HATALI ÜRETİLEN İLAÇTAN

<% 1

DOĞAN SORUMLULUK VE ÖZEL
SORUMLULUK HÂLLERİ", İnönü Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016.

Yayın

173 Kas, Şeymanur Simge. "Türk Sosyal Güvenlik
Hukukunda Ölüm Aylığının Kesilmesi", Dokuz
Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

174 Kaya, Aygul. "Turkiye Ile Bazı Oecd ülkelerinde
Sağlık Sistemleri Ve Karşılaştırması", Marmara
Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

175 Kul, Nur Bilge. "İnsan üzerinde Deney Ve
Deneme Yapma Suçları (Tck M.90)", Marmara
Üniversitesi (Turkey), 2020

Yayın

176 Oren, Nisa. "İscinin Sendikal Feshe Karşı
Korunması", Marmara Üniversitesi (Turkey),
2020

Yayın

177 akademismmm.com

İnternet Kaynağı

178 www.ahmetozansoy.com

İnternet Kaynağı

179 Öztürk, Meltem. "Hizmet akdine dayanan
sosyal sigorta ilişkisinin dava yoluyla tespiti",
Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

180 ÜÇÜNCÜ, Hilal S.. "Acentenin temsil yetkisinin usul hukuku kapsamında değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi, 2013.

Yayın

181 "Inter-American Yearbook on Human Rights / Anuario Interamericano de Derechos Humanos, Volume 31 (2015)", Brill, 2017

Yayın

182 ACAR, Bülent Hayri and DEDEAĞAÇ, Ender. "Örnek dava uygulamalarıyla kooperatif genel kurul kararlarında hükümsüzlük ve sonuçları", Ankara Barosu, 2015.

Yayın

183 Baş, Enes. "İlaç Kreticisinin Cezai Sorumluluğu", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023

Yayın

184 Dağ, İbrahim. "Konkordato Mühletinin Tasarruflara Etkisi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023

Yayın

185 Dağlı, Ezgi Palas. "Kamu Özel İşbirliği Modeli ve İdarenin Sorumluluğu", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

186

Duzgun, Gulsah. "Is Hukukunda Gecici odeme.", Marmara Universitesi (Turkey), 2021

Yayın

<% 1

187

EKİN, Ali and KAYIRGAN, Hasan. "YARGITAY KARARLARI VE 6552 SAYILI KANUN İLE SON DEĞİŞİKLİKLER IŞIĞINDA TÜRK VATANDAŞLARININ YURT DIŞINDA GEÇEN HİZMETLERİNİN SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ", Erciyes Üniversitesi, 2014.

Yayın

<% 1

188

Gül, Mehmet Akif. "Medenî Usûl Hukukunda Dava Değeri", Marmara Universitesi (Turkey), 2022

Yayın

<% 1

189

Hafizoğlu, Ece Sila. "İş ilişkisinde şüphe ve şüphe feshi (Alman hukuku ile karşılaştırmalı)", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

190

KARAMERCAN, Av İnci. "YARGITAY İÇTİHATLARI IŞIĞINDA İŞ YARGILAMASINDA BELİRSİZ ALACAK DAVASI", Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017.

Yayın

<% 1

191

KARAOSMANOĞLU OKYAR, Dilâ. "ENDİKASYON DIŞI (OFF-LABEL) İLAÇ

<% 1

KULLANIMINDAN DOĞAN ZARARLARDAN İLAÇ ÜRETİCİSİNİN VE HEKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017.

Yayın

192

KONURALP, Cengiz Serhat. "6100 SAYILI HUKUK MUHAHEMELERİ KANUNU'NA GÖRE İHTİYATİ TEDBİRLER", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı, 2013.

Yayın

<% 1

193

Korkmaz, Ekin. "Turk borclar Hukukunda Halefiyet", Bilkent Universitesi (Turkey)

Yayın

<% 1

194

Yeşilmen, Ebru. "İş Hukukunda İşverenlerin Asıl İşveren Alt İşveren İlişkisinden Kaynaklanan Müteselsil Sorumluluğu", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

<% 1

195

Şükran Yurtoğulları, Hanife Rahmanlar, Ali Alkan, Banu Bayar, Hakkı Gürsöz, Nurten Uzun Adatepe. "A Multifaceted Evaluation of National Off-label Neurology Applications", Turkish Journal Of Neurology, 2020

Yayın

<% 1

196

Kalkan, Onur. "Sermaye Piyasası Uyuşmazlıklarında Yargı Dışı Çözüm Yöntemleri", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

<% 1

Yayın

197 MAZLUM, İsmet. "Tazminat hükmünün değiştirilmesi amacıyla açılan davanın yargılama hukukundaki yeri", Türkiye Barolar Birliği, 2013.

Yayın

198 Saçar, Ömer Faruk. "İhtiyari Dava Arkadaşlığı", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022

Yayın

199 Tankut Centel. "Turkish Social Law", Springer Science and Business Media LLC, 2021

Yayın

200 İYİLİKLİ, Ahmet Cahit. "MİRASÇILIK (VERASET) BELGESİNİN HUKUK YARGILAMASINDAKİ GÖRÜNÜMÜ", Uyuşmazlık Mahkemesi, 2017.

Yayın

201 Akyurek, Bevrhan Bahadır. "İcra-İflas Hukukunda Borç İnkâr Tazminatı", Bursa Uludağ University

Yayın

202 Gunaydin, Davuthan. "Kuresellesmenin Refah Devleti Sağlık Politikalarına Etkileri: Türkiye örneği.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

203 KEKEÇ, Elif Kısmet. "TOPLULUK DAVALARINDA ELDE EDİLEN HÜKMÜN MÜNFERİDEN

AÇILACAK DAVALARDA KESİN HÜKÜM
ETKİSİ", Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014.

Yayın

204 KURT KONCA, Nesibe and DAMAR, Ceren. "İŞ
YARGISINDA İSTİNAF KANUN YOLU", Türkiye
Barolar Birliği, 2016.

Yayın

205 Ozer, Hatice Duygu. "Turk Sosyal guvenlik
Hukukunda yaslilik ayligina Hak Kazanma
kosullari.", Marmara Universitesi (Turkey),
2021

Yayın

206 Öztürk, Berna. "Türk Sosyal Güvenlik
Hukukunda Primler", Ankara Universitesi
(Turkey), 2024

Yayın

207 Submitted to Pamukkale Üniversitesi
Öğrenci Ödevi

Alıntılarını çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Mehmet Alp TABAK

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans (Şeref Öğrencisi)	Hukuk	Atılım Üniversitesi	2014-2019
Yüksek Lisans	Özel Hukuk A.B.D.	Atılım Üniversitesi	2021-2024

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Serbest Avukatlık ve Danışmanlık Faaliyetleri	Avukat	2020-...
Regulaw Uluslararası Hukuk ve Danışmanlık	Stajyer Avukat	2019-2020

Yabancı Diller: İngilizce.

Tarih: 10.09.2024.